



**T.C.  
GAZİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK  
LİSANS  
TEZİ**

**V. HAÇLI SEFERİ (1218-1221)**

**ŞEHRİ KARAKAŞ**

**TARİH ANABİLİM DALI  
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

**ŞUBAT 2017**



**V. HAÇLI SEFERİ (1218-1221)**

**Şehri KARAKAŞ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
TARİH ANABİLİM DALI  
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ŞUBAT 2017**

Şehri KARAKAŞ tarafından hazırlanan "V. Haçlı Seferi (1218-1221) adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalında/Ortaçağ Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



**Üye:** Prof. Dr. İlhan ERDEM

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



**Üye:** Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK

Sosyal Bilgiler Eğitimi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

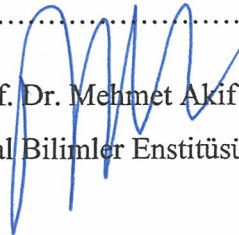


Tez Savunma Tarihi: 14/02/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü



## ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

  
Şehri KARAKAŞ  
14/02/2017

V. HAÇLI SEFERİ(1218-1221)  
(Yüksek Lisans Tezi)

Şehri KARAKAŞ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
Şubat 2017

ÖZET

V. Haçlı seferi (1218-1221) adlı bu çalışma, Türkiye’de bu konuyla ilgili müstakil bir eser bulunmaması nedeniyle seçilmiş ve kronoloji takip edilerek hazırlanmıştır. Konumuz kapsamı kısaca şöyledir: III. Haçlı seferi sonundan (1192) V. Haçlı Seferine (1217-1218) kadar geçen dönem, Yakındoğu (Filistin, Suriye ve Mısır) topraklarında Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında barışın hüküm sürdüğü bir zaman dilimi olmuştur. Bu dönemde Yafa’nın kuzeyinde Akdeniz kıyı şeridinde sıkışan Haçlılar ile özellikle Mısır topraklarında hâkimiyet kuran Eyyübîler Devleti, karşılıklı birbirlerini idare etme yoluna gittiler. Bu şekilde her iki taraf, hem iç meseleleriyle ilgilenme hem de devletin gelirlerini artırma fırsatı buldu. Ancak bu barış ortamı, Avrupalı Katolik Hristiyanların Yakındoğu’da bulunan Hristiyanları yeni bir sefere teşvik etmesi ve nihayetinde Doğulu Hristiyanların sefere iştirakıyla son bulmuştur. Papa III. Innocentius’un çağrısıyla başlayan sefer hazırlıkları onun ölümüyle Papa III. Honorius zamanında devam etmiştir. Hazırlıklar süresince Hristiyanlara günahlarının affı vaat edilmiştir. Tüm bu süreçte günahların affı ve din olgusu meselesi XIII. yüzyıl Hristiyanların algısında değişmekle birlikte yine de V. Haçlı seferine katılmak isteyen ateşli taraftarlar da yok değildir. Selâhaddin’in ölümü sonrası Eyyübî Devleti’inde içine düştüğü durumdan yararlanmak isteyen Haçlılar, -daha önce Selâhaddin’in de başarıyla uyguladığı gibi- Mısır’ın kapısı konumundaki Dimyat’ı ele geçirerek başta Kudüs olmak üzere diğer pek çok Müslüman toprak ve limanlarını ele geçirebileceklerini düşünmüşlerdir. 1217 sonlarında Ürdün’de yağma hareketinde bulunan Haçlıların 1218 yılında Akkâ’da toparlanmaları ve ardından Silsilah burcunu hedef almasıyla V. Haçlı seferi fiili olarak başladı. Haçlıların Silsilah Burcu’nu ele geçirmesini müteakip, Eyyübî sultanı el-Âdil vefat etti. Daha sonra Dimyat garnizonu el-Âdiliye’yi ve Dimyat’ı zapt ederek amaçlarına ulaşabileceklerini sanan Haçlılar, Müslümanlar karşısında kesin bir yenilgi aldılar. Eyyübî Devleti sultanı el-Melikü’l-Kâmil, Haçlıların canlarını Dimyat’ı tahliye karşısında bağışlamıştır. Sefer sırasında yer yer ümitsizliğe kapılan el-Melikü’l-Kâmil, kardeşleri el-Melikü’l-Muazzam, el-Melikü’l-Eşref ve çevre emirlerden destek almıştır. Tezimiz, Giriş, dört Bölüm, Sonuç, Kaynakça ve Eklerden oluşmaktadır. Giriş kısmında ilk dört Haçlı seferine kısaca değinmeye çalıştık. I. Bölümde XII. yüzyılın sonu ve XIII. yüzyılların başlarında Avrupa’nın durumu ve Yakındoğu’da bulunan devletlerin durumu hakkında kısaca bilgi verdikten sonra zikredilen dönemde Yakındoğu’daki ticaret hacminin doğurduğu olgulardan bahsetmeye çalıştık. II. Bölümde Papa Innocentius ardından halefi Papa Honorius dönemindeki sefer hazırlıkları, Haçlı ordularının toparlanması ve sefer hazırlığı içerisinde bulunan orduların İslam topraklarına yağma hareketlerine değindik. III. Bölümde Silsilah kulesi kuşatması(1218) ile başlayan V. Haçlı seferinin esas konusu olan Dimyat garnizonu durumundaki el-Âdiliye’nin Haçlılar tarafından zaptı, Haçlıların Dimyat’ı ele geçirmek için büyük uğraşları ve nihayetinde Dimyat’ı ele geçirmelerine değinmeye çalıştık. Fakat Dimyat’ın düşüşünü ele alırken birçok rivayetle karşılaştık. IV. Bölümde, Müslümanların Haçlıları Bahrü’l-Mahalle bölgesinde sıkıştırmaları neticesinde yenigiye uğratmaları, Eyyübî sultanı el-Kâmil’in barış teklifinin kabul edilmesi ve Dimyat’ın Müslümanlara teslimi anlatılmaktadır. Sonuç Bölümünde V. Haçlı seferi hakkında genel bir değerlendirme yaptık ve her iki taraf için kayıplarını sıraladık. Son olarak Ekler kısmında ise V. Haçlı seferinin vuku bulduğu Nil Deltası ve Suriye-Filistin Akdeniz sahil limanlarını gösteren haritaları çalışmamıza ilave ettik.

Bilim Kodu : 1124  
Anahtar Kelimeler : V. Haçlı Seferi, Mısır, Dimyat, el-Âdil, el-Kâmil, Innocentius, Pelagius, Jean de Brienne  
Sayfa Adedi : 144  
Tez Danışman : Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

V. CRUSADE (1218-1221)  
(M.S. Thesis)

Şehri KARAKAŞ

GAZİ UNIVERSITY  
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES  
February 2017

ABSTRACT

This study of Crusade V has been selected as the subject since there is no any single and comprehensive study about it in Turkey. The events in this study have been presented in chronological order. The scop of our study is shortly presented as follows: The peace was kept secure between Muslims and Christians in Middle East - Philistin Syria and Egypt- during the period from The Crusade III (1192) to V. During (1217-1221) this period in the north of Yafa friendly relationship was established between The State of Eyyûbi who gained control over Egypt and Christians who were confined to costal strip. So both sides could find an opportunity to focus more on their welfare and their interior problems during that period. However this peace climate was destroyed soon when the Christians from east joined to the Crusade as a result of the incitement supported by the Catholic Christians of Europe. Preparations for the Crusade were started by Pope III. Innocentius and after his demise it was claimed and carried out by Pope Honorius. During the preparation the Christians were promised that their sins would be forgiven. Although the notions such as forgiving of sins and the issue of religion changed somewhat for the christians living in XIII. century, there were still lots of people who enthusiastically wanted o join the Crusader. In order to benefit from the turmoil caused by the demise of Selahaddin Eyyûbi, the Crusaders aimed to capture the Dimyat which signifies a gate for the Egypt. The Crusaders thought that they could capture the Dimyat and then the Jerusalem and some other Muslim lands and harbours. The Crusaders who plundered Jordan in the end of 1217 came together in Akka in 1218 and later aimed to capture the Silsilah Tower. Thus The Crusade V was officially started. The sultan el-Âdil who was sick died soon after capture of Silsilah Tower by Crusader. The Crusaders supposed that capturing the el-Adiliye -the garrison of Dimyat- and Dimyat could help to reach their aim. However Muslims defeated them decisively. The sultan of Eyyûbi el-Kâmil forgave the Crusaders who accepted to leave from Dimyat. el-Kamil was sometimes worried about the war and subsequent results and he was supported by his brothers el-Muazzam, el-Eşref and some other sultans during the war against Crusaders. Our study consists of entrance, four main chapter, conclusion, bibliography and attachment sections. The Crusaders I-IV have been concisely explained in entrance part. The final years of XII. century and the beginnig of XIII. century have been presented in the first chapter by providing information about the situation in Europe, the position of states settled in Middle East. The statistics of trade volume in the region has also been included in this chapter. Chapter second includes the preparations for the crusade by Pope Innocentius and Pope Honorius, the unification of Christian armies and their plunder of Muslim lands. The siege of Silsilah Tower is seen the starting point for the Crusade V. The capture of el-Adiliye -Garrison of Dimyat- by Crusaders, their struggle for fulfilling their aim and eventually their success have been investigated thoroughly in chapter third. This one is considered as the main topic for the Crusade V. We encountered many different rumours while we were dealing with the capture of Dimyat by Crusaders. The confinement of Crusaders to the area called Bahrû'l-Mahalle and their defeat by Muslims; the acceptance of peace treaty by Crusaders offered by el-Kâmil; the take over of Dimyat by Muslims have been studied in chapter four. The Conclusion part provides a general assessment about the issue and tries to give pros and cons of the Crusade V for both sides. Maps of Nile Plain and Syria-Philistin-Mediterrian peninsula in which Crusade V was mainly experienced is included in the last chapter.

Science Code : 1124  
Keywords : The Fifth Crusade, Egypt, Damietta, el-Âdil, el-Kâmil, Innocentius, Pelagius, Jean de Brienne  
Page Number : 144  
Supervisor : Assoc. Dr. Süleyman ÖZBEK

## TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecimde yardım ve kıymetli katkılarından dolayı danışmanım ve saygı değer hocam Doç. Dr. Süleyman Özbek'e minnet ve gönül dolusu teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmalarım sırasında sabrını ve desteğini esirgemeyen saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Serkan Özer'e teşekkürlerimi bir borç addediyorum. Tezimi hazırladığım süre boyunca beni dinledikleri ve bana gösterdikleri sabır için çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Maddi ve manevi destekleri için Annem Sare Düşünceli şahsında tüm aileme minnetlerimi sunuyorum.





## İÇİNDEKİLER

	<b>Sayfa</b>
ÖZET .....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER .....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ .....	1

### I. BÖLÜM

#### V. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA, EYYÛBÎ DEVLETİ VE YAKINDOĞU'DAKİ HAÇLI DEVLETLERİNİN GENEL DURUMU

1.1. V. Haçlı Seferi Öncesi Avrupa'da Genel Durum .....	23
1.2. V. Haçlı Seferi Öncesi Eyyubi Devleti'nde Genel Durum .....	27
1.2.1. Selâhaddin Eyyûbî Sonrası Eyyûbî Devleti'nin Durumu .....	27
1.2.2. el-Melikü'l-Âdil ve Haçlılar .....	32
1.2.3. Eyyûbî Devleti İçin Kudüs'ün Önemi .....	35
1.3. V. Haçlı Seferi Öncesi Haçlı Devletlerinin Durumu .....	36
1.3.1. Akkâ Krallığı.....	37
1.3.2. Kıbrıs Krallığı .....	39
1.3.3. Antakya Prinkepsliği ve Trablus Kontluğu.....	40
1.4. Yakındoğu'da Ticaret ve Ekonomi.....	42

### II. BÖLÜM

#### V. HAÇLI SEFERİ HAZIRLIKLARI

2.1. V. Haçlı Seferinin Amacı.....	45
2.2. IV. Lateran Konsili (1215).....	48
2.3. Batı Dünyasında Sefer Hazırlıkları .....	49
2.3.1. Papa III. Innocentius Dönemindeki Haçlı Seferi Hazırlıkları.....	49

	<b>Sayfa</b>
2.3.1.1. Sefer Hazırlıklarının Dini Boyutu .....	50
2.3.1.2. Sefer Hazırlıklarının Ekonomik Boyutu.....	53
2.3.1.3. Sefer Hazırlıklarında Papa'nın Diğer Çabaları.....	55
2.3.2. Papa III. Honorius Döneminde Haçlı Seferi Hazırlıkları.....	56
2.3.2.1. Akkâ Piskoposu James of Vitry'in Doğu'daki Hristiyanlar Hakkında Raporu .....	56
2.3.2.2. III. Honorius'un Sefer Çağrısı ve Yaptırımları .....	57
2.3.3. Prementre başpiskoposu Gervase'nin Mektupları .....	60
2.4. Haçlı Birliklerinin 1217'de Akkâ'da Toparlanması.....	60
2.5. V. Haçlı Seferi Öncesi İlk Yağma Hareketleri .....	62
2.5.1. Haçlıların Beysan'ı Zaptı ve Yağmalamaları .....	63
2.5.2. Haçlıların Banyas'ı Zaptı.....	65
2.5.3. Sayda ve eş-Şefik'in Yağmalanması .....	65
2.5.4. Tûr Kalesi Muhasarası .....	65
2.5.5. Macar Haçlılarının Bozguna Uğratılması .....	67
2.5.6. Haçlı Ordusundan Ayrılıklar.....	69

### III. BÖLÜM

#### HAÇLILARIN DİMYAT TOPRAKLARINI ELE GEÇİRMELERİ VE FAALİYETLERİ

3.1. Haçlı Birliklerinin Dimyat Kuşatması İçin Toparlanması .....	71
3.2. Seferin Mısır Üzerine Yapılması Kararı .....	71
3.2.1. Dimyat'ın Konumu .....	74
3.3. Silsilah Burcu Kuşatması.....	75
3.3.1. Eyyûbilerin Savunma Tedbirleri .....	75
3.3.2. Haçlıların Saldırı Hazırlıkları.....	77
3.3.3. Haçlılarca Silsilah Burcu'nun Ele Geçirilmesi .....	78
3.3.4. Eyyûbi Sultanı el-Melikü'l-Âdil'in Ölümü .....	79

	<b>Sayfa</b>
3.4. Silsilah Burcu'nun Düşmesinin Ardından Müslümanlar ve Haçlılarda Durum .....	82
3.5. Papa Legatı Pelagius'un Haçlı Donanmasına Katılması .....	83
3.6. Papa Legatı Pelagius ve Kudüs Kralı Jean Arasındaki Liderlik Sorunu .....	83
3.7. Dimyat Garnizonu el-Âdiliye'nin Düşüşü.....	87
3.7.1. el-Melikü'l-Kâmil'in el-Âdiliye'den Çıkışı.....	90
3.8. Mısırdaki el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Muazzam'ın Buluşması ve Faaliyetleri	91
3.9. Haçlı Birliklerinin Dimyat Şehri Kuşatması.....	93
3.9.1. Dimyat Kuşatması Sırasında Alınan Önlemler .....	94
3.9.2. Kudüs ve Diğer Surların Yıkımı .....	94
3.9.3. Dimyat'ta Eyyûbi ve Haçlılar Arasındaki Çatışmalar .....	95
3.9.4. Haçlıların Aralarındaki Güvensizlikler ve Fâriskur'a Yürümleri .....	98
3.9.5. el-Melikü'l-Kâmil'in Barış Çabaları .....	100
3.9.6. Haçlı Birliklerinin Dimyat'ı Ele Geçirmesi .....	103
3.10. İşgalin Ardından Dimyat.....	106
3.11. Dimyat İşgalinden Sonra Eyyübîler ve Haçlılar .....	109
3.11.1. Dimyat İşgalinden Sonra Eyyübîler .....	109
3.11.2. Dimyat İşgali Ardından Haçlılar .....	110

## IV. BÖLÜM

### HAÇLILARIN DİMYAT YENİLGİSİ VE MÜSLÜMAN TOPRAKLARINDAN ATILMALARI

4.1. Brullus Savaşı ve Haçlıların Limasol Yenilgisi.....	113
4.2. el-Melikü'l-Kâmil'in el-Melikü'l-Eşref'ten Yardım Talebi .....	114
4.2.1. el-Melikü'l-Eşref'in el-Melikü'l-Muazzamla Birleşmesi .....	115
4.3. Haçlı Birliklerinin Harekete Geçmesi.....	116
4.4. Dimyat'ın Haçlılardan Geri Alınışı .....	118
4.5. Barış Müzakereleri.....	121

	<b>Sayfa</b>
4.6. V. Haçlı Seferinin Sonuçları .....	123
SONUÇ .....	127
KAYNAKLAR .....	133
EKLER.....	141
Ek-1. Harita: V. Haçlı Seferi Sırasında Nil Deltası .....	142
Ek-2. Harita : Haçlı Seferleri Sırasında Akdeniz Sahil Şeridindeki Şehirler .....	143
ÖZGEÇMİŞ .....	144



## KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

<b>Kısaltmalar</b>	<b>Açıklamalar</b>
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviri
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.z.	Hazreti
İ.İ.B.F.	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İsar	İslam Tarihi, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı
S.	Sayı
St	Saint
TAD	Tarih Araştırmaları Dergisi
Trans	Translator (Çevirmen)
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd	Ve Diğerleri
Yay.	Yayınları
YKY	Yapı Kredi Yayınları
Selehaddin'den Baybars'a	Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûkler 1193-1260
Haçlı Seferlerinin Mahiyeti el-Melikü'l Muazzam	Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki "el- Melikü'l Muazzam"
Haçlıların Dimyat Muhasaraları	Haçlıların Dimyat Muhasaraları ve Eyyûbîlerin Mücadeleleri

## Kaynaklar ve Tetkikler Hakkında

### *Kaynaklar*

Tam adı Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî'dir. 1160-1233 yıllarında yaşamış bir İslam tarihçisi olarak bilinen İbn el-Esîr'in, İslam Tarihi (el-Kâmîl fit-Târîh) adlı eserinin X, XI ve XII. Ciltlerinin Türkçe çevirisi, çalışmamızın ana kaynağını oluşturmaktadır. Tezimizin Giriş kısmında kullandığımız, İbnü'l Esir'in İslam Tarihi adlı eserinin X. Cildinde<sup>1</sup> Haçlılar ile ilgili bilgiler verilmeye başlamıştır. Yine çalışmamızın Giriş kısmında kullandığımız eserin XI. Cildinde<sup>2</sup> Zengi Hanedanı'nın bir üyesi ve Büyük Selçuklu Devleti'nin Halep Atabeyi Nureddin Mâhmud'un Haçlılarla mücadelesi hakkında bilgiler verildikten sonra, Nureddin Mâhmud'un başkumandanı ve Mısır'daki naibi ve daha sonra ise Eyyûbi Devleti'nin kurucusu olan Selâhaddin Eyyûbi'nin Suriye-Mısır bölgesindeki Haçlılar ile mücadeleleri ve bu bölgedeki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgiler verilmektedir. Kudüs'ün fethi, II. ve III. Haçlı seferi hakkında detaylı bilgiler de eserde yer almaktadır.

Tezimizin ana hatları hakkında bilgi veren XII. Ciltte<sup>3</sup> ise III. Haçlı seferi ve Selâhaddin Eyyûbi-Haçlı mücadelesi ile verilen bilgiler devam etmektedir. IV. Haçlı seferi ile İstanbul'un Latinler tarafından zapt edilmesi ve yağmalanması, Çocuk Haçlı seferi, Alman Haçlı seferi, buna müteakip esas çalışmamız V. Haçlı seferi ile ilgili bilgiler eserde yer almaktadır. Eserde çalışmamızın ana konusu olan V. Haçlı seferine; 1217 yılı sonlarında sefere hazırlık amacı ile Beysan, Banyas, Sayda ve eş-Şefik bölgelerinin yağmalanması, Tûr Kalesi kuşatması hakkında bilgiler verilerek giriş yapılmıştır. Eser, sefer sırasında Eyyûbî Devleti'nin durumu, Haçlılar'ın Dimyat kulesi muhasarası ardından Eyyûbî Devleti sultanı el-Melikü'l-Âdil'in ölümü, oğlu el-Melikü'l-Kâmil'in devletin başına geçmesi, Haçlıların Dimyat garnizonu el-Âdiliye kuşatması ve buna müteakip Dimyat şehri muhasarası ve zaptı hakkında değerli bilgiler vermektedir. Haçlıların Dimyat topraklarındaki ikâmeti boyunca bölgedeki faaliyetleri, Eyyûbi sultanı el-Kâmil'in Dimyat topraklarında Haçlılarla yaptığı büyük savaş ve Haçlıları yenilgiye uğratması, Haçlıların Mısır hezimetini sonrasında varılan

<sup>1</sup> İbnü'l-Esîr. (1987).*İslam Tarihi El-Kâmîl Fit-Târîh Tercümesi*. X.(çev. Abdülkerim Özeydin). İstanbul: Bahar Yayınları.

<sup>2</sup> İbnü'l Esîr,a.g.e. XI.

<sup>3</sup> İbnü'l Esîr,a.g.e.XII.

anlaşma ile Haçlıların Dimyat topraklarını terketmesi hakkında değerli bilgiler sunması açısından eser, çalışmamız için ana kaynak konumundadır.

Tezimizi yaparken kullandığımız diğer bir ana kaynak, Abû'l Farac'ın<sup>4</sup>, kroniğidir. 1225/1226-1286 yılları arasında yaşayan Malatyalı Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus) tarafından kaleme alınmıştır. Ömer Rıza Doğrul tarafından çevirisi yapılan eser, 2 ciltten oluşmaktadır. I. Cildinde Hz. Ömer'in Kudüs'ü alması ve doğu topraklarında yaşayan Hristiyanlar hakkında bilgi verilirken, II. Cildinde ilk dört Haçlı seferi ve konumuzla ilgili olarak V. Haçlı seferi hakkında değerli bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda V. Haçlı seferi hazırlık aşamasında Haçlıların Beysan, Banyas'a yağma akınları ile Tûr Kalesi muhasarası hakkında bilgiler vermektedir. Daha sonra Eser, Eyyubi-Haçlı mücadelesi sırasında Eyyûbi Devleti'nin durumu ve savunma tedbirleri, Dimyat önündeki burcun Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, el-Âdiliye ve Dimyat muhasaraları ve zaptı, Haçlıların Dimyat topraklarında Eyyûbi sultanı el-Kâmil karşısında yenilgiye uğrayarak bölgeyi tahliye etmeleri hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Eser, İbn el-Esîr'in İslam Tarihi eserinin özeti niteliği taşımaktadır ve benzer bilgiler vermesi bu eserle tutarlılık göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Nitekim bu şekilde verilen bilgilerin teyit etme imkânı bulunmaktadır.

Çalışmamızı yaparken V. Haçlı seferi ile münasebeti bulunan dönemin Haçlı ileri gelenlerinin yazdığı mektupların İngilizce metnini kullandık. Sırasıyla bu mektuplar ve içerikleri şöyle sıralanabilir: “Akkâ Piskoposu James of Vitry'den Paris'in önde gelenlerine, Ligorde of St Trond'a ve Aywieres Manastırına (1216 - 1217 yılı ) Akkâ<sup>5</sup> “: Akka Piskoposu James of Vitry tarafından gönderilen bu mektup, Haçlılar için yardım çağrısıyla başlarken, Doğulu Hristiyanların, Müslümanlar ile münasebeti hakkında bilgi verdikten sonra Latinlerin, Batılı Hristiyanlara göre ahlaksızca bir yaşam sürdüğüne dair bilgilere yer vermektedir. Mektup, Batılı Hristiyanların, doğulu dindaşlarını benimsemediğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Aynı eserde yer alan “James of Vitry, Akkâ Piskoposu, Papa Honorius III'e ( Ağustos 1218)<sup>6</sup>” tarihli 2. mektup; Haçlı ordularının Akkâ'da toparlanmaları, yağma akınları, Dimyat kalesi kuşatması ve ele geçirilmesi hakkında bilgiler vermektedir. “James of Vitry, Akkâ Piskoposundan Papa III. Honorius'a (Eylül, 1218)

<sup>4</sup>Abû'l-Farac, G. (Bar Hebraeus). (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*, II. (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara: TTK.

<sup>5</sup>Barber M. and Bate, K. (2010). (Trans), *Letters from the East, Crusaders Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries*. Ashgate. s.98-108.

<sup>6</sup>Barber andBate,a.g.e.,108- 111.

Dimyat<sup>7</sup>” adlı 3. Mektup; Papa’yı Mısır’a yapılacak sefere ikna edebilmek açısından seferin Mısır’a yapılmasının gerekçeleri, Eyyubi sultanı el-Kamil’in Haçlılar karşısında durumu, Haçlıların kale tahkimatı ve sefer hazırlıkları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. “James of Vitry, Akkâ piskoposu, III. Papa Honorius’a (Mart 1220)<sup>8</sup>” 4. Mektupta; el-Kamil’in barış teklifi ile Haçlıların anlaşmayı reddedmesinin gerekçeleri sıralanırken, Dimyat’ın zapt edilmesi ve Dimyat’taki salgının boyutu hakkında bilgiler verilmektedir. “Montaigu Manastırı görevlisi Peter’dan, İngiltere’de Tapınak Öğretmeni Alan Martel’a, (Eylül ayı ortaları, 1221)<sup>9</sup>” 5. Mektupta; Haçlıların Dimyat yenilgisi ve tahliyesi anlatılmaktadır.

Tezimizin Giriş kısmında kullandığımız İbn el-Adîm’in Zübdetü’l-Haleb min Tarih-i Haleb’de Selçuklular<sup>10</sup> adlı eser, bilhassa Büyük Selçuklu sultanları ve Haçlı liderleri hakkında detaylı bilgileri dönemin şahitliği ile sunmaktadır. Bunun yanı sıra Urfalı Mateos’un Vakayinamesi<sup>11</sup>, Anna Kommena’nın Alexiad’ı<sup>12</sup>, Ioannes Kinnamos’un Historia’sı<sup>13</sup> ve Fulcherius Carnotensis’in Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi<sup>14</sup> adlı eserleri ne yazık ki çalışmamızın ancak Giriş kısmında kullanılabilen kıymetli eserlerdir.

Çalışmamızda geçen yer isimlerinin aydınlatılması konusunda kısa bilgiler verirken Muhammed b. Ahmed el-Mukaddesî’nin<sup>15</sup> eseri olan ve çevirisi D. Ahsen Batur tarafından yapılan İslam Coğrafyası (Ahsenü’t-Takâsîm)’den faydalandık.

<sup>7</sup>Barber and Bate, a.g.e., 111-117.

<sup>8</sup>Barber and Bate, a.g.e., 117-123.

<sup>9</sup>Barber and Bate, a.g.e., 123-125.

<sup>10</sup>Kemalüddin İbnü’l-Adîm (2014). Zübdetü’l-Haleb min Tarih-i Haleb’de Selçuklular. (seçme, tercüme ve değerlendirme: Ali Sevim). Ankara: TTK Yayınları.

<sup>11</sup>Mateos, U. (2000). *Urfalı Mateos Vakayinamesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*. (çev. Hrant D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.

<sup>12</sup>Kommena, A. (1996). *Alexiad (Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi’nin Tarihi, Malazgirt’in Sonrası)*. (çev. Bilge Umar). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

<sup>13</sup>Kinnamos, I. (Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent). (2001). *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı (1118-1176)*. Ankara: TTK.

<sup>14</sup>Carnotensis, F. (2009). *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi*. (çev. İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

<sup>15</sup>el-Mukaddesî, M. B. A. (2015). *İslâm Coğrafyası (Ahsenü’t Takâsim) Mukaddesî*, (Çeviri ve Notlar: D. Ahsen Batur). İstanbul: Selenge Yayınları.



## Araştırma Eserler

Tezimiz V. Haçlı seferi ile ilgili en çok yararlandığımız Türkçe iki çalışma, Ramazan Şeşen'in Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûklar (1193-1260)<sup>16</sup> ve Eyyûbîler (1169-1260)<sup>17</sup> adlı eserleridir. Çalışmamız bakımından büyük önem arz eden bu iki araştırma eser, Eyyûbî Devleti ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Ayrıca bu eserler, Yakınoğu'da Haçlı-Eyyûbî münasebetleri, Haçlıların Dimyat burcu kuşatması, el-Âdiliye ve Dimyat'ın zaptının yanı sıra, sefer boyunca el-Melikü'l Kâmil'in durumu, savunma tedbirleri ile Haçlılarla anlaşma çabaları, Haçlıların Dimyat topraklarında, İslam orduları karşısında uğradığı yenilgi ve bölgeden atılmaları hakkında önem arz eden bilgiler vermektedir.

Ramazan Şeşen'in diğer çalışmaları olan Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet<sup>18</sup> ile Selâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti<sup>19</sup> adlı çalışmalarından ise; doğudaki genel durumu yansıtmak ve Haçlı-Müslüman ticari ilişkilerini aydınlatmak için kullandık.

Tezimiz V. Haçlı seferinin sefer hazırlıkları, doğuda bulunan Haçlı krallıkları, seferin gidişatı, Müslüman ve Hristiyanların yaşadığı zorluklar, Haçlıların İslam beldelerinde yapmış olduğu talan hareketleri, saldırıya uğrayan bölgelerde halkın durumu, Eyyubi-Haçlı mücadelesi, Dimyat'ın düşüşünün ardından bölgede Haçlı faaliyetleri, Haçlıların İslam orduları karşısında yenilgisi, Dimyat'ın Haçlılar tarafından tahliyesi ve anlaşmanın kabulü gibi bilgileri vermeye çalışırken başta Steven Runciman'ın 3 ciltlik Haçlı Seferleri Tarihi<sup>20</sup> adlı kitabının III. Cildinin Fikret Işıltan tarafından yapılmış Türkçe tercümesini kullandık.

Çalışmamızı yaparken Guy Perry'nin Jean of Brienne<sup>21</sup> adlı eserinden diğer çalışmalardan farklı olarak; Haçlı liderleri arasındaki anlaşmazlıklar, Haçlı komuta zincirindeki olumsuzluklar, liderlerin birbirlerine ve sefere bakış açısı ile Kudüs kralı Jean de Brienne'nin ve Papa'nın elçisi Pelagius'un sefer sırasındaki rollerini açıklamak için eserin

<sup>16</sup>Şeşen, R. (2007). *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûkler 1193-1260*. İstanbul: İsar Vakfı Yayınları.

<sup>17</sup>Şeşen, R.(2012). *Eyyûbîler*. İstanbul:İsam.

<sup>18</sup>Şeşen, R. (1987). *Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet*. İstanbul: Çağ Yayınları.

<sup>19</sup>Şeşen, R.(1983).*Selâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay.

<sup>20</sup>Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. III. (çev. Fikret Işıltan). Ankara: TTK.

<sup>21</sup>Perry, G. (2013). *Jean of Brienne, King of Jerusalem, Emperor of Constantinople c.1175-1237*. Cambridge University Press:

İngilizce metninden faydalandık. Thomas C. Van Cleve, “The Fifth Crusade”<sup>22</sup> adlı çalışmadan ise; sefer kararı, Hristiyanların özellikle Papa III. Innocentius dönemindeki sefer hazırlıkları, Avrupa’nın içinde bulunduğu durum, Dimyat burcu ve Dimyat şehrinin fiziki yapısı ile İslam topraklarında meydana gelen Haçlı-Müslüman mücadelesindeki detayları vermek açısından araştırmanın İngilizce metninden faydalandık.

Yakındoğu’daki Müslüman-Hristiyan ticari ilişkileri, önemli ticaret yolları, pazar payı, ticaret için önemli limanların aydınlatılmasında; çevirisi Ord. Prof. Enver Ziya Karal tarafından yapılan Yakın-Doğu Ticaret Tarihi<sup>23</sup> adlı araştırma eserin Türkçe tercümesini kullandık.

---

<sup>22</sup>Van Cleve, T. C. (1969). “*The Fifth Crusade*”, *A History of the Crusades II.*, (General Editor: Kenneth M. Setton. Edits: Robert Lee Wolf and Harry W. Hazard). Madison, Milwaukee, London: The University of Wisconsin Press

<sup>23</sup>Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi.* (çev: Enver Ziya Karal). Ankara: TTK Yayınları.

## GİRİŞ

**Haçlı Seferleri:** Haçlı seferleri, XI. yy'ın sonlarında Avrupa'nın görünüşte Kutsal Toprakları<sup>24</sup> kurtarmak ama gerçekte Türkleri Anadolu'dan atıp bütün Yakındoğu'yu ele geçirmek için tertip ettikleri, dini motifler ön plana çıkarılmasına rağmen siyasi-ekonomik sebeplerin ağır bastığı silahlı bir hac ziyaretidir<sup>25</sup>. Bu büyük askeri seferler, 27 Kasım 1095 tarihinde Clermont'ta Papa II. Urbanus'un yaptığı çağrıyla başlamış ve Haçlıların ellerindeki son kale olan Akkâ<sup>26</sup>'nın, Memlûklular tarafından 1291'de fethedilmesine kadar belli aralıklarla devam etmiştir. Bahsedilen zaman zarfında sekiz büyük sefer yapılmış ve bu tarihten sonra da Türk-İslam dünyasına karşı batılıların girişimleri Haçlı seferi başlığında değerlendirilmiştir<sup>27</sup>.

Haçlı seferlerinin nedenleri konusunda türlü sınıflandırmalar yapılmakta ve batılılar dini sebepleri ön plana çıkarmaktadır. Ancak Avrupa'nın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum göz önüne alındığında dini motiflerin, kitleleri harekete geçirmek için duygusal bir yem olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zira Clermont Konsili'ne katılıp ve I. Haçlı seferinin ana kaynaklarından birini kaleme alan Fulcherius, Papa'nın sözlerini nakletmekte ve Avrupa'nın vaziyetini gözler önüne sermektedir. Özetle Avrupa'da müthiş bir dini

<sup>24</sup> Kutsal Topraklar, Ortaçağ döneminde tüm Filistin sınırlarını kapsayan İslam, Hristiyanlık ve Musevilik dinleri açısından önem arzeden topraklardır. Öney. C. (2013). Misyoner Örgütlerin Rekabet Sahnesi Filistin. *Tarih Okulu Dergisi*, (S.XV), s. 331.

<sup>25</sup>Demirkent, I. (2002). Haçlı Seferleri ve Türkler. Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*. (VI), 651; Demirkent, I. (1998). Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması. *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhü Semineri*, ( S.T: 26-27 Mayıs 1997), İstanbul: I; Demirkent, I. (1996). Haçlılar. *DİA*, (XVI), 525. Ayrıca bkz. Gökteş, L. (1996). Katolik Kilisesi'nin Ekümenik Konsil Metinlerinde Haçlı Seferleri. *USES*, Diyarbakır: 83-84. Müslümanların Kudüs'den atılmasına odaklanan Haçlı seferleri ile öncelikli olarak Hristiyanların kafasında "büyük düşman" şeklinde bir imaj oluşturulmaya çalışıldı. Hristiyanlar arasında (Hz) Muhammet'in Tanrı kabul edildiği ve halifenin de onun elçisi olduğu propagandası yapıldı. Haçlı seferleri başladığı sırada Hristiyanlar, İslam dinini henüz tanımamaktadırlar. Nitekim Kuran-ı Kerim'in Latinceye çevrilmesi ancak XII. yüzyılda gerçekleşti. Papalık, Müslümanları putperest olarak nitelendirmekte ve onlarla mücadeleyi Tanrının adını temizlemek olarak dikte etmekteydi. Papalığın bu çabası Hristiyanların zihninde yüzyıllar sonra bile yer buldu. Müslümanlar için oluşturulan bu imaj, günümüz Batı dünyasının ders kitaplarında da yerini alarak yeni kuşak nesillere okutulmakta ve köklü düşmanlık devam ettirilmektedir. Bkz. Düzgün. Ş.A. (2002). İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.6), 1171.

<sup>26</sup> Bugün İsrail Devleti sınırları içerisinde bulunan Akkâ şehri; 1000'li yıllarda Akkâ limanının iki tarafına duvar örülerek ve önüne kalın zincir çekilmesi suretiyle korunmaktaydı. Detaylı bilgi için bkz. Bkz. el-Mukaddesî, M. B. A. (2015). *İslâm Coğrafyası (Ahsenü't Takâsim) Mukaddesî* (çeviri ve notlar: D. Ahsen Batur). İstanbul: Selenge Yayınları, 176-177;Emecen, F. (1989). Akkâ.*DİA*, (II), 265-267.

<sup>27</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 651; Demirkent, I. (1994). Haçlı Seferleri düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri (Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı), *Tarih Dergisi*, (XXXV), 67. Haçlı Seferi başlangıçta Kudüs merkezli düşünülmüştü. Ancak zamanla kapsamında bir genişleme yaşandı ve diğer Müslüman yerleşimlerinin yanı sıra Hristiyanlığın ve özellikle de Vatikan'ın düşmanları Haçlı seferine maruz kaldılar. Bkz. Gökteş,a.g.m., 84.

yozaşmanın yanı sıra insan hayatı da bir değer ifade etmiyordu. Dahası ie dönmüş bir terör yaşanmakta ve insanlar birbirlerinin mallarını gasp etmekteydiler<sup>28</sup>. Bu ortamda papalığın bir are arayışında olduğu göze çarpmaktadır. İşte Papa'ya bu fırsatı belki de Bizans vermiştir. Zira ilk olarak 1074 yılında Bizans imparatoru VII. Mikhail, Papa VII. Gregorius'tan ücretli asker toplamasına yardımcı olmasını rica etmiş fakat Alman Kralı IV. Heinrich'in muhalif tavrı buna engel olmuştu<sup>29</sup>. şimdi ise aynı yazışma imparator Aleksios Komnenos ile Papa II. Urbanus arasında yaşıanıyordu. Burada tarafların hedefleri tamamen farklılık göstermektedir. Aleksios, batılıları bir haçlı seferine çağırmıyor aksine alacağı ücretli asker yardımıyla Türklerin içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak onları Anadolu'dan atmak istiyordu. Yani Aleksios, bir bakıma sınır güvenliğinin sağlanması dair yardım istemekteydi. Ancak Papa, olayı başka bir açıdan ele almayı maslahata uygun buldu. Öncelikle Haçlı seferinin geniş çaplı bir temizlik hareketi olduğu anlaşılmaktadır. Zira Papa, Bizans'ın ücretli asker talebine, sorun çıkaran yığınları harekete geçirerek işe başladı. Bu kalabalıkların bir kısmının yollarda öldüğü, bir kısmının savaşlarda öldürüldüğü ve büyük çoğunluğunun doğuya yerleştiği düşünülürse I. Haçlı seferi gerçek manada bir temizlik idi. Kısacası Bizans, Avrupa'dan ücretli asker istemiş, Papa da düzeni tesis etmek ve Doğu Kilisesine üstünlüğünü kabul ettirmek için kalabalık kitleleri yola çıkarmıştı. Zaten Aleksios'un, Haçlı ordularıyla karşılaştığındaki tedirginliği ve şaşkınlığı bu yüzdendir.

İçin başka bir boyutu ise Haçlıların, doğudaki Hristiyan kardeşlerine yardım etme, onları Müslümanların hkimiyetinden kurtarma düşüncesinden tamamen uzak oluşlarıdır. İçin Demirkent'in dile getirdiği üzere eğer Haçlılar doğudaki kardeşlerine yardım etme veya Kudüs'teki Kutsal Mezar'ı<sup>30</sup> kurtarma düşüncesinde olsalardı henüz ordular Kudüs'e ulaşmadan ve ulaşacağı da kesin olmadan doğuda kendilerine devlet kurmazlardı ki Urfa

<sup>28</sup>Carnotensis, F. (2009). *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi* (ev. İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 45-46. Ayrıca bkz. Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 651-652; Demirkent, Haçlı Seferlerinin Mahiyeti, 8; Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri, 66-68; Demirkent, I. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1.

<sup>29</sup>Komnena, A. (1996). *Alexiad (Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası)*. (ev. Bilge Umar). İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 50-52; Usta, A. (2008). *ıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 38.

<sup>30</sup> Hristiyanlar tarafından Hz. İsa'nın gömüldüğü yeri olduğuna inanıldığı için bu adla anılır. Kutsal Mezar Kilisesi olarak da bilinmektedir. Kudüs'n eski duvarları içerisinde yer alır. Ortodox Hristiyanları tarafından "Yeniden Diriliş Kilisesi" olarak da adlandırılır. Ayrıca Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği yerdir. En az 4. yüzyıldan itibaren bu kilisede Hz. İsa'nın yeniden dirileceğine inanıldığından dolayı Hristiyanlar için önemli bir Haç noktasıdır. Detaylı bilgi için bkz. Hillenbrand, C. (2015). *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. (ev: Nurettin Elhseyini). Alfa Yayınları, 346-349; Kutsal\_Kabir\_Kilisesi <https://tr.wikipedia.org/wiki>

Haçlı Kontluğu ve anlaşmalara aykırı olarak hâkimiyet tesis edilen Antakya Haçlı Prinkepsliği bunun en açık delilidir<sup>31</sup>.

Haçlı seferleri, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesine ve Marmara kıyılarına kadar sokulup Bizans'ı tehdit etmeye başlamasına bir reaksiyon olarak da kabul edilmektedir<sup>32</sup>. Zira Fulcherius'un belirttiği üzere Papa, bu durumu çağrı yaparken dile getirmişti. Bizans'ın durumu bu esnada eskiye nazaran iyi idi. Düşmanı düşmana kırdırma siyasetini çok iyi uygulayan Bizans, Malazgirt Savaşı'nın yıkımını büyük oranda tamir etmişti. Buna Aleksios Komnenos gibi yetenekli bir imparatorun o anda tahtta bulunmasını da eklemek gerekir. Çünkü Aleksios, Peçeneklerin gücünü kırmış, doğrudan Bizans başkentini hedef alan Çaka Bey'i de Kılıç Arslan'a öldürtmek suretiyle ortadan kaldırmıştı. Yukarıda da ifade edildiği üzere Aleksios, alacağı yardımla Türkiye Selçuklularının hâkimiyetine son verecekti.

Haçlı seferleri öncesi, Türk-İslam dünyasının içinde bulunduğu durum da önemlidir. Yani Haçlı seferi için durum gayet uygundur. 1092 yılında Büyük Selçuk Devleti sultanı Melikşah'ın ölümü ile çocukları arasında saltanat mücadelesi başlamış; bu durum Muhammed Tapar-Berkyaruk çekişmesinde Haçlıların doğuya kolayca yerleşmesine zemin hazırlamıştı. Buna birbirinin hâkimiyet alanına göz diken ve bir türlü anlaşamayan Selçuklu emir ve komutanları da dâhildir. Şii-Sünni mücadelesi ise durumun başka bir boyutudur. Bunun en büyük delili, Antakya önlerinde açlık sıkıntısı çeken Haçlılara Fatımilerin yardım vaadi ile Selçuklulara karşı anlaşma teklif etmeleridir. İslam dünyası böylesine parçalanmış bir haldeyken batıda sefer için çağrı ve hazırlıklar devam etmektedir.

Haçlı seferi hazırlıklarına bakıldığında propaganda kısmında, geniş halk kitlelerinin harekete geçirilmesinde, bir Haçlı vaizi ve keşiş olan Pierre l'Ermite'nin etkili olduğunu görmekteyiz. Onun etrafında toplanan insanların çoğu, askeri vasıflardan yoksun olmakla beraber aynı zamanda sorun oluşturan kimselerdi. Tarihçi Albertus'un tarifine göre günahkârlar<sup>33</sup>, sahte sofular, zaniler, katiller, hırsızlar, yalancı şahitler, soyguncular ve kadınlar halkın seferini oluşturmaktaydı. Çoğunluğunu Fransızların oluşturduğu Alman ve İtalyan Haçlı halk ordusu, 1096 Mayıs'ında harekete geçerek Macar ve Bizans topraklarında

<sup>31</sup>Demirkent, Haçlı Seferleri, 2; Demirkent, Haçlı Seferlerinin Mahiyeti,3; Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi I*. (çev. Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yayınları, 90-91, Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devlet Tarihi*(çev: Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yayınları, 334

<sup>32</sup>Carnotensis, a.g.e., 50-51.

<sup>33</sup>Runciman, a.g.e., I, 95.

yağma ve akın hareketinde bulundu. Aynı yıl Ağustos başlarında Bizans başkentine ulaşan Haçlıları, Aleksios Anadolu yakasına geçirdi ve Yalova civarında Kibotos adı verilen bir karargâha yerleştirdi. Fakat bu başıbozuk Haçlı grubu, Türkiye Selçuklu topraklarına saldırınca Kılıç Arslan tarafından Drakon Vadisi'nde pusuya düşürülerek kolayca imha edildi<sup>34</sup>.

***Birinci Haçlı Seferi (1096-1099):*** Haçlı seferinin asıl ordularına asiller komuta etmekteydi. Bunların önemlileri Fransa kralının kardeşi Vermandois kontu Hugue, Norman reisi Bohemond, Lorraine dükü Godefroi, piskopos Adhemar, Provence kontu Raymond, Normandia dükü Robert, onun eniştesi Blois kontu Stephan ve Flandre kontu Robert'tir<sup>35</sup>. Haçlı ordularının 1096 sonbaharında Bizans başkenti önlerinde toplanmaya başlamaları Bizans imparatoru Aleksios'u bazı önlemler almaya mecbur bıraktı. Bu nedenle Aleksios ve Haçlı liderleri arasında bir anlaşma yapıldı. Anlaşmaya göre Haçlılar, “(...) vaktiyle Rum devletine ait olup da şimdi kendisinin (bugünkü işgalcilerinden) ele geçireceği tüm kentleri, ülkeleri ya da kaleleri, imparatorun bu iş için göndereceği yüksek rütbeli subaya teslim edecekti.”<sup>36</sup>. Bundan başka Haçlı liderlerinden bağlılık yemini alınacaktı. İmparator Aleksios bu şartlara karşın sefer sırasında Haçlıların her türlü ihtiyaçlarını karşılayacaktı. Her ne kadar Haçlı liderleri Aleksios'a boyun eğmek istemeseler de yemin etmek zorunda bırakıldılar. Hugue, Bizans başkentine ilk ulaşan ve imparatora ilk vasallık yemini eden asil oldu. Diğer asiller de bu örneğe uymakla beraber Godefroi de Bouillon buna itirazda bulundu. Sorun çok büyümekle beraber bazı çatışmaların ardından –gizlice Anadolu'ya geçmiş olan Norman reisi Bohemond'un yeğeni Tankred de dâhil- tüm Haçlı liderlerinin bağlılığı sağlandı<sup>37</sup>.

Anadolu'ya geçen Haçlıların ilk hedefi; Türkiye Selçuklu başkenti İznik oldu. Pierre l'Ermite'nin komutasındaki Haçlı ordularını kolayca imha eden ve belki de bu duruma kanmış olan Türkiye Selçuklu Devleti sultanı I. Kılıç Arslan, bu esnada Malatya'yı

<sup>34</sup>Carnotensis, a.g.e., 57; ---.(2013). Anonim Haçlı Tarihi. (Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum) (çev. Ergin Ayan). İstanbul: Selenge Yayınları, 52-54; Runciman, a.g.e.,I, 95-103; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 654-655; Demirkent, I. (1996). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: TTK Yayınları, 21-23; Komnena, A. a.g.e., 306; ---. (2005). *Anonim Süryânî Vakayinamesi(I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi)* (Notlar H. A. S. Triton., Türkçe Çev. Vedii İlmen). İstanbul: Yaba Yayınları,10. Almanların bu sefere herhangi bir katkısından söz edemiyoruz. Yahudileri öldürmekten ve onların mallarını yağmalamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Runciman, a.g.e., I, 104-107; Usta, a.g.e., 46. Demirkent,Haçlı Seferleri, 20.

<sup>35</sup>Carnotensis, a.g.e., 56-58, ---,Anonim Haçlı Tarihi,55-62

<sup>36</sup> Komnena, a.g.e.,317, 322-323, ---, Anonim Haçlı Tarihi,63-65

<sup>37</sup>Runciman, a.g.e., I,116-117.

kuşatmakla meşguldü. Durumu haber aldığı anda ise artık çok geç kalmış ve bu sırada başkenti, Haçlılar tarafından sıkıca muhasara edilmişti. Kılıç Arslan, kalabalık Haçlı ordularının kuşatmasını kıramadı ve İznik, 26 Haziran 1097 tarihinde Bizans yetkililerine teslim oldu<sup>38</sup>. Bizanslı rehberlerin yol göstericiliğinde Anadolu yolculuklarına başlayan ve iki guruba ayrılan Haçlılar, kendilerini taciz eden Kılıç Arslanı 1 Temmuz 1097'de Eskişehir yakınlarında yenilgiye uğrattılar<sup>39</sup> ve yollarına devam ettiler. Bu süre boyunca Kılıç Arslan, Haçlıların geçtiği yollardaki tarla ve su kaynaklarını tahrip ederek Haçlı ordusunu yıpratmayı amaçladı. Eskişehir'de yaşanan savaşı müteakip Haçlılar, Akşehir-Konya-Ereğli yolunu takip ederek Maraş ve Göksun'a ulaştılar. Buradan hareketle 20 Ekim 1097'de Antakya önlerine vardılar<sup>40</sup>.

Ereğli civarında ana Haçlı ordusundan ayrılan Tankred ve Lorraine dükü Godofroi'nin kardeşi Baudouin arasında Çukurova ve Tarsus'ta bazı hâkimiyet mücadeleleri yaşanmıştı. Ardından ana orduya dönen Baudouin, Ermenilerden gelen davet üzerine Urfa'ya doğru yola çıktı ve halk ile birleşerek şehrin hâkimi Thoros'un öldürülmesinde rol aldı. Nihayetinde ana Haçlı ordusu Antakya önlerindeyken 10 Mart 1098'de şehre hâkim olarak doğudaki ilk Haçlı devleti olan Urfa Haçlı Kontluğunu kurdu<sup>41</sup>.

Antakya önlerine varan Haçlılar, uzun ve meşakkatli kuşatma sırasında büyük sıkıntılar yaşadılar. Kuşatma sırasında civardaki Müslüman hâkimlerin etkili yardımları ulaştıramamaları bir yana Fatımilerin, Haçlılara anlaşma teklif etmeleri de dikkat çekicidir. Antakya, müstahkem surlarla çevrili olmasına rağmen eski zamanlardaki kaderini bir kez daha yaşadı ve Ermeni dönmesi Firuz'un ihaneti yoluyla ele geçirildi. Şehrin valisi Yağısıyan, kaçmayı tercih ederken 3 Haziran 1098 günü şehre giren Haçlılar, müthiş bir vahşet sergilediler. Kuşatma esnasında hileyle imparatorun temsilcisi Tatikios'u devreden

<sup>38</sup> Komnena, a.g.e., 325-331, Carnotensis, a.g.e., 65-67, ---, Anonim Haçlı Tarihi, 67-70, Demirkent, I. (2007). İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097). *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, 21-39; Demirkent, Haçlı Seferleri, 29-33; Demirkent, I. Kılıç Arslan, 24-28; Runciman, a.g.e., I, 137-139.

<sup>39</sup> Carnotensis, a.g.e., 68-71; ---, Anonim Haçlı Tarihi, 71-74; Komnena, a.g.e., 332-333; Demirkent, Haçlı Seferleri, 34-36; Demirkent, I. Kılıç Arslan, 28-31; Runciman, a.g.e., I, 142-143.

<sup>40</sup> Haçlıların Anadolu yolculukları için Bkz. Altan, E. (2001). Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar. *Bellekten*, (LXV / 243), 573-575.

<sup>41</sup> Carnotensis, a.g.e., 72-76; Mateos, U. (2000). *Urfalı Mateos Vakayı- Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (çev. Hrant D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları, 194-195; ---, Anonim Süryânî Vakayinamesi, 11-12; Demirkent, I. (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, I, (1098-1118)*. Ankara: TTK Yayınları, 7-38.

çıkaran Norman reisi Bohemond<sup>42</sup>, Bizans ile yapılan anlaşmalara aykırı olarak şehre sahip oldu ve doğudaki ikinci Haçlı devletini böylece Antakya'da kurdu. Büyük Selçuklu Devleti sultanı Berkıyaruk, Musul valisi Kürboğa komutasında şehre yardım gönderdi ise de Kürboğa'nın kuşatmaya katılan emir ve beyler üzerinde otorite sağlayamaması nedeniyle Türk orduları başarısız oldu. Türk ordularının geri çekilmesi ile Antakya'yı ele geçirmeyi başaran Haçlılar, ordunun yorgun olması ve sıcakların bastırması nedeniyle bir süre Antakya'da ikâmet etmeye karar verdiler. Bu sırada ordugâhta ortaya çıkan bir salgından dolayı aralarında Haçlı liderlerinin bulunduğu birçok Hristiyan yaşamını yitirdi. Şehrin geleceği hakkında anlaşmazlık içerisinde bulunan Güney Fransızların oluşturduğu Haçlı birliklerinin komutanı Raymond ile Normanların lideri Bohemond, bölgede hâkimiyetlerini sağlamlaştırmaya çalıştılar<sup>43</sup>.

Kudüs'e doğru ilerleyen Haçlılar, 27 Kasım'da bugünkü Suriye'nin kuzaybatısında bulunan Maarratünnuman şehrine girmelerinin ardından büyük bir vahşet sergileyerek şehirdeki halkı katlettiler. Bohemond ve Raymond arasındaki gerilim, şehrin kime ait olacağı konusunda yeniden nüks etti. Şehrin yönetimi ile ilgili anlaşmazlık devam ederken Haçlılar bir an önce Kudüs'e doğru yürüyüşe geçmek istemekteydiler. Fakat ordunun hareketinde gecikmeler meydana geldi. Bölgede bir süre hareketsiz kalan Haçlılar, yiyecek sıkıntısı çekmeye başlayınca ihtiyar Müslüman halkı kazanlarda pişirdiler ve çocukları ızgara yapmak suretiyle yediler. İnsanlık tarihine kara bir leke olarak geçen bu olay üzerine mazaretlerini sıraladıkları bir mektubu da Papa'ya gönderdiler. Haçlılar arasındaki anlaşmazlığa gelince askerlerin baskısı nedeniyle Raymond birlikleri ile Kudüs'e doğru harekete geçerken, Bohemond şehrin hâkimiyetini üstlendi<sup>44</sup>. Haçlılar Kudüs'e doğru ilerlerken, geçtikleri yerlerin hâkimleri Haçlılar ile anlaşma yoluna gittiler. 7 Haziran 1099'da Kudüs kuşatması başladığında şehirde Fatimiler adına vali İftihârüddevele

<sup>42</sup> Komnena, a.g.e., 334-335. Haçlı yazarı ise bunun tam tersini, kumandanın Haçlılara ihanetini dile getirmektedir. ---, Anonim Haçlı Tarihi, 91-92.

<sup>43</sup> Antakya'nın, Haçlılar tarafından zaptı konusunda bkz. Carnotensis, a.g.e.,82-83, ---, Anonim Haçlı Tarihi, 95-106, İbnü'l-Esîr. (1987). *İslam Tarihi*, X. (çev. Abdülkerim Özyayın). İstanbul: Bahar Yayınları, 229-230; Abû'l-Farac, G. (Bar Hebraeus). (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*, II, (çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: TTK Yayınları, 339-340; Runciman, a.g.e., I, 179-180. Kürboğa ile yapılan savaş hakkında bkz. ---, Anonim Haçlı Tarihi, 107-133. İbnü'l-Esîr, a.g.e., X, 230-231; Abû'l-Farac, a.g.e., II, 340; Runciman, a.g.e, I, 189-191; Sevim, A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 248-249; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler,656; Demirkent, Haçlı Seferleri, 46.

<sup>44</sup> Antakya'nın, Haçlılar tarafından zaptı konusunda bkz. Carnotensis, a.g.e., 82-83; ---, Anonim Haçlı Tarihi, 95-106, İbnü'l-Esîr, a.g.e., X, 229-230; Abû'l-Farac, a.g.e., II, 339-340; Runciman, a.g.e., I, 179-180. Kürboğa ile yapılan savaş hakkında bkz. ---, Anonim Haçlı Tarihi, 107-133; İbnü'l-Esîr, a.g.e., X, 230-231, Abû'l-Farac, a.g.e., II, 340, Runciman, a.g.e, I, 189-191; Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi,248-249; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 656; Demirkent, Haçlı Seferleri, 46.



bulunmaktaydı. 15 Temmuz'a kadar süren kuşatmanın sonucu korkunç oldu. Kaynakların ifadesine göre Kudüs'te yaklaşık 70 bin Müslüman katledildi. Haçlı zulmünden kaçamayan Museviler, Müslüman ahaliye yardım ettiği gerekçesiyle diri diri yakıldılar<sup>45</sup>. Fulcherius bu durumu "(...) burada olsaydınız ayak bileklerinize katledilenlerin kanlarıyla lekelenebilirdi. Müslümanların hepsi kadın çocuk ayırt edilmeden katledildi." diye yazarken; Anonim Gesta yazarı "ayak bileklerine kadar ulaşan Müslüman kanı içinde" olduklarını ifade ederek Fulcherius'u desteklemektedir. Katliamdan sadece Davud Burcu'na sığınan ve daha sonra Kont Raymond'a teslim olanlar kurtulmayı başardı<sup>46</sup>. Şehir, cesetlerden temizlendikten sonra Godefroi de Bouillon, "Kutsal Mezarın Savunucusu" sıfatıyla Kudüs'e hâkim oldu<sup>47</sup>. Böylece Haçlı seferi amacına ulaşmış oldu. Sonrasına baktığımızda Haçlıların hızlı bir istilaya başladıklarını görmekteyiz. Bu istiladan en çok Fatımilerin zarar gördüğü de açıktır. Fatımiler, Haçlılar Antakya önlerindeyken anlaşma teklif etmişlerdi. Fakat Haçlılar, Fatımi hâkimiyetinde olan Kudüs'ü aldıktan sonra Suriye-Filistin bölgesindeki şehirleri ele geçirmeye başladılar. Sahil şeridindeki Fatımi şehirleri arka arkaya düştü. 12 Temmuz 1109'da o sırada Fatımilerin eline geçmiş bulunan Trablus da Haçlılar tarafından ele geçirilince<sup>48</sup> doğudaki Haçlı devletlerinin sayısı dörde yükseldi.

Fatımi şehirleri arasında Haçlılara en çok direnenler bugünkü Lübnan'ın Akdeniz sahil şeridinde bulunan Sur şehri ve Filistin sahil şeridinde yer alan Askalan<sup>49</sup> oldu. Sur'un 1124<sup>50</sup>, Askalan'ın da 1153 yılında düşmesi<sup>51</sup> üzerine bu defa Mısır sahası mücadeleye sahne oldu.

Sünni İslam dünyasına baktığımızda ise ilk zamanlarda Haçlılara karşı etkili bir mücadelenin verilmediği anlaşılmaktadır. Selçukluların taht mücadelesiyle meşgul olması, sultanların olaya yeterince eğilmelerine engel oldu. Zira Selçuklu sultanı Muhammed Tapar'ın yolladığı –fakat bir fayda sağlamayan- ordunun harekete geçme tarihi 1110 gibi geç bir tarihtir. Bu zaman diliminde Haçlılara sınır olan veya onların zararından doğrudan

<sup>45</sup> ---, Anonim Haçlı Tarihi, 156, İbnü'l-Esîr, a.g.e., X, 236; Demirkent, I. (2002). Kudüs (Haçlılar Dönemi). *DİA*, (XXVI), 329-330; Demirkent, Haçlı Seferleri, 55-56; Runciman, a.g.e., I, 220-221.

<sup>46</sup> Müslümanlar ile Yahudiler arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Bu yüzden Yahudiler de sığındıkları sinagoglarda toplu halde yakıldılar Runciman, a.g.e., I, 221.

<sup>47</sup> ---, Anonim Haçlı Tarihi, 158-159; Carnotensis, a.g.e., 106-107; Runciman, a.g.e., I, 225-226.

<sup>48</sup> Trablus'un Haçlılar tarafından işgali için bkz. Küçükşipahioğlu, B. (2007). *Trablus Haçlı Konluğu Tarihi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 74-79.

<sup>49</sup> Filistin sahil şeridinde Gazze ve Cibrin arasında bulunmakta olan Askalan şehri, Mısır ve Suriye birbirine bağlayan ticari bir merkezdir. Bkz. Özer, S. (2015). Haçlıların, Askalân Şehrini Zaptı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, (34/ 58), 524.

<sup>50</sup> Detaylı bilgi için bkz: Yazılıtaş, N. (2003). Sûr Şehri'nin, Haçlılar Tarafından Tehdidi Karşısında Fâtımî-Tuğtegin İttifakı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (VII/3), 117-124.

<sup>51</sup> Özer, a.g.m., 537.

etkilenen emir ve komutanlar mücadeleyi sürdürdüler. 1100 tarihinde Danişmendli Gümüştekin'in, Antakya prinkepsi Bohemond'u esir alması<sup>52</sup> önemli bir başarı olarak karşımıza çıkmaktadır ki bu durum 1101 yılı Haçlı seferinin kaderini de belirlemiştir.

**1101 yılı Haçlı Seferleri:** 1101 yılı Haçlı seferi<sup>53</sup> birçok Haçlı kaynağında İkinci sefer olarak tarif edilmektedir. Ancak batılılar bu başarısızlığı örtbas etme çabasındadırlar. 1101 yılı seferi Bohemond'un esir tutulduğu Niksar'dan kurtarılması merkezinde düşünülse de doğudaki Haçlı devletlerine insan takviyesi asıl nedendir. Zira Fulcherius'un ifadesine göre Haçlılar insan sayısı yönünden sıkıntı yaşamaktaydılar. Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesi tüm Avrupa'da heyecan yaratırken doğuya takviye kuvvet gönderilmesi yoluna gidildi. Bu bağlamda gayret gösteren Papa II. Pascalis'in çalışmaları sonucunda geniş ordular vücuda getirildi. Kont ve din adamları komutasında üç ayrı Haçlı ordusu kuruldu. 1101 yılı ilkbaharından itibaren Haçlı orduları, Bizans başkentine ulaşmaya başladılar. Bu orduları Anadolu içlerinde imha etmek pek zor olmadı. Nitekim Türkiye Selçuklu sultanı Kılıç Arslan-Danişmenli Gümüştekin birlikteliği Haçlılara pahalıya mal oldu. Zira Haçlıların hedefi öncelikle Danişmendliler olduğundan bu iki lider ortak hareket etmeyi uygun gördüler.

Üç kola ayrılan 1101 yılı Alman, Fransız ve Lombardlardan oluşan Haçlı ordularından ilki 5 Ağustos'ta Merzifon yakınlarında kılıçtan geçirildi. Fransızlardan oluşan ikinci ordu Konya'ya ulaşmadan 13 Ağustos'ta; Aquitania'lı, Fransız ve Almanlardan müteşekkil üçüncü ordu ise 5 Eylül 1101'daki Ereğli'de Türkiye Selçuklu-Danişmend birlikleri tarafından imha olundu. Böylece büyük umutlarla başlayan Haçlı seferi, Anadolu içlerinde yok oldu ve Haçlı devletlerine bir fayda sağlamadı. Kudüs'ü kuvvetlendirmek için girişilen bu sefer ile Türkleri Anadolu'dan atmanın kolay olmayacağı anlaşılmış oldu. Seferin İslam dünyası için en önemli başarılarından biri, Haçlıların İstanbul'dan Suriye'ye giden yolu kapanmış oldu. Daha sonraki yıllarda muhtelif milletlerden oluşan Haçlı gurupları bu yolu geçmek için uzun uğraşlar verseler de başarı elde edemediler. Bundan sonraki dönemlerde Haçlılar, doğu topraklarına yapacakları seferler için ancak deniz yolunu kullanabildiler. 1101 Haçlı seferinin başarısız olması Türk-İslam dünyasında bir emniyet sağlamış oldu.

<sup>52</sup> Demirkent, I. (2007), Antakya Prinkepsi Bohemond'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması. *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, 113-121.

<sup>53</sup>Batılı araştırmacılar 1101 Yılı Haçlı seferlerini sıralamaya koymazlar. Aslında bu sefer, çok büyük bir girişimdi. Ancak çok kalabalık Haçlı orduları Anadolu'da müthiş bir yıkım yaşadılar. Dolayısıyla batılılar bu büyük hezimetini örtbas etme çabasındadırlar. Erer, R. (1993). *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 34.

Muazzam sayıdaki Haçlı orduları Suriye topraklarına kadar ilerlemiş olsaydı; Suriye'nin iç bölgelerine kadar ilerleyebilirdi. Sefer, İslam dünyası için büyük bir zafer niteliği taşıırken Hristiyan dünyası için durum böyle değildi. Nitekim yenilginin sebebi batılılar tarafından Bizans imparatoruna yüklendiği gibi bu yenilgi Bizans ve Haçlılar arasında kin ve nefreti derinleştirdi<sup>54</sup>.

Zikrettiğimiz 1101 yılında Haçlı ordularının imhasının ardından, 1104 yılında Haçlıların Harran'da bozguna uğramaları İslam dünyası için önemli bir başarıdır. Mardin Artuklu Beyi Sökmen ile Musul valisi Çökürmüş'ün yaşattığı hezimet sonucunda Urfa Kontu II. Baudouin ve yeğeni Joscelin esir edildiler. Ancak bu liderlerin 1107'de özgürlüklerine kavuşmaları başka bir tehlikeyi beraberinde getirdi. Baudouin'in yokluğunda Urfa'nın yönetimini üstlenen Normanların Haçlı lideri Bohemond'un yeğeni Tankred, şehri teslim etmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Baudouin ve Joscelin Çavlı ile Tankred de Haleb meliki Rıdvan ile ittifak etti. Çatışmada Çavlı ve müttefiklerinin mağlubiyeti bir yana bu olay, doğuda Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki siyasi ittifakların ne denli tehlikeli olduğunu göstermesi açısından önemlidir<sup>55</sup>.

1109 yılına gelindiğinde günümüzde Libya sınırları içerisinde bulunan Trablus'un düşmesinin ardından İslam dünyasında bir toparlanma meydana geldi. Selçuklu sultanının cihad için ilk görevlendirdiği emir, Mevdud'dur. Mevdud'un ciddi mücadelesinin ardından İlgazi, Belek ve Aksungur el-Porsukî bu mücadelede ön plana çıktılar<sup>56</sup>. 1127 yılında İmameddin Zengi'nin Musul valiliğine atanması Müslümanların elini güçlendirdi. İmameddin Zengi, Haçlılarla mücadelede İslam birliğine öncelik verdi. Haçlılar içerisindeki anlaşmazlıkları büyük bir dikkatle takip eden İmameddin Zengi, 1144 yılında ortamı uygun bularak Urfa'ya saldırdı. Her ne kadar Hısn Keyfâ Artuklu Emiri Karaarslan, Urfa kontu II. Joscelin ile Zengi'ye karşı ittifak kurup onun güçlenmesine engel olmak istese de Zengi, bu

<sup>54</sup>Demirkent, I. ( 1995). 1101 Yılı Haçlı Seferleri. Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı. *Tarih Dergisi*, 7-56; Demirkent, I. (1999). 1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu'da Takip Ettikleri Yollar Hakkında. *UHSS*, (S.T.23-25 Haziran 1997), 115-122; Demirkent, I. (2007). 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği. *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, 179-190; Demirkent, I. Kılıç Arslan, 34-46; Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, s.138-141; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 658.

<sup>55</sup> Sevim, A. ( 2005). *Makaleler III*. (Yayına Hazırlayanlar: E. Semih Yalçın, Süleyman Özbek). Ankara: Berikan Yayınları, 370; Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri, 84-86.

<sup>56</sup> Selçuklu sultanı Muhammed Tapar tarafından bazı emir ve komutanlar Haçlılarla mücadele için görevlendirilmişti. Tüm detaylar için bkz. Özaydın, A. (1990). *Selçuklu Tarihi, Sultan Muhammed Tapar Devi (498-511 / 1105-1118)*. Ankara: TTK Yayınları, 89-138; İbnü'l-Adim, K. (2014). *Zübdetü'l-Haleb min Tarih-i Haleb'de Selçuklular (H.447-521 = 1055-1127)*. (seçme, tercüme ve değerlendirme: Ali Sevim). Ankara: TTK Yayınları, 108-116; Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi,210-220.

ittifakı bozmayı başardı ve Urfa kontu II. Joscelin'in şehirde bulunmadığı bir anda doğuda kurulan ilk Haçlı devletini Urfa'yı 24 Aralık 1144'te fethetti. Hristiyan ahaliyi kaderine bırakan iç kaleye çekilmiş olan Haçlı garnizonu da iki gün sonra teslim oldu. Urfa'nın fethi, İmameddin Zengi'ye büyük bir ün getirirken batı dünyası gelişmeleri dehşetle izlemekteydi. Urfa'nın fethi üzerine de II. Haçlı seferi (1147-1148) düzenlendi<sup>57</sup>.

**İkinci Haçlı Seferi (1147-1148):** Haçlı yazarları, İkinci Haçlı seferinin Urfa'nın fethi üzerine düzenlendiğini yazarlar ancak seferin propaganda aşamasına bakıldığında Urfa'dan bahsedilmez. Daha çok Kudüs'ün korunması konusuna vurgu yapılmıştır. Bu da insanları ancak Kudüs gibi önemli bir şehrin harekete geçireceğini göstermektedir<sup>58</sup>. Papa III. Eugenius'un organize ettiği bu seferdeki en önemli vaiz aynı zamanda Avrupa'da büyük nüfuza sahip Bernard de Clairvaux'un sözleri ilgi çekicidir. "Eğer akıllı bir tüccarsanız, eğer bu dünya mallarına sahip olmak istiyorsanız size fevkalade pazarlar gösteriyorum, bu fırsatı kaçırmayın."<sup>59</sup> Bu sözler Haçlı zihniyeti hakkında yeterli bilgiye ulaşmamıza imkân vermektedir.

Haçlı seferinin liderliğini Avrupa'nın iki büyük kuvveti Fransa kralı VII. Louis ve Alman kralı III. Konrad üstlendiler. Haçlıların geldiğini duyan Bizans imparatoru Manuel, Türkiye Selçuklu sultanı Mesud ile uzlaşma yollarını aradı. Manuel, yaptığı anlaşma nedeniyle Batılılar tarafından ihanet ile suçlansa da zaman onu haklı çıkaracaktı. Doğu'daki durum ise; İmameddin Zengi ölmüş onun ölümüyle toprakları oğulları Seyfeddin Gazi ve Nureddin Mahmud arasında paylaştırılmıştı. Bu durum, Haçlıları Nureddin Mahmud'un hâkimiyeti altındaki toprakları alabilecekleri hususunda cesaretlendirdi. Nihayetinde kısa bir arayla hareket eden Alman ordusu 10 Eylül 1147'de, Fransızlar ise 4 Ekim 1147'de İstanbul'a ulaşarak Anadolu'ya geçtiler<sup>60</sup>. İkinci Haçlı seferinin asıl macerası Anadolu'da yaşanmıştır denilebilir. Zira önce harekete geçen ve iki kol halinde ilerleyen Almanlar 26 Ekim 1147'de Eskişehir yakınındaki Sarısu Irmağı'na ulaşıp dinlenmeye başladıklarında Türkiye Selçuklu sultanı Mesud'un baskınına uğradılar. Denizli yönünde ilerleyen diğer

<sup>57</sup> Urfa'nın fethi için bkz. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, 297-298; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, XI, 94-95; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, II, 378-379; ---, Anonim Süryânî Vakayinamesi, 55; Demirkent, I (1994). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, II, (1118-1146), Ankara: TTK Yayınları, 139-147; Demirkent, Haçlı Seferleri, 79-80.

<sup>58</sup> Kinnamos, I (2001). Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176). (Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent). Ankara: TTK Yayınları, 55; Altan, E. (2003). İkinci Haçlı Seferi (1147-1148). Ankara: TTK Yayınları, 13-14.

<sup>59</sup> Altan, İkinci Haçlı Seferi, 18.

<sup>60</sup> Altan, İkinci Haçlı Seferi, 35-40; Kinnamos, *a.g.e.*, 57; Runciman, *a.g.e.*, II, 216; Demirkent, Haçlı Seferleri, 103-106; Kök, B. (2007). Nureddin Zengi, Mahmud. *DİA*, (33), 259.

kolun da çoğunlukla imhası sonrasında Konrad, Fransızları beklemeyi uygun gördü ve iki ordu İznik yakınlarında birleşerek güneye ilerledi<sup>61</sup>. Haçlı ordusunun 20 Ocak 1148'de Antalya'ya ulaşmasıyla beraber başka bir sıkıntı patlak verdi. Şehirde yeterli erzak olmadığı için Haçlıların şehir dışında bekletildiği ortamda krallar maiyetleri ve kendileri için gemiler temini yoluna gittiler. Nakil için yeterince gemi temin edilemediğinden dolayı geriye kalan Haçlılar, birkaç hafta sürecek günlük bir araziden geçtikten sonra Antakya'ya ulaşabilecekti. Fakat bir buçuk aydan daha fazla süre Antalya'da kalan ve kontlarınca yüzüstü bırakılan Haçlılar, hastalık ve açlıktan bitap düşmeleri bir yana bırakılacak olursa Rum ve Türkler olmak üzere iki tehlike arasında kaldılar. Haçlıların birçoğu açlık, hastalık ve saldırılar neticesinde telef olurken kaynakların ifadesine göre birçoğu da Türklerin saldırılarından ziyade Rumların ihaneti sonucu hayatlarını kaybettiler. Haçlıların acınacak halinden dolayı Türk birlikleri, saldırıyı bırakarak Haçlılara yardım yoluna gittiler. Yaralılarını tedavi ettiler, açları doyurdular ve para dağıttılar. Kendi dindaşı olan Rumlardan görmedikleri insaf ve himayeyi, düşmanları Müslüman Türklerden bulan yaklaşık 3000 kadar Haçlı, Türklere katılırken bir kısmı ise Bizans hâkimiyetine girdi<sup>62</sup>.

İkinci Haçlı seferinin bundan sonraki tüm hikâyesi, yanlış alınan bir kararın çok kötü bir şekilde uygulanmasından ibarettir. Şöyle ki; Haçlı ileri gelenlerince, Akkâ'da yapılan bir toplantı neticesinde seferin, günümüz Suriye sınırlarında bulunan Dımaşk üzerine yapılmasına karar verildi. Dımaşk'ta Mücireddin Abak adına yönetime hâkim olan Emir Üner, Kudüs krallığıyla dostça geçinme siyaseti gütmekte ise de; Haçlıların ani kararı ile endişeye kapılarak, hazırlıklara başladı ve İmadeddin Zengi'nin şehid edilmesi üzerine Haleb'de hâkimiyetini kuran Nureddin Mahmud ile onun kardeşi Musul atabeyi Seyfeddin Gazi'yi yardıma çağırdı.

Dımaşk kuşatması Haçlıların 24 Temmuz günü Dımaşk'ı çevreleyen meyveliklere ulaşmalarıyla başlatılırsa dört gün sürmüştür. Bu esnada Haçlılar, ordugâhlarını kurdukları yer konusunda da başarısız olmuşlardı. Ancak pek çok dedikoduya sahne olan seferde bu durumdan Üner'den rüşvet aldıkları söylenen Kudüs baronları sorumlu tutuldular. Bu durumda Üner, Haçlılar arasındaki anlaşmazlıkları körükledi. Ayrıca Nureddin Mahmud'un yardıma gelişi ile Haçlılar, geri adım attılar. Aslında kendi hâkimiyeti açısından Nureddin'in gelişi sakıncalı olmakla birlikte Haçlılara bu civarda tutunmalarının mümkün olmadığı

<sup>61</sup> Altan, İkinci Haçlı Seferi, 64-65; Abû'l- Farac, a.g.e., II, 384; Runciman, a.g.e., II, 222.

<sup>62</sup> Altan, İkinci Haçlı Seferi, 96-97; Runciman, a.g.e., II, 226-227; Turan, a.g.e., 211.

fikrini aşıladı. Zaten seferin akamete uğradığını idrak etmiş bulunan Haçlılar, 28 Temmuz'da Dımaşk önlerinden çekilmeye başladılar. Bu kuşatmada itibarları yerle bir olan krallar, bu utancı telafi etmek için Askalan'a bir sefer düzenlemek istedilerse de bu da hayata geçirilemedi ve İkinci Haçlı seferi bu şekilde başarısızlıkla sona erdi<sup>63</sup>. Ancak Haçlılar için seferin uzak bir başarısı olarak bugünkü Portekiz kıyılarında bulunan ve geçmişte önemli bir liman kenti olan Lizbon'un zaptı zikredilmektedir<sup>64</sup>.

İkinci Haçlı seferinden sonra Nureddin'in şahsında İslam dünyasının yükselişine şahit olmaktadır. Onun –babası İmadeddin Zengi zamanında başlayan- Eyyubi ailesiyle ilişkisi, kendisinden sonra Haçlılara karşı mücadeleye Selahaddin Eyyubi'yi hazırlamıştır. Nureddin döneminde başlayan İslam dünyasındaki yükseliş Selahaddin Eyyubi döneminde de devam etmiştir. Nureddin Mahmud'un Haçlılarla mücadelesinde Mısır ve buranın hâkimi Fatımiler ön plana çıkmaktadır. Zira Haçlılar zaman zaman Dımaşk ve Haleb'i kuşatmakla beraber buralarda bir başarı sağlayamamışlar ve 1153'te Askalan'ı ele geçirmeleri onlara Filistin ve Mısır kapılarını açmıştır. Haçlılar için Askalan'ın zaptı neyse Müslümanlar için Nureddin'in 1154'te Dımaşk'ı zaptı bir bakıma aynı anlama gelmektedir. Bunun yanı sıra Bu tarihten sonra bölge siyasetine Mısır'ı ele geçirmeye çalışan ve buna engel olmaya uğraşan Haçlı-Zengî mücadelesi damga vurdu. Nitekim bu iki unsurun mücadelesi Fatimî Devleti'nin sonunu getirdi. Mısır'ı Haçlıların saldırılarına açık hale getiren, Fatımilerin içişlerindeki sıkıntılardı. Fatimi veziri Şaver ile Dırgam arasında yaşanan mücadelede Şaver başarısız olarak Nureddin'e sığınmış ve yardım istemişti. Bunun üzerine Dırgam da Haçlıların yardımına başvurunca Mısır seferleri başladı<sup>65</sup>.

İlki 15 Nisan 1164- 26 Ekim 1164 tarihleri arasında düzenlenen Mısır seferini 9 Ocak- 5 Eylül 1167 tarihlerini kapsayan ikincisi takip etti. Nihayet 17 Aralık 1168- 8 Ocak 1169 arasındaki üçüncü seferde ülke, Nureddin'in tüm Mısır seferlerinin komutanlığını üstlenmiş olan Şirkuh ve yeğeni Selahaddin tarafından ele geçirildi. Şirkuh'un Fatimi vezirliği kısa sürdü ve hâkimiyet sağladığı yıl içinde öldü. Yerine yeğeni Selahaddin vezirliğe getirildi.

<sup>63</sup>Runciman, a.g.e., II,234-336; Altan, İkinci Haçlı Seferi,107-110, 113; ---,Anonim Süryani Vakayinamesi, 70;Abû'l- Farac, a.g.e., II,385; İbnü'l-Esîr, a.g.e., XI, 120-121.

<sup>64</sup>Altan, İkinci Haçlı Seferi,28; Marrisson, C. ( 2005). Haçlılar. Ankara:Dost Kitabevi Yayınları, 96;Runciman, a.g.e., II, 214-215.

<sup>65</sup>Yazılıtaş, N. ( 2010).*Fâtımî Devleti Tarihi*.İstanbul: Kriter Yayınları, 224; Özer, a.g.m.,58. Dudu Kuşçu. A. (2010). Büyük Selçuklu Devletinin Suriye, Filistin ve Mısır Politikasına Dair Bazı Tespitler. *Türkiyat Araştırma Dergisi*, (S.27),662.

Gerek Şirküh ve gerekse Selahaddin, Mısır'da Nureddin adına faaliyet yürütmekteydiler<sup>66</sup>. Selahaddin, bu esnada da Haçlılara karşı mücadelesini devam ettirdi. 1169 yılında Dimyat'a düzenlenen Haçlı-Bizans saldırısını başarıyla savuşturduktan sonra nihai hedef olan Fatimileri ortadan kaldırma çalışmalarına hız verdi ve Sünni yapıyı Mısır'a yerleştirmeye başladı. Nihayet 1171 yılında Fatimilere kesin olarak son verdi<sup>67</sup>.

Selahaddin, bu tarihten Nureddin'in ölümüne kadar onun emrinde Haçlılarla mücadelesini sürdürdü. 15 Mayıs 1174'te Nureddin'in ölümü onun kurduğu güçlü yapının dağılması tehlikesini doğurdu. Bu ortamda Selahaddin, İslam dünyasını Haçlılar karşısında güçsüz düşürmemek için Nureddin'in haleflerini pasifize ederek Eyyubiler Devleti'ni 6 Mayıs 1175'te Abbasi halifesinden aldığı menşur üzerine kurdu<sup>68</sup>.

Nureddin'in oluşturduğu güçlü yapıyı dağılmaktan kurtaran Selahaddin, Haçlılarla ölümüne kadar devam edecek mücadelesine hız verdi. 1177 yılında Filistin topraklarındaki Remle'de aldığı yenilgi dışında Selahaddin'in bu mücadelede çok büyük başarılar kazandığı görülmektedir. Ancak onun Haçlılarla mücadelesinin zirvesini 4 Temmuz 1187 tarihinde Hittin'de Kudüs ordusunu imha etmesi<sup>69</sup> ve 2 Ekim 1187'de Kudüs'ü fethetmesi<sup>70</sup> oluşturmaktadır. Selahaddin aynı zamanda Kudüs'ü fethinde Hristiyanlara muamelesiyle bir insanlık dersi de vermiştir. Hittin ve Kudüs'ün fethini müteakip Haçlıların ellerinde bulunan şehirleri arka arkaya ele geçirdi. Bu durum ise "Kralların seferi" olarak anılan Üçüncü Haçlı seferine neden oldu.

**Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192):** Selahaddin'in Kudüs'ü, sonrasında da birçok Haçlı şehrinin fethi üzerine Avrupa'ya giden elçiler, yeni bir Haçlı seferinin tertibi konusunda Papa'ya ve krallara ricada bulundular. Papa VIII. Gregorios, tüm Hristiyanları yeni bir Haçlı seferine çağırdı. Fakat Papa, iki ay sonra ölünce halefi III. Clemens, sefer hazırlıklarını sürdürdü<sup>71</sup>.

<sup>66</sup> Mısır'a düzenlenen seferler ve ele geçirilmesi için bkz. Yazılıtaş, a.g.e., 224-229; Şeşen, R. (1987). Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet. İstanbul: Çağ Yayınları,42-51.

<sup>67</sup> Yazılıtaş, a.g.e.,230-233; Şeşen,Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet,55-59.

<sup>68</sup> Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 69-71.

<sup>69</sup> Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 109-112. Bkz. Şeşen, R. (1990).Hittin'de Selâhaddin'in Ordusu. *Bellekten*, (LIV/209),

<sup>70</sup> Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet,114-116.

<sup>71</sup> Bkz. Demirkent, I. (Aralık 1988). Hittin Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri. *Bellekten*,(LII / 205), s.1547

Doğudaki duruma bakınca Selahaddin'in, Haçlı liderleri arasındaki anlaşmazlıkları körüklemek ve sonuca ulaşmak niyetinde olduğunu görmekteyiz. Zira Selahaddin'e Montferrat kontu Konrad savunmasını yaptığı Sûr<sup>72</sup> şehri şiddetli bir direniş göstermişti. Kudüs Müslümanların hâkimiyetinde bulunduğu sırada birbirleri ile savaş halinde olan Pisa, Cenova ve İtalyan filoları anlaşmazlıklarını bir kenara bırakarak Konrad'a yardıma koştular. Konrad gelen bu filo ve şövalye yardımı ile Sûr'u Selahaddin'in zaptından kurtardı. Bunun üzerine Haçlılar arasındaki anlaşmazlığın farkında olan Selahaddin Haçlıları birbirine düşürmek amacıyla esir aldığı -eski Kudüs kralı Guy de Lusignan da dâhil- birçok Haçlı liderini serbest bıraktı. Anlaşmazlıklar derhal gün yüzüne çıktı. Guy önce Trablus'a, oradan da Sûr'a gitti. Ancak Montferrat kontu Konrad onu şehre almadı. Guy ikinci defa Sûr'a 1189 yılında geldi fakat yine şehre alınmadı. Bunun üzerine Guy, Sur şehrinde ayrılarak Akkâ'ya yöneldi. 28 Ağustosta Akkâ önlerinde karagah kuran Guy'a Venedik, Danimarka, Cenova donanmaları ile çeşitli ülkelerden birçok kont ve asilzade de destek verdi. Guy'un bu girişimi, daha sonra Akkâ'nın ele geçirilmesi ve Haçlıların Akkâ merkezli varlıklarını sürdürmelerini temin etti<sup>73</sup>.

Guy'un yaptığı Akkâ kuşatmasına Montferrat kontu Konrad'ın da katılımı sağlanınca çatışmalar hız kazandı. Selahaddin ise kuşatmayı kaldıramamakla beraber bu iki Haçlı liderine karşı elinden geldiğince zarar vermeye çalışıyordu. Bu arada Avrupa'da Haçlı seferi hazırlıkları yapılmaktaydı. Papa'nın girişimleriyle İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard, Fransa kralı Philippe Auguste ve Almanya kralı Friedrich Barbarosso Haçlı Seferine katılmaya karar vermişlerdi.

Friedrich Barbarosso'nun seferi iddialı başlamış fakat bir sonuca ulaşamamıştır. Kral, sefere çıkmadan önce Macaristan imparatoruna, Bizans imparatorları ve Türkiye Selçuklu sultanına elçiler yollamış ve topraklarından rahatça geçmek için izin istemişti. II. Kılıç Arslan, Fransız kralının ordusuyla birlikte ülkesinden geçmesine izin verdi. Fakat Haçlı ordusu, Ulu-borlu mevkiine geldiğinde Türkmenlerin saldırısına uğrayınca tarafların arası bozulmuş oldu. II. Kılıç Arslan Haçlı ordularının sayılarının kalabalık olmasından dolayı temkinli davranmayı uygun gördü. Friedrich Barbarosso komutasında Haçlı ordusu 1190 yılında Balıkesir-Alaşehir istikametinden Orta Anadolu'ya ilerledi. Anadolu yakasına

<sup>72</sup> Bugün Lübnan sınırları içerisinde bulunan Sur şehri, 1000'li yıllarda üç tarafı sularla çevrili olması ve bir tarafı ile karaya bağlanması açısından zapt edilmesi oldukça güç bir şehirdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Cübeyr. (2003).*Endülüsten Kutsal Topraklara*. (çev: İsmail Güler). İstanbul: Selenge Yayınları,226.

<sup>73</sup>Runciman, a.g.e. III, 18-19; Demirkent, Haçlı Seferleri, 148.



geçtikten sonra Türklerle çatışmalar yaşanmaya başladı. Mayıs başlarında Haçlı ordusu bugünkü Denizli yakınlarında Myriokephalon'a ulaştı. II. Kılıç Arslan bu sürede Haçlılar ile direk bir savaş yerine geride kalan ya da ordudan bir şekilde uzaklaşan Haçlıları hezimete uğratmaktaydı. Nitekim hem sultan hem de oğlu Kutbeddin, Alman Haçlı ordusunu yıpratma yoluna gitti. Fakat büyük ve disiplinli orduya zarar vermek mümkün olmadı. Almanlar 17 Mayıs 1190'da sultan tarafından daha önce tahliye edilmiş olan Konya'ya girdiler. Buradan hareketle Torosları aşır Silifke'ye indiler. 10 Haziran 1190'da Haçlı ordusu nehri geçmeye hazırlanıyordu ki Friedrich Barbarosso, serinlemek için girdiği nehirde boğuldu. Kralın ölümü ile ordusunun dağıldığını ve Almanların, Haçlı seferine hemen hiç katkıları olmadığını söyleyebiliriz. Kralın ölümü ile Haçlıların bir kısmı Avrupa'ya dönerken Akkâ'ya ulaşan bir kısım Alman askerleri ise İngiliz ve Fransızların gölgesinde kalmışlardır<sup>74</sup>.

İngiliz ve Fransız orduları 4 Temmuz 1190'da Avrupa'dan yola çıktılar. Kışı Sicilya'da (Messina) geçiren krallar seferin bundan sonraki aşamaları için karşılıklı haklarını içeren bir anlaşma yaptılar. Bunun yanı sıra Müslümanlardan alınan toprakların eşit şekilde pay edilmesi konusunda da uzlaşmaya vardılar. Haçlı ordularından ilk yola çıkan Fransa Kralı II. Philippe Auguste oldu. 30 Mart 1191'de doğuya yelken açan kral, 20 Nisan'da Akkâ'ya ulaştı. Kral Richard ise 10 Nisan'da yola çıkmıştı. Maceralı bir yolculuk yaptı ve gemilerin sürüklendiği Kıbrıs adasında kötü bir muamele gördü. Bunun üzerine adayı zapt ederek yoluna devam etti ve nihayet o da 8 Haziran 1191'de Akkâ kuşatmasında yerini aldı<sup>75</sup>.

Salahaddin'in, Akkâ kuşatmasını kaldıramaması büyük bir kayıpla sonuçlandı. Akkâ önlerinde birçok çatışma yaşandı. Bunların bir kısmı küçük ve sonuçsuz çatışmalar olmakla beraber iklim şartları ve salgın hastalık her iki tarafa büyük zararlar verdi. Yaklaşık iki yıldır kuşatma altında olan Akkâ 12 Temmuz 1191'de teslim oldu. Şehir, anlaşma yoluyla<sup>76</sup> ele geçirilmişti. Akkâ'nın zaptından sonra Haçlılar arasındaki anlaşmazlık, şehrin hâkimiyeti konusu gündeme geldiğinde iyice gün yüzüne çıktı. Herşeyin eşit pay edileceği anlaşma

<sup>74</sup> Alman Haçlı ordusunun seferi için bkz. Şeşen, Salâhaddin Eyyübî ve Devlet, 136-137; Demirkent, Haçlı Seferleri, 150-152, Runciman, a.g.e., III, 12-13; Çay, A.(1987). *II. Kılıç Arslan*. Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 111-112; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,51-52; Abû'l-Farac,a.g.e., II, 454; Demirkent, Haçlı Seferleri, 151-152; Turan, a.g.e., 247.

<sup>75</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri, 155, 156; Runciman, a.g.e., III; 36- 41; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,64.

<sup>76</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 67; Şeşen, Salahaddin Eyyubi ve Devlet, 157; Abû'l-Farac, a.g.e., II, 456.

şartına uygun olarak krallar sancaklarını şehre diktiler. Ancak konu şehirdeki ticari haklara gelince Haçlıların uzlaşması kolay olmadı.

Selahaddin yapılan anlaşmaya uygun olarak elindeki esirleri serbest bıraktı. Ancak Richard, anlaşma şartlarına uymayarak esir aldığı 3 bine yakın Müslümanı Akkâ çayırlarında katletti<sup>77</sup>. Bu sıralarda Haçlı liderleri arasında şehrin geleceği ile ilgili tartışmalar iyice tatsız bir hal alınca Fransız kralı, görevini yerine getirdiğini ileri sürerek 2 Ağustos 1191'de doğudan ayrıldı<sup>78</sup>.

Müslümanların katli ile büyük bir vahşete imza atan İngiltere Kralı Richard, 2 Ağustos 1191'de Akkâ'dan çıktı ve Kudüs'ün kuzeyinde sahil şeridinde bulunan Yafa'ya yöneldi. Selahaddin ise Haçlıları yakından takip ediyordu. Selahaddin Yafa'nın kuzeyinde sahil şeridinde bulunan Arsuf'ta Haçlıları savaşa zorladı fakat vuku bulan çatışmada Haçlıları bozmayı başaramadı<sup>79</sup>. Arsuf sonrası Yafa'ya gelen Richard, Remle'ye sonra da Kudüs'e yöneldi. Richard bu ve bundan sonraki teşebbüsünde Kudüs'e ulaşmayı başaramadı<sup>80</sup>.

Bu arada Haçlılar arasında önemli olaylar vuku buldu. Doğuda kimin hükmedeceği konusunda yaşanan sıkıntıda İngiltere kralı Richard'ın da desteğini alan eski Kudüs kralı Guy, Montferrat kontu Konrad karşısında başarısız oldu ve Guy Kıbrıs'a giderken, Konrad krallık makamına getirildi. Fakat tac giyme merasimi öncesi Sûr'da bir Haşhaşi tarafından öldürülünce onun mirasına Akkâ'dan koşup gelmiş ve prenses Isabella ile evlenmiş olan Henri de Champagne konu<sup>81</sup>.

Selahaddin ile mücadelesini sürdüren Richard, ülkesinde karışıklıkların yaşandığını haber almıştı. Hem bu durumun hem de sonuçsuz savaşların etkisiyle nihayet taraflar anlaşmaya karar verdiler. 2 Eylül 1192'de yapılan anlaşmaya göre Askalan Müslümanlarda kalırken; Yafa'nın kuzeyindeki kıyı şeridi Haçlılara bırakıldı. Hristiyan hacılar kutsal mekânları serbestçe ziyaret edebilecekler, Müslümanlar ve Hristiyanlar karşılıklı olarak birbirlerinin ülkelerinden geçebileceklerdi. Bu anlaşma üzerine Richard, 9 Ekim 1192'de

<sup>77</sup>Runciman, a.g.e., III, 47; Demirkent, Haçlı Seferleri, 157-158; Şeşen, Selâhaddin Eyyübî ve Devlet, 161; İbnü'l-Esîr, a.g.e., XII,67-68;Abû'l-Farac, a.g.e., II, 457.

<sup>78</sup>Runciman, a.g.e., III,45; Demirkent, Haçlı Seferleri,157.

<sup>79</sup>Şeşen, Salâhaddin Eyyübî ve Devlet, 163-165; Runciman, a.g.e., III,48-50.

<sup>80</sup>Detaylı bilgi için bkz. Şeşen, Salâhaddin Eyyübî ve Devlet,166-168, 176-179.

<sup>81</sup>Runciman, a.g.e., III, 57-59; Demirkent, Haçlı Seferleri, 160; İbn'ül Esir, a.g.e., XII, 76; Abû'l-Farac, a.g.e., II, 460-461; Şeşen, Salâhaddin Eyyübî ve Devlet, 175.

denize açıldı ve böylece Üçüncü Haçlı seferi de sona ermiş oldu<sup>82</sup>. Bu Haçlı seferi batılılar için ancak insan ve servet kaybı anlamına gelmekteydi. Sefer bittiğinde Suriye ve Filistin hâkimi Selahâddin Eyyûbi oldu. Seferin Haçlılar için en büyük başarılarından biri Kıbrıs'ın ele geçirilmesidir. İlk zamanlarda üs olarak kullanılan Kıbrıs, daha sonraki yıllarda krallığa dönüşecektir<sup>83</sup>.

Selahâddin Eyyûbî 3 Mart 1193'te Dımaşk'ta öldü. Ölümü üzerine hâkimiyeti altındaki topraklar oğulları, kardeşleri ve akrabaları arasında paylaşıldı. Bu suretle de İslam birliği bozulmuş oldu. Eyyubi hanedan üyelerinin içine düştüğü anlaşmazlık, Haçlılarla yapılan mücadelelerin ihmal edilmesine neden oldu. Bu nedendir ki daha sonraki Eyyûbi hükümdarları haçlılarla barışı tercih ettiler.<sup>84</sup>

***Dördüncü Haçlı Seferi (1203-1204):*** Batılı yazarlar, Dördüncü Haçlı seferinin amacından saptığını düşünmektedirler. Fakat Anna Komnena'dan beri Bizans yazarları, Haçlıların asıl hedeflerinin Bizans olduğu iddiasındadırlar. Daha önceki seferlerde Bizans arazisinde ve başkentinde Haçlılarla Bizans arasında bazı çatışmalar yaşanmış olmasına rağmen Dördüncü Haçlı seferi bir Hristiyan ülkeye sefer düzenlenmiş ve yağmalanmış olması açısından son derece önemlidir. Haçlılar, Anna Komnena ve diğerlerini haklı çıkarırcasına müthiş bir vahşet sergilemişler ve Konstantinopolis'te bir Latin Devleti kurmuşlardır.

O sırada papalık makamında bulunan III. Innocentius,<sup>85</sup> yeni bir Haçlı seferini Hristiyanlığın yararına buldu ki ilk girişimi Bizans imparatoru III. Aleksios ile kiliselerin

<sup>82</sup>Runciman, a.g.e., III, 64-65; Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 183-186; İbnü'l-Esîr, a.g.e., XII,81.

<sup>83</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 660.

<sup>84</sup>Runciman, a.g.e., III, 68-69, Demirkent, Haçlı Seferleri,163.

<sup>85</sup> Ocak 1198 yılında Papa olarak seçildiği sırada henüz 17 yaşında olan Innocentius, iyi eğitim görmüş ve hitabet gücü oldukça kuvvetli bir şahsiyetti. Papalık vazifesinin kendisine Tanrı tarafından verildiğini düşündüğü gibi kendisini İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görüyordu. Papalık makamı dünyadaki her şeyin üzerinde olmalıydı. Zira o, tüm dünyadaki imparatorlara bile hükmedecek bir güç olmak istiyordu. Innocentius elde etmek istediği bu güçle, Kudüs'e sahip olmalıydı. Ömrünü bu amacı gerçekleştirmek için adadı. XIII. yüzyıl Avrupası, sapkınlık ve birçok çarpıklığın adı olmuştu. Bu nedenle Kudüs'ün Hristiyanların günahlarından dolayı elde edilemediğini düşünerek, Batıda reform hareketlerine hız verdi. O, Haçlı seferlerinin gerekliliğine çok inanıyordu. Bu nedendir ki yalnız vaazlarla yetinmeyerek asker toplama, seferi finanse etme, komuta zinciri gibi seferin yönetsel görevlerini de üstlendi. Papalık makamına gelir gelmez inandığı düşünceleri icraata koymaya karar verdi. Bu nedenle 15 Ağustos 1198 yılında Haçlı Seferi çağrısında bulundu. Yeni bir Haçlı seferine hazırlanan Innocentius, seferin kilise merkezli olmasını istemekteydi. İleride ayrıntısı ile değineceğimiz birçok reform ve hazırlık hareketinde bulundu. XII. asrın son çeyreğini, Haçlı seferine yeni bir anlam yüklediği zaman dilimi olarak niteleyebiliriz. Nitekim Hristiyanlara göre samimi bir tövbe, uzak diyarlara sefere katılmaktan daha önemli görülmekteydi. Çoğu keşiş ve papazın ileri sürdüğü gibi Tanrı her yerde ise; Tanrının affı için Kudüs'e neden gidilmeliydi? Bkz. Asbridge, T. (2014). Haçlı Seferleri. (çev. Ekin

birleştirilmesi için görüşmek oldu. Papa'nın asıl niyeti Hristiyan kiliselerinin en yüksek makamı olma idi. Daha önceki seferleri göz önüne alan Papa, liderlerin kendi menfaatleri dolayısıyla seferin sekteye uğraması tehlikesine karşın krallarla temas kurmaktan kaçınarak asillerin ve halkın sefere katılımını uygun buldu. Ancak yapılan sefer çağrısı Avrupa'da heyecanla karşılanmadığı gibi ahali sefere katılmakta isteksiz davrandı. Ayrıca sefere katkı amacıyla Papa –daha sonra “Papalık Gelir Vergisi”ne dönüşecek olan” bir vergi koydu<sup>86</sup>.

Yeni Haçlı seferinin vaazını Fransa'da gerçekleştiren güçlü, karizmatik, hitabeti güçlü bir zat olan Foulques de Neuilly yürütürken, reisliğe Champagne kontu Thimbaut getirildi. Foulques'in ateşli vaazlarının etkisinde kalan çeşitli milletlerden kontlar, din adamları ve asiller Haçlı yemini ettiler. Bu Haçlı seferinin önündeki en büyük engeli, Haçlıların doğuya taşınması oluşturdu. Çünkü Balkanlar ve Anadolu yolu kapandığı için Haçlılar doğuya ancak deniz yoluyla ulaşabilirdi. Bunun yanı sıra Haçlıların elinde yeterli donanma bulunmuyordu. Yapılan görüşmeler sonrasında Venedik'ten Haçlıların nakli konusunda yardım istenmesine karar verildi.<sup>87</sup>.

Arslan yürekli Richard'ın, “İslam dünyasının en hassas noktasının Mısır olduğu” ikazını göz önüne alan Haçlılar, seferin hedefini Mısır olarak belirlediler. Haçlıların Mısır'a taşınması içinde zikrettiğimiz üzere Venedik ile temasa geçtiler ise de Venedik'in işe karışması seferin akıbetini de belirledi. Nitekim Mısır'a yapılacak bir Haçlı seferi, Venedik'in ticari anlamda çıkarlarıyla uyuşmamaktaydı. Bu nedenle Venedik, siyasi bir plan uygulayarak seferin yönünü değiştirmeyi başardı.

Doğuya nakil amacıyla Venedik ile Haçlılar arasında yapılan anlaşmaya göre Venedik, Haçlıların ödeyeceği 85 bin gümüş mark karşılığında 4 bin beş yüz şövalye ile bunların atları, 9 bin seyis ve 20 bin yaya askeri için nakliye gemilerinin yapımını ve Haçlı ordusunun bir yıllık yiyeceğini temin etmeyi kabul etti. Venedik ayrıca, Haçlıların zapt edecekleri toprakların yarısı kendilerine verildiği takdirde Haçlı seferine 50 gemi, 7 bin asker ile katılmayı da taahhüt etti<sup>88</sup>. Anlaşma yapıldıktan sonra sefer için orduların Venedik'te

Duru). İstanbul: Say Yayınları, 522; Jones, A. W. (2015). The Preacher of the Fourth Lateran Council. *Logos*, (XVIII/2), 122.

<sup>86</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri, 168.

<sup>87</sup> Runciman, a.g.e., III, 97; Demirkent, Haçlı Seferleri, 169.

<sup>88</sup> Geoffroi de Villehardoin and Henri de Valenciennes. (2008). *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*. (çev. Ali Berktaş). İstanbul: İş Bankası Yayınları, 8-9; Robert de Clari. (2000) *İstanbul'un Zaptı (1204)*. (çev. Beynun Akyavaş) Ankara: TTK Yayınları, 3-4; Demirkent, Haçlı Seferleri, 169.

toplandığı sırada Thimbaut öldü. Yerine oğlu Boniface de Montferrat seçildi fakat onunla birlikte sefer, papalığın elinden çıkmış oldu<sup>89</sup>.

Haçlı seferindeki ikinci kırılma, Almanya Kralı Philipp von Schwaben'ın işe karışması oldu. Philipp, Mısır topraklarından ziyade Bizans'ı ele geçirme hayalleri kuruyordu. O, Bizans tahtından indirilen Isaakios'un kızı Irene Angelina ile evliydi. Babası ile hapiste bulunurken kaçan ve eniştesi Almanya Kralı Philipp yanına sığınan Aleksios'un Haçlı reisi Boniface ile tanıştırılması Haçlı seferinin gidişatını tümüyle değiştirdi<sup>90</sup>.

Hristiyanları harekete geçirmek için Kudüs ve kutsal mekânlar vurgusu hep yapılmıştır. Zira şimdi Mısır'a sefer düzenlenecek olması Haçlı askerlerinin kafasında bir soru işaretine sebep oluyordu. Durumun farkına varan Venedik de bu soruların belirginleşmesini sağlıyordu. el-Melikü'l Âdil, Mısır'da İtalyan şehir devletlerine kapitülasyonlar verdiği için Mısır'a sefer düzenlenmesini Venedik istememekteydi. Bunun yanı sıra Venedik Bizans'a derin nefret beslemekteydi<sup>91</sup>.

1202 sonlarında Haçlılar Venedik'e ulaşmaya başladı. Ancak sefere katılımın beklenenden az olması Haçlıların Venedik'e ödeyeceği miktarı üç katı oranında artırdı. Bunun üzerine Haçlı liderleri bu parayı ödeyemedi. Haçlıların mecburiyetini Venedik, sonuna kadar kullandı. Macar kralı ile anlaşmazlığa sebep olan Dalmaçya bölgesinin güçlü merkezi Zara, müttefiklerin ilk faaliyet alanı oldu. Venedik, Zara'nın alınması karşılığında Haçlılara borçlarını ertelemeyi teklif etti. Fakat Zara'nın, bir Hristiyan şehri olması, sorun olabilirdi. Haçlı lideri Boniface ve Venedik'in başında bulunan doge Enrico Dandolo bu duruma aldırmadı. 1202 Kasım ayında hareket eden Haçlı ve Venedik gemileri Zara şehri önlerine geldiğinde Papa'nın Hristiyan olan bu şehre saldırıya izin vermediğine dair mektubu Haçlılara ulaştı. Venedik'e verdiği sözü tutan Haçlı liderleri, 15 Kasım'da şehri ele geçirerek yağmaladı. Bu defa Papa, tüm Haçlıları aforoz etti. Haçlılar, buna mecbur kaldıklarını beyanla aforozlarını kaldırırsalar da Venedik aforozdan kurtulamadı<sup>92</sup>.

<sup>89</sup>Geoffroi de Villehardoin and Henri de Valenciennes, a.g.e., 12-14; Runciman, a.g.e., III, 99; Demirkent, Haçlı Seferleri,170.

<sup>90</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri,170.

<sup>91</sup> Demirkent, Haçlı Seferleri,170.

<sup>92</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e., 22-25, 30-31;Clari, a.g.e., 7-10; Khoniates,N. (2004). *Niketas Khoniates'in Historia'sı, 1195- 1206*. (çev. Işın Demirkent). İstanbul: Dünya Yayıncılık, 108-109. Demirkent, Haçlı Seferleri, 172.

Eniştesi Alman Kralı Philipp'in yanına sığınan Aleksios, Haçlıların lideri Boniface'ye bir teklifte bulundu. Buna göre Aleksios, Bizans tahtına çıkarılması karşılığında Haçlıların Venedik'e olan borçlarını ödemeyi, Mısır seferi için Haçlılara para ve yiyecek yardımı yapmayı, orduya 10 bin kişilik Bizans birliği vermeyi taahhüt ediyordu. Ayrıca doğuda kalacak 500 şövalyenin iâşesini üstlenecek ve İstanbul Kilisesi'nin Roma Kilisesi'ne boyun eğmesini / onun üstünlüğünü kabul etmesini temin edecekti. Özellikle Venedik'in etkisiyle bu teklif kabul edildi ve Hristiyan bir şehre saldırmaktan imtina eden Haçlılar, kavuşacakları zenginliklerle ikna edildiler<sup>93</sup>.

Aleksios'un, 25 Nisan 1203'te Bizans imparatoru ilan edilmesinin ardından Haçlılar, 24 Haziran 1203'te İstanbul'u kuşatmaya başladılar. Haçlılar İstanbul önlerine geldiklerinde şehrin güzelliği karşısında hayrete düştüler. İmparator Aleksios para ve yiyecek yardımı ile Haçlıları İstanbul surlarından uzaklaştırmaya çalıştı. Haçlıları ikna edemediği için pek bir direniş göstermeyen III. Aleksios kaçmayı tercih ederken Bizanslılar, Isakios'u tahta çıkararak ortada bir sorun olmadığını bildirdiler. Bu sayede Haçlıların zararından kurtulmayı planlıyorlardı. Fakat alacakları ganimetten vazgeçmeyen Haçlılar, Isakios'un oğlu Aleksios'un müşterek imparator ilan edilmesini istediler ve Aleksios, 1 Ağustos 1203'te IV. Aleksios unvanıyla imparator ilan edildi<sup>94</sup>.

Sıra anlaşma şartlarının yerine getirilmesine geldi. İlk konu, Bizans kilisesinin, Roma'nın üstünlüğünü kabul etmesi ve vaadedilen paranın Haçlılara iade edilmesi idi. Ancak bu fikrin uygulanmak istemesi din adamları ve ahaliyi çok kızdırdı. Zaten parasal çöküntü eşliğinde olan Bizans, Haçlılara istenilen parayı verecek durumda değildi. Bu olup bitenler Bizans ve Haçlılar arasında müthiş bir gerilim yarattı. Gelen elçiler, imparatora vaatlerini yerine getirmesini hatırlatınca Aleksios bunlara gücü yetmeyeceğini ifade etti. Paralarını almadan şehirden ayrılmak istemeyen Haçlıların, keyfi hareketleri halkı öfkelenlendirmekteydi. Haçlılar, şehir yakınında bulunan köy ve kasabaları yağmalamakta ve sürekli huzursuzluk çıkarmaktaydılar. Şehrin dışında hiç kimsenin can güvenliği bulunmuyordu. İki taraf arasında artan gerilim, şehirde Müslümanlara ait bir mescidin sabotoja uğrayıp şehrin yarısının yanması ile hat safhaya ulaşınca Ocak ayında şehir ahali ayaklandı. Aleksios, amcasının damadı olan Dukas Murtzuphles tarafından tahttan indirilmeye çalışıldı. Bu girişim bir sonuca ulaşmayınca halkın isyanıyla Nikolaus Kanabos

<sup>93</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e., 26-29; Clari, a.g.e., 11-12; Khoniates, a.g.e.,107-108.

<sup>94</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e., 52-56; Clari, a.g.e., 22-28; Khoniates, a.g.e.,119-120.

adında biri tahta çıkarıldı. Murtzuphles, emeline zindana atılan imparator ve Kanabos'un ortadan kaldırılması sonrasında ulaştı. Murtzuphles, V. Aleksios unvanıyla başa geçerken, Haçlılar bu ihtilali bir meydan okuma addeddiler. Hem İstanbul'u işgal etme hem de Avrupalı bir kimseyi krallığa getirme hususunda Venedikliler tarafından desteklen Haçlılar, şehri işgale başladılar<sup>95</sup>.

Haçlılar ve Venediklilerin ganimet paylaşımı ve şehrin geleceği konusunda yaptığı uzun pazarlıklar sonrasında işgal, 6-13 Nisan 1204 arasında gerçekleşti. Şehre girmeye muvaffak olan Haçlılar, şehri üç gün boyunca Müslümanlara yaptığı zulmü pek de aratmayacak şekilde yağmaladı. İstanbul'un zaptı yüzyıllar boyunca Hristiyan dünyasında kara bir leke olarak anıldı. Zira yağmalanan İstanbul ihtişamını ve zenginliğini bir daha kazanamadı. Batılı Haçlıların kadın çoluk çocuk demeden kendi dindaşlarını vahşice öldürmelerini kaynaklar, bir utanç vesikası olarak addeddi. Tüm zenginlikler ya taşındı ya da tahrip edildi. Kadınlara, kızlara hatta rahibelere tecavüz edildi<sup>96</sup>. Bu sırada V. Aleksios kaçarken taç teklif edilen Theodoros Laskaris de başa geçmeye yanaşmadı<sup>97</sup>.

Bizans'ta kurulan Latin Krallığının başına Flandre Kontu IX. Boudouin getirilirken diğer katılımcılar da paylarına düşen yerlerde hâkimiyetlerini sağladılar<sup>98</sup>. Bu olayın ardından üç ayrı Bizans yapısı ortaya çıktı. 1183-1185 yılları arasındaki Bizans İmparatoru I. Andronikos'un torunları Alexios ve David Komnenos, Doğu Karadeniz kıyısında bir devlet kurarken; Epiros bölgesinde Andronikos ile akrabalığı bulunan Mikhail Angelos hâkimiyetini kurdu. III. Alexios'un damadı Theodoros Laskaris ise İznik'te devletini kurdu. Bizans'ta kurulan Latin Krallığı, Bizans devletleri ve Bulgar Çarlığı ile mücadele etmek durumunda kaldı. Nihayet 25 Temmuz 1261'de Latinler, İstanbul'dan kovuldular

Avrupalı Haçlıların Bizansa duyduğu nefret bir dizi bahane ile IV. Haçlı seferi ile amacına ulaşmış oluyordu. Zaten Haçlıların en önemli arzularından biri Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü Doğu Kilisesi'ne kabul ettirerek, onu Roma Kilisesi'ne bağlamaktı. İşgal

<sup>95</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e., 61-67;Clari, a.g.e., 39-41; Khoniates, a.g.e., 124-125, 133-136; Demirkent, Haçlı Seferleri, 173-176.

<sup>96</sup>Şehirde yaşanan vahşetin en canlı tasvirini Niketas yapmaktadır. Bkz. Khoniates, a.g.e., 161;vd.

<sup>97</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e., 73-75; Şehrin yağmalanması konusunda Bkz. Clari,a.g.e., 41-47;Khoniates, a.g.e., 145-152, Demirkent, Haçlı Seferleri, 177-179.

<sup>98</sup>Villehardoin and Valenciennes, a.g.e.,76-79.

ardından Doğu Kilisesi iki yüz yıl daha hüküm sürse de eski ihtişamını bir daha kazanamadı. IV. Haçlı seferinin Yakındoğu'da yaşayan Müslümanlara bir zararı dokunmadı.<sup>99</sup>



---

<sup>99</sup>Runciman, a.g.e., III, 110; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 180.



## I. BÖLÜM

### V. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA, EYYÛBÎ DEVLETİ VE YAKINDOĞU'DAKİ HAÇLI DEVLETLERİNİN GENEL DURUMU

#### 1.1.V. Haçlı Seferi Öncesi Avrupa'da Genel Durum

Ortaçağ Avrupası, deyimî yerindeyse kilisenin toplum üzerinde oluşturduğu karanlık günleri temsil etmekteydi. Topluma aykırı görülen sapkınlıklar, dini kurumlar tarafından çeşitli baskı ve eziyetlerle yok edilmeye çalışılıyor, fakat çarpıklıkların önüne geçilemiyordu. Toplum üzerinde büyük etkiye sahip kilisenin gücü zamanla daha da arttı. Bu durum çoğu sıradan vatandaşı rahatsız etmekle birlikte toplum içerisinde kendini kiliseye adayanlar da bulunmaktaydı. Zamanla kilise, vergi ve topraktan gelen gelirlerle birlikte daha da güçlü hâle geldi. Fakat bu zenginlik halka fayda vermiyor ve ancak hiyerarşi tarafından kullanılabilirdi. Zaman geçtikçe Avrupa'da ulu yapılar yükselerek, adeta Tanrının gücü simgeleştiriliyordu. Kilise hukuki ve siyasi anlamda güçlendikçe kendisini idare etmek için yeni idari sistemlere ihtiyaç duydu. Örneğin III. Innocentius'un son zamanlarında kilise, uhrevî duyguları kullanan ve ayinler yapan dini bir kurumdu. Fakat aslında kiliselerin ardında örgütlenmiş büyük bir güç yatmaktaydı.

Ortaçağ Avrupası'nda dikkat çeken diğer bir husus, Avrupa'da iki farklı kültürel kutbun oluşmasıydı. Tamamen farklı altyapılardan meydana gelen bu iki kutup; yani Doğu ve Batı Avrupa, daha önce hiçbir zaman şahit olunmadığı şekilde karşı karşıya geldi. Bu ayrılığın temel sebebi olarak coğrafya ve iklimin yanı sıra etnik göçler ile dil farklılıklarından söz edilebilir. XII. yüzyıldan sonra Doğu ve Batı Avrupa arasındaki ayrılık, daha da derinleşti. Bu yüzyıldan itibaren Batı Avrupa siyasi ve kültürel açıdan hızla gelişirken, Doğu Avrupa Hristiyan krallıkları ve prenslikler şeklinde örgütlenme gösterdi<sup>100</sup>.

XII. yüzyıl, Avrupa'da sürekli olarak karışıklıkların ve savaşların egemen olduğu bir dönem oldu. Papalık ve devletlerin müdahil olduğu bu savaşlar, monarşik devletlerin papalığa karşı zafer ve güç kazanması ile sonuçlandı. XII. yüzyılda Avrupa'daki Feodal

<sup>100</sup> Roberts, J.M. (2010). *Avrupa Tarihi*. (çev. Fethi Aytuna). İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 238; 226-227.

Beyler ise monarşik devletler gibi papalıkla açık bir savaş halinde olmasalar da hâkimiyet alanları genişletmek için kendi aralarında ve papalıkla sürekli bir mücadele halindeydiler<sup>101</sup>.

Avrupa'da XIII. yüzyıl başlarında papalık ve devletlerin savaşı bir yana Hristiyan doğu Avrupa'nın dini-siyasi yapısına en büyük darbeyi IV. Haçlı seferi vurdu. IV. Haçlı seferinde İstanbul'un Haçlılarca zaptı ile Bizans birliği parçalandı. Bu durum ağır kayıplara mal oldu. Nitekim 1261 yılında Latinlerin kovulması dahi Bizans'ın, birliğini tam manasıyla kurmasına yetmedi. Bizans'ın gücü IV. Haçlı seferi sonrası öylesine kırıldı ki topraklarında yeni yeni Türk boyları ortaya çıktığında, bu kavimlerle bile mücadele edecek güce sahip değildi<sup>102</sup>. Böylece Hristiyan topraklarında Türklerin ilerleyişine engel olunamamış ve zamanla Türk hâkimiyeti Anadolu'da yerleşmiştir<sup>103</sup>. IV. Haçlı seferi sonrası, zaten birbirlerini hiç benimsemeyen Katolik ve Ortodoks dünyası, birbirinden tamamen ayrıldı. Batı Hristiyan dünyasının kilise ayrılığına son verme ve nihayetinde bütün Hristiyanları tek çatı altında toplama düşüncesine gelince, bu düşünce, hiç bir zaman gerçekleşmeyecek bir hayal olarak kaldı. Zaman içerisinde Türkleri Anadolu'dan atmak için başlatılan Haçlı seferlerine inanç azaldı. İlerleyen zamanlarda Hristiyan hükümdarlar Roma ile birleşerek Türklere karşı müşterek bir hareket başlatsalar dahi onların bu gayretleri halkları tarafından destek görmedi<sup>104</sup>.

IV. Haçlı seferinin ardından Papa III. Innocentius, Doğu kilisesinin yok edilmesi ve yerine Latin kilisesinin yerleştirilmesinden dolayı sevinç duymaktaydı<sup>105</sup>. Fakat herşey sonuçlandığında III. Innocentius umduklarını bulamadığı için hayal kırıklığına uğradı. Nitekim batıdaki papalık makamı görmezden gelinerek Bizans'ta yeni bir Haçlı organizasyonu kurulduğu gibi ganimetten Papa'ya pay da verilmedi<sup>106</sup>. Ayrıca Bizans toprakları papalık hiçe sayılarak Venedik ve Haçlılar arasında paylaşıldı<sup>107</sup>. Papa III.

<sup>101</sup>Van Cleve, T. C. The Fifth Crusade. (1969). *A History of the Crusades II*, (General Editor: Kenneth M. Setton. Edits.: Robert Lee Wolff and Harry W. Hazard). Madison, Milwaukee, London: The University of Wisconsin, 279; Alganer, Y.-Çetin, Ö. (2007). Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, (XXIII/2), 2.

<sup>102</sup>Runciman, a.g.e., III, 115-116,

<sup>103</sup>Nicolle, D. (2013). *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04*, (çev. Gürkan Ergin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 86. Detaylı bilgi için bkz. Turan, a.g.e., 283-288. 1211 yılından sonra Türkiye Selçuklu sultanları büyük oranda gaza faaliyetlerini terk ettiler. Böylece devletin uç kısmında bulunan Türkmenler zamanla Batı Anadolu'da yayılmışlar ve Anadolu'nun Türkleşmesinde ve fethinde esas rol oynamışlardır. Bkz. Koca, S. (2002). Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.7), 531.

<sup>104</sup>Runciman, a.g.e., III, 115-116; Demirkent, Haçlılar, 539; Demirkent, Haçlı Seferleri, 183.

<sup>105</sup>Abû'l Farac, a.g.e., II, 483; Demirkent, Haçlı Seferleri, 183.

<sup>106</sup>Abû'l Farac, a.g.e. II, 484; Dikici, R. (2013). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 404

<sup>107</sup>Demirkent, Haçlı Seferleri, 183; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 21; Ostrogorsky, a.g.e., 386; Bahar, H. (2012). *Roma ve Bizans Tarihi*. Konya: Kömen yayınları, 164.

Innocentius'a göre Doğu kilisesinin zaptı, papalık makamının yansıtıcısı olmalıydı. Ancak Doğu kilisesinin idaresi, onun hayal ettiği gibi kendisine bırakılmayarak Venedikli bir patrik olan Thomas Morasini'ye verildi. Ama Innocentius hırslı bir adamdı. O, gücünü bütün hâkim unsurların üzerinde kılmak istiyordu. Bu nedenle Avrupa'da hâlâ bir Haçlı ruhu mevcutken yeni bir Haçlı seferi hazırlığına girişmeyi uygun gördü<sup>108</sup>.

Papa III. Innocentius, tüm gücüyle yeni bir Haçlı seferi organizasyonuna girişirken, ilk olarak Latin İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu koşullar hakkında bir rapor hazırlattı. Fakat bu dönemde batı Avrupa'daki durum, yeni bir Haçlı seferi için pek de uygun görünmüyordu. Bu nedenle O, seferden önce Avrupa'daki sorunlarla ilgilenmeye karar verdi. Başlıca sorunlar şöyle idi:

Almanya, Almanya kralı Philip of Swabia ve ezeli rakibi diğer Alman kralı Otto of Brunswick arasındaki çatışma dolayısıyla parçalanmış bir durumdaydı. 1208 yılında Philip'in ölmesiyle Otto bu mücadeleden galip çıktı. Fakat Otto'nun 1208 yılında tek ve galip Almanya kralı olması Papa'yı memnun etmedi. Nitekim Otto'nun emparyal amaçları Innocentius'un planları ile uyuşmamaktaydı. Nihayetinde Alman kralı Otto, Papa ile giriştiği mücadele sonrasında 1210 yılında aforoz edildi. Bu dönemde Otto, Fransa Kralı Philip ile savaş halinde olduğu gibi Sicilya imparatoru Friedrich ile de savaş halindeydi<sup>109</sup>.

Fransa'da ise, şartlar bir Haçlı seferi için uygun değildi. Güney Fransada Albililer<sup>110</sup> denilen ve Hristiyanlar tarafında sapkın görülen bir gurup Papa'ya muhalif olmakta idi. Bu nedenle Papa, 1208 yılında Hristiyanları dini bir görev olarak farzettığı Albililere karşı savaşa davet etti. Papa'nın çağrısıyla 1209 yılında çok sayıda kuzey Fransalı, güney Fransa'da yaşayan Albililere karşı savaş açtı. Albililer ile bu savaş tam 20 yıl sürdü. Papa, Albililere karşı sefer için çağrıda bulunduğu dikkat çekici olan mesele ise, Hristiyanlar, Kudüs'e gitmeden, yani uzun ve meşakkâtli yollara çıkmadan Albililere karşı yalnız 4 gün boyunca sefere katılacak olurlarsa günahlarının affedileceği meselesiydi. Böyle bir af meselesinin, Hristiyanların dini algılarında bir değişiklik yapmış olması ihtimal dâhilindedir. O zaman bunca zorluğa katlanmaya gerek kalmadan Hristiyanlar, günahlarını

<sup>108</sup>Demirkent, Haçlı Seferleri,183; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 661; Bahar, a.g.e., 164.

<sup>109</sup> Van Cleve, a.g.m., 377-378

<sup>110</sup>Albililer gerçek hayatın iyilik, saflık ve fakirlik olduğunun yanı sıra şiddetin günah olduğuna inanmaktaydılar. Bu nedenle fakir görünümlü bir hayatı tercih etmekteydiler. Bkz. Demirkent, Haçlı Seferleri, 183-184.

affettirebilirlerdi. Bu nedenle Hristiyanların, günahların affi için Kudüs'e kadar gidip savaşmalarına gerek yoktu. Netice itibariyle Fransa'daki soylular da Albililerle yapılan savaşla yeterince meşguldüler. Yine bu sırada Fransa'nın içinde bulunduğu diğer bir zorluk ise, Fransa kralı Philip August ile İngiltere kralı John Lackland'ın savaş halinde olmasıdır.<sup>111</sup>.

İspanya'da Muvahhidlerle<sup>112</sup> uğraşılırken, bu dönemde Almanya, Fransa ve büyük katılımları ile gerçekleşen Çocuk Haçlı seferide tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Sonuç itibariyle bu dönemde Avrupa'daki devletler bir yandan kendi iç meseleleri ile uğraşırken diğer yandan birbirleriyle de savaş halindeydiler<sup>113</sup>.

V. Haçlı seferi öncesinde Avrupa'daki bir diğer önemli gelişme "Çocuk Haçlı seferi" olarak bilinen girişimdir. 1212 yılında verilen vaazlardan etkilenen pek çok Avrupalı'nın Haçlı seferine çıkma düşüncesi mevcuttu. Bu istek, çocuklar arasında da hızla yayıldı. Nihayetinde Fransa ve Almanya'dan kutsal toprakları kurtarmak için yola çıkan binlerce çocuk, ya kandırıldı ya da çıktıkları yolculukta telef oldu. Bunların bir kısmı sefer sırasında geçtikleri yerlerde kaldı. Bir kısmı yolcuğun meşakkâtine dayanamayarak ölümlerine bir kısmı da gemilerin batması sonucu öldü ya da kayboldu. Hatta kurtulanların bir kısmı da köle olarak satıldı. Sefere katılan çocuklardan uzun süre haber alınamazken geride bu çocukların kızgın aileleri kaldı. Sefere katılan bu çocuklar hakkında zaman içerisinde çeşitli rivayetler ortaya atıldı<sup>114</sup>.

<sup>111</sup> Van Cleve, a.g.m., 378; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 183-184.

<sup>112</sup> Muvahhidler: Kuzey Afrika ve Endülüs'de 1130-1269 yılları arasında hüküm sürmüş Berberi hanedanıdır. Kendilerince yanlış buldukları hareketleri düzeltmek amacıyla Kuzey Afrika'da ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, M. (2006). Muvahhidler. *DİA*, (c. XXXI), 410.

<sup>113</sup> Van Cleve, a.g.m., 378;

<sup>114</sup> Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 184-185; Demirkent, *Haçlı Seferleri ve Türkler*, 662; Runciman, a.g.e., III, 123-127. Muhtemel ki 1212 yılında dört bir yanda verilen vaazların da etkisi ile uhrevi duygular daha da derinleşmişti. Böyle bir ortamda Kuzey Fransa'da Etienne ve Almanya'da Nikolaus adındaki çocukların önderliğinde toplanan çocuklardan oluşan guruplar, Kutsal toprakları kurtarmak niyetiyle Kudüs'e doğru yola çıktı. Tanrı tarafından masum oldukları için kendilerine, mucizevi bir güç bahşedildiğine inanan bu çocukların sonları hakkında bilgiler sınırlı kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stephenson, N. E. (2005). *Çocukların Haçlı Seferi Bilinmeyen Bir Haçlı Seferinin Öyküsü*. (çev: Orhan Düz). Koridor Yayıncılık. İskenderiye Limanı'na gelen bu çocuklar hakkında bir rivayeti de Runciman vermektedir. Genç bir papazında içinde bulunduğu çok az sayıda çocuk, el-Melikü'l-Âdil'in oğlu ve o sırada Mısır valisi olarak görev yapan el-Melikü'l-Kâmil tarafından satın alındı. Batı dillerine ve batı ilmine merak duyan el-Kâmil, bu çocukları kâtip, tercüman ve öğretmen olarak görevlendirdi. Onlara din değiştirmesi için baskıda bulunmadı. Bu çocuklar özgür bırakılmasalar dahi Kahire'de güzel bir hayat sürdüler. Fakat bir müddet sonra bu çocuklar arasında bulunan bir Papaz'a yurduna dönmesi için müsaade verildi. Bu Papaz, Fransaya döner dönmez geride kalan ailelere, çocuklar hakkında bildiğini anlattı. Bkz. Runciman, a.g.e., III, 127.

## 1.2.V. Haçlı Seferi Öncesi Eyyubi Devleti'nde Genel Durum

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması ve Atabeyliklerin büyük oranda gücünü kaybetmesi üzerine İslam dünyası, hem Haçlı seferleri hem de Moğol istilası karşısında güçsüz kaldı<sup>115</sup>. Bundan sonra Haçlı seferleri ile mücadelede Eyyûbi Devleti ön plana çıktı. Eyyûbi Devleti'nin kuruluşu öncesinde özellikle Haçlılar ile mücadelede, Zengi Hanedanı'nın bir üyesi ve Büyük Selçuklu Devleti'nin Halep Atabeyi Nureddin Mâhmud ve Nureddin Mâhmud'un başkumandanı ve Mısır'daki naibi daha sonra ise Eyyûbi Devleti'nin kurucusu olan Selâhaddin Eyyûbi öne çıkan iki büyük şahsiyet oldu. Selâhaddin Eyyûbi'nin ölümünden sonra Haçlılar ile mücadeleyi, Eyyûbi ailesinden Selâhaddin Eyyûbi'nin kardeşi el-Melikü'l-Âdil üstlendi.

### 1.2.1. Selâhaddin Eyyûbi Sonrası Eyyûbi Devleti'nin Durumu

III. Haçlı seferini İngiliz kralıyla imzaladığı bir anlaşmayla bitiren Selâhaddin Eyyûbi, *Hemedan'dan Trablusgarb'a, Muş'tan Yemen'e* kadar uzanan geniş bir sahaya hükmetmekteydi. Uzun bir aradan sonra dönebildiği Dımaşk'ta Şubat 1193'te öldü. Kaynaklar Selâhaddin Eyyûbi'nin ölümünden önce oğlu el-Melikü'l-Efdal'in kendinden sonra devletin başına geçmesi için devlet erkânından defalarca yemin aldığını kaydetmektedir. Bu nedenle ki vefatı esnasında yanında bulunan en büyük oğlu el-Efdal Nureddin Ali, devletin başına geçti ve askerlerin bağlılığını temin etti<sup>116</sup>. el-Melikü'l-Efdal, yumuşak huylu olmakla birlikte devletin idaresi için zayıf bir karaktere sahipti<sup>117</sup>. Fakat babasının ölümünden sonra el-Efdal, onun hâkim olduğu topraklara -*Dımaşk, Kudüs, Baalbek, Busrâ, Banyas, Hûnîn, Tibnîn, ve Darum ile civar bölgelere*<sup>118</sup>- tamamıyla hâkim oldu<sup>119</sup>. Selâhaddin'in diğer oğlu el-Melikü'l-Aziz Osman, Mısır ve Sina bölgelerine<sup>120</sup> hâkim bulunmakta ve Kahire'de ikamet etmekteydi. el-Melikü'l-Aziz, el-Efdal'e göre daha olgun bir karaktere sahip olup babası zamanındaki emir ve kumandanları korudu. O,

<sup>115</sup> Özbek, S.(1994). El-Melikü'z-Zahir Rüknu'd-din Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, (S.IX), s.289

<sup>116</sup>Şeşen, R.(2012). *Eyyübîler*. İstanbul: İsam, 77; Şeşen, R.(1995). *Eyyübîler. DİA*, (XII), 21; Şeşen, R. (2004). El-Melikü'l Âdil. *DİA*, (XXIX), 59; Kaya, Ö. (2006). Bir Eyyûbi Melikinin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyûbi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (XXI/2), 143-144.

<sup>117</sup> Şeşen, Eyyübîler, *DİA*,21;Şeşen, R. (2007). *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyübîler-Memlûkler 1193-1260*, İstanbul: İsar Vakfı Yayınları, 19

<sup>118</sup> Bu bölgeler bugün Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin sınırları içersindedir.

<sup>119</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e. XII, 89.

<sup>120</sup> Sina bölgesi: Akdeniz, Süveyş Kanalı ve Akabe körfezi ile çevrili bir yarım ada olup doğusunda Mısır bulunmaktadır.

babasının ölümünün ardından taziyeleri kabul etti ve ileri gelen emirlere hil'atlar giydirerek onları taltif etti. el-Melikü'l-Aziz, el-Efdal'in sultanlığını tanımakla birlikte saltanat için yakaladığı fırsatları kaçırmamaktaydı. Halep ve etrafı Selâhaddin'in diğer oğlu el-Melikü'z-Zahir'in elindeydi. Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi el-Melikü'l-Âdil'e gelince, O, *Ürdün, Harran, Urfa ve el-Cezire*<sup>121</sup> topraklarının hâkimi olmakla birlikte Selâhaddin öldüğü sırada Van gölünün kuzey batısında kalan Ahlat'a yapacağı sefer hazırlıkları nedeniyle bugün Ürdün sınırları içerisinde Kerek'te bulunmaktaydı. Bundan başka Hama'da<sup>122</sup> el-Melikü'l-Mansur, Humus<sup>123</sup>'ta II. Şirkûh, bugün Lübnan sınırları içinde bulunan Ba'lebek'te Behram Şah, günümüz Irak sınırları dâhilinde Erbil'de Muzafferüddin Gökböri, Yemen'de Tuğtekin, ve Mısır'ın batısında Şerefeddin Karakuş bulunmaktaydı. Görüldüğü üzere Eyyûbî ülkesi, birçok küçük emirlikten oluşmakta ve bu emirler geniş yetkilere sahip bulunmaktaydılar. el-Âdil bunlar arasında en önemli emir olarak görünmekteydi. Bunun yanı sıra Musul Atabeyliği, Sincar, Artuklu ve Ahlat beylikleri de Eyyûbî devletine tabi yapılar olarak ön plana çıkmaktadırlar. Vassal bu beylikler, her an isyan edebilecek potansiyele sahiptiler ve Selâhaddin'in ölümü nedeniyle Eyyûbî devletinin durumundan faydalanarak devletten kopmak için fırsat kollamaktaydılar<sup>124</sup>.

Her ne kadar Selâhaddin, ölmeden evvel devlet erkânından el-Melikü'l-Efdal için biat almış olsa da ona bütün emirler itaat etmedi. O sırada Kerek'de bulunan Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi el-Melikü'l-Âdil, el-Efdal'e itaat etmeyenler arasındaydı ve yine el-Efdal, birçok defa kardeşlerini yanına çağırmasına rağmen kardeşleri de yanına gelmedi<sup>125</sup>. Bu sıralarda el-Efdal, babasının en güvendiği adamlarıyla da anlaşmazlık içine düştü. Bu nedenle de Dımaşk'taki yönetiminde başarısız oldu<sup>126</sup>.

<sup>121</sup> el-Cezire: Bugün Irak topraklarında yer almakla birlikte Dicle ve Fırat nehirleri arasında bulunan topraklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şeşen, R.(1993). el-Cezire. *DİA*,(VII), 509-511.

<sup>122</sup> Çukur bir arazi üzerine kurulan ve bugün Suriye'nin iç kesimlerinde bulunan Hama; Asi nehri üzerinde yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbni Cübeyr, *a.g.e.*, 187-189.

<sup>123</sup> Batı Suriye'de geniş araziye kurulmuş bir şehirdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbni Cübeyr, *a.g.e.*, 189-191.

<sup>124</sup> İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, XII, 89; Şeşen, Eyyûbîler, İsam, 77; Şeşen, Eyyûbîler, *DİA*, 21; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 19-20; Şeşen, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 193.

<sup>125</sup> İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, XII,89. Bu bilgi, Ramazan Şeşen'in deyimine ters düşmektedir ya da İbnü'l-Esir'in el-Efdal'e itaatının ardından olanları anlatması muhtemeldir. Çünkü Ramazan Şeşen'in verdiği bilgiye göre onun sultanlığını başta kardeşleri ve amcası el-Âdil tanımıştır. Bkz. Şeşen, Selâhaddinden Baybars'a, 19. Babasının ölümünün ardından el-Efdal sultan olduğunda kardeşleri ve amcasından muhalefet görüp görmediği muallaktır. Fakat Eyyûbî hâkimiyeti altındaki 1193-1195 yılları arasındaki basılan sikkelere bakılacak olursa adı zikredilmemektedir. Bu da onun tam anlamıyla sultan olarak kabul edilmediğinin göstergesi olabilir. Bkz. Kaya, a.g.m.,144.

<sup>126</sup> Asbridge,T.(2014). Haçlı Seferleri. (çev. Ekin Duru), İstanbul:Say Yayınları, 541-542.

el-Melikü'l-Efdal, sultan olduğunda kendisine itaat etmeyen emirlerden biat almaya çalıştığı gibi kendisine isyan eden beyleri de kontrol altına almak için uğraştı. Nitekim babasının ölümünden faydalanmak isteyen bazı emirler el-Efdal'e karşı isyan etti. Mısır hâkimi el-Melikü'l Aziz ve Musul hükümdarı Atabey İzzeddin'in ülkesine karşı harekete geçeceğinden korkuyordu. Bu korku boşuna çıkmadı ve Selâhaddin'in ölümünü haber alan Atabey İzzeddin Mesud b. Mevdud b. Zengi, etrafında sözü dinlenir devlet ileri gelenlerini topladı. Bu devlet adamları, vezir Ziyadeddin İbnü'l-Esir'in etkisi altındaydılar. Vezir Ziyadeddin, devlet adamları ile el-Efdal'in aralarını açtı. Devlet içerisinde hatırı sayılır nüfuza sahip bu emirler, el-Efdal'in etrafından dağılarak bir kısmı Mısır'da bulunan el-Melikü'l-Aziz'in, bir kısmı ise Halep'te bulunan el-Melikü'z-Zahir'in yanına gittiler. Muhtemeldir ki bunların arasında bulunan Atabey İzzeddin'in yanına gelen Musul halkının lideri ve devletin büyük nüfuza sahip devlet adamlarından biri olan Mücahidüddin Kaymaz da vardı. Devlet adamlarından kuvvet bulan Atabey İzzeddin, el-Âdil'in ülkesine yürürken yolda ağır ishale yakalandı. Ölmekten korktuğu için de birliklerini kardeşi İmadeddin'in yanında bırakıp yaklaşık 200 süvari ile 3 Temmuz 1193'de ağır hasta vaziyette Musul'a döndü<sup>127</sup>. Beylerin etrafında toplandığı bir diğer lider el-Aziz ise kendisine verilen destek ile el-Efdal'in hâkimiyeti altındaki topraklara saldırdı.

el-Melikü'l-Aziz, gerek devlet adamlarının gerek ise el-Melikü'l-Âdil'in kışkırtması sonucu el-Melikü'l Efdal'in hakimiyeti altında bulunan Dımaşk'ı kuşatmaya karar verdi. el-Efdal, kuşatma sürecinde amcası el-Melikü'l-Âdil'in hakemliğini rica etti. el-Âdil iki kere el-Efdal'i sıkıntıdan kurtardı. Fakat el-Âdil bir süre sonra el-Aziz ile anlaşarak 1196 yılında Dımaşk'ı el-Efdal'in elinden aldı. Sonuç itibariyle el-Efdal'in gerek Suriye'deki başarısızlığı gerekse babasının güvendiği adamlarıyla anlaşmazlık içine düşmesi, el-Âdil'in bölgede elini güçlendirdi<sup>128</sup>. el-Efdal'in başarısızlığa uğramasının neticesinde el-Melikü'l-Aziz büyük sultan ilan edildi<sup>129</sup>.

<sup>127</sup>Abû'l Farac, a.g.e., II, 466-467; Şeşen, Eyyübîler,*DİA*, 22; Kaya, a.g.m., 146. Detaylı bilgi için bkz. İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 87-92. Melikü'l Efdal, Ziyâeddin b.el-Esir'in sözlerine çok değer vermektedir. Bu nedenle babasının değer verdiği tecrübeli devlet adamları ile arası açıldı. Bkz. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 19.

<sup>128</sup> Asbridge, a.g.e., 541-542; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 19.

<sup>129</sup>Abû'l Farac, a.g.e., II, 468-473; Şeşen, Eyyübîler,*DİA*, 22; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 77-87; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 22-29; Kaya, a.g.m, 147-161; Çakıroğlu, H. (2008). Müferricü'l Kurub'a göre Selâhaddin Eyyubî Sonrası ve el-Melikü'l Âdil Dönemi (H.590-615/M. 1194-1218), Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Trabzon, 50-88. Detaylı bilgi için bkz. İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 98-137.

el-Melikü'l-Aziz Osman'ın sultanlığı uzun sürmedi. 22 Kasım 1198 yılında el-Aziz ölünce Mısır halkı, el-Efdal'e Mısır'ın hâkimiyetini üstlenmesi için çağrıda bulundu<sup>130</sup>. Bunun üzerine el-Efdal, bir süre Mısır'a hâkim olabilmiş fakat bu hâkimiyet uzun sürmemiştir. Bu sıralarda el-Kâmil'in Dımaşk'a -babası el-Âdil'in yanına- gelmesi el-Âdil'i bölgede güçlendirdi. el-Melikü'l-Âdil, gerek bu destek gerekse devlet yönetiminde tecrübesi ile Selâhaddin'in oğulları arasındaki ittifakı bozdu ve ordunun desteğini almayı başardı<sup>131</sup>. el-Âdil, yeğenlerinin arasını bozmak için mevcut anlaşmazlıklardan yararlanma yoluna gitti ve Selâhaddin'in oğulları arasındaki mücadelede ilk olarak el-Efdal'i destekleyerek ona biat etti. Daha sonra el-Efdal'in yönetimdeki basiretsizliği nedeniyle el-Melikü'l-Aziz'in naibi olarak ona destek verdi. 1198 yılında el-Melikü'l-Aziz'in ölmesiyle zaten sultan olma arzusu taşıyan el-Âdil 1200 yılında Mısır'ı zapt ederek sultanlığını ilan etti<sup>132</sup>.

1200 yılı yaz aylarında el-Melikü'l-Âdil, el-Melikü'l-Aziz'in oğlu Mansur adına okunmakta olan hutbeye son verdi ve hutbeyi kendi adına okuttu<sup>133</sup>. Mısırlı emirler onun bu davranışına karşı çıktılar<sup>134</sup>. Bir süre sonra iktidarı hususunda askerleri ile de arası açıldı ve bu durum, askerlerin ona karşı tutumlarının değişmesine neden oldu<sup>135</sup>. el-Âdil için ülkede istikrarı sağlamak kolay olmadı. Nitekim el-Efdal ve ez-Zahir taraftarlarının tepkisi bir yana ülke bir de büyük bir kıtlık sorunuyla karşı karşıya kaldı. Nil'in, tarihinde hiç olmadığı kadar düşük bir seviyede olması 1201 ve 1203 yıllarında büyük sıkıntıları da beraberinde getirdi. O yıl Mısır'da oldukça şiddetli kıtlık ve salgın hastalıklar meydana geldi. İnsanlar canlarını kurtarmak için Şam, Yemen, Hicaz ve Kuzey Afrika bölgelerine göç etmek zorunda kaldılar. Bu esnada kıtlıktan dolayı kaçmaya çalışan Müslümanların bir kısmı Haçlılar tarafından yakalanarak köle pazarlarında satıldı. Zenginler bile bu kıtlıktan kırıldı. İnsanlar açlıktan ölü insan ve hayvan eti yer oldular. Kıtlığın ardından ülkede veba salgını ortaya çıktı. Bu felaketlere bir de büyük bir deprem eklendi ve ülkede birçok yapı yerle bir oldu<sup>136</sup>.

<sup>130</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 124; Şeşen, Eyyübiler, *DİA*, 22; Çakıroğlu, a.g.t.,76.

<sup>131</sup> Şeşen, Eyyübiler, *DİA*, 22.

<sup>132</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 468-473; Şeşen, Eyyübiler, *DİA*, 22; Şeşen, Eyyübiler, *İsam*, 77-87; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 22-29; Şeşen, el-Melikü'l Âdil I, 59. Detaylı bilgi için bkz. İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 98-137;

<sup>133</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 137; Abû'l Farac, a.g.e., II, 472; Şeşen, Eyyübiler, *İsam*, 87; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,40; Şeşen, El-Melikü'l Âdil,59.

<sup>134</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 140; Abû'l Farac, a.g.e., II, 472; Şeşen, El-Melikü'l Âdil I, 59.

<sup>135</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,137.

<sup>136</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 474-475; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 40-41; Şeşen, Selâhaddin Eyyübî ve Devlet,454; Şeşen, Eyyübiler, *İsam*, 88.



Bir yandan ülke içerisinde kıtlık ile mücadele eden el-Melikü'l-Âdil, diğeryandan kendisine itaat etmeyen beyler ile uğraştı. Ona itaat etmek istemeyen emirler, yeğenleri ez-Zahir ve el-Efdal'e elçi göndererek, iki kardeşi Dimaşk'ı kuşatmaya davet ettiler. Fakat Dimaşk ve Mısır'ı zapt etmeye kalkan kardeşlerin arası bozulunca başarısız oldular ve el-Âdil ile anlaşma yoluna gittiler. Yapılan anlaşmaya göre el-Âdil büyük sultan olarak kalacak, Dimaşk oğlu el-Muazzam'a, Mısır el-Kâmil'e, Samsat, Serüc, Cumfir, Müvezzer, Hani, Zülkarneyn ve Re'sül-Ayn el-Efdal'e, el-Cezire bölgesi ise el-Eşref'e ikta olarak verilecekti. Böylece el-Âdil, devletin merkeze uzak bölgelerindeki kontrolü oğulları vasıtasıyla sağlamış oluyordu<sup>137</sup>. Buna göre XIII. yüzyılın başlarında el-Âdil, Eyyûbi topraklarında büyük rol oynadı. Toprakların en büyük payı onun ve varislerinin elinde bulunmaktaydı. Selâhaddin'in soyundan gelen ez-Zahir ve onun sülalesi Halep'i yönetmeye devam etti<sup>138</sup>.

Eyyûbî Devleti'ne bağlı olan hanedan mensupları zamanla Eyyûbî Devleti'nin vassallığından ayrılarak başka devletlere tabii oldular. Buna göre 1205 yılında el-Melikü'l-Efdal Anadolu Selçuklularına tabii olurken, Halep'te ez-Zahir de Anadolu Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile anlaşma yoluna gitti<sup>139</sup>.

Sonuç olarak Selâhaddin dönemindeki huzur ortamı onun ölümüyle son bulmuş ve hanedana mensup olan melikler birbirine düşmüşlerdir<sup>140</sup>. Musul, Mardin, Ahlat beylikleri Eyyûbî Devletine bağlılıklarına son vermişler ve devlet, buhran ve istikrarsızlık dönemine girmiştir. Selâhaddin Eyyûbî'nin yirmi yılda kurduğu devlet bir anda neredeyse parçalanacak duruma düşmüş, devleti bu durumdan el-Melikü'l-Âdil'in çabaları kurtarmıştır. el-Âdil, kurnazlığı, diplomasideki başarısı ve askeri yönetim kabiliyeti neticesinde Selâhaddin'in oğullarını bertaraf ederek sultan olmayı başarmıştır<sup>141</sup>. Eyyûbî Devleti'nin

<sup>137</sup>Şeşen, Eyyûbîler, *DİA*, 22; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 140-142; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 44; Şeşen, Eyyûbîler, İsam, 84; Kılıç, M. (2006). Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki el-Melikü'l Muazzam (576-624 / 1180-1227), *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (X/2) 337; Çakıroğlu, a.g.e., 88.

<sup>138</sup> Kaya, a.g.e., 162.

<sup>139</sup>Uyumaz, E. (2002). Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri. *Türkler Ansiklopedisi*, (C. V), 150; Şeşen, Eyyûbîler, *DİA*, 22; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 48-49. el-Melikü'l-Efdal'in Türkiye Selçuklu sultanı Rükneddin II. Süleyman Şah'a tabi olması ve hutbeyi Süleyman Şah adına okutması ile ilk defa bir Eyyûbi Meliki Türkiye Selçuklu sultanına tabi oluyordu. Bkz. Uyumaz, E. (2002). Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri. *Türkler Ansiklopedisi*, (C. V).

<sup>140</sup> Abu Munshar, M. Y. (September 2013). Sultan al-Kamil, Emperor Frederick II and the Submission of Jerusalem. *International Journal of Social Science and Humanity*, (Vol. 3, No. 5) 443.

<sup>141</sup> Şeşen, Eyyûbîler, İsam, 77-78; Şeşen, Selâhaddin Eyyûbi ve Devlet, 193. Kramuk, G. (Ağustos 1993). II. Friedrich Von Hohenstaufen'in İslam Dünyası ile İlişkileri ve Arapça Kroniklere Yansıması. *Belleten*, (LVII/219), 449; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 337.

haneden üyelerinin içine düştüğü durum, vassal beyliklerin ve emirliklerin Eyyübî Devleti ile münasebetleri devleti zayıflatmış, Eyyübîlerin zayıflaması, Haçlılara İslam topraklarını ele geçirmeleri için bir fırsat vermiştir.<sup>142</sup>

XIII. yüzyıl başlarında Eyyübî Devleti kendi içişleri ile uğraşırken bölgede başka güçler de bulunmaktadır. Zira bunlardan biri kudretinin zirvesinde olan Türkiye Selçuklu Devleti idi. Selçukluların Türkmen göçmen halkı, göçebelikten yerleşikliğe geçmeye başlamış bu nedenle ülkeye refah ve huzur yeniden gelmişti. Bizans yıkılmış, İznik İmparatoru, Haçlılarla (Franklar) mücadele halindeyken, Danişmendliler tarih sahnesinden çekilmişti. Fakat bölgede Ermeniler ve Gürcüler gibi güçler mevcuttu. el-Melikü'l-Âdil artık iyice ihtiyarlamış olduğundan kalan son zamanlarını barış ve huzur içinde geçirmek istemekteydi. Ancak kuzeyde bir takım sıkıntılar mevcuttu. el-Melikü'l-Âdil'in yeğeni olan Halep emiri ez-Zahir 1216'da vefat etmiş, arkasında el-Aziz adında henüz çocuk yaşta bir veliaht bırakmıştı. ez-Zahir'in abisi ve aynı zamanda Selâhaddin'in büyük oğlu el-Melikü'l-Efdal, hanedanlığı ele geçirmek için Türkiye Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus'dan yardımını istedi<sup>143</sup>. İzzeddin Keykavus, el-Efdal vasıtasıyla el-Cezire ve Kuzey Suriye'yi ele geçirerek hâkimiyetini civar bölgeye yaymak arzusundaydı. Fakat Keykavus amacını gerçekleştirilmeden öldü. Böylece el-Efdal bölgede güçlenerek Selçuklu beylerine baskı yapmaya başladı ve güneyde bulunan kardeşlerine rakip olma fırsatını yakaladı<sup>144</sup>.

### 1.2.2. el-Melikü'l-Âdil ve Haçlılar

Selâhaddin Eyyübî'nin son zamanlarında el-Âdil Seyfeddin Ebû Bekr Muhammed, devlet yönetiminde sözü geçen ikinci kişiydi. Kumandanlar üzerinde büyük bir otoriteye sahipti ve aynı zamanda devlet işlerinde oldukça tecrübeliydi<sup>145</sup>. Selâhaddin dönemindeki

<sup>142</sup> Abu Munshar, Sultan al-Kamil, Emperor Frederick II and the Submission of Jerusalem, 443; Dudukuşçu. A. (2006). Türklerin Ortadoğu Hâkimiyeti. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, (C.1/S.1), 121.

<sup>143</sup> Şeşen, Eyyübîler, İsam, 77-78; Şeşen; Selâhaddin Eyyübî ve Devlet, s.193.

<sup>144</sup> Özbek, S. (1999). Türkiye Selçukluları-Eyyübîler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250). Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı. İzmir: Beta Basım Yayın, s. 429; Runciman, a.g.e., III, 133; Koca, S. (1997). *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*. Ankara: TTK Basımevi 48-49; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 112; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 86; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64; Erdem. İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri. *Türkler Ansiklopedisi*, (C. 6), 663.

<sup>145</sup> Özbek, S., a.g.e., s. 429-430. Runciman, a.g.e., III, 135; Koca, Sultan I. İzzeddin Keykavus, 55-56; Erdem, İ. (1997). XIII. Asrın İlk Yarısında Anadolu'nun Doğusunda Yaşayan Hâkimiyet Mücadeleleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, (C.19/S.30), 64. Doğu Anadolu'daki el-Melikü'l-Efdal ve Türkiye Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus'un hâkimiyet mücadelesi için bkz. Özbek, S., a.g.e., s. 429-430.

<sup>145</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 20; Şeşen, el-Melikü'l-Âdil I, 59.

yaşadığı tecrübeler, el-Melikü'l-Âdil'i Haçlılar ile iyi münasebetler kurmaya teşvik etti. O, Haçlılarla savaşı bir kenara bırakıp devletin hazinesini dolu tutmayı amaçladı. Haçlılara karşı gösterilen müsamaha sayesinde devletin bundan yarar sağlayacağını düşünüyordu. Bu nedenle el-Âdil'in selefleri zamanındaki gaza ve cihad politikasını benimsemediği görülmektedir.<sup>146</sup> Selâhaddin döneminde Haçlılar ile yapılan anlaşma el-Âdil döneminde de devam etmekte, bu huzur ortamını ne Akkâ Kralı Henri de Champegne ne de sultan bozmak istemekteydi<sup>147</sup>. Ancak Alman imparatoru IV. Henri Müslüman topraklarına sefer kararı verdi. Kralın sefer kararı Müslüman ve Latin Hristiyanları arasındaki nefreti tazelemiştir. Ağustos-Eylül 1197 yılında Alman Haçlıları Eyyûbi topraklarına girdi. Yapılan çarpışmalar üzerine el-Âdil Yafa'yı ele geçirdi.<sup>148</sup>

Alman Haçlılarının yurtlarına dönmesinin ardından el-Melikü'l-Âdil ve Akkâ Kralı Henri de Champegne'nin halefi II. Amury de Lusingnan arasında 1198'de 5 yıl 8 ay geçerli olacak bir barış anlaşması imzalandı<sup>149</sup>. Kral II. Amury'de kral Henri gibi barış yanlısıydı ve Eyyûbi Devleti ile barış içerisinde yaşamının ülkesine fayda sağlayacağını düşünüyordu. Nitekim her iki tarafta yapılan anlaşma ile kendi ülkelerindeki sorunlarla uğraşmayı uygun gördü. Barış anlaşması imzalanır imzalanmaz el-Melikü'l-Âdil ülkesinde el-Melikü'l Aziz'in ölmesi üzerine çıkan taht kavgasıyla uğraşırken, Kral Amury, Antakya ile ilgilendi<sup>150</sup>.

Akkâ Kralı II. Amury ve el-Âdil her ne kadar barış içinde yaşamak isteseler de bu ellerinde değildi. Nitekim Avrupa, Papa III. Innocentius'un çağrısıyla yeni bir Haçlı seferine hazırlanıyordu. 1202 yılında Haçlı birlikleri Akkâ'da toplanmaya başladı. Haçlılar, Kral Amury'den Müslümanlar üzerine yapılacak saldırı için destek istediler. Fakat Kral Amury, yapılacak saldırıya müsaade etmeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Haçlılar, onu korkaklıkla itham ederek Trablus Kontluğu hâkimiyetinde bulunan Hama ve Humus civar bölgelerine saldırılarda bulundu<sup>151</sup>. 1202 yılı sonlarında Venedik'te toplanan ana Haçlı ordusu ise İstanbul'a yöneldi<sup>152</sup>.

<sup>146</sup> Şeşen, Eyyübîler, *DİA*, 22; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64; Hillenbrand, a.g.e., 238.

<sup>147</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 34; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 85-86; Şeşen, Eyyübîler, 22; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 344.

<sup>148</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 112; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 86; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 34-35.

<sup>149</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 36; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 87; Runciman, a.g.e., III, 86.

<sup>150</sup> Şeşen, Eyyübîler, İsam, 97; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64.

<sup>151</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 67; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 97-98.

<sup>152</sup> Şeşen, Eyyübîler, İsam, 99; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, 661.

IV. Haçlı seferi devam ederken batıdan gelen bir Hristiyan gurup, Müslümanlarla savaşmak için Akkâ'ya vardı. Kral Amury'den izin aldıktan sonra Müslümanların ellerinde bulunan bugün Ürdün civarında Celile ve el-Ğavr bölgelerini yağmaladılar. Müslüman halkı öldürürken kadın ve çocukları tutsak ettiler. el-Âdil, bu sırada Tûr dağında karagâhında bulunmaktaydı. Sultan, Haçlıların Filistin'i hedef alma riskini göze alamadığından onların hareketlerini görmezden gelerek tavizkar davrandı. Haçlıların İstanbul'a girmesiyle rahat bir nefes alan Sultan ve Kral arasında Eylül 1204 yılında 6 yıllık yeni bir anlaşma imzaladı. el-Âdil bu anlaşma ile Yafa, Lud, Remle ve Sayda'daki<sup>153</sup> Müslümanlara ait olan vergiyi Haçlılara bıraktı. Bununla birlikte Haçlıların Kudüs ve Nâsıra (Hristiyanlar için önemli bir haç bölgesi) ziyaretlerinde kolaylıklar sundu. Yafa ve Antakya arasındaki Akdeniz sahil şeridinde bulunan Celile ve Lazikiye bölgeleri Müslümanların hâkimiyetinde kaldı. el-Âdil bu anlaşma nedeniyle eleştirildi. Sultan, güçlü bir donanmasının olmamasından dolayı ve yeni bir Haçlı istilasını Filistin'e çekmemek için anlaşma yoluna gitti<sup>154</sup>. Jean de Brienne'nin<sup>155</sup> Kudüs Kralı olmak için 1210 yılında Akkâ'ya geldiğinde hâlâ anlaşma yürürlükteydi. Müslümanlar ile arasının bozulmasını göze alamayan Kral, 1212 sonlarında el-Âdil ile 5 yıllık bir anlaşma imzaladı. Fakat Jean de Brienne, Roma'ya bir elçilik heyeti göndererek anlaşma biter bitmez doğuya yeni bir Haçlı ordusunun gönderilmesini talep etti<sup>156</sup>. Tüm bu olaylar olup biterken Haçlı tehlikesini uzak görmeyen el-Melikü'l-Âdil, Haçlıları gözetim altında tutmak amacıyla Akkâ şehrinin kurulduğu ovaya hâkim, Tûr dağının tepesinde oldukça müstahkem bir kale yaptırdı<sup>157</sup>. 1217 yılında V. Haçlı seferi için Haçlılar Akkâ'da toplanmaya başladılar. el-Âdil bu yıl boyunca gelen, Haçlı kuvvetleri karşısında savunmadan ileri gitmedi<sup>158</sup>.

<sup>153</sup> Bugün bu şehirler, Ürdün, İsrail, Lübnan devletlerinin kapsadığı sınırlar içerisinde yer almaktadır.

<sup>154</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, s.165; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 68; Şeşen; Eyyübîler, İsam, 99.

<sup>155</sup> Kudüs kraliçesi Maria ile 1210 yılında evlenen Jean de Brienne bu tarihten 1212 yılına kadar kral olarak devleti yönetti. Kraliçe Marie'nin ölümünün ardından 1212-1225 yıllarında Marie'den olan kızı Isebella'nın naibi olarak Kudüs Krallığının başındaydı. Jean de Brienne 1231 yılında Konstantinopolis imparatoru oldu. Bkz. Goldsmith, L. (2006). John of Brienne. *The Crusades an Encyclopedia*, (Alan V. Murray (ed.), Santa Barbara). (ABC-CLIO, II) 690-697.

<sup>156</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 70-71; Runciman, a.g.e., III,118. el-Âdil'in, Haçlılar ile iyi münasebet kurmasının yanı sıra Eyyübi Devleti'ni güçlendirmek adına uyguladığı bir dizi siyasetten söz etmek mümkündür. Bunlar arasında ilk olarak ticaret konusunda uyguladığı politikardan söz etmek doğru olacaktır. el-Âdil, ticari ilişkilerinde son derece akıllı davrandı. O, Mezopotamya coğrafyasında Zengi Hanedanı'nın tabiiyeti altındaki Müslümanlarla, Anadolu coğrafyasında Selçuklularla, doğuda Ermenistan ve Gürcistan'daki Hristiyanlarla XIII. yüzyılın ilk yıllarında genellikle uyulan bir dizi barış anlaşması imzaladı. Bunlar 1198-1203,1204-1210,1211-1217 tarihli anlaşmalardır. O, sultan sıfatıyla da Venedik ve Pisada'ki ticari çevrelerle iyi ilişkiler kurdu ve yine yukarıda ifade edildiği üzere devletin ticaret hacmini geliştirmek için Haçlı politikasında da uzlaşmacı bir tavır sergiledi. Bkz. Asbridge, a.g.e., 541-542.

<sup>157</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 278; Şeşen, Eyyübîler, DİA, 22.

<sup>158</sup> Şeşen, Eyyübîler, DİA, 22.

el-Âdil'in V. Haçlı seferine kadar olan saltanatı boyunca büyük başarılarından biri Mısır'a düzenleneceği düşünülen seferin yönünü değiştirmesindeki rolüdür. Ramazan Şeşen'e göre el-Âdil, sefer hazırlıklarını yakından takip etti ve gizli kapaklı görüşmeler neticesinde Venediklilerle anlaşarak seferin Bizans üzerine düzenlenmesinde etkin bir rol oynadı<sup>159</sup>. Seferin yönünü değiştirmesi, el-Âdil'in pek de dile getirilmeyen büyük siyasi dehasının bir sonucu olarak kabul edilmelidir. Nitekim el-Âdil'in, IV. Haçlı seferini Bizans üzerine yönlendirmesi onun Doğu ve Batı Hristiyanları arasındaki korkunç öfke ve nefreti kıvrak zekâsı sayesinde özümsemişini ve bunu kullanabileceğini akla getirmektedir. Bu başarı sayesinde IV. Haçlı seferi, Müslümanlar için hiçbir tehlike arz etmedi. el-Âdil'in bir diğer başarılı Haçlı siyaseti ise; deşindiğimiz üzere Batılı muazzam Haçlı ordularını, Filistin topraklarına çekmemek için Doğu Hristiyanlarına tavizkar davranmasıydı. Nitekim Haçlıların Müslümanlara saldırıları üzerine onların Merkab'dan Yafa'ya kadar olan Akdeniz sahillerine yeniden sahip olmalarına ses çıkarmadı<sup>160</sup>.

### 1.2.3. Eyyübî Devleti İçin Kudüs'ün Önemi

Kudüs şehri, İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Tarih boyunca dini öneminden dolayı bu üç dinin mensupları tarafından zapt edilmiştir. Kudüs, 1099 yılında I. Haçlı seferi sırasında zapt edildi ve müthiş bir katliama sahne oldu. Bundan yaklaşık 88 yıl sonra 1187 Ekim'inde Selâhaddin Eyyübî Kudüs'ü fethetmeyi başardı.

Selâhaddin dönemi sonrasında Eyyübî Devleti için Kudüs, çok büyük bir vasfa sahip şehirler arasında bulunmamaktaydı<sup>161</sup>. Hatta başkent olarak bile algılanmadı. Dinsel açıdan önemli sayılmasına rağmen politik, ekonomik ve stratejik olarak öneme haiz değildi. el-Âdil ve halefleri, kutsal sayılan yerleri önem vererek güzelleştirme çabası içerisinde olsalar bile Kudüs ihmal edilen yerler arasında kaldı.<sup>162</sup>

<sup>159</sup> Şeşen, Eyyübîler, *DİA*, 22; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 67; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 345.

<sup>160</sup> Şeşen, Eyyübîler, *DİA*, 22.

<sup>161</sup> Detaylı bilgi için bkz. Hillenbrand. C. (2015). *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. (Çev: Nurettin Elhüseyni). Alfa Yayınları, 226-236

<sup>162</sup> Asbridge, a.g.e., 541; Abu Munshar, a.g.m., 443.

Kudüs, ne yazık ki Almanya ve Sicilya imparatoru II. Friedrich<sup>163</sup> ve Eyyûbi sultanı el-Kâmil arasında 1229'da yapılan anlaşma ile tekrar Haçlıların eline geçti<sup>164</sup>. Hem İslam hem de Hristiyan kaynaklarında el-Kâmil'in, güçlü olduğu bir dönemde neden Kudüs'ü Haçlılara teslim etmeye ikna olduğu hususunda birçok açıklama mevcuttur. Birçok tarihçi el-Kâmil'in Kudüs'ün stratejik önemini küçük gördüğü konusunda hemfikirdir. Tarihçi Hillenbrand, Eyyûbi yöneticilerinin gözünde Kudüs'ün, Mısır ve Suriye'nin güvenliği için esas bir öneme haiz olmadığını öne sürmektedir<sup>165</sup>.

### 1.3.V. Haçlı Seferi Öncesi Haçlı Devletlerinin Durumu

XIII. yüzyılın başlarında Yakındoğu topraklarında Müslüman Eyyûbi Devleti ile birlikte başlıca Akkâ Krallığı, Kıbrıs Krallığı, Trablus Kontluğu ve Antakya Prinkepsliği olmak üzere dört Haçlı gücü mevcuttu. Bu Haçlı devletleri bir yandan varlıklarını sürdürmeye çalışırken diğer yandan kendi içlerindeki iktidar mücadeleleriyle başa çıkmaya çalışıyordu. İktidar ve kıskançlık mücadeleleri Haçlı devletlerini oldukça zayıf düşürdü. Kendi aralarındaki mücadeleler neticesinde Müslüman topraklarına saldırıp, ülkelerini

<sup>163</sup> Kutsal Roma ve Alman imparatoru VI. Heinrich, Sicilya kralı olunca dünya hâkimiyeti emelleri kurarak Roma imparatorluğunu tehdit etmiştir. IV. Heinrich'in ölümüyle veraset hakkı henüz 13 yaşında bulunan oğlu Friedrich'e geçti. Yaşının küçük olmasından dolayı ülke ilk önce onun naibi olarak akrabaları daha sonra III. Innocentius tarafından yönetilmiştir. Friedrich, V. Haçlı seferine bizzat katılmamasına rağmen sefer için en önemli şahsiyetti. Zira onun sefere iştiraki büyük Haçlı kitlelerince bekleniyor ve yapılan planlar ona göre yapılıyordu. Haçlı ileri gelenleri, Avrupa'nın en büyük Hükümdarı olan Almanya ve Sicilya kralı Friedrich'in Haçlı birliklerine katılmasını beklemekteydiler. Friedrich 1215'de Haçlı kabul etmesine rağmen Papa III. Innocentius, ona Almanya'daki işlerini halletmesi için seferi erteleme müsaadesi verdi. Innocentius zamanında sefere katılmayan Friedrich, Almanya'da işlerin karışık olduğunu bahane ederek aynı izni Papa Honorius döneminde de almayı başardı. Friedrich, Sicilya tahtını küçük oğlu Heinrich'e bırakmayı vaat etmesinin yanı sıra Haçlı seferine çıkma hususundaki kararlılığını sürekli olarak tekrar etmek suretiyle krallığı bir müddet daha elinde tutma planları yaptı. Papa'dan imparatorluk tacını pazarlık yoluyla alabileceğine inanıyordu. Onun gerçek emelini dindarlık duygusundan ziyade siyasi ihtirasları olan amaçları teşkil ediyordu. Onun doğuya sefer yapma isteği, sözde samimiydi. Babası olan IV. Heinrich doğuya hâkim olma arzusu duyan bir adamdı. Muhtemel ki bu dünya görüşü Friedrich'te de mevcuttu. Ona göre, doğuya hâkim olmak, yalnız krallıklarının elinde bulunduğu sürece mümkündü. Friedrich amaçlarını "İmparator" unvanını kullanarak gerçekleştirebileceğini düşünmekteydi. Bir zamanlar Papa Honorius, Friedrich'e bir müddet hocalık etmiş fakat Friedrich'in niyetini farkedemeyerek onun vaatlerine kanmıştı. Honorius Frederch'e oldukça güven duyuyor olmalı ki Mısır'daki Haçlılara Alman ordusunun çok yakında geleceğini sürekli olarak belirtmekteydi. Bu nedenle Haçlı birlikleri kendilerine öncü olarak gördükleri Friedrich'in sefere iştirak edeceğini düşünerek çoğunlukla hareketsiz kalmış, Friedrich ve birliklerini beklemeyi uygun görmüşlerdi. Bu süre zarfında da Pelaguis, Kral Jean de Brienne İtalyanlar ve şövalye tarikatları arasındaki anlaşmazlıklar daha da gün yüzüne çıktı. Zira haçlıların muhalefet etmeksizin gördükleri tek lider Friedrich'di. Ancak o bu sefere iştirak etmedi. Onun sefere katılmaması ile ortaya çıkan liderlik sorunu, Haçlılar arasında büyük anlaşmazlıklara sebep oldu. Belki de Haçlı ordusu, Friedrich'in birliklerini bekleyeceğine harekete geçmiş olsaydı, Müslüman dünyasını ağır kayıplar bekliyor olabilirdi. Bkz. Karamuk, a.g.m. 448; Runciman, a.g.e., III, 143-144; Demirkent, Haçlı Seferleri, 189; Perry, G. (2013). *Jean of Brienne King of Jerusalem Emperor of Constantinople (1175-1237)*. Cambridge University Press, 102.

<sup>164</sup> Hillenbrand, a.g.e., 230.

<sup>165</sup> Abu Munshar, a.g.m., 443.

genişletemediler. Haçlı topraklarındaki mücadeleler neticesinde zayıflayan Haçlı devletleri, Müslümanların da kendi aralarında uyuşmazlık ve çatışma yaşamaları nedeniyle varlıklarını sürdürebildiler<sup>166</sup>.

### 1.3.1. Akkâ Krallığı

1187 yılında kurulan Kudüs Krallığına, XIII. yüzyıla gelindiğinde Akkâ Krallığı da demek mümkündür. Haçlılar tarafından III. Haçlı seferiyle 1191 yılında zapt edilen Akkâ devletin merkezi oldu. Bu tarihten sonra da Kudüs Latin Krallığı, Akkâ Latin Krallığı olarak anıldı. Akkâ Latin Krallığı'nın ilk zamanlardaki toprakları güneyde Yafa'nın dar bir sahil şeridinden Kuzey'de bugün Lübnan sınırları içerisinde Beyrut şehrine kadar uzanmakta idi. XIII. yüzyılın başlarında ise bugün Lübnan sınırları dâhilinde küçük bir toprak parçasından ibaretti. Fakat Templier<sup>167</sup> Şövalyeleri ile St. Jean Şövalyeleri<sup>168</sup> zamanla bu topraklardaki Haçlı egemenliğini kuzeye doğru taşıdı<sup>169</sup>.

Uzun zamandan beri Akkâ'da yaşayan Hristiyanların durumuna gelince onlar Müslümanlarla yakın ilişkiler kurdular. Yapılan savaşların kendilerine bir fayda sağlamadığını anlamış olmalılar ki yaptıkları anlaşmalar ile birbirini idare etme yoluna gittiler. Zira her iki tarafta birbirleriyle uğraşmaktansa ülkelerindeki başka sorunlarla ilgilenmeyi daha akıllıca buldu.

V. Haçlı seferi öncesinde Akka Kralı II. Amury ve Sultan arasında yapılan anlaşmalara kısaca göz atacak olursak bu anlaşmaları şöyle özetleyebiliriz: Akkâ Kralı Amury, el-Âdil ile arasında 1198 yılında 5 yıl 8 ay geçerli olacak bir anlaşma imzalandığını zikretmiştik.<sup>170</sup> IV. Haçlı seferinin ardından Yakındoğu'ya bir Haçlı gücü gelmeyeceği anlaşılınca Kral II.

<sup>166</sup> Asbridge, a.g.e.,539-540.

<sup>167</sup> Templier Tarikatı: 1118'de kurulan tarikatın amacı, hacıların kullandığı yolların güvenliği olup, emniyetini sağlamaktı. Bu şekilde tarikata mensup Hristiyanlar, günahlarının aff edileceğini düşünüyordu. Fakat zamanla Templier Tarikatına üye olan Hristiyan sayısı artarken, tarikatın amacı yön değiştirdi. Sonraki zamanlarda Templierler Hacıların güvenliğinden ziyade Müslümanlara karşı yapılan savaşlarda ön saflarda yer aldılar ve bunun yanı sıra Krallık ordusu içinde oldukça önemli bir yer teşkil etmekteydiler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Altan, E. (2002). Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu. *Belleten*, (S. 245), 87-95.

<sup>168</sup> St. Jean Şövalyeleri: XI. yüzyılın sonlarında bir kısım İtalyan tüccar tarafından hastaları tedavi ve yardım amacıyla kurulan Hospitalier tarikatı'nın 1099 yılında Kudüs'ün zaptı ve ardından bir takım gelişmeler neticesinde aldığı yeni addır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şeşen, R.(1994).Dâviyye ve İsbîtiyye. *DİA*,(c. 9), 19-21

<sup>169</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 68; Asbridge, a.g.e.,539.

<sup>170</sup> Runciman, a.g.e., III, 117; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 97; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64.

Amury ve Eyyûbi sultanı el-Âdil arasında 1204'te 6 yıl geçerli bir anlaşma daha imzalandı<sup>171</sup>.

1205 yılına gelindiğinde Akkâ Krallığı'nı, yeğeni kraliçe Marie adına akrabası olan Jean d'Ibelin'e yönetmeye başladı. Kraliçe Marie 18 yaşına geldiğinde Akkâ piskoposu Florent ve Kaysâriye hâkimi Aymar aracılığı ile 1210 yılı baharında Champagne civarından bir şövalye olan Jean de Brienne bu prensese koca olarak seçildi<sup>172</sup>. Kraliçe Marie, Jean de Brienne ile evlenene kadar Jean d'Ibelin devleti idareten yönetti.<sup>173</sup>

Altmış yaşında olan Jean de Brienne, asil bir ailenin oğluydu. Sicilya Kralı Tankred'in kızıyla evlenen Jean, bir süre Sicilya tahtı üzerinde sonuca varmayacak beyhude bir hak arayışına girdi. Nitekim bu arayış onu yormaktan ileri gitmedi. Bu döneme kadar adı duyulmamıştı. Jean, Fransa kralının başkumandanlarından biri idi. O, dünya siyaseti hakkında geniş bir bilgiye sahipti ve devlet idaresinde fevri hareketlerde bulunmayacak kadar olgundu. Bu makam için önerilen Jean'in tek kusuru fakir olmasıydı. Bu nedenle Papa III. Innocentius tarafından parasal olarak destek gördü<sup>174</sup>.

1210 yılı Temmuz'unda kral Amury ile el-Melikü'l-Âdil arasında yapılan anlaşma sona ermekte olduğundan el-Âdil, bu anlaşmanın yenilenmesi için Akkâ'ya bir elçilik heyeti göndermiş, Jean d'Ibelin bunun üzerine istişare heyetini toplayarak sultanın teklifini kabul etmeyi önermiştir. Ancak Hospitalier'lerin<sup>175</sup> büyük üstadı Guarin de Monteigu ile Töton adı ile de bilinen Alman şövalye tarikatının<sup>176</sup> büyük üstadı Herman Bardt el-Âdil'in teklifini destekleseler bile Templierlerin büyük üstadı Philippe du Plessez, kralın önceden herhangi bir anlaşmayla bağlanmaması gerektiğini ileri sürerek piskoposları, Sultan'ın teklifini

<sup>171</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 165; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 67.

<sup>172</sup>Runciman, a.g.e., III, 117; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 56.

<sup>173</sup>Runciman, a.g.e., III, 118.

<sup>174</sup>Runciman, a.g.e., III, 118; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 70.

<sup>175</sup> Hospitalier Tarikatı: 11 yüzyılda Kudüs'ü ziyaret eden hasta ve fakir hacılara yardım amacıyla kurulmuştur. Latin Manastırı tarafından kurulan bu tarikat, Kudüs'e gelen hacılara barınmaları için yardım ediyordu. Din adamları gelirlerinin onda birini tarikata tahsis ederken, zenginlerde hatırı sayılır bir biçimde tarikata yardım ediyordu. Templier gibi zamanla sayıları artan ve bağımsız hale gelen Hospitalier tarikatı, daha sonra Şövalye tarikatına dönüşerek askeri konularla ilgilenmeye başladı. Hospitalier tarikatı da Templier tarikatı gibi Müslümanlara karşı düşmanca tavır sergiledi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Altan, E. (2002). Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu. *Belleten*, (S. 245), 87-95.

<sup>176</sup> III. Haçlı seferi sonrası Yakındoğu'da faaliyet göstermeye başlayan ve 1197 yılı Alman Haçlı Seferi sonrası yurtlarına dönmeyen şövalyelerin katılımıyla Templier Tarikatı yasaları esas alınarak kurulmuş ve Papa III. İnnocent tarafından resmen tanınmış, Totön adı ile de bilinen şövalye tarikatıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dindar, D. (2012). Ortaçağ Avrupası'nda Şövalyelik. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat,28-29.



reddetmeleri için razı etti. Anlaşmanın reddinin ardından iki taraf arasında küçük çaplı çarpışmalar meydana geldi. Ancak el-Âdil'in, oğlu el-Muazzam idaresinde bir birliği stratejik büyük öneme sahip Akkâ'ya hâkim durumdaki Tûr dağına göndermesi, Doğu Hristiyanlarını rahat durması açısından mecbur bırakıyordu<sup>177</sup>.

13 Eylül 1210 günü Akkâ'ya gelen Jean de Brienne, 14 Eylül'de Kudüs patriği Albert tarafından kraliçe Marie ile evlendirildi. Brienne, vassallarına ve şövalye tarikatlarına kibar davranmasının yanı sıra Müslümanlara karşı oldukça tedbirliydi. Jean de Brien'nin Sûr'da taç giyme töreni esnasında, el-Muazzam, Akkâ'nın dış bölgelerine saldırdı. Fakat şehre bir taarruza cesaret edemedi. Buna karşılık yaz başlarında Jean de Brienne, Dimyat yakınlarına bir seferde bulunmaları için vassallarına müsaade ettiği gibi Templierlerle işbirliği yapmalarını istedi. Fakat bu çabalar sonuç vermeyince bir kaç ay sonra Jean de Brienne, el-Âdil'in son teklifini kabul etti. İki taraf arasında Temmuz 1212'de uygulanmaya başlanan 5 yıl müddetince geçerli bir mütareke imzaladı. Jean de Brienne, Roma'ya elçiler göndererek anlaşmanın süresi dolar dolmaz Filistin bölgesine gönderilmek üzere Haçlı ordularının hazırlanmasını talep etti<sup>178</sup>. Jean de Brienne Haçlı orduları doğuya gelene kadar barış yanlısı tavrını sürdürerek, ülkesini barış içerisinde yönetti<sup>179</sup>.

1212 yılında kraliçe Marie'nin, Isebella adı verilen fakat Jolende adıyla tanınan bir kız çocuğu doğurmasının ardından ölmesi, kral Jean de Brienne'nin krallığının meşruluğunun tartışılmasına zemin hazırladı. Bu durumda krallık Jolende'ye intikal ediyordu. Jean de Brienne, Isebella evleninceye kadar krallığın naibi olarak tanındı. Jean de Brienne 1214 yılında Ermeni kralı II. Leo'nun kızı Stephanie ile evlenerek Ermeni tahtında da hak iddia edecekti<sup>180</sup>.

### 1.3.2. Kıbrıs Krallığı

Kral II. Amury de Lusignan'ın 1205'de ölümünün ardından krallık hakları on yaşındaki oğlu Hugue'ye geçti. Hugue'nin büyük ablası Burgundia ile evlenen ve bir Fransız

<sup>177</sup>Runciman, a.g.e., III, 118.

<sup>178</sup>Runciman, a.g.e., III, 118; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 70-71.

<sup>178</sup>Runciman, a.g.e., III,118; Maalouf, A. (2006). *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. (çev: Ali Berktaç). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 207.

<sup>179</sup>Runciman, a.g.e., III, 119.

<sup>180</sup>Runciman, a.g.e., III,118-119.

şövalyesi olan Gautier de Montbeliard, Hugue'nin naibliğini üstlendi.<sup>181</sup> Gautier, Türklerle başarısız mücadelelere girişen beceriksiz bir naib oldu ve başarısızlıkları nedeniyle 1210 yılında ihanetle suçlanarak Akkâ'ya sürgün edildi. Devletin idaresini kayınbiraderi Hugue'ye bıraktığında henüz Hugue on beş yaşındaydı. Kıbrıs Kralı Hugue kilise, papalık ve vassalları ile münasebetinde fevri davranmasıyla dikkat çeken bir şahsiyet olmasına rağmen krallığında iyi bir idare kurmayı başardı<sup>182</sup>.

Kral Hugue'nin V. Haçlı seferinin henüz başlarında 1218 yılında ölmesi üzerine Kıbrıs tahtı sekiz aylık I. Henri'ye kaldı. Bu tarihten sonra Kıbrıs Krallığının V. Haçlı seferi sırasında etkin bir rol oynamadığı söylenebilir. Fakat V. Haçlı seferi sırasında Haçlı donanmalarının bir kısmının Kıbrıs'ı üss olarak kullandığını ve bu sırada Eyyûbî sultanı el-Kâmil'in 1220 yılında Limosal limanlarında bulunan Haçlı gemilerine saldırı emrini verdiğini bilmekteyiz<sup>183</sup>.

### 1.3.3. Antakya Prinkepsliği ve Trablus Kontluğu

Antakta Prinkepsliği'nin V. Haçlı seferi öncesi uğraşması gereken en büyük sorunu Ermeni Kralı Leo ve Trablus kontu IV. Bohemond'un Antakya için mücadelesi oldu. Antakya Prinkepsi III. Bohemond'un büyük oğlu III. Raymond Antakya tahtının varisi idi. III. Bohemond'un diğer oğlu IV. Bohemond ise Trablus kontluğu'nun başındaydı. 1197 yılında Antakya veliahtı III. Raymond'un ölmesiyle Ermeni prensesinden olan küçük yaştaki oğlu Raymond-Ruben Antakya Prinkepsliği'nin varisi oldu. Onun küçük yaşta olmasından dolayı bir naib atanması gerekiyordu. Bu naib ya amcası sıfatıyla Trablus kontu IV. Bohemond ya da dayısı olarak Ermeni kralı Leon olmalıydı. Böylece yıllar sürecek olan Bohemond-Leo rekabeti başladı. IV. Bohemond'un Antakya Prenskipliğinde hak iddia etmesi uzun zaman almadı<sup>184</sup>. Zira III. Bohemond'un 1201 yılındaki ölümünden sonra Trablus kontu IV Bohemond, Templierler ve Hospitalierlerin desteğiyle, yeğeni Raymond Ruben'in hakkı olan Antakya'yı zapt etti. Raymond Ruben'in dayısı olan Leo, bu durumu kabul etmedi. Bundan sonraki Leo-Bohemond mücadelesinde Haçlı-Müslüman ittifakı dikkat çekmektedir. Leo, özellikle Türkiye Selçuklu sultanı Kılıç Arslan'ın vefatının

<sup>181</sup>Runciman, a.g.e., III,119; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,68; Abû'l Farac, a.g.e., II; 466. Ebru Altan'a göre Amury'nin ardından tahta varis olan Hugue 6 yaşındadır. Bkz. Altan, E. (2002). Kıbrıs Haçlı Krallığı (1191-1489),*Türkler*, (VI), 696.

<sup>182</sup>Runciman, a.g.e., III, 119; Altan, Kıbrıs Haçlı Krallığı, 696.

<sup>183</sup>Altan, Kıbrıs Haçlı Krallığı,697.

<sup>184</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64.

ardından oldukça güçlenmişti ve bazen Türklerle bazen de Rumlarla müşterek hareket ederek Bohemond ile mücadele etti. Bu ittifaklar sırasında IV. Bohemond'un da Türklerden ve Halep hâkimi ez-Zahir'den yardım istemesi muhtemeldir. O, sırada Akkâ ve Kıbrıs kralı olan II. Amury Leo'yu desteklerken, el-Âdil, genellikle tarafsız davranmayı tercih etti. Daha sonraki dönemlerde Antakya bölgesindeki Bohemond-Leo mücadelesine zaman zaman Anadolu Selçuklu Devleti ve Eyyûbiler müdahalede bulundu<sup>185</sup>.

Antakya tahtının kime ait olacağı V. Haçlı seferinin geleceği açısından çok önemliydi. Papa III. Innocentius tahtın kime ait olacağı hususunu çözmeyi, bir görev addediyordu. Bu nedenle duruma el koyarak, Sofred de St. Praxedis ve Pierre de St. Marcel adında iki din adamını farklı zamanlarda bölgeye gönderdi. Din adamları başta tek başlarına sonra ise ortak hareket ederek bu anlaşmazlığı gidermeye çalıştılar. Papa, Leo'dan Templierler ile barış yapmasını ve Bagras kalesini teslim etmesini istiyordu. Fakat Leo buna yanaşmadı. IV. Bohemond ise çıkarları gereği duruma Papalık makamının karışmasını doğru bulmuyordu. III. Bohemond'un ölümünden sonra Antakya Patriği Pierre gibi önde gelen birçok isim de Leo saflarına katıldı. Fakat Pierre'nin davranışı Bohemond'u karşısına almasına neden oldu. Nitekim Bohemond bir süre sonra ondan intikamını acı bir şekilde alacaktır<sup>186</sup>. Şimdi Papalık ve Antakya Patriği ile arası açık olan Bohemond, Papa'nın her türlü yetkisinden muaf olduğunu ispat etmek amacıyla kendisinin metbûnun Bizans Latin Devleti olduğunu ilan etti<sup>187</sup>.

IV. Bohemond, Antakya'ya hâkim olmasının yanı sıra Antakya halkının da desteğini de almayı başarmıştı. Fakat civar bölge üzerinde hâkimiyeti kısıtlıydı. Bohemond, Nephin hâkimi Renoart'ın isyanı ile uğraşırken Leo Antakya'yı kuşatmış ancak Halep hâkimi ez-Zahir, Bohemond'a yardıma gelince geri çekilmek zorunda kalmıştı<sup>188</sup>.

<sup>185</sup>Runciman, a.g.e., III,119; Abû'l Farac, a.g.e., II, 498; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,64-65; Korunur, H. (2011). IV. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepşliği (1201-1233). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Hatay, 22.

<sup>186</sup>Runciman, a.g.e., III,121; Korunur, a.g.t., 21-22. Bohemund'un Antakya Patriği Pierre'den intikamı şöyle gerçekleşti: Latin patriği Pierre, Papa Legatı ile mücadeleyi bırakınca legat'ın önceleri elinden almış olduğu aforoz yetkisi geri verildi. Legat'ın aforozu iade etmesiyle halk, kalabalıklar halinde şehir kilisesine akın ettiler. Latin patriği gizli suikastlara başvurmaya başlamıştı ve 1207'de kendine ait kuvvetleri gizlice şehre sokunca Bohemond bunları şehirden söküp attı. Patrik Pierre ihanetle suçlanıp zindana atıldı, zindanda lambanın yağınını içtiği için korkunç acılar içinde öldü. Papa III. Innocentius, bu mücadeleden usandığı için durumun halledilmesi ve sorumluluğunu Kudüs patriğine bıraktı. Bkz. Runciman, a.g.e., III,119.

<sup>187</sup>Runciman, a.g.e., III, 121. Bohemund'un papalıkla arasının açılması ve Bizans tabiiyetine girmesi hakkında Bkz. Korunur, a.g.t., 27-28.

<sup>188</sup>Runciman, a.g.e., III,120; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,71; Korunur, a.g.t., 23-24.

Antakya'da bir asırdır Haçlı hâkimiyeti sürüyordu. Şehirde refah düzeyi yüksekti. Latin tüccarlar, Bizanslılarla yakın münasebet kurmalarına rağmen Bizans'tan nefret etmekteydiler. Leo ile Bohemond arasındaki anlaşmazlık devam ederken Bohemond'un 18 yaşındaki oğlu 1213 yılında Hospitalierlerin tahrikiyle Haşhaşiler tarafından Tartus'da bulunan bir kilisede öldürüldü. Bunun ardından Bohemond, Templierlerin yardımıyla Haşhaşilerin ülkesini yağmaladı ve bir Haşhaşi kalesi olan Havâbî'yi kuşattı. Haşhaşiler Halep hâkimi ez-Zahir'den yardım istedi. Bu istek üzerine ez-Zahir de amcası Eyyûbi sultanı el-Melikü'l-Âdil'e başvurdu. el-Âdil'in işe karışması ile Bohemond, Havâbî kuşatmasını kaldırarak ez-Zahir'den özür diledi ise de ez-Zahir'in desteğini kaybetti. Leo ise Papa ile anlaşmak istedi. Papa Haçlı seferine yardım şartıyla onu affedeceğini bildirdi<sup>189</sup>.

Antakya Prinkepsliği için bir diğer önemli gelişme, Kudüs Jean de Brienne ile Ermeni Kralı Leo'nun kızı arasındaki evlilik oldu. Bu evlilik Akkâ ve Ermeni devletleri arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirdiği gibi 1216 yılında Leo, bazı stratejik noktalara askerini yerleştirebildi. Leo nihayetinde Patrik Pierre'nin entrikaları sayesinde, mücadele etmeksizin Raymond Ruben ile birlikte şehri, 14 Şubat'ta zapt etti. Raymon Ruben, Antakya Prinkepsliği'ndeki haklarına kavuşurken Leo, kazandığı zafer sonrası Bagras Kalesini Templierlere vermesine ek olarak Latin Kilisesine de Çukurova'daki arazisini iade etti. Ancak bu mücadelenin sonunda Leo, birçok müstahkem kalesini Selçuklu hükümdarı I. İzzeddin Keykavus'a vermek zorunda kaldı<sup>190</sup>. Böylece V. Haçlı seferi öncesi Trablus kontu IV. Bohemond ve Ermeni Kralı Leo arasındaki anlaşmazlık halledilmiş oldu.

#### 1.4. Yakındoğu'da Ticaret ve Ekonomi

Eyyûbî Devleti, Mısır'ın bütün toprakları, Yemen, Hicaz, Libya'nın kuzey sahilleri ile ticari, siyasi ve ekonomik öneme sahip nokta bölgelere hâkimdi. XIII. yüzyıl başlarında Akdeniz ve Hint Okyanusu'nun kuzey ticareti, dünya deniz ticaretinin en önemlisi idi. Bu

<sup>189</sup>Runciman, a.g.e., III, 122; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 71; Harun Korunur, a.g.t.,29-30. Aslında bu dönemde Haçlılar ve Haşhaşiler'in arası iyi idi. Ancak Hospitalierler tarafından tahrik edilen Haşhaşiler, Bohemud'un oğlunu öldürmelerinin ardından Templierlere yakın bir isim olarak bilinen Kudüs patriği Albert'i de öldürdüler. Bkz. Runciman, a.g.e., III, 122.

<sup>190</sup>Runciman, a.g.e., III, 122-123; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,71; Korunur, a.g.t., 31-32.

ticaret yollarının kontrolü Avrupa'nın elinde bulunsa dahi doğu ve batı arasındaki ticarete en büyük öneme sahip olan iki transit yolu<sup>191</sup> Eyyûbî Devleti'nin elinde bulunuyordu<sup>192</sup>.

Doğu'da Haçlı seferleri sırasında ticaret çok gelişmişti<sup>193</sup>. Fakat III. Haçlı seferinin ardından bu ticari ilişkilerin önemi iyice kendini gösterdi. Şöyle ki; zaman geçtikçe doğuda birbirine komşu olan Latin Haçlı güçleri ve Müslüman dünyası birbirine ticari anlamda bağımlı hale geldi. Suriye ve Mısır'da bulunan Müslümanlar, ticaret hacminin küçülmesi ve gelirlerinin azalmasındansa Hristiyanların Akdeniz sahil bölgesindeki ikametlerine müsaade ettiler<sup>194</sup>. Hristiyanlar başlangıçta Akdeniz'de dar bir sahil şeridinde sıkışmıştı. Fakat bu Hristiyanların buldukları arazi, en verimli şekilde kullanılabilecek kapasitedeydi. XII. yüzyılın sonu ve XIII. yüzyıl başları Suriye, Batı tüccarlarının Doğu'nun dil, adet ve gelenekleri benimsediği bir yer oldu. Bu dönemde Eyyûbi sultanı el-Âdil'in doğudaki Haçlılar için uyguladığı politikalara bakacak olursak onun çabaları beyhude kalmadı. Nitekim doğudaki Hristiyanlar, Haçlı seferleri düşüncesini benimsemedi ve bu olgu yalnız Batı Hristiyanları için bir önem arz etmekteydi.<sup>195</sup>

XII. yüzyılda hüküm süren doğudaki Haçlı Devletleri, XIII. yüzyılda değişerek kalkınma açısından daha başarılı oldular. Onların bu başarısında Avrupa'dan aldıkları yardımlardan söz edilebileceği gibi XII. yüzyılda tarıma dayalı gelirlerin yerini sonraki yüzyıl başta Akkâ olmak üzere Sur, Beyrut ve Antakya gibi ticaret merkezleri<sup>196</sup> sayesinde doğu Akdeniz'de ticareten elde ettikleri gelirlere bağlayabiliriz. Haçlı-Müslüman ticaretinde doğudaki limanlar arasında özellikle Akkâ<sup>197</sup> oldukça önemli bir yer teşkil

<sup>191</sup> Bu yollardan biri Hint Okyanusu, Kızıldeniz, Mısır ve Akdeniz rotasını takip eden Baharat Yolu'dur. Eyyûbî Devleti sınırları içerisinde geçen diğer bir yol ise İpek Yolu'nun bir koludur. Bu yolun bir kolu Horasandan diğer bir kolu Basra körfezinden hareketle Bağdat'ta birleşir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 289-292

<sup>192</sup> Şeşen, Salâhaddin Eyyûbî ve Devlet, 289-290. Ayrıntılı bilgi için bkz. Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*. (çev: Enver Ziya Karal). Ankara: TTK Basımevi, 422-429.

<sup>193</sup> Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 177.

<sup>194</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 64; Asbridge, a.g.e., 547. Arskan Yürekli Richard'ın gayretleriyle Haçlılar sahil şeridinde birkaç limana hâkim olmakla birlikte bu limanların hinterlandı yaklaşık on mil kadardı. Bkz. Humphreys, R. S. (2007). XIII. Yüzyılda Eyyûbiler, Memluklar ve Latin Doğu. (çev: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kılıç). *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ( XI/1), 359-378.

<sup>195</sup> Şeşen, Eyyûbiler, *DİA*, 22; Cahen, C. (2010). *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. (çev: Mustafa Daş). İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 256. XIII. yüzyılın başlarına gelindiğinde Franklar tehlikeli olarak görünmüyorlardı. Nitekim Avrupa'da yaşanan kalkınma sayesinde ticari ilişkiler kuruluyordu. Fakat getirdikleri zararlar XIII. yüzyılın başında anlaşılmasa dahi zamanla gün yüzüne çıktı. Bkz. Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 260.

<sup>196</sup> Bu şehirler Akdeniz sahil şeridinde bulunmaktadır. Bkz. Ekler, Harita:2

<sup>197</sup> Akkâ, XIII. yüzyılda Akdeniz'in en büyük ticari hacme sahip limanı olması nedeniyle Doğu ve Batı'nın bulunduğu en önemli ticaret merkeziydi. Akkâ'ya gelen mallar stoklanırdı. Yine bu şehir, Avrupa'dan ve Asya'dan gelen ticari malları doğuya taşıyan bir liman vasfında idi. Bu dönemde en dikkate değer unsur,

etmekteydi. Zira Akkâ XIII. yüzyıl Moğol istilasıyla ticaret yollarının değişmesiyle büyük önem kazandı. Ayrıca Haçlıların, Akdeniz'in ticari kapısı olarak gördükleri Suriye ve Filistin sahillerindeki limanları kontrolleri altında tutmaları hayati önem arz ediyordu. XIII. yüzyıla kadar Mısır'daki İskenderiye limanı, doğu ve batı dünyası arasındaki en önemli ve en işlevsel ekonomik merkezdi. 1204'de Haçlıların, Bizans topraklarına girişiyle ticaretin yönü değişti ve Moğolların ortaya çıkışı ile birlikte Asya'da bulunan ticaret yolları yeniden canlandı. Moğolların istilası sonucu ticaret yollarının değişmesiyle birlikte XIII. yüzyılda Akkâ limanı ticaret merkezi olarak büyük önem kazandı. Büyük bir yüzölçümüne sahip olan Akkâ, ticaret yapmak isteyen, dünyanın dört bir yanından gelen Müslüman ve Hristiyan tüccarlarla dolup taşmaktaydı<sup>198</sup>.

Doğuda bulunan Haçlıların çok uzun zamandan beri Suriye-Filistin ve Mısır'da yaşıyor olmaları, onların gerekli ulaşım ve ticaret ağı kurmalarını gerekli kıldı. Ayrıca onlar şeker kamışı, ipek, pamuk, cam gibi ürünler üretmekte ve bunları Batı ülkelerine göndermekteydiler. Onlar böylece yatırım sahalarını geliştirerek ferah içinde yaşıyorlardı. Sonuç olarak bu dönemde Beyrut, Trablus, Antalya ve Sur gibi Haçlı şehirleri büyük oranda zengin oldular. Fakat bu şehirler arasında hiç kuşkusuz Akkâ doğudaki ticaretin merkeziydi<sup>199</sup>.

---

batıdan doğuya doğru giderek ticaret hacminin artmasıydı. Akkâ şehrinde nüfus sürekli artmakta, kentleşme oranı hızlandığı için şehirde muazzam derecede bir kirlilik kendini göstermekteydi. Bundan dolayı da şehirde salgın hastalıklar eksik olmuyordu. Akkâ'da yaz sonu ve Paskalya'da hemen önce olmak üzere yılda iki defa yoğun bir zaman dilimi yaşanmaktaydı. Bu dönemlerde çok sayıda yolcu ve yük gemisi batıdan şehre gelmekteydi. Akkâ Limanı, zaten çok uzun zamanlardan beri kutsal topraklara gelenlerin karaya çıkış noktasıydı. III. Haçlı seferinin ardından Kudüs ve diğer kutsal şehirlere girmek kısıtlanınca bu şehir bir hac merkezi oldu. Bu nedenle Hristiyan dünyası için Akkâ dini açıdan büyük bir önem arz ederken gelişen ticaret dolayısıyla büyük bir liman olma vasfına da sahip oldu. . Bkz. Asbridge, a.g.e., 549-550.

<sup>198</sup>Tomar, C. (2006). Haçlılar Çağında Doğu-Batı etkileşimi XI. Ve XVIII. Yüzyıllar. *Türk İslam Medeniyeti ve Avrupa Uluslararası Sempozyum*, 3(2), 333; Asbridge, a.g.e.,547-548.

<sup>199</sup> Asbridge, a.g.e., 547-548.

## II. BÖLÜM

### V. HAÇLI SEFERİ HAZIRLIKLARI

#### 2.1. V. Haçlı Seferinin Amacı

XIII. yüzyılın ilk yarısında Suriye-Filistin topraklarında yaşayan Müslümanlar ve Hristiyanlar karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı birbirini idare etme yoluna gittiler. Müslümanlar Hristiyanlara saldırma eğiliminde olmadığı gibi Hristiyanlarda oluşan bu huzur ortamının bozulmasını istememekteydi<sup>200</sup>. Hristiyanların Müslümanlar ile iyi geçinmelerinin bir diğer sebebi onlara karşı taaruz etmeye cesaret edememeleridir. Nitekim Hristiyanların Müslümanlara oranla bölgede sayılarının az olması böyle bir girişimde bulunmalarının önüne geçmiştir. Bölgede yaşayan Hristiyanların içlerinde böyle bir arzu olsa dahi Batı'dan yardım almadan bunu gerçekleştiremezlerdi<sup>201</sup>. Fakat Haçlılar arasında açıkça savaş yanlısı olmayanlar da yok değildi. 1206 yılında Papa III. Innocentius tarafından Akkâ piskoposluğuna getirilen James of Vitry, Papa'ya gönderdiği raporda Templier ve Hospitalier gibi şövalye tarikatlerinin Müslümanlar üzerine yapılacak bir sefer için oldukça istekli olduğunu kaydetmiştir<sup>202</sup>. Latinlerin Filistin'deki Müslümanlarla ticari anlamdaki yakın ilişkisi göz önüne alındığında neden bir Haçlı seferine sıcak bakmadıkları da açıktır. Zira yapılacak bir Haçlı seferinin başarısız olması onları bölgedeki ekonomik çıkar ve imtiyazlarından alıkoyabilirdi.

Haçlıların ticari çıkarları söz konusu olduğunda Eyyûbi Devleti'nin stratejik önemi yadsınamaz. Nitekim Eyyûbî Devleti, Hint okyanusu ve Akdeniz ticaretinde önemli bir noktada yer aldığından dolayı büyük avantajlara sahipti. Bu zaman dilimi içerisinde Akdeniz, dünya deniz ticaretinde en önemli yeri teşkil etmekteydi. Ancak Akdeniz ticaretinin kontrolü Avrupalıların elinde bulunsa dahi Akdeniz ticaretinin doğuya açılan iki ticaret yolu -Baharat yolu ve İpek Yolu'nun bir kolu-, Eyyûbîler'in elinde bulunuyordu. Hristiyan ve Müslümanların ticaret yapabilmesi yalnız bu iki yolun güven içinde işlemesine bağlıydı. Bu yolların güvenliği Hristiyanlar için oldukça önemliydi. Zira zaman içerisinde Mısır ve Dımaşk'ta ticaret yapan Venedik, Pisa, Cenova, Amalfi ve Bizans, Akdeniz

<sup>200</sup>Şeşen, Eyyûbîler, *DİA*, 22. Runciman, a.g.e., III, 101.

<sup>201</sup>Chaen, a.g.e., 262.

<sup>202</sup>Kanat, C. ve Burçak, D. (2013). *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 165.

limanlarında kolonilere sahip oldu. Ayrıca bu ülkeler Akkâ, Sur, Beyrut, gibi önemli ticari liman kentlerine Haçlılar'ın yaptığı seferleri destekleyerek onlardan kapitülasyon koparma yoluna gittiler<sup>203</sup>. Aslında bu ülkeler Akdeniz ticaretinden pay elde ederek, Akdeniz'de bulunan ticari öneme haiz stratejik nokta ve limanları hâkimiyetleri altına almayı hedeflediler<sup>204</sup>.

Haçlı seferleri silsilesi ile Akdeniz limanlarındaki ticari egemenlik, zamanla Pisa ve Cenovalıların hâkimiyetine geçti. Bununla birlikte el-Melikü'l-Âdil, Haçlıları biraz olsun kontrol altında tutabilmek için İtalyan tüccarlara da oldukça önemli ayrıcalıklar tanıdı. Venedikliler ise bu bölgeden istedikleri ölçüde ticaret hacminden faydalanamamaktaydılar. el-Âdil, yeni bir Haçlı seferi yapılacağı haberini alması üzerine Venediklilerle anlaşma yoluna gitti. Bu anlaşmanın zamanına bakılacak olursa anlaşmanın yapıldığı zaman aralığı oldukça dikkat çekicidir. Nitekim bu tarih Haçlıların IV. Haçlı seferi için toplanma vaktine tekabül etmektedir. Venedikliler 1202 yılında Eyyûbi Devleti ile bir anlaşma imzalayarak Mısır limanlarında imtiyazlar elde ettiler<sup>205</sup>. Bu anlaşma ile Venediklilere, İskenderiye ve Nil deltasında Dimyat gibi limanları kullanabilmenin yanı sıra her türlü güven verildi. Buna karşın el-Âdil, Venediklilerden kendi topraklarına yapılacak hiç bir sefere destek ve iştirakın olmaması yönünde taahhüt aldı. Venedikliler el-Âdil ile yapmış oldukları anlaşmaya sadık kaldılar<sup>206</sup>. IV. Haçlı seferinin yönünü değiştiren ve el-Âdil'den kapitülasyonlar elde etmeyi başaran Venedikliler, İstanbul'un Haçlılarca yağmalanmasının ardından Bizans'ın hâkimiyetinde olan birçok bölgede özellikle de Ege adalarında büyük ölçüde ticaret faaliyetlerini genişlettiler. Venediklilerin, Ege limanlarında da istediklerini elde etmelerinin ardından Mısır'a özellikle de bir liman kenti olan İskenderiye'ye sıra geldi. Venedikliler bölgede bazı imtiyazlara sahip olmalarına rağmen tamamen söz sahibi olmak istemekteydiler. Bunun için kurnazca hareket etmeyi uygun gördüler. Venedik gibi İtalyan devletleri de buranın ticari hacmini bilmekte ve onlarda Venediklilerle aynı amacı

<sup>203</sup> Şeşen, Salahaddin Eyyûbî ve Devlet, 289-290. Eyyûbîler'in Kontrolü altında olan ve Akdeniz ticaretinde en önemli yeri teşkil eden bu yollar Baharat yolu ve İpek yolunun bir koluydu. Yine Bir zamanlar Müslümanların kontrolü altında bulunan fakat diğer ikisi kadar önem arz etmeyen diğer bir yol ise Mısır-Şam ticaret yoluydu. Bu yol 1115 yılında tamamen Haçlıların eline geçti. Bkz. Şeşen, Salahaddin Eyyûbî ve Devlet, 289-292; Kırpık, G. (Bahar 2012). Haçlılar ve İpek Yolu, *Bilig*, 67.

<sup>204</sup> Kırpık, Haçlılar ve İpek Yolu, 173.

<sup>205</sup> Şeşen, el-Melikü'l-Âdil I, 59; Runciman, a.g.e., III, 101; Şeşen, Eyyûbîler, *DİA*, 22; Kanat ve Burçak, Sorularla Haçlı Seferleri, 165-166; Tomar, Haçlılar Çağında Doğu-Batı, 333. XIII. yüzyılın başlarında el-Melikü'l-Âdil İtalyan tüccarlara ayrıcalıklar vererek Haçlılar arasında bir birleşmenin önüne geçebileceğini düşünmüştür. Gerek bu gerekçe, gerekse ülke gelirini artırma planı nedeniyle İtalyan şehir devletleri ile anlaşma yoluna gitti. Bkz. Şeşen, El-Melikü'l-Âdil, 59.

<sup>206</sup> Maalouf, A. (2006). *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. (çev: Ali Berktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 205.



gütmekteydi. Fakat İtalyan şehir devletleri Venedik'ten daha politik davranarak hem Haçlılardan hem de Eyyûbi Devleti'nden yararlanma yoluna gittiler. Zira İtalyanlar, Eyyûbi Devleti'nden bir takım ayrıcalıklar elde etmeleri ile birlikte Haçlılarla da anlaşmaktan çekinmediler. İtalyanlar, Haçlıların Mısır'a nakli konusunda bir anlaşmaya varmışlar, nitekim bu anlaşmayı çıkarları doğrultusunda gizlemişlerdir. Hem İtalyan şehir devletleri hem de Venedikliler için Kudüs'ün hiç bir anlamı yoktu. Venedikliler Kudüs'ün alınabilmesi için öncelikle Mısır'ın elde edilmesi gerektiğine dair bir propaganda yaparak V. Haçlı seferinin yönünü Mısır'a kaydırmayı başardılar<sup>207</sup>.

Latin Hristiyanları için V. Haçlı seferi, Mısır limanlarını zapt ederek Suriye ve Filistin topraklarını pazarlık konusu yapabilmektir. XIII. yüzyıl başlarında her ne kadar refah düzeyleri iyi olsa da Akdeniz sahilinde küçük bir toprak parçasında sıkışmışlardı. Yeni bir seferle Akdeniz sahilinde ve Suriye-Filistin hattında toprak kazanarak daha güçlü hale gelebilirlerdi. Hristiyanlar bu amaçlarını gerçekleştirirken Akdeniz'de ticari faaliyetlerini kaybetmek istemiyorlardı. Sayılarından dolayı Müslümanları yenilgiye uğratamayacağını bilen Haçlılar, Müslümanlarla mücadele etmek için yeni yollar arar oldular<sup>208</sup>.

Kutsal toprakların özgürlüğü propagandası ile yeni bir Haçlı seferine girişen, Haçlı ileri gelenlerince Mısır, Müslümanların elinde güçlü bir stratejide bulunduğu sürece Kudüs'ün Haçlılarca zaptı birşey ifade etmeyecekti. Bu nedenle ilk olarak Mısır alınmalı bu bölge kontrol sağlandıktan sonra Kudüs ve diğer kutsal bölgeler alınabilirdi. Zira Selâhaddin Eyyûbi de yıllar önce Kudüs'ün hâkimiyetini böyle sağlamıştı. Selâhaddin'in başarısını örnek alan Haçlılar, Mısır'ı ele geçirdikten sonra Dımaşk ve Filistin'e hâkim olmayı planladılar.

<sup>207</sup> Maalouf, a.g.e.,205; Kanat ve Burçak, Sorularla Haçlı Seferleri, 166; IV. Haçlı seferi ile Konstantinopolis'da söz sahibi olan Venedikliler, Bizans'ın hâkim olduğu topraklarda çok önemli ticaret merkezlerini kontrol altına almaya çalıştılar. Bu nedendir ki Batı'nın doğuya açılan deniz yollarına göz diken Venedikliler'in Konstantinopolis'in neredeyse yarısına yakını, İyon denizi, Ege ve Girit Adalarında Adriyatikten Kostantinopolis'e ve Çannakkâle Boğazına kadar limanları zapt ettiler. Bkz. Gregory, T. E. (2008). *Bizans Tarihi*. (çev: Esra Ermert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 275. 1120'li yıllardan itibaren Pisa ve Cenova devletleri Venediklilerle rakip olmakla birlikte bu devletler kendi aralarında anlaşmazlık içerisindeydiler. İstanbuldan önemli gelirin Venediklilerce alınmış olması, zaten arasının iyi olmadığı tüccar şehir devletleriyle gerilimini artırdı. Ayrıca Batıda ki 1215 Haçlı seferi hazırlıkları, El-Âdil'i Venediklilerle barış yapmaya zorladı Bkz. Claude Cahen, a.g.e., 261.Venedikliler'in İstanbul'a yapılacak bir sefer için özel sebepleri bulunmakla birlikte Aleksios'un gelişi bu süreci hızlandırdı. Ne Papa ne de sefere katılan ortalama bir Haçlının böyle bir düşüncesi mevcut değildi. Bkz. Runciman, a.g.e., III, 100.

<sup>208</sup> Chaen, a.g.e., 262; Asbridge, a.g.e., 537.

Haçlılar için ekonomik açıdan düşünülecek olursa Mısır, dünya ticaret yolları üzerinde bulunmakla birlikte yüzyıllarca zenginliğinde adı olmuştur. Ayrıca Hristiyan dünyası, Ortadoğu'ya hükmedebilmek için Mısır'ın stratejik bir öneme haiz olduğunu düşünüyordu. Haçlılar, Nil nehrinden yararlanarak stratejik bakımdan oldukça önemli olan Mısır'ı ele geçirebileceklerini planlamaya başladılar. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için üstün nitelikli donanmalarına güvenmekteydiler. Nitelikli Haçlı donanması sayesinde Akdeniz kıyı sahillerinde önemli mevkiye haiz olan şehirlerden birini ele geçirerek Mısır'ın hâkimiyetini sağlayabilirlerdi. Bu nedendir ki Haçlı liderleri Mısır'ı elde edebilmek için Mısır'ın kapısı olarak düşündükleri Dimyat'a bir sefer düzenlemeyi uygun gördüler<sup>209</sup>.

V. Haçlı seferine katılmak isteyen Haçlıların amacını, Kudüs'ü kurtarmaktan ziyade dini vecibelerini yerine getirmek ve servet toplamak oluşturuyordu. Bu Haçlı liderleri arasında sefere değerli ve kutsal eşya toplamak için çıkan Macar Kralı Andreas ön plana çıktı. Nitekim O, sefer sırasında bir kısım ganimet topladıktan sonra yemini yerine getirdiğini bahane ederek Avrupa'ya döndü. Topraksız Haçlılar için ise Haçlı seferi, bir gelir anlamına gelirken kazanacakları toprakların hayali ile sefere hazırlandılar<sup>210</sup>.

## 2.2. IV. Lateran Konsili (1215)

Papa III. Innocentius (1198-1216), hayatı boyunca Kudüs 'ün kurtarılmasını kendisine gaye edinmişti. Innocentius Filistin topraklarına sefer düzenlemek için olağanüstü gayret gösterse de kilisenin, ilk önce Batı'da üstesinden gelmesi gereken birçok sorun mevcuttu. O bir yandan bu sorunlarla ilgilenirken diğer taraftan Nisan 1213 yılı yaptığı çağrıyla V. Haçlı seferi hazırlıkları başlamış oldu. III. Innocentius tüm gücüyle sefer çağrısı yaparken diğer yandan Hristiyan dünyasını bir araya toplayacak bir konsil düzenlemek istiyordu<sup>211</sup>.

Papa, esas olarak Hristiyanlık dünyasının bütün dini sorunlarını görüşmek, özellikle Hristiyanlar arasındaki sapkınlıklarla mücadele etmek, kilisede bir reform gerçekleştirerek

<sup>209</sup> Abu Munshar, a.g.m., 444, Kılıç, M. (2007). Haçlıların Dimyat Muhasaraları ve Eyyübilerin Mücadeleleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (VII/4), 414-422.

<sup>210</sup> Demitkent, Haçlı Seferleri,187.

<sup>211</sup> Perry, a.g.e.,89.

Bizans kilisesini yeniden Hristiyan cemaatine katmak ve Haçlı seferi için yardım ve çağrı amacıyla 1215'de Roma da büyük bir konsil toplamaya karar verdi<sup>212</sup>.

11 Ekim 1215 tarihinde Roma'da toplanan Lateran Konsil'i ilk kez toplandığında Papa, Kudüs'ün içerisinde bulunduğu zor durum hakkında yaptığı konuşmanın ardından, Kudüs Patriği Ralph of Merencourt (Kudüs'deki Ortodox kiliselerinin başkanı) ayağa kalkarak yardım talep etti. Konsilde bu zamana kadar eşi benzeri görülmemiş kapsamlı bir şekilde kiliseler ile ilgili konular ele alındı. Bununla birlikte ahlaksızlıkların ve sapkınlıkların<sup>213</sup> kökünden yok edilmesi, inancın güçlendirilmesi, Hristiyanlar arasında barışın tesis edilmesi, Kutsal Topraklarda yaşayan Hristiyanlara destek olmak ve bu nedenlerle Hristiyan dünyasından yardım istemek konsilin başlıca konularını oluşturdu. Ayrıca konsilde Haçlılara tanınacak imtiyazlar ve günahların affı meselesi görüşüldü. Sefer için yeniden vergi konmakla birlikte Müslümanlara askeri teçhizat satılması yasaklandı. Yeni bir Haçlı seferi için Haçlı ordularının ihtiyaç ve iaşelerini karşılamak ve önlemler almak hususunda görüşmeler de yapıldı. Tarihi öneme haiz Konsil'de sosyal ve gündelik hayata dair pek çok önemli konu görüşülmüş olsa da Konsil'in toplanmasının asıl amacının kilise bünyesinde köklü reformlar yapmak olduğu anlaşılmaktadır<sup>214</sup>. Değindiğimiz üzere yeni bir Haçlı seferinin de görüşüldüğü Konsil'de Haçlı ordularının 1 Haziran 1217 tarihinde güney İtalya'da toplanmasına karar verildi<sup>215</sup>.

### 2.3.Batı Dünyasında Sefer Hazırlıkları

#### 2.3.1. Papa III. Innocentius Dönemindeki Haçlı Seferi Hazırlıkları

1215 'de toplanan Konsil sonrası vakit kaybedilmeden 1216 yılında V. Haçlı seferi için hazırlıklar yapılmaya başlandı<sup>216</sup>. Papa III. Innocentius yeni bir Haçlı seferi kararının

<sup>212</sup>Runciman, a.g.e., III,128;Stevenson, M.A. (2013). The Crusaders in the East, *Cambridge University Press*,301; Demirkent, Haçlı Seferleri,185; W. Jones, A. (2015). The Preacher of the Fourth Lateran Council. *Logos*, (XVIII/2) 121.

<sup>213</sup> Lateran Konsilinde çeşitli ahlaksızlıkların saptanması ve cezalandırılması belli kaideler altına alındı. Sapkın görülenlere tövbe etmeleri için süre tanındı. Ayrıca bu konsilde Yahudiler de payına düşeni aldı. Çünkü bu konsilin ardından Yahudiler, ya din değiştirmeleri için zorlandılar ya da çeşitli baskılara maruz kaldılar. Bkz. Gürkan, S.L. (2006). *Müsamaha. DİA*,(c. XXXII), 74

<sup>214</sup>Runciman, a.g.e. III, 128; Demirkent, Haçlı Seferleri, 185; W.Jones, a.g.m., 122; [http:// www. Documentacatholicaomnia.eu/03d/1215-1215, Conclium Lateranum III, Documenta Omnia EN.pdf](http://www.Documentacatholicaomnia.eu/03d/1215-1215, Conclium Lateranum III, Documenta Omnia EN.pdf), (e.t. 25. 07. 2016) 1-2.

<sup>215</sup>Runciman, a.g.e., III, 128; Stevenson, a.g.m.301; Demirkent, Haçlı Seferleri,185; Şeşen, Eyyübîler, İSAM, 101; W.Jones, a.g.m.,121; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 73.

<sup>216</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,73.

ardından Eyyûbi sultanı el-Melikü'l-Âdil'e bir mektup gönderdi ve kan dökülmeksizin Kudüs'ün teslimini istedi. Bundan başka Papa, Latin İmparatorluğu'nun durumunu anlatan bir rapor hazırlattı<sup>217</sup>.

Daha önce zikrettiğimiz gibi Avrupa devletleri, yeni bir Haçlı seferine hazır değildi. Fakat III. Innocentius yapacağı çağrının Avrupa'daki liderleri harekete geçireceğini düşünmekteydi. Innocentius, sefer için çağrıda bulunurken Müslümanların elinde tutsak bulunan ve zor durumda olduğunu düşündüğü binlerce Hristiyan'ın yardım beklediğini öne sürdü. Bunun yanı sıra O, sefer için stratejik öneme haiz, Akdeniz kıyısında bulunan ve Akkâ şehrine hükmeden Tûr Dağ'ındaki Müslüman kalesinin Haçlıları zora soktuğunu belirtti. Papa, Müslümanların elinde bulunan Kudüs'ü düşman tarafından büyük bir muhalefetle karşılaşmaksızın işgal etmeyi umuyordu. Onun bu ümidi muhtemelki Selâhaddin'in ölümü sonrası Eyyûbi Devleti'nin içinde bulunduğu ortamdan kaynaklanmaktaydı. Zira hanedan üyeleri birbirine düşmüştü. Bununla birlikte devletin toprakları her bir hanedan üyesince kendi içerisinde özerk olarak yönetilmektedir<sup>218</sup>.

### 2.3.1.1. Sefer Hazırlıklarının Dini Boyutu

Papa III. Innocentius, sefer için Avrupa'nın şehir ve köylerinden maddi yardım talep ederken, seferin yalnızca toplanan paralarla ve alınan ekonomik destek ile başarıya ulaşmasının imkânsız olduğunu farkındaydı. Bu nedenle Papa, civar bölgelere vaizler göndererek bu vaizler aracılığıyla Haçlı seferinin ne kadar uhrevi bir görev olduğunu Hristiyanlara nakşetmeye çalıştı<sup>219</sup>. Bunun içindir ki davet ve çağrı amacıyla 1216 yılı içerisinde İskandinavya'dan İrlanda'ya kadar birçok vaiz görevlendirdi. Bu vaizler, ahali arasında seferin dini açıdan önemini anlatmanın yanı sıra gökyüzünde Haçlıların görüldüğüne dair semavi hikâyeler uydurmakta ve bu hikâyelerin yayılmasına gayret göstermekteydiler. Halkın dini duygularını ateşlemek amacıyla bu türden hikâyelerin yanı

<sup>217</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 73, Stevenson, a.g.m., 302.

<sup>218</sup> Humpreys, a.g.m., 364; Van Cleve, a.g.m., 379.

<sup>219</sup> Haçlı seferlerine katılmak bazı kaidelere bağlıydı. Öncelikle sefere katılacak kişiye yemin ettirilirdi. Kişinin yemin etmesi haçı kabul ettiği anlamına gelmekteydi. Haçlı yemini eden kişiler geçici olarak din adamı statüsünde sayılırdı. Bkz. Gül, M. (2013). *Orta Çağ Avrupa Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 179.

sıra Papa'nın çeşitli iddiaları da gündeme getirildi. Bunlardan biri, *Yohannes İncil'inde* Deccal'in geliş zamanı<sup>220</sup> olan 666 yılının bitmekte olduğu iddiasıydı.<sup>221</sup>.

Hazırlık sürecinde Hristiyan ahalinin sefere iştiraki en üst seviyede tutulmaya çalışılıyordu. Bu nedenle bir Haçlı şövalye tarikatı, haçı kabul eden Hristiyanların sefere katılmaktan vazgeçmeleri ve bahane üretmeleri durumunda en büyük günahkâr olduğunu ilan etti<sup>222</sup>. Kutsal toprakların dindaşlarının kanlarıyla sulandığını bahane eden Papa, Hristiyan halka yapmaları gerekenler konusunda bir takım emirler verdikten sonra bizzat kendisi tarafından yapılan özel bir dua ile sefer için hareket talimatı verdi.

V. Haçlı seferi propaganda kısmına bakıldığında III. Innocentius dini duyguları kullanarak halkı Müslümanlara karşı galeyana getirmek amacıyla çevre bölgelere din adamları ve vaizler gönderdiğini zikretmiştik. Bu vaizlerin başlıcaları şöyle idi:

**Robert Courcon:** Papa III. Innocentius, Haçlıların vaizi ve legat (elçisi) olarak Fransa'ya eski okul arkadaşı Robert'i gönderdi. Robert'in Fransa'ya varmasının hemen ardından Haçlılara istenilen desteği veremedi. Nitekim kaynaklar onun tedbirsiz icraatlarından bahsetmektedir<sup>223</sup>. O, Haçlı seferi için hatırı sayılır derecede gelir topladı. Fakat sefer organizasyonu sırasında o kadar ileri gitti ki kendi üst makamlarının yetkilerini gasp etti. Üst makamlardan izin almadan vergi koyuyor, asker topluyor, suçluları affediyor ya da cezalandırıyordu<sup>224</sup>

Lateran Konsili 1215'de toplanmasına rağmen sefer propagandası çok önceden başladı. Haçlı seferi için çağrının 1213 yılında bazı toplumlarda kendini göstermesi Papa'nın zaten böyle bir sefere karar vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. 1213 yılı boyunca Papa Legatı Robert ve Papa vaizlerinden biri olan James, insanlar haçı kabul ederken belirli nitelikler aramadılar. Onların bu çabası sefere katılımı en üst seviyede tutmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Papa, sefer için acele etmekte ve katılımın en üst seviyede

<sup>220</sup> Ehl-i Kitap dinlere göre Hz. İsa'ya Mehdi de denilmekte Deccal, Mesih'in düşmanı olarak görülür. Hristiyan inancına göre, huzursuzluğun baş gösterdiği, karışık bir dönemde Deccal'in yaşayacağı fakat ona karşılık Mesih'in ortaya çıkarak müminleri kurtuluşa erdireceği ve bin yıl kadar hüküm süreceği rivayet edilir. Bkz. Osman Bodur, Bodur, O. (2010). Buhârî Şerhlerinde Deccâl Yorumları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul, 21-28.

<sup>221</sup>Runciman, a.g.e., III, 128; Demirkent, Haçlı Seferleri,185.

<sup>222</sup>Runciman, a.g.e., III, 128.

<sup>223</sup> Van Cleve, a.g.m.,379-380.

<sup>224</sup> Michaud, J. F.The History of The Crusades. (trans:W. Robson), III Volume, New York: A. C. Armstrong & Son, t.y. 208; Runciman, a.g.e., III, 128

olmasını istemekteydi. Robert, yaşlı, kadın, çocuk, sağır, kör ve felçli demeden Hristiyanların haçı kabul etmelerine izin verdi. Durum böyle olunca kötü durumda bulunan bu hacıların yaşattığı zorluk ve karışıklık ortamından dolayı soylular haçı kabul etmeyi reddetti. Fakat bu büyük oranda Papa III. Innocentius'un hatasıydı. Çünkü Papa, Kutsal Topraklara yapılacak seferdeki gecikmeleri göze alamadığı için Haçlıların fiziksel uygunluklarına bakılmaksızın kendi emri altında bulunan kişileri acele etmeleri konusunda uyarılmıştı. Bu durum 1215 sonbaharında yapılan 4. Lateran Konsil'inde Fransız Piskoposu (Katoliklerde bir bölgede kilise tarafından görevlendirilen en yüksek makam) tarafından şikâyetlere sebep oldu. Fransız baronları da böyle bir ordudan duydukları rahatsızlık nedeniyle Fransız Kral'ına başvurarak şikâyetlerini dile getirdiler. Yine Fransız ruhban sınıfı da Papa legatı Robert'in kendi otoritelerine tecavüz ettiği hususunda şikâyette bulundu. Şikâyetleri değerlendirerek olaya müdahil olan Papa, seferi tehlikeye atma riskine rağmen Robert'i mazur göyerek onu yalnızca kısıtlama yoluna gitti<sup>225</sup>. Robert, tüm bu başarısızlıklarına rağmen 1218 yılı sonunda Fransız Haçlılarının isteği üzerine Filistin'e gönderildi. Robert, III. Innocentius'un halefi III. Honorious tarafından Fransız donanmasına ruhani rehber olarak seçildi. Ancak O, V. Haçlı seferi sırasında orduların başında bulunan Papa legatı ve kardinal (Katolik başpapazı) Pelagius'a tabiydi<sup>226</sup>.

**Oliver of Paderbon:** Sefere hazırlık aşamasında III. Innocentius tarafından, batı Almanya'ya bir dizi vaiz gönderildi. Bunlar arasında en başarılı olanlardan biri Oliverdi. O, Almanlara yaptığı akıl hocalığının yanında bir ilim adamı olarak biliniyordu. Ailesinin bugün Almanya'nın kuzeyinde bulunan ve o dönemde papalığa bağlı olan Paderbon şehrinden soylu bir aile olduğu sanılıyor. Sefer propagandası yapan Oliver'in başarısı fevkalade oldu. Nitekim onun sayesinde denize kıyısı olan birçok şehir ve kasabanın haçı kabul ettiği ve yaklaşık 300 geminin bugün Almanya'da Köln olarak da bilinen şehirde sefer için donatıldığı söyleniyor<sup>227</sup>.

**James of Vitry:** James, 1210'lu yıllarda Albenilere karşı yaptığı ateşli vaazlarla adını duyurdu. 1216 yılında Akkâ'ya piskopos (Katoliklerde bir bölgede kilise tarafından görevlendirilen en yüksek makam) olarak atandı. James of Vitry'in Akkâ piskoposluğuna getirildiği sırada doğuda bulunan Hristiyanlar ile ilgili bir rapor hazırlaması istendi. James,

<sup>225</sup>Runciman, a.g.e., III,127-128; Stevenson, a.g.m., s.301; Van Cleve, a.g.m., 382.

<sup>226</sup> Van Cleve, a.g.m.,380.

<sup>227</sup> Van Cleve, a.g.m,381. Oliver'in Haçı kabul ettirme başarısı hakkında eser, net rakamlar beyan etmişse de bu rakamların tereddütlü olduğunu da kaydetmiştir.

bu raporda doğuda yaşayan Hristiyanları ağır bir şekilde eleştirdi. Papa III. Honorius döneminde 1217 yılında Suriye'nin Latin yerleşim yerlerinde yeni bir Haçlı seferine çağrı amacıyla vaaz vermesi için görevlendirdi. Bu görev Akkâ, Sûr ve Sayda kozmopolit limanlarındaki geniş çaplı yozlaşmadan ve bu bölgede yaşayan çoğu toplumun Arap dilini kullanmasından dolayı zor bir görevdi. Nitekim James'in Müslümanlara verdiği vaaz bir çevirmen tarafından tercüme edilmekteydi<sup>228</sup>.

Haçlı seferine ilgiyi artırmak için görevlendirilen batılı gezginlerin sayısı, azımsanmayacak derecedeydi. Bu gezginlerden çoğu, yapılacak Haçlı seferi öncesi Fransa ve İngiltere'nin barış yapmasını dilemekteydi. Ayrıca Hristiyanlarca Almanya ve Sicilya İmparatoru II. Friedrich ile iki rakip Alman kralından biri olan IV. Otto arasında kutsal topraklar kurtarılanaya kadar bir gerginlik yaşanmamalıydı. Fransa kralı II. Philip, Almanya kralı IV. Otto ve İngiltere kralı John barış yapmalı ve Suriye'nin fethi için birlikte hareket etmelilerdi<sup>229</sup>.

### 2.3.1.2. Sefer Hazırlıklarının Ekonomik Boyutu

Papa III. Innocentius, Lateran Konsili'nin son detaylarını düzenledikten sonra bugün İtalya sınırları içerisinde Brindisi ve Messina'yı Haçlı birliklerinin Haziran 1217'de sefer için toplanma yeri olarak tasarladı. Bu tarihlerde III. Innocentius Sicilya'da ki hacıları kutsamak için yola çıkma niyetindeydi<sup>230</sup>.

Papa tarafından sefer öncesinde başlıca yapılması gereken işler vardı. Soylular, kendi askerlerini ve savaş gereçlerini teçhiz etmeliydiler. Bununla birlikte sefer sırasında herhangi bir aksilik yaşanmaması için disiplinin sağlanması amaçlandı. Sefere katılan tüm rahiplerin malları ipotekli olsa bile üç yıl için maaşlı papazlık makamı öngörüldü. Bunların yanı sıra papalık, doğuda kullanılması için otuz bin pounds ile birlikte, Romalı Haçlılar için gemiler ve donanımının yanı sıra üç bin mark mukabilinde bir parayı vereceğini de vaat etti. Yine Papa, Hospital ve Templier şövalyeleri aracılığıyla ödenecek büyük miktarlarda paralardan

<sup>228</sup>Barber, M. and Bate, K. (2010). (Trans), Letters from the East, Crusaders Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries. Ashgate. 98-108; Van Cleve, a.g.m., 381-382.

<sup>229</sup> Van Cleve, a.g.m.,381-382.

<sup>230</sup> Van Cleve, a.g.m., 382.

bahsederek sefere iştirakı artırmaya çalıştı. Papa, daha önce Albililer ile mücadele nedeniyle bir kısım ruhban sınıfından her üç yıllık gelirlerinin yirmide birini almaktaydı<sup>231</sup>.

Ruhbanlar haç yeminini yerine getirmesi konusunda zorlanmalıydı. Papa, tüm ruhban sınıfı üyelerine, Avrupa'nın çoğu bölgesindeki şehir ve köylerin yapabilecekleri ölçekte askeri birliklerini teçhiz etmelerini istedi ve bununla birlikte ruhban sınıflarına bağlı olan köy ve şehirlerdeki askerlerin üç yıl boyunca savaş gereçleri ile hizmet sağlamaları için istekte bulundu. Ayrıca III. Innocentius ısrarla denize kıyısı olan şehirlere, savaş gemisi temini ve taşımacılığı sağlaması hususunda çağrılar yaptı<sup>232</sup>.

Papa gibi önde gelen liderler Paris hazinesi olan ve Haçlılar için para toplanan "Aimard"ı kullandı. Papa III. Innocentius, Kudüs kralı Jean de Brienne'ye ve yöneticilere gönderdiği mektuplarda Kutsal Topraklarda harcanması için dokuz bin pounds sterlin gönderilmesini istedi. Sefere katılacak Haçlılar, tüm zorunlu vergi ve kiralardan muaf bırakılacak ve Papa'dan özel bir koruma alacaklardı. Müslümanlar ile yapılacak olan deniz ticareti dört yıl boyunca askıya alındı. Innocentius, Müslümanlarla alışveriş yapanların aforoz edileceğini açıkladı. Ortaçağ boyunca Hristiyanların Mısır topraklarında alışveriş etmesi gayet meşru bir hâldi. Müslümanlarla ticari münasebetin yasaklanması bölgede ticaretle uğraşan Hristiyanları zor durumda bırakıyordu. Nitekim Venedikliler, Papa'ya elçilerini göndererek Müslümanlara yapılan ambargonun kendi ülkelerine büyük zarar vereceğini iletmiş neticede şikâyeti değerlendiren Papa, sefer hazırlıkları sürerken en azından bir süreliğine bu ambargoya uyulmasını istemiştir<sup>233</sup>.

Papa III. Innocentius'un açıklamaları üzerinden çok geçmeden ticaret yapan gemilerin Mısır'a gidişleri Papa tarafından durdurulmak istendi. Zira ticaretin bir süre durdurulmak istenmesinin nedeni, Haçlıları Müslüman topraklarına taşıyacak ellerinde mevcut yeterli gemilerinin bulunmamasının yanı sıra sefere hazırlık döneminde Müslümanlara gerekli olan malzemenin batıdan temininin önüne geçmektir. Her ne kadar Papa tarafında tüccarların Müslümanlarla ticari ilişkileri yasaklansa da tarih boyunca doğu ile yapılan ticari ilişkilerin zemininin en uygun olduğu dönem, Haçlı seferlerinin yapıldığı zaman dilimi olmuştur. Nitekim Haçlı seferleri sırasında doğu ile ticaret büyük gelişmeler göstermiştir. Bu durumu

---

<sup>231</sup> Van Cleve, a.g.m., 382-383.

<sup>232</sup> Van Cleve, a.g.m., 379.

<sup>233</sup> Van Cleve, a.g.m., 381-382; Heyd, a.g.e., 433.



bir örnekle açıklamak mümkün olacaktır. İskenderiye pazarlarında önceleri yalnızca Ceneviz, Venedik ve Amalfi'lilerden bahsedilirken, seferlerden sonra bu pazarda birçok dünya milletinin görüldüğü kaydedilmiştir<sup>234</sup>.

Netice itibariyle Papa'nın buyruğu doğrultusunda korsanlık yapanlar ve düşmana savaş gereçleri satanlar ağır bir şekilde cezalandırılacak, özel önlemler alınarak soylular dört yıl boyunca genel bir barışa zorlanacaktı<sup>235</sup>.

### 2.3.1.3. Sefer Hazırlıklarında Papa'nın Diğer Çabaları

Haçlı ordusunun doğuya varmasının ardından III. Innocentius, Champagne bölgesinden olan Ralph of Merencourt'u Kudüs bölgesinde legat olarak hizmet vermesi için görevlendirdi<sup>236</sup>.

Papa III. Innocentius hızlı bir şekilde sefer hazırlıklarına devam ederken kendi aralarında anlaşmazlık içinde bulunan devletler ile de ilgilendi. Bu nedenle birbiriyle savaş halinde bulunan Kıbrıs ve Ermeni krallarının kesin olarak barış yapmasını emrettiği gibi Cenova ve Pisa arasındaki anlaşmazlığı da halletmeye çalışmıştır. Innocentius'un devletlerarasındaki barış çabaları Batı Avrupa'da derin bir etki bıraktı. Fakat genel olarak onun çabaları ülkelerin alt tabakası arasında kendini gösterdi. Bunun yanı sıra Haçı coşkuyla kabul etmek isteyen kitleler de bulunmaktaydı. Özellikle ücretli askerler haçı kabul etme konusunda ısrar etmekteydiler<sup>237</sup>. Papa IV. Haçlı seferi sırasında ücretli askerlerden faydalanmış,<sup>238</sup> muhtemel ki ücretli askerlere güvenmemesi gerektiğini tecrübe etmişti. Çünkü 1204 yılında seferin İstanbul'a kayması ve şehrin yağmalanması gibi talihsizliklerin yaşanmasında ücretli askerlerin de payının olduğunu düşünmüş olmalıdır.

V. Haçlı seferi için büyük uğraşlar veren Papa III. Innocentius, amacını hayatı boyunca gerçekleştirmedi. Papa Innocentius'un da farkında olduğu birçok güçlük çok geçmeden tekrar gün yüzüne çıktı. Bu güçlüklerin onun ölümüne neden olduğu da söylenmektedir<sup>239</sup>. Papa Innocentius Cenova ve Pisa arasındaki anlaşmazlıkları hallederek bu iki şehrin Haçlı

<sup>234</sup>Heyd, a.g.e., 433.

<sup>235</sup> Van Cleve, a.g.m., 383.

<sup>236</sup>Van Cleve, a.g.m., 383.

<sup>237</sup> Van Cleve, a.g.m.,384.

<sup>238</sup> Nicolle, a.g.e., 31.

<sup>239</sup> Van Cleve, a.g.m., 384.

ordularının gemilerle sevkini sağlamak amacıyla Perugia'ya gitti ve burada kısa bir rahatsızlığın ardından 16 Temmuz 1216'da hayatını kaybetti. Papa, en büyük isteği, Kudüs'ü alma hayalini hiçbir zaman gerçekleştiremedi. Hristiyanlar için ne hazindir ki Müslümanlar üzerine yapılacak sefere kendini adayın Innocentius'un kurbanları hep Hristiyanlar oldu. Onun başlattığı girişimler altında yapılan Haçlı seferlerinde şimdiye kadar yapılan tüm Haçlı seferinde toplam ölen insanların sayısından daha fazla insan öldü. Yine de onun dönemini parlak ve diğer papaların dönemine göre eşine zor rastlanır başarılı bir dönem sayın kaynaklar da mevcuttur. Ölümünden çok kısa bir süre sonra büyük kardinal Savelli, III. Honorius unvanıyla papalık makamına getirildi<sup>240</sup>. Papa III. Innocentius'un ölümü, Haçlı seferine katılanların sayısını ciddi oranda etkilemedi<sup>241</sup>.

Innocentius ölmeden önce Prementre Manastırı başrahibi Gervase, ona gizli bir mektup yazmıştır. Gervase Innocentius'un halefi Honorius'a da Haçlı seferi ile ilgili bir mektup göndermiş olup bu mektuplara ilerde değineceğiz.

### **2.3.2. Papa III. Honorius Döneminde Haçlı Seferi Hazırlıkları**

#### **2.3.2.1. Akkâ Piskoposu James of Vitry'in Doğu'daki Hristiyanlar Hakkında Raporu**

James of Vitry, Papa III. Innocentius tarafından 1216 yılında Akkâ'ya Piskopos olarak görevlendirilmiş ve ondan doğuda yaşayan Hristiyanlar hakkında bir rapor hazırlanması istenmiştir. James'in Papa'ya gönderdiği rapor ve Paris Hristiyan dünyasının önde gelenlerine gönderdiği mektupta Latin yerleşimciler hakkında pek de iç açıcı olmayan haberler vermiştir. Raporunda yerli Hristiyanların Batılılardan nefret ettiğini, Müslüman hâkimiyetini tercih ettiklerini, Latinlerin tembel, ahlaksız, kötü bir hayat sürdürdüklerini ve her halleriyle tamamen doğulu olduklarını yazmıştır. Şövalye tarikatlarına gelince, övülesi ve alçak gönüllü bir hayat sürdürdüklerini belirtmiş, Venedik, Cenova ve Pisa gibi İtalyan şehir devletleri hakkında oldukça kötümser bir şekilde bahsetmiştir. James, raporunda onların birbirlerine duydukları kin ve kıskançlıktan dolayı hiçbir zaman işbirliği yapamayacaklarını belirttiği gibi yerli Hristiyanların Müslümanların sadece dilini değil aynı zamanda onların tutum ve geleneklerini de benimsediğini belirtmiştir. Özellikle de Latin yerleşimcilerin torunları olan Poulainslerin kadınsı ve ahlaksız davranışları karşısında duyduğu şaşkınlığı

<sup>240</sup>Runciman, a.g.e., III, 129; Demirkent, Haçlı Seferleri, 185; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 73.

<sup>241</sup>Stevenson, a.g.m., 302.

raporunda kaydetmiştir. James, Latinlere duyduğu güvensizliği, “Hristiyanlığın sırlarını Müslümanlara satmış olduklarını” ifade ederek onları bir bakıma ihanetle suçlamıştır. O, yine doğuda çok çeşitli toplumların olduğunu bunların herbirinin farklı ahlaksızlıkların içinde bulunduğunu zikretmiş, bu yönleriyle onları dokuz başlı canavara benzetmiştir. Bunların yanı sıra Müslümanlardan korktuğunu ve bu korkudan dolayı ziyaret etmek istediği kutsal yerleri ziyaret edemediğini de ifade etmiştir. Kış boyunca Akkâ halkına vaaz veren James, verdiği vaazlarla onları doğru yola sevk ettiğini, ardından Sûr’a vardığını ve burada büyük bir sevinçle karşılandığını raporunda kaydetmiştir<sup>242</sup>.

James of Vitry raporunda yalnızca Latinlerin ahlaksızlığına değinmemiş Müslümanlarla yaptığı ticaretten de bahsetmiştir. James, bu konuda Müslümanlar ve Latinler arasındaki yirmi yıllık barış döneminin Latinlerin refahını artırdığını ve bundan dolayı Haçlı seferi yapılması için hiç bir arzu duymadıklarını ifade etmiştir. Ona göre; artan ticaret hacminden faydalandıklarından dolayı Selâhaddin Eyyûbî'nin ölümünden bu yana Müslümanlar da Latinlere saldırı eğiliminde olmadılar. James of Vitry'in Latinler hakkında vermiş olduğu raporda oldukça haklılık payı vardı. Nitekim Akkâ'yı yeğeni Marie adına yöneten Jean d'I Belin'in Beyrut'da yaptırdığı saray döneminin parlaklık ve zenginliğinin göstergesiydi. Mısırda bulunan İtalyan kolonilerine gelince hallerinden gayet memnundular. Batı Avrupa'nın giderek artan satın alma gücü Akdeniz ticareti için oldukça ümit vaat ediyordu. Bu gelişmeler ise barışın sürdürülmesine bağlıydı<sup>243</sup>.

### 2.3.2.2. III. Honorius'un Sefer Çağrısı ve Yaptırımları

Papa III. Innocentius'un ölümünün ardından yerine geçen III. Honorius, Innocentius'un politikalarını takip ederek onun yolundan gitti<sup>244</sup>. O da Innocentius gibi Kutsal Toprakları kurtarma görevinin kendisine Tanrı tarafından verilen bir kader olduğuna inanıyordu<sup>245</sup>.

Honorius, papalık makamına getirilmesinin hemen ardından Avrupa krallarına mektuplar göndererek Haçlı seferi için çağrıda bulundu. Akkâ'da bulunan Kral Jean de

<sup>242</sup> Barber and Bate, a.g.e., 98-108; Van Cleve, a.g.m., s.381-382; Runciman, a.g.e., III, 130; Stevenson, a.g.m., 302.

<sup>243</sup>Runciman, a.g.e., III, 130; Stevenson, a.g.m., 302.

<sup>244</sup>Runciman, a.g.e., III,129.

<sup>245</sup> Van Cleve, a.g.m.,384.

Brienne'ye de bir mektup göndererek Haçlı seferinin başlamak üzere olduğunu haber verdi. Honorius'un büyük bir şevkle başladığı sefer hazırlıkları umduğu gibi gitmedi. Çünkü Avrupa krallarına yaptığı çağrılar neticesinde çok az kral sefere iştirak edeceğini bildirdi. Bu krallardan bazıları bizzat sefere katılamazken, katılabilen kralların da sefere muazzam bir katkısı olmadı. Norveç Kralı II. İngi, Macar Kralı II. Andreas, Avusturya Dükü Leopold, çok sayıda baron ve şövalye sefere iştirak edeceklerini beyan ettiler. Ancak Avrupa'da durumlar pek iç açıcı değildi. Norveç Kralı haçı kabul etti. Fakat ertesi yıl öldü. Sefere katılımı gerçekleşen İskandinav Haçlı ordusu ise yola çıksa dahi pek acınacak bir durumdaydı. Macar Kralı II. Andreas daha önce haçı kabul etmiş fakat ülkesinde çıkan karışıklıklardan dolayı Papa Innocentius tarafından yemininden azat edilmişti. Onun karısı İstanbul Latin kralı Henri'nin anne tarafından yeğeni olup o Henri'nin çocuğu olmamasından dolayı tahtta hak iddia edebileceğini düşündü. Ancak 1216 yılında Henri ölünce yerine kendi değil karısının babası Pierre de Courtenay seçildi. Kral Andreas'ın sefere katılma şevki böylece kırılmış oldu. Fakat O, ertesi yıl yaz mevsiminde ordusuyla birlikte sefere katılacağını beyan etti. Sefere iştirak edeceğini açıklayan Fransa ve İspanya'da durumlar umut verici değildi. Papa'nın büyük bir donanma hazırlayacağını düşündüğü ve bu nedenle büyük umutlar bağladığı Batı Avrupa'da yaşayan Frisonlara gelince onlarda da gecikmeler hâsıl oldu. Tüm bu zorlukları gören Papa Honorius, sefer organizasyonunda Avrupa baron ve krallarının sefere ne denli bir katkısı olacağından artık emin değildi. O, en iyi ihtimalle Haçlı seferine iştirakın tamamen farklı ve kötü organize edilmiş guruplardan beklemekteydi. Nihayetinde Papa'nın emri doğrultusunda büyük çabalarla farklı milletlere mensup bir Haçlı ordusu oluşturulmuş ve Akkâ'ya doğru yola çıkarılmıştır<sup>246</sup>.

Avrupa devletlerinde ki kötü durumun yanı sıra Avrupa'da soylular, güçlü insanlar ve hatta sıradan vatandaşlar bile ceza almayı göze alarak sefere katılmamaya karar verdiler. Öte yandan yeminini yerine getirmek için çok az Haçlı arzuluydu. Bu Haçlıların çoğu, sefer sırasında kendi dillerini konuşabilen liderlerin olmayışından dolayı Kutsal Topraklarda yararlı olabileceğine inanmıyordu. Haçlılar arasında sıkıntı yaratan bir diğer sebep ise alt ve üst sınıf arasındaki adaletin eşit olmamasıydı. Rahipler Fransa'da ara sıra soyluların

<sup>246</sup> İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, XII, 276; Abû'l Farac, *a.g.e.*, II, 497; Runciman, *a.g.e.*, III, 128-129; Van Cleve, *a.g.m.*, 384.

kalkışlarındaki başarısızlığı görmezden gelirken ikinci sınıf vatandaşlar, herhangi bir olayda afroz edilmekle tehdit edilebiliyorlardı<sup>247</sup>.

Sefer hazırlıkları devam ederken, Papa III. Innocentius zamanında yapılan harcamaların aksine halefi Papa III. Honorious döneminde parasal anlamda kısıtlama yoluna gidildi ve özellikle halka ve din adamlarına ağır vergiler yüklendi. Kilise tarafında tahsil edilen ağır vergiler ahali arasında huzursuzluk ve ayaklanma yarattı. Bundan başka Papa, üç yıllık gelirlerinin 1/20 olan vergiyi ödemeleri için ruhban sınıfına baskı uyguladı. Ancak diğer vergilerde herhangi bir kısıtlama yapmaksızın bu vergiyi ödemek hemen hemen imkânsızdı. Vergiyi tahsil etmek için yapılan yaptırımlar bazı ülkelerde huzursuzluklara neden oldu. Bu ülkeler arasında yer alan İspanya'da zaten savaş giderleri için bir vergi toplanıyordu. Toplanan bu vergiye ek olarak, Haçlı seferi için bir diğer verginin toplanma talebi protestolara sebep oldu. İskandinavya'da ise bu vergi zorunluydu ve benzer vergilerle birlikte çoğu kiliselerde bağışın bir kısmı olarak sağlandı. Paralar bu şekilde toplandıktan sonra Paris'te bulunan ve hazine toplama merkezi olan Aimard'a yollanıyor ardından kutsal topraklardaki papalığa ya da doğrudan Haçlı ordusu komutanlarına ulaştırılıyordu. Bu paraları teslim alan legatın, eşit şekilde Haçlılar arasında dağıtması beklenirdi. Bu uygulamadan hariç tutulanlar da vardı. Bu kişiler Papa'nın doğrudan para gönderilmesine izin verdiği kişilerdi<sup>248</sup>.

Haçlılar için tüm bu olumsuzlukların yanında ümit verici haberlerde geliyordu. Hazırlıklar sırasında Macaristan ve Venedik bir çeşit anlaşmaya vararak belli bir vergi karşılığı birbirlerinin topraklarında serbestçe ticaret yapma kararı aldılar<sup>249</sup>. Bundan başka Macar kralı Andreas'da sefere katılacağı için hazırlıklar yapmaktaydı. Sefer için gerekli olan parayı bulabilmek amacıyla mülklerinin bir kısmını ipotek ederken bir kısmını da sattı. Andreas yine muhtemel ki maddi kaynak sağlamak amacıyla o zamanlarda yaygın görülen sikkelerin değerini düşürme yöntemine başvurdu. Bunlarla yetinmeyen Andreas, sefere katılmak için o kadar saplantılı bir hâle gelmiş olmalı ki bazı kiliselerin ve manastırların kutsal eşyalarını yağmalattı<sup>250</sup>.

---

<sup>247</sup> Van Cleve, a.g.m.,385.

<sup>248</sup> Van Cleve, a.g.m.,386.

<sup>249</sup> Van Cleve, a.g.m., 386.

<sup>250</sup> Van Cleve, a.g.m.,387.

### 2.3.3. Prementre başpiskoposu Gervase'nin Mektupları

Prementre başpiskoposu Gervase, hem Innocentius'e hem de Honorius'a bir mektup göndermişti. Gervase Innocentius'e gönderdiği mektupta Haçlı organizatörlerinin karşılaşacağı zorlukları ortaya koymuştur. Gervase özetle mektubunda bir kısım şövalye tarikatının Haçlı seferi ile ilgili söylemlere aldırmadıklarını, bunun yanında Bourgogne ve Lorraine düklerinin yeminlerinin yerine getirilmesi hususunda önlemler alınması gerektiğini, Fransız ve Almanların beraber bir sefer yapmaması gerektiğini nitekim bu iki milletin ortak bir gaye ile hareket edemeyeceğini beyan etti. Bundan başka O, Haçlıların hareketinde gerçekleşebilecek gecikmeler dolayısıyla büyük heveslerle haçı kabul eden alt tabakanın hayal kırıklığına düşüreceği duyduğu endişeyi de dile getiriyordu.

Gervase'nin Honorius'a gönderdiği mektup, daha çok bir şikâyet mektubuydu. Mektup, genel olarak paranın ne yapılacağı hususunda bir öneriden ziyade ne yapıldığına dair bir sorgulama niteliğindedir. Mektupta Haçlıların finansal yönetimle ilgili sıkıntılardan da bahsedilmektedir<sup>251</sup>.

### 2.4. Haçlı Birliklerinin 1217'de Akkâ'da Toparlanması

Papa III. Honorius, Akkâ'ya gönderilen Piskopos James of Vitry'in Latinlerle ilgili fikirlerini gerçekçi bulmadığı gibi onun bu konuyu abarttığını düşünüyordu. Honorius, büyük umutlarla hazırlıklarını yaptığı seferin başarıya ulaşacağına öylesine inanmış olmalı ki büyük bir Haçlı kuvvetinin 1217 yılında Sicilya'dan denize açılacağını düşünüyordu. Ekim 1215 yılında yapılan Konsil'de 1 Haziran 1217 yılı itibarıyla yeni bir sefere karar verilmişti. Fakat bu tarih geldiğinde hiç bir Haçlı ordusu sefer için hazır değildi. Yaz mevsimi yaklaştığında Fransız şövalye gurupları İtalya limanlarına ulaştıysa da ortalıkta başka gemi bulunmuyordu<sup>252</sup>. Genel olarak Haçlı gemilerinin 25 Temmuz'a kadar Dalmaçya kıyılarında bulunan Spolata(split) limanında olması planlanmaktaydı<sup>253</sup>.

Sefere katılan Haçlı birlikleri, Macaristan'dan birçok Haçlı ileri geleni ile birlikte Kral Andreas, Avusturya Dükü Leopold, Kıbrıs Kralı Hugue, Temlierler ve Hospitalierlerin prens ve kontları ile birçok din adamı, önemli sayıda şövalye ve piyadeden oluşuyordu. Çeşitli

<sup>251</sup>Runciman, a.g.e., III, 128; Van Cleve, a.g.m., 385-386.

<sup>252</sup>Runciman, a.g.e., III, 130

<sup>253</sup> Van Cleve, a.g.m., 387

Adriyatik limanlarından birçok gemi Temmuz 1217 yılının başlarında Spolata'ya gitmek için hareket etti. .

23 Ağustos 1217 yılında kalabalık bir Haçlı gurubu ile İtalya'da bulunan Spolata'ya varan Macar Kralı Andreas, din adamları ve vatandaşlar tarafından coşkuyla karşılandı. Andreas'ın hemen ardından Avusturya Dükü Leopold Spolata'ya vardı<sup>254</sup>. Bu arada sefere yalnızca donanmalar iştirak ediyor değildi. Bir kısım ülkelerden kalabalık kabileler de sefer için yollara koyuldu. Bunun bir örneği olarak; Almanya'nın bir yerleşimcisi olan Transilvanya'nın Siebenbürgen Saxonları verilebilir<sup>255</sup>.

Haçlılar Spolata'ya dört bir yandan akın etmekte idi. Spolata'nın Başdiyakoz'u (Piskoposun yetkisi altında piskoposluğun bir bölümünü yönetmekle görevli din adamı) Thomas, şehirlerinde Haçlıları ağırlamayı memnuniyetle kabul etmişti. Ancak onların sayıları o kadar çoktu ki kaynaklarda 10 binden fazla adam, bilinmeyen sayıda piyade askerden bahsedilmektedir. Evlere sığmayan Haçlı ordusu çadırlarda yatmak zorunda kaldı. Spolata'daki Haçlı orduları, onları nakledebilecek gemi bulabilmek için bir kaç hafta beklemek zorunda kaldı. Bu nedenle birçok Haçlı, ya evlerine döndü ya da yelken açmak için gelecek bahara plan yaptı<sup>256</sup>. Nihayet Dük Leopold Eylül ayı başlarında Spolata'da kuvvetlerini Akkâ'ya nakledebilecek bir gemi buldu ve bu sıra dışı yolculuk 16 gün sürdü. Leopold'un ardından 14 gün sonra Kral Andreas onu takip etti. Fakat Spolatalılar ona nakliye için yalnızca iki gemi verdi. Bu yüzden Andreas ordusunun büyük bir kısmını geride bırakmak zorunda kaldı<sup>257</sup>.

Frison donanmaları ise; bir kısmı Temmuz ayında Portekiz'e vardığı gibi diğer bir kısmı ise Ekim ayında ancak İtalya'daki Gaeta körfezine varabildi. Frison donanmasındaki hâsıl olan gecikmelerden dolayı istenilen tarihte Filistin'e ulaşma imkânı kalmamıştı. Her şey yolunda gitse dahi artık kıştan önce Filistine varılamazdı<sup>258</sup>.

Haçlı donanmaları Müslüman topraklarına yanaşırken kendilerini bekleyen zorluklardan habersizdi. Suriye'de birkaç yıldır kıtlık yaşanmaktaydı. Haçlıların Suriye'ye

<sup>254</sup> Van Cleve, a.g.m.,387;Runciman, a.g.e., III, 130; Barber and Bate, a.g.e.,109.

<sup>255</sup> Van Cleve, a.g.m., 387-388;Runciman, a.g.e., III, 130; Powell, a.g.e., 123; Barber and Bate, a.g.e., 109.

<sup>256</sup> Van Cleve, a.g.m.,388.

<sup>257</sup> Runciman, a.g.e., III, 130.

<sup>258</sup> Runciman, , a.g.e., III, 130.

sefer için vardıkları sene de ülke büyük bir sıkıntı içerisindeydi. Kıtık neticesinde bir küçük somun ekmeği on iki dinara kadar satılabiliyordu. Hal böyle olunca muazzam Haçlı ordularını beslemek kolay olmayacaktı. Bu sebeplerden ötürü Kudüs patriği Ralph of Merencourt ve liderlerin çoğu Haçlıların yutlarına dönmesini istedi. Bu istek neticesinde 1217 Eylül ayı içerisinde 66 geminin kalkışa hazırlandığı zannedilmekle beraber yurtlarına gitmeyen ya da gidemeyen Haçlılar'dan yaklaşık 100 bin kadarı da açlıktan telef oldu<sup>259</sup>. 1217 yılı ve sonraki yıllarda kıtlığın getirdiği sıkıntılar, Haçlılar içerisinde huzursuzluk yaratacaktır.

Büyük Haçlı ordusunu beslemenin kolay olmayacağını farkında olan Jean de Brienne, Kralların Akkâ'ya varmasının hemen akabinde sefere çıkılmasını istemekteydi. Bu nedenle Haçlıların 1217 Sonbaharındaki ilk operasyonları yağmadan ziyade güç keşfi, yiyecek ve yem toplama olarak tanımlamak mümkündür. İhtiyaçlarını bu suretle karşılayan Haçlı ordusu, artık kutsal topraklarda özgürce hareket edebilirdi. Haçlılar bu taarruzla yalnızca yiyecek maddelerini temin etmeyip, Capernaum<sup>260</sup> gibi kutsal yerleri ziyaret etme fırsatını da yakaladılar. Dımaşk'a doğru ilerlemeye çalışan Haçlı ordusu geçtikleri köy ve meyve bahçelerini tahrip etmekle birlikte bir kısım Müslümanı da esir almıştır. Ancak James'in Papa Honorius'a yazdığı Ağustos 1218 tarihli mektubunda Hristiyanların Müslümanlardan daha çok adam kaybettiğini nakletmektedir<sup>261</sup>.

### 2.5.V. Haçlı Seferi Öncesi İlk Yağma Hareketleri

Haçlılar ile ilgili gelişmelerden haberdar olan Eyyûbi sultanı el-Melikü'l-Âdil, Mısır'da Dimyat ve Akdeniz kıyı sahil şeridi boyunca olası bir Haçlı saldırısı için müdafaa önlemleri aldı. el-Âdil Haçlıların Filistin'e bir saldırıda bulunmayacağını düşünüyordu. Bu nedenle Filistinde bir birlik oluşturmadı. Haçlıların 1217 Ürdün boyunca yağma akınları sırasında el-Âdil, oğulları el-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Kâmil'in yardımlarını gördü. Diğer hanedan üyelerine gelince onlar el-Âdil'e istediği yardımı veremedi. Nitekim bu sırada el-Âdil'in diğer oğlu el-Eşref, Halep civarında, ez-Zahir ise vefat etmişti. Anadolu

<sup>259</sup>Runciman, a.g.e., III, 131; Van Cleve, a.g.m.,389. Yazar verilen sayının abartı olduğunu düşünmekle birlikte sayının çok olduğunu vurgulamak istemiştir. Bkz. Van Cleve, a.g.m.,389.

<sup>260</sup> Capernaum: 3. yüzyıldan kalma kutsal bir sinagog'un bulunduğu, Galilee denizinin kuzeybatı kısmında kalan antik bir kent.Bkz.capernaum.html <http://www.biblewalks.com/sites>

<sup>261</sup> Barber and Bate, a.g.e., 109; Perry, a.g.e., 91; Runciman, a.g.e., III, 131; C. Van Cleve, a.g.m.,389.



Selçuklularıyla ittifak yapan el-Efdal ise müttefiğiyle beraber Halep'e hâkim olma arzusundaydı<sup>262</sup>.

### 2.5.1. Haçlıların Beysan'ı Zaptı ve Yağmalamaları

el-Melikü'l-Âdil, Macar, Avusturya ve Kıbrıs Haçlılarından oluşan 15 bin civarında bir birliğin Akkâ'ya ulaştığını haber aldığıında Mısır'da bulunan askerlerinin başına oğlu el-Kâmil'i bırakarak kendisi Filistin civarında Remle'ye geldi<sup>263</sup>. Yanında az miktarda birliği bulunan el-Âdil'in Remle'ye gelme niyeti, Haçlıların bölgeye intikalinden önce Akkâ civar bölgesindeki Müslüman kalelerini güçlendirmektir. Fakat Haçlılar, el-Âdil'in düşündüğünden çabuk hareket etti. Akka'nın güneydoğusunda kamp kuran Kudüs kralı Jean ve Macar kralı Andreas komutasındaki Haçlı birlikleri 3 Ekim 1217 Cuma günü Dımaşk civarında bulunan Müslümanlara doğru yürüyüşe geçti. Bu denli büyük bir orduyu beklemeyen el-Âdil, Haçlı birliklerinin erken harekete geçmesinden dolayı tahkim etmek istediği kaleleri onaramadı. Bunun üzerine el-Âdil, Akkâ'nın üst civar bölgelerini ele geçirerek buradan bugün Filistin sınırları dâhilinde Nablus'a geçti. Sultan, oradan da Beysan'a gelerek karargâhını kurdu. el-Âdil'in yanındaki asker sayısının azlığını fırsat bilen Haçlılar, Müslümanlara daha cesurca saldırma imkânı buldular ve 10 Kasım 1217'de Beysan'da bulunan el-Melikü'l-Âdil'e karşı harekete geçtiler<sup>264</sup>.

Haçlıların Beysan'a doğru ilerlediğini duyan sultan el-Melikü'l-Adil, yanında bulunan bir avuç kuvvetle galip gelemeyeceğini düşündüğü için çarpışmayı göze alamadı. Beysan'dan ayrılıp bir süre Dımaşk civarında bulundu. Bu süre boyunca etrafında bulunan bölgelere haber göndererek asker yardımını istedi. Dımaşk civarında kısa süren ikametinin ardından yine Dımaşk'a yakın bir mesafede bulunan Mercu's-Suffar'a gelerek karargâhını kurdu<sup>265</sup>. el-Âdil'in Beysan'dan çekildiği sırada yanında bulunan oğlu el-Melikü'l-Muazzam, babasının kalabalık Haçlı ordusu karşısında geri çekilmesi üzerine babasına "Nereye kaçıyorsun" diyerek tepki göstermiş, el-Âdil, oğluna "*Hangi kuvvetle savaşayım Şam'ı memluklarına ikta verdin, halkı ihmal ettin*" diyerek sitemde bulunmuştur. Eleştirilere

<sup>262</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 74; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 102.

<sup>263</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 276; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,74, Şeşen, Eyyübîler, İsam, 102; Kılıç, el-Melikü'l-Muazzam, 345.

<sup>264</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e, XII, 276; Runciman, a.g.e., III, 131; Van Cleve, a.g.m., 390; Abû'l-Farac, Haçlıların yerleştikleri yerin adını "Eşkiryalar Mağarası" olarak vermektedir. Bkz. Abû'l Farac, a.g.e., II, .497.

<sup>265</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,74; Şeşen, Eyyübîler,İsam,102; Van Cleve, a.g.m., 390.

kulaklarını tıkayan Sultan, Mercu's-Suffar'a karargâh kurarak Dımaşk üzerine olabilecek muhtemel bir Haçlı saldırısını engelleyebileceğini düşündü. Bu sırada oğlu el-Muazzam'ı ise Kudüs ve Nablus'ta bulunan birliklerin başına gönderdi.<sup>266</sup>

Beysan halkının Melikü'l-Âdil'den beklentilerinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu yüzden halk, şehirlerini terk etmedi. Fakat el-Âdil'in Dımaşk taraflarında bulunduğu bir sırada Haçlıların ani saldırısı sonucu Beysan düştüğü gibi halkın neyi var neyi yoksa el konuldu. Beysan'ı yağmalayan Haçlılar, buradan Banyas'a kadar olan sahil şeridini de talan ettiler<sup>267</sup>.

Beysan'ın bu şekilde kolayca Haçlıların eline geçmesinde el-Melikü'l-Âdil'in haddinden fazla ihtiyatlı davranmasının etkisi büyüktür. Fakat halkın sultana itimadı tamdı. İbn el-Esir'in bir rivayeti halkın duygu dünyasını çok güzel yansıtmaktadır. Bu rivayete göre Sultan, yolda aceleyle giden ve ağır yükleri bulunan yaşlı bir adama rastladı. Ona kendine biraz acı, bu kadar acele etme diye tavsiyede bulundu. Sultan'ı tanıyan yaşlı adam ise "(...) *Biz seni memleketimize doğru gelirken gördüğümüz için yerimizden ayrılmadık. Sen ise bizi düşmanla baş başa bırakıp terk edip gittin. Biz acele etmezsek kim acele edecek?*"<sup>268</sup>Dedi.

Yukarıda verilen rivayette yaşlı adamın sitemi, halkın Haçlılar karşısındaki zor durumunu ifade etmesi açısından dikkate değerdir. Ancak sultanın da yanındaki asker sayısını yeterli görmediği ve daha büyük bir felaketin vukûundan çekindiği de gözden kaçırılmamalıdır. Sultan'ın Haçlı ordusu hakkında, sayıca fazla oldukları dışında başka bilgiye sahip olmayışı da bu kararında etkili olmuş görünüyor. Fakat Steven Runciman'ın tasvirine bakılacak olursa Haçlılar'ın durumu da pek iç açıcı değildir. Runciman'a göre Haçlı orduları disiplinsiz bir halde idi. Dahası tüm Haçlılar üzerinde otorite kabul edilebilecek bir güç de mevcut değildi. Örneğin Kral Jean de Brienne, kendisini ordunun başkomutanı olarak gösterirken; Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin otorite olarak tanıyabileceği tek kişi kral Andreas'dı. Kıbrıs kuvvetlerinin emir alacakları tek mercii, kralları Hugue iken Templierlerde komutanlarına itaat etmekteydiler<sup>269</sup>.

<sup>266</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e, XII, 277; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,74;Şeşen, Eyyûbiler, İsam, 102; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 346.

<sup>267</sup> İbn el-Esir, a.g.e., XII, s.277;Runciman, a.g.e., III, 131; Abû'l-Farac'ın bu konudaki kaydı çok muhtasardır. Bkz. Abû'l Farac, II, s.497-498.

<sup>268</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Abû'l Farac, a.g.e., II, 498.

<sup>269</sup>Runciman, a.g.e., III,131.

### 2.5.2. Haçlıların Banyas'ı Zaptı

Beysan'ı zapt edip yağmalayan Haçlılar bugün Suriye sınırları içerisinde bulunan Banyas'a yöneldiler. Ürdün ırmağına varan Haçlılar buradan Celile'ye girdiler. Beysan ile Banyas arasını yağmaladılar. Haçlılar'ın istilaları Dımaşk'ın batısına kadar ulaşınca Dımaşk'a saldırı ihtimaline karşı Müslümanlar tarafından çeşitli önlemler alındı. Hristiyanların, kente yürümesinden endişe duyan Dımaşk halkı telaşa kapıldı. Haçlıların civar bölgeleri yağma hareketi, şehirde fiyatları artırdı<sup>270</sup>.

Banyas'ı kuşatan Haçlılar, Banyas ve civar sahil şeridini üç gün boyunca yağmaladılar. Burada birçok kişiyi öldürürken tutsak ettikleri çok sayıda esiri de Akkâ'ya götürdüler. Ayrıca onlar bu seferden sayısız ganimet de elde ettiler. Haçlılar yalnızca Banyas'ı yağmalamakla kalmamış aynı talihsizliği civar bölgelere de yaşatmışlardır. Banyas'ı yağmalayan Haçlılar Akkâ'ya yöneldiler. Bu sıralarda el-Âdil'in yardım istemesi üzerine Hıms sahibi II. Şirkûh kuvvetleriyle birlikte Dımaşk'a varmasıyla ahali rahat bir nefes aldı<sup>271</sup>.

### 2.5.3. Sayda ve eş-Şefik'in Yağmalanması

Haçlı birlikleri Akkâ'da bir müddet ikamet edip dinlenmelerinin ardından Akdeniz sahil şeridinde bulunan Sûr'a doğru yürüyüşe geçtiler. Oradan el-Beledü's-Şefik'e doğru yönelip Banyas ve el-Beledü's-Şefik arasında Sayda ve eş-Şefik'e girerek şehri istila ettiler. Ancak şanslı sayılabilecek çok az insan bu saldırıdan canlı kurtulabildi. Şehir halkı Haçlılardan kendi memleketlerine böyle bir saldırı beklememekteydiler. Bu saldırılar Ramazan ayının ikinci gününden bayrama kadar devam etmiştir. Haçlılar buradan hareketle Âkka'ya döndüler<sup>272</sup>.

### 2.5.4. Tûr Kalesi Muharasası

Kral Jean de Brienne, yapılan yağma seferlerinden memnun kalmamıştı. Bu nedenle döndüğü Akkâ civarında, yakın geçmişte, el-Melikü'l-Âdil tarafından sarp bir dağın

<sup>270</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 74.

<sup>271</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 74-75.

<sup>272</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277. Bu yağma ve talan hareketlerinin temelini kutsal emanetleri toplamak oluşturmuştu. Nitekim Kral Andreas eline geçirdiği Kana düğününde kullanılan destilerden biriyle geri döndüğü için oldukça mutlu idi. Bkz. Runciman, a.g.e., III,131.

yamacına inşa edilmiş oldukça müstahkem Tûr<sup>273</sup> Kalesi'ne yapacağı yeni bir sefer için hazırlıklara başladı. Yetmiş altı burcu ve içerisinde iki bin adamı bulunan kale Müslümanlar tarafından ele geçirilemez olarak görülüyordu. Çok korunaklı olan bu kale Innocentius'u büyük bir endişeye sevk ediyordu<sup>274</sup>. Tûr Kale'si, V. Haçlı seferi için önem arz ediyordu. Nitekim Tûr Kalesi, Kudüs Krallığı için çok önemli stratejik bir noktada bulunmaktaydı<sup>275</sup>.

Tûr kalesi kuşatmasına Kıbrıs kralı Hugue ve Macar kralı Andreas katılmadı. Kuşatma için acele eden kral Jean de Brienne kendisine katılacak olan tarikat şövalyelerinin dahi beklemek istemedi. Haçlı Birlikleri, sefer hazırlığı sırasında yaptıkları mancınıklar, muhasara aletleri ve türlü edevatla birlikte kaleye doğru yola koyuldular<sup>276</sup>. Akkâ'da fazla kalmayan Haçlılar, 1 Aralık 1217 Çarşamba günü Tûr kalesinin önlerine geldiler. 4 Aralık Cumartesi günü sisli havadan faydalanan Haçlı kuvvetleri kalenin kulelerine yanaştı. Haçlıları fark eden kalenin birlikleri, kalenin kapılarını açarak piyadesi ve süvarisi ile topyekün düşmana hücum ettiler<sup>277</sup>. Steven Runciman'ın deyişiyle kale teslim hazır olmasına rağmen Haçlıların Aralık'ın ilk günlerinde gerçekleştirdikleri saldırı da sonuçsuz kaldı. Bu saldırıda Haçlılar kalenin surlarına başarısız hamleler yapmakla birlikte etrafındaki dağlara tırmanarak neredeyse kaleyi ele geçirecek duruma gelmişlerdi<sup>278</sup>.

6 Aralık günü Haçlı birlikleri tüm gücüyle tekrar hücumla geçti. Dımaşk kapısı civarında merdivenlerle kaleye girmeye çalışan düşmana Müslüman müdafiler nefis ateşiyle karşılık verdi. Müslüman askerler bu kuşatma sırasında önemli bir Haçlı ileri gelenini de öldürmeyi başardı. Bu olayla ilgili olarak İbn Esir, on yedi gün süren kuşatma sonrasında bir Müslüman askerinin Haçlı ileri gelenlerinden birini öldürdüğünü ve bu nedenle Haçlıların geri çekildiğini kaydeder. Haçlılar öldürülen bu kontun yasını tuttular. Haçlılarla birlikte Müslümanlar tarafından da önemli kayıplar bulunmaktaydı. Düşmanın bu hücumu sırasında

<sup>273</sup>Tûr: Araştırma eserde Tabor olarak kayt edilmektedir.

<sup>274</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Van Cleve, a.g.m., 391.

<sup>275</sup>Perry, a.g.m., 92.

<sup>276</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Runciman, a.g.e., III, 131.

<sup>277</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 75.

<sup>278</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 277; Runciman, a.g.e., III, 131. Bir rivayete göre, Bir erkeğin bilgi vermesi sonucu Haçlılar kaleye taarruza geçtiler. Aralık ayının 3 ve ilk pazarı onlar dağa tırmandılar. Şarkılar, dualar ve haçın bir kısmıyla yola koyuldular. Haçlılar kaleye o kadar yaklaştılar ki mızraklarıyla kaleye dokunabiliyorlardı. Bkz. Perry, a.g.e.,92.

Müslüman emirlerden Bedreddin Muhammed Ebî'l Kasım ve Seyfeddin b. El-Merzüban şehit oldu<sup>279</sup>.

Kale yakınlarında ikamet eden Haçlılar, ölen kontun yasını tutarken Müslümanlar kalenin kapısını kapatarak gece yaralılarını tedavi etmeye çalıştı<sup>280</sup>. Müslümanlardan bazıları endişeye kapıldı. Ancak 7 Aralık Çarşamba gecesi yapılan toplantıda Müslümanlar sonuna kadar direnmeye karar verdi. Bununla birlikte Haçlı tarafında da durumlar pek iç açıcı değildi. Yeterince yorulan ve umutlarını yitiren Haçlılar, kaleden çekilme kararı aldı. Haçlılar, 8 Aralık günü kale önünden çekilerek Akkâ'ya döndüler<sup>281</sup>.

Haçlı birliklerinin geri çekilmesini fırsat bilen ve o sırada Kudüs'de bulunan el-Muazzam kaleye gelerek şehitleri defnetti. Kalede bulunan Müslüman askerlere hil'at ve bahşişler verdi. Babası el-Âdil ile durumu müzakere etmesinin ardından bu kalenin savunmasının zor olduğunu ve yapılan masrafa değmediğini düşünerek kaleyi tamamen yerle bir etti. Kale içerisinde ki asker ve savaş malzemelerini Dımaşk'a nakletti<sup>282</sup>.

Akka Piskoposu James of Vitry Tûr Kalesi muhasarasının başarısızlıkla sonuçlanmasını Hristiyanların kuşatma aletlerinin olmamasına ve ordunun çabuk pes etmesine bağlarken V. Haçlı seferinin tarihini yazan Ernoul ise geri çekilme sebebini Haçlıların ürkekliği ve liderlerinin korkaklığının yanı sıra kalenin Eyyûbiler tarafından güçlü bir şekilde savunulmasına bağladı.<sup>283</sup> Ağustos 1218 tarihli Papa'ya gönderilen mektupta ise Haçlıların başarısızlığının sebepleri sıralanmıştır. Mektupta, kale muhasara edilirken yeterince kuşatma aletinin bulunmadığı, ordunun kuşatma sırasında istekli davranmadığı ve Haçlı ileri gelenlerinin garipsenecek isteklerinden dolayı Tûr Kalesi'nin zapt edilemediği kaydedilmektedir<sup>284</sup>.

### 2.5.5. Macar Haçlılarının Bozguna Uğratılması

Haçlılar, Akkâ'ya döndükten hemen sonra Dımaşk'a bir saldırı düzenleyerek, Şa'râ kadar ulaştılar. Bu sırada Macar Kralı Andreas'ın yeğeni Dionis, Müslümanlar üzerine bir

<sup>279</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,75.

<sup>280</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,75, Van Cleve, a.g.m., 393.

<sup>281</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 75.

<sup>282</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,75; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 278; Runciman, a.g.e., III, 132.

<sup>283</sup> Perry, a.g.e., 92; Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 422; Barber and Bate, a.g.e., 109.

<sup>284</sup> Barber and Bate, a.g.e., 110.

yağma hareketi yapmaya karar verdi. O ilk olarak Sûr'a girdi. Ardından 16-31 Aralık tarihleri arası Şakıf ve Banyas girerek bölgeyi istila etti. Sıbt b. İbnü'l-Cevzi'ye göre Macar prensi Dionis, bugün Lübnan'ın güney sınırlarında bulunan Sayda yakınlarında bölge ahalisini cezalandırmak istemişti. Sayda sahibi bu memleketin sarp ve engebeli bir araziye sahip olduğu gibi bir dizi bahane öne sürerek, Dionis'i bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalıştı. Fakat Dionis'i bu fikrinden vazgeçiremedi. Neticede Macar prensi Dionis yanında bulunan 500 şövalye ile birlikte bugün Suriye sınırlarında bulunan Meyâdin'e bağlı Cüveyz'e saldırdı. Dionis yanlış hesaplar yapmıştı. Nitekim halkın kendisine karşı gelebileceğini düşünmemiş olmalıydı ki o sırada köyü boşaltan halkın oyununa geldi. Köyü boşaltıp dağlara çıkan ahali, Haçlı birliklerinin Cüveyz'e gelip atlarından inmesiyle var güçleriyle Haçlıların üzerine hücum etti. Muhtemel ki şövalyeler ne olduğunu anlayamamışlardı. Netice itibatiyle Müslüman ahali bu şövalyelerin bir kısmını öldürdüğü gibi bir kısmını da esir etti. Rivayete göre bu saldırıdan ancak üç Haçlı kaçıp Sayda'ya varabildi. Sıbt b. İbnü'l-Cevzi'nin nakline göre Müslümanların aldığı esirler arasında Macar prensi Dionis'de bulunmakta idi. Müslümanlar arasında Haçlıların bozgunu büyük bir sevinç yarattı. Esirler Dımaşk'a getirildiği gün şenlikler yapıldı<sup>285</sup>.

Haçlı Macar bozgunu ile ilgili bir rivayeti de bize Thomas C. Van Cleve nakletmektedir. Onun nakline göre; Macarlar, Müslümanlarla çatışma sırasında Müslüman tarafından bir kişiyi esir ettiler. Ondan özgürlüğüne karşılık, Haçlı birliklerine rehberlik yapması istendi. Müslüman esir teklifi kabul eder gibi görünse de Haçlıları sarp bir dağ geçidine getirerek onları tuzağa düşürdü. Tuzağa düşürülen Haçlılardan çok azı sağ kurtuldu. Akkâ'ya doğru yola koyulan saldırıdan canını kurtarabilen Haçlılar, yolda ağır yağmur ve soğuya yakalandı. Birçoğu da bu felaketler sırasında öldü<sup>286</sup>.

Haçlıların yaptığı akın Sayda civarında felaketle sonuçlanınca Haçlı birliklerinden ayrılıklar başladı. Çok fazla asker kaybeden Macar kralı Andreas ve Trablus Kontu IV. Bohamond birlikte Haçlı seferini bıraktı. Andreas ve Bohamund'un seferi bırakma sebeplerinden biride Haçlılar arasındaki anlaşmazlık olabileceği akla yatkın gelmektedir. Nitekim Haçlılar arasında bir liderlik sorunu olduğu gibi adı geçen bu kralların, Jean de

<sup>285</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 75-76.

<sup>286</sup> Van Cleve, a.g.e.,393.

Brienne ile araları ya hiçbir zaman iyi olmamış, ya da zaman içerisinde aralarındaki kin ve nefret daha da derinleşerek gün yüzüne çıkmış olabilir<sup>287</sup>.

### 2.5.6. Haçlı Ordusundan Ayrılıklar

Macar kralı Andreas ilk saldırıdan sonra V. Haçlı seferinde hiç bir kısmı rol oynamadı. O, Akkâ'da kaldı ve 1218 yılı başlarında yurduna dönmek için hazırlıklar yaptı. Bu arada Macar kralı Andreas ve Kıbrıs Kralı Hugue, Trablus Kontu IV. Bohemund'un düğünü için Trablus'a gittiler. Fakat burada Kıbrıs Kralı Hugue ansızın rahatsızlanarak 10 Ocak 1218'de öldü. Sekiz aylık oğlu Henri annesinin naibliğinde Hugue'nin yerine geçti. Macar Kralı bu olay sonrası Akkâ'ya ulaştığında yeminini yerine getirdiğini ve ülkesine döneceğini beyan etti. Öncesinde belirttiğimiz gibi Andreas'ın sefere çıkma amaçlarından biri kutsal eşyaları elde etmektir. Topladığı kutsal eşyalar arasında Aziz Stephanus'un başı da bulunmaktaydı. Kudüs patriği Ralph of Merencourt, Macar kralı Andreas'ın gidişini durdurmak için önce rica ve daha sonrasında tehditlerde bulunmasına rağmen ordudan bu ayrılığı durduramadı. Macar Kralı birlikleriyle birlikte Antakya, Çukurova, Selçuklu sultanının himayesinde Anadolu ve İstanbul güzârgahıyla yurduna döndü. Yoksulluk ve zorluklar neticesinde sayısı bir hayli azalan Andreas'ın ordusu Macaristan'a vardı. Onun memleketine dönmesi hem Latin hem de Batı Hristiyanları tarafından eleştirildi. Latin doğu onun yaptıklarıyla hayal kırıklığına uğradı. V. Haçlı seferi ona hiçbir şey katmadığı gibi onur da getirmedi. Bazı insanlar aslında onun Haçlı seferine zarar vermek için katıldığını düşündü. Andreas'ın gidişi Suriye'de bulunan Haçlı birliklerinin sayısını büyük oranda azalttı. Bu nedenle Batı'dan intikal edecek yeni bir Haçlı birliği Akkâ'ya ulaşmaksızın diğer operasyonlar askıya alındı. Olayları yakından takip eden Müslümanlar, bu şartlar altında Trablus'a saldırarak Hristiyanları ateşkese zorladılar<sup>288</sup>.

Avusturya Arşidükü Leopold von Österreich Ürdün boyunca yapılan ilk yağma saldırılarından sonra sefere iştirak için Akkâ'da kaldı. Sefer için kararlı olan Leopold, parası tükenmesine rağmen seferden vazgeçmedi. Bu sıralarda Jean de Brienne, Avusturya dükü ve çok sayıda askeri lider Haçlı ordularında yaşanan kayıplar nedeniyle çok önemli görülen kalelerin ve özellikle Kayseriye kalesinin güçlendirilmesine karar verdiler. Kudüs Kralı Jean, Hospiteller ve Avusturya Dükü Filistin topraklarında bulunan Kayseriye kalesinin stratejik önemini bilmekteydiler. Bu nedenle Templierler hariç Kudüs Kralı, Avusturya Dükü, Akka Piskoposu, Filistin bölgesindeki Kayseriye kalesine gidip, kaleyi güçlendirdiler

<sup>287</sup> Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları,422, Perry, a.g.e., 92-93.

<sup>288</sup> Van Cleve, a.g.e., 393-394; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76; Runciman, a.g.e., III, 132; Barber and Bate, a.g.e., 109.

ve kale teçhiz edilene kadar orada kaldılar. Servetlerini bu yönde harcamayı reddeden Templierler, bu süre zarfında güçlü bir bina inşa ettiler. Masraflarından dolayı bu yapı, Haçlılar arasında Müslümanlarla yapılan savaştan daha büyük bir sorun yarattı. Kale tamamlandıktan sonra Templierlerin bir kısmı kalede kalırken bir kısmı Akkâ'ya giderek diğer Haçlı kuvvetlerine katıldı. Çok az Müslüman muhalefetiyle karşılaşılana Kayseriye'nin tahkim edilmesi Leopold'un yardımlarıyla kısa zamanda tamamlandı. Leopold, ilerleyen zamanlarda Templier ve Alman şövalye tarikatları tarafından Hayfa ve Kayseriye arasında bulunan Ahlit civarında Karmel dağının güney eteklerinde yapılacak Aslis kalesi Runciman'a göre Hacılar kalesi adında müstahkem bir kale inşasına katılacaktır<sup>289</sup>. Kayseriye kalesinin stratejik noktalarının takviye edilmesi Kral ile Haçlı ileri gelenlerinden biri olan Walter of Caesarea arasının açılmasına sebep oldu. Nitekim Jean de Brienne daha önce Walter'ın elinde bulunan şehri alarak şehirde hâkimiyet sağladı. Haçlılar tahkimata devam ederken el-Âdil'de Tûr Dağ'ındaki kaleyi yıktırıştı. Böylece V. Haçlı seferinin ilk aşaması Haçlılar için somut bir faydayla sonuçlandı<sup>290</sup>.

Haçlılar için ilk aşama diyebileceğimiz Beysan, Banyas, Saysa ve eş-Şefik gibi bazı bölgelerin yağmalanması Haçlılar arasında büyük bir sevinç yarattı. Nitekim bu başarılarından dolayı 2 Şubat 1218 yılında Kudüs patriği Ralph of Merencourt, St. Peter Katedral'inde kutlama yaptı. Kazanılan başarı Haçlılara umut vaat ederken, Haçlı ileri gelenleri neler yapabilecekleri konusunda planlar yaptılar. Bu planlar doğrultusunda değindiğimiz gibi bazı kaleler tahkim edilirken, Ahlit kalesinin güçlendirilmesini ileri bir tarihe atıldı. Çünkü Haçlı ileri gelenleri Ahlit'in diğerlerine nazaran biraz daha korunaklı olduğunu düşünmekteydi. Hayfa ve Kayseriye arasında bulunan Ahlit coğrafi olarak o kadar verimli bir nokta da bulunuyordu ki balık yönünden zengin, yağ, ahşap, tahıl ve tüm çeşit meyvelerin bol miktarda bulunabileceği bir bölgeyi kapsıyordu<sup>291</sup>.

<sup>289</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,76; Perry, a.g.e.,93; Van Cleve, a.g.e.,393; Runciman, a.g.e., III, 132.

<sup>290</sup> Barber and Bate, a.g.e., 110; Perry, a.g.e., 93; Van Cleve, a.g.m.,394.

<sup>291</sup> Van Cleve, a.g.m., 394-395; Barber and Bate, a.g.e., 111.



### III. BÖLÜM

## HAÇLILARIN DİMYAT TOPRAKLARINI ELE GEÇİRMELERİ VE FAALİYETLERİ

### 3.1. Haçlı Birliklerinin Dimyat Kuşatması İçin Toparlanması

Akkâ'da toplanmaya başlayan Haçlı birliklerinin çoğunluğunu Alman askerlerini oluşturuyordu. Haçlı birliklerinin muazzam sayısına rağmen Frison donanması 1218 ilkbaharında şehre ulaşmıca kadar önemli bir icraatta bulunulmadı. Nihayetinde Alman, Avusturya, İskandinav, Macar, Kıbrıs ve mahalli güçlerden oluşan muazzam sayıda ki Haçlı birlikleri 26 Nisan 1218'de Akkâ'da bir araya geldi ve böylece yeni gelenler ile birlikte III. Haçlı seferinden beri doğuda görülmemiş sayıda Haçlı birliği bölgede toplanmış oldu<sup>292</sup>.

Kudüs Kralı Jean de Brienne'nin hesabına göre; Akkâ'da mevcut bulunan ve gelecek Fransız birlikleri ile elinin altında büyük bir donanma varolacaktı. Templier ve Hospitalier şövalyelerinin ve Kıbrıs kralının onayını alan Jean de Brienne Müslümanlar ile yapılacak olan savaşta bu kuvvetleri nerede kullanabileceğini planlamak, yol güzergâhını belirlemek, Haçlı birliklerinin taşınması için gemiler sağlamak, kısacası Papa ve Avrupalıların uzun zamandan beri hazırladıkları harp için gereken önlemleri sağlamak amacıyla bir savaş konsili topladı. Bir çağdaş kaynak, konsilde 200 bin şövalye ve 200 bin<sup>293</sup> yaya asker olduğunu nakletmektedir. Bu konsile Kudüs patriği Ralph of Merencourt ile birlikte çok sayıda din adamı katıldı. Fakat Konsile katılanların çoğunluğunu askeri liderler oluşturmaktaydı<sup>294</sup>.

Jean de Brienne ve ileri gelen Haçlı liderleri toplanan Konsilde Müslümanlar üzerine yapılacak iki saldırı planı yaptı. Bu planlar neticesinde Mısır ele geçirilebilecek tüm

<sup>292</sup>Runciman, a.g.e., III, 130-131; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 73-74; Demirkent, Haçlılar,539; Amin Maalouf, a.g.e., 207.

<sup>293</sup> Konsille ilgili verilen sayı abartı olabilmekle birlikte netice itibariyle konsile katılan kişi sayısının çok olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bkz. Van Cleve, a.g.m., 389.

<sup>294</sup> Van Cleve, a.g.m., 389; Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 423. Konsile katılan başlıca askerler, şöyle sıralanabilir; Avusturyalı Leopold, Meran Dükü Otto, Hospital'in lideri Walter Avesnes Garin of Montaigu, Templier'in lideri William of Chartres, Teutonic şövalyeliğinin lideri Hermann of Salsa Bkz. Van Cleve, a.g.m.,388-389.

Suriye'nin kapıları Haçlılara açılacaktı. Fakat Akkâ'daki konsil, sınırlı kaynaklardan dolayı bu planlardan vazgeçti<sup>295</sup>.

### 3.2. Seferin Mısır Üzerine Yapılması Kararı

III. Haçlı seferinden sonra Avrupalıların zihninde yaygın bir inanç oluştu. Onlara göre Mısır Müslümanların elinde olduğu sürece Kudüs'ün işgal edilmesinin hiç bir anlamı yoktu. Bu nedenle Kudüs'den önce Mısır'a saldırmak en iyi hareket olacaktı. Bu fikir IV. Haçlı seferi sırasında da rağbet gördü. Fakat seferin yönünün İstanbul'a kaymasıyla plan başarısız oldu. Bir müddet sonra toplanan 1215 IV. Lateran Konsil'inde Kudüs'ü kurtarma propagandası ile yeni bir Haçlı seferine karar verildi ve hedef olarak Mısır gösterildi. Haçlılar konsilde aldıkları karar gereği önce Mısır'a saldıracaklar ve böylece Kudüs'ün ele geçirilmesine imkân sağlamış olacaktı. Bu bağlamda ünlü İslam tarihçisi İbn Vasil Hristiyanların amaçlarını nakletmiştir. Ona göre Selâhaddin, Mısır'ı kontrol altına aldıktan sonra Suriye sahillerini ve Kudüs'ü Haçlılardan alabilmişti. Bu nedenle Haçlılar Mısır'ı ele geçirirlerse Kudüs ve diğer bölgeleri kolaylıkla ele geçirebileceklerini düşünmekteydiler<sup>296</sup>. Haçlıların Mısır'a saldırmak istemelerinde zikrettiğimiz üzere Mısır'ın dünya ticaret yolları üzerinde yer alması ve Ortadoğu'da istenen kalıcı ilerleme için Mısır'ın stratejik öneminden yararlanma amaçları asıl etken olmuştur<sup>297</sup>. Kudüs Kralı Jean de Brienne önderliğinde tüm Haçlı liderlerinin katıldığı savaş konsilinde Oliver, hemen harekete geçilmesi konusunda ısrar etti. Toplantıda Haçlılar ilk saldıracakları bölge konusunda anlaşmazlığa düştüler. Zira Haçlılar İskenderiye'ye mi yoksa Dimyat'a mı saldırmalıydı? Muhtemel ki gelecek kuvvetlerle birlikte kalabalık bir Haçlı orudusunun Dimyat ve tüm Mısır'a yürümesi daha uygun görüldü. Haçlılar Dimyat'ı ele geçirebilirlerse Mısır'ı felce uğratacak ve Kahire'yi ele geçirebileceklerdi. Netice itibariyle Haçlı liderleri Mısır'ın işgali konusunda detaylı plan ve projeler yaptılar<sup>298</sup>.

Akkâ Piskoposu James of Vitry Eylül 1218 tarihli Papa'ya yazdığı mektubunda seferin Kudüs'den ziyade Mısır'a yapılması gerektiğini ve bunun sebeplerini sıralanmıştır. James, mektubunda, Papa'ya Mısır'ın doğu'da en zengin ve en verimli topraklara sahip olduğunu, Müslümanların güçlerinin Mısır'ın zenginliklerinden kaynaklandığını, bu toprakları ele

<sup>295</sup> Van Cleve, a.g.m., 389-390.

<sup>296</sup> Abu Munshar , a.g.m., 444; Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 422.

<sup>297</sup> Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 414.

<sup>298</sup> Barber and Bate, a.g.e., 132-133; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76; Van Cleve, a.g.m., 396.

geçirerek tüm Kudüs'e hâkim olunabileceğini, Mısır, Dimyat, Babil ve İskendriye hariç, dağ, taş ve kalelerin bulunmadığını, bu şehirlerden herhangi birinin ele geçirilmesiyle diğer tüm toprakların avantajları ile birlikte ele geçirilebileceğini, Mısır ele geçirildiğinde batıdan doğuya doğru Hristiyanlığın kurulabileceğini, Kudüs'e saldırmak için uygun zamanın bahar olmadığını çünkü bu vakitlerin aşırı sıcak ve suyu kıt olduğunu, öte yandan Mısır'ın, Kudüs'ün sarp, engebeli arazinin ve sıcaklığın aksine bereketli toprakları, ağaçlık arazisi ve bol suyunun mevcut olduğunu, özellikle Mısır'ın anahtarı olan Dimyat'ın zaptının diğer kapıları da açmak anlamına geldiğini ifade etmişti. Ayrıca James of Vitry Mısır'ın Hz. İsa'nın özellikle erken yaşlardaki yaşamıyla ilgili önemli bir yer olduğunu, kutsal suyun buradaki ağaçlardan çıkarıldığını ve bu ülkede çok sayıda Müslüman Araplara boyun eğen ve yardım bekleyen Hristiyanların yaşadığını mektubunda Papa'ya iletmiştir.<sup>299</sup>.

Haçlı liderleri, 1169 Dimyat kuşatmasından gereken dersi almış olduklarına inanmaktaydılar. Kudüs Kralı I.Amury'nin Bizanlılarla yaptığı 1169 yılındaki başarısız Dimyat kuşatmasının ardından III. Haçlı seferi sırasında Arslan yürekli Richard Mısır'a bir sefer yapılmasını istemiş Lateran Konsil'i de bu isteği o dönemde uygun görmüştü<sup>300</sup>. Lateran Konsil'inde Kral Richard, Mısır'ın Haçlı seferinin esas gayesini oluşturduğunu ve bu nedenle Mısır'a doğru harekete geçilmesi taraftarı idi. Zira Müslümanlar Nil deltasından çıkarıldığı zaman onlar yalnız zengin şehirlerini değil aynı zamanda Akdeniz limanlarında donanma bulundurma imkânını da kaybetmiş olacaklardı. Bu sayede Müslümanlar Akkâ ve Süveyş taraflarından sıkıştırılarak Kudüs'ü ellerinden tutamaz hale getirileceklerdi. Richard'ın fikirlerini öne süren Haçlılar şimdi deltaya yapılacak saldırı için şartların uygun olduğunu düşünüyorlardı<sup>301</sup>.

Haçlı liderleri, 1169 yılında gerçekleştirilen Dimyat kuşatmasının başarıya ulaşamamasının geçerli sebeplerinin olduğunu düşünmekteydiler. Zira o dönemde İslam toprakları cihad ve gazaya önem veren, güçlü donanmaları olan, enerjik ve üstün vasıflı iki büyük lider Nureddin ve Selâhaddin tarafından idame ediliyordu. Haçlı birlikleri, o zaman böylesine üstün yetenekli hükümdarlara yenilmişti. Mevcut duruma bakıldığında, Haçlılar Mısır'a yapacakları bir taaruzda, karşılarında Selâhaddin ve Nureddin gibi güçlü hükümdarlar göremediler. -Yine Selâhaddin zamanında ki donanma ihmal edilmiş

<sup>299</sup> Van Cleve, a.g.m., 396; Barber and Bate, a.g.e., 112.

<sup>300</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76; Çetin, A. (1994), Dimyat. *DİA*, (19), 309.

<sup>301</sup> Runciman, a.g.e., III, 132-133; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 346.

olduğundan-, Haçlı liderleri, Müslümanların ellerinde şu anda güçlü bir donanma olmadığını bilmekteydiler<sup>302</sup>.

Hristiyanlar, Mısır'ı hâkimiyet altına almayı başarabilirlerse yalnız Mısır'ın imkânlarına sahip olmakla kalmayacaklar, aynı zamanda Kızıldeniz ve Hind Okyanusu deniz yolunu da ele geçirmiş olacaklardı. Eğer Müslümanları deniz gücünden yoksun bırakmayı başarabilirlerse onların karşısında büyük üstünlük sağlayabileceklerine inanıyorlardı. Hararetli tartışmalarla gerçekleşen Jean de Brienne'nin başkanlığında yapılan toplantı neticesinde; Nil nehri ağzındaki Dimyat'a sefer yapılmasına, Dimyat ele geçirilerek üs olarak kullanılmasına ve nihayetinde kara ve nehirden olmak üzere iki yönlü Kahire'ye bir sefer yapılmasına karar verildi<sup>303</sup>.

Haçlılar arasında başarılı şekilde yapılan Mısır kampanyası, Yakındoğu'da kontrolün elde tutulmasının çok değerli olduğu fikrini uyandırdı. Değinildiği gibi Mısır zengin kaynaklara sahipti ve seferi riske atmamak için Haçlı guruplarının yoğun bir disiplin içerisinde tutulmasına karar verildi. Haçlı lider ve vassâllarının nazları ile sefer sekteye uğramamalı ve asker bakımından bir eksilme yaşanmamalıydı<sup>304</sup>.

### 3.2.1. Dimyat'ın Konumu

Mısır'ın en önemli kentlerinden biri olan Dimyat, Nil nehrinin Akdeniz'e kavuştuğu en büyük kol üzerinde bulunmaktadır. Nil deltası üzerinde bulunması hasebiyle oldukça stratejik ve müstahkem bir şehirdir<sup>305</sup>. Coğrafi olarak Nil nehrinin yaklaşık iki-üç km doğusunda yer alan Dimyat, doğusunda aşılması güç Menzalah gölünün bulunması nedeniyle fethedilmesi son derece güçtür<sup>306</sup>.

Dimyat'ın doğu ve güney suları bataklıkla çevrili olup kuzey ve batı yönlerinden kara ile bağlantısı kurulabilmektedir. Bu şehre ancak karadan aynı zamanda nehirden yapılacak bir saldırı iyi bir netice verebilir. Şehrin aşağı tarafında bir ada üzerinde inşa edilmiş olan kale burcundan Dimyat surlarına ulaşan kalın zincir çekilmiş, böylece gemilerin geçişi

<sup>302</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76.

<sup>303</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 76-77; Runciman, a.g.e., III, 132-133.

<sup>304</sup> Van Cleve, a.g.e., 396-397.

<sup>305</sup> Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 423; Powell, a.g.e., 123.

<sup>306</sup> Van Cleve, a.g.m., 397; Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 423.

engellenmiştir. Silsilah Burcu<sup>307</sup> adı verilen bu müstahkem kale burcu, karaya yakın bir noktada bulunup Haçlıların Mısır'ı hedef alacağı endişesiyle el-Âdil tarafından Dimyat'ın aşağı kısmında bir adacık üzerine inşâ edilmiştir. İki yönlü çekilmiş zincirin arkasında ise gemilerden oluşturulmuş bir köprü bulunmaktadır. Haçlı ordularının ilk hedefi, Silsilah burcu olmuştur<sup>308</sup>.

### 3.3. Silsilah Burcu Kuşatması

Dimyat, Haçlı birliklerinin kolayca ulaşımı bakımından Haçlılara en yakın liman kentiydi. Dimyat'ın bu özelliğinden yararlanmak isteyen Haçlı ileri gelenleri, Kâhire'de hâkimiyet kurabilmek için Dimyat'ta delta savaşı yapabileceklerini düşünüyorlardı. Onlara göre deniz yoluyla yapılacak saldırı herhangi bir müdahaleye maruz kalmadan kolayca başarıya ulaşabilirdi. Dimyat ele geçirilirse Nil Nehri üzerinden Kahire'ye kadar ulaşımında bir sıkıntı çekilmeyecekti. Bunun için başta Kıbrıs olmak üzere iaşe malzemeleri temin edildi. Asker, erzak ve silahların taşımacılığı kolaylaştırmak amacıyla da Dımaşk sahillerinde yaklaşık 300 gemi yapımına karar verildi<sup>309</sup>.

#### 3.3.1. Eyyûbilerin Savunma Tedbirleri

V. Haçlı seferi orduları İslam topraklarını hedef almasına rağmen 1219 yılında İslam dünyası bir birlik oluşturamadı. el-Melikü'l-Âdil Haçlıların Dimyat topraklarına girmesinden itibaren en büyük yardımı oğulları el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Muazzam'dan gördü. Diğer oğlu el-Cezire emiri el-Eşref, Halep'te bulunmaktaydı. el-Melikü'l-Eşref, Anadolu Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus'un ölmesi ile birlikte topraklarını Erzurum'a kadar genişletti ve bu suretle Selçuklu bey ve emirlerine baskı yapmaya başladı. el-Eşref, topraklarını düzene koyduktan sonra ancak 1221 yılında Eyyûbilere yardıma gelebildi. Sefer başladığı sıralarda Anadolu Selçuklu Devleti Musullular ve Ermenilerle uğraşmaktaydı. Hama ve Hıms emirleri ise kendi bölgelerindeydi<sup>310</sup>.

<sup>307</sup> Arap kaynaklarında bu burcun adı geçmemektedir ve Dimyat'ın aşağı kısmında bulunan kale burcu olarak bahsedilir. Fakat İngilizce araştırma eserler, bu burca Silsilah adını vermektedir. Arapça'da Silsile; zincir anlamına gelmektedir. Batılı yazarlar, bu bağlamda Dimyat önündeki kale burcuna Silsilah adını vermiş olmalılardır.

<sup>308</sup> İbnü'l Esir, a.g.e., 279; Abû'l Farac, a.g.e., II, 498; Runciman, a.g.e., III, 135; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77; Maalouf, a.g.e., 207-208.

<sup>309</sup> Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 423.

<sup>310</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77; Erdem, a.g.m., 64.

el-Melikü'l-Âdil, Haçlıların Akkâ'dan hareketlerini Dımaşk'ta bulunan Mercü's-Suffar karargahından takip etmekteydi. Oğlu el-Melikü'l-Kâmil ise Kahire'de endişe içinde beklemekteydi. Hristiyan birliklerinin Dimyat önüne ulaşması Dimyat'ta bulunan Müslüman askerler tarafından güvercin postasıyla Sultan'a ve oğlu el-Kâmil'e bildirildi<sup>311</sup>.

el-Melikü'l-Âdil, ve oğlu el-Kâmil son ana kadar savaştan kaçınmak ve barışı bozmamak için ellerinden geleni yaptı. Zira iki taraf arasındaki bir savaş ülkedeki ekonomik istikrarın kaybolarak ticaretin bozulması anlamına gelmekteydi<sup>312</sup>.

el-Melikü'l-Âdil, Haçlı birliklerinin Mısır'ı hedef aldığını öğrendiği zaman süratle Suriye'de bir ordu teşkil etmişti. Bu sıralar da el-Âdil Dımaşk'ta Mercü's-Suffar'daki ordugâhını el-Âlikîn'e taşıdı. el-Âdil'in büyük oğlu el-Kâmil ise Haçlıların geldiğini öğrendiğinde asıl Müslüman birlikleriyle Kahire'den kuzeye doğru ilerledi. el-Kâmil, Dimyat'tan birkaç kilometre güneyde el-Âdiliye'ye gelerek bu bölgede karargâhını kurdu. el-Kâmil, el-Âdiliye'nin Dimyat ile kara bağlantısı bulunduğu için bölgeyi destekleme düşüncesindeydi. Bundan sonra el-Kâmil sürekli olarak Dimyat'a asker ve savaş malzemesi göndermek suretiyle bölgeyi kuvvetlendirme yoluna gitti ve Dimyat ile el-Âdiliye hattı boyunca askerlerini savaş pozisyonuna geçirdi. Olası bir düşman saldırısında bu askerler düşmanın Dimyat'a girişini engelleyecekti. Bu arada Mısır donanması da Kahire'den yelken açarak Nil üzerinden Dimyat'a doğru ilerledi<sup>313</sup>.

el-Melikü'l-Âdil, Hristiyanların Nil'in doğusuna geçme ihtimaline karşın çeşitli tedbirler aldı. Öncelikle Nil nehri ortasında –Arap kaynaklarda adına rastlamadığımız yabancı kaynaklarda Sisilah adı verilen- büyük ve oldukça müstahkem bir kale burcu inşa ettirdi<sup>314</sup>. Nitekim kaynaklar burcun yetmiş kat korunaklı olduğunu ne başarılı bir saldırı yapılabilileceğini ne de şehre altından tünel kazılarak girilebileceğini kaydetmektedir. Burası muhtemelen üç yüz müdafinin konaklayabileceği bir garnizondur. Bu burcun ele geçirilmesi şehrin ele geçirilmesi için esastır<sup>315</sup>. Denizden gelen tüm gemilerin nehir yoluyla Mısır'a geçişini engellemek amacıyla kale burcundan Dimyat surlarına kadar uzanan zincirler ve kalın demirler çekildi. Bu zincir ve kalın demirler olmasa düşman gemileri nehre

<sup>311</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77.

<sup>312</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77.

<sup>313</sup> İbnü'l Esir, a.g.e., XII, 279; Runciman, a.g.e., III, 134; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77.

<sup>314</sup> İbnü'l Esir, a.g.e., XII, 279; Abû'l Farac, a.g.e., II, 498.

<sup>315</sup> Van Cleve, a.g.m., 398-399.

girerek Mısır'ı boydan boya kolaylıkla kat edebilirdi<sup>316</sup>. Bu bağlamda Sıbt b. İbnü'l-Cevzi'nin verdiği bilgiler de İbnü'l Esir'in verdiği bilgileri teyit eder niteliktedir. Nitekim Cevzî de; Bu burcun çok korunaklı olup içerisinin asker ve savaş malzemesi ile dolu olduğunu, Burç'un Nil'in doğu ve batı kıyıları boyunca iki zincir çekildiğini, bu kale burcunun Mısır'ın kapısı hükmünde görüldüğünü ve eğer burası ele geçirilecek olursa nehirden Kahire'ye kadar ulaşımında herhangi bir sıkıntı çekilmeyeceğini kaydeder<sup>317</sup>.

### 3.3.2. Haçlıların Saldırı Hazırlıkları

1218 yılı baharında Haçlı kuvvetleri Akkâ'da toplandı. 24 Mayıs 1218 tarihinde Jean de Brienne 'nin komutasında Frison gemileri Akkâ'dan hareketle Ahlit'e malzeme ve erzak yüklemek üzere yola çıktı. Ardından hazırlıklarını bitiren ve yürüyen kuleler inşa ettiren Haçlıların, çok azı rüzgâr kesilmesi nedeniyle Mısır istikametinde ilerleyebildi. Bu gemilerden bir kısmı 27 Mayıs'ta Nil'in Dimyat açıklarına ulaşarak diğer gemileri beklemeye başladı<sup>318</sup>. Fakat birkaç gün geçmesine rağmen beklenen donanmalar karargâha ulaşmamıştı. Donanmalardan haber alınamayınca Kudüs kralı Jean de Brienne, Avusturya dükü Leopold ve şövalye tarikatlarında içinde bulunduğu Haçlılar karaya çıkma kararı verdi. Haçlılar burada çok az bir mukavemetle karşılaştılar ve nihayetinde Dimyat önlerinde el-Cize mevkiinde karargâhlarını kurdular<sup>319</sup>.

Dimyat önlerine gelen Haçlılar Dimyat'ın güzelliğine hayran kalmakla kalmadılar aynı zamanda güçlendirilmiş tahkimatı karşısında da şaşkınlığa uğradılar. Çünkü burası üç kat duvar ve sayısız kule tarafından korunmaktaydı. Bu duvar geçmişte çeşitli zamanlarda tahkim edilmiş olup eşsiz bir yüksekliğe sahipti. Bu duvarların ilki şehri karadan kuşatıyordu ve duvarın dibinde şehri çevreleyen hendekler bulunmaktaydı. Hendekler gemi geçişine müsaade eder nitelikteydi. İkinci duvar ise her biri üç çatı katı ya da üç kule ile korunan güçlendirilmiş yirmi sekiz kuleden oluşmakta ve ilkinden daha yüksek bir yapıya sahipti. Üçüncü ve aynı zamanda iç duvar, ilk iki diğer duvardan daha da yüksekti<sup>320</sup>.

<sup>316</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Kılıç, Haçlıların Dimyat Muhasaraları, 423.

<sup>317</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77.

<sup>318</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Runciman, a.g.e., III, 134; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 78; Barber and Bate, a.g.e., 110.

<sup>319</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Runciman, a.g.e., III, 134.

<sup>320</sup> Van Cleve, a.g.m., 398.

### 3.3.3.Haçlılarca Silsilah Burcu'nun Ele Geçirilmesi

Haçlıların, el-Cize mevkiinde karaya çıkmalarının ardından Haçlılar burada karargâhlarını kurduğunu zikretmiştik. Haçlılar ilk iş olarak ordugâhlarında savunma tedbirleri aldılar. Ordugâhlarını müstahkem hale getirmek için etraflarını surla çevirdiler ve bu surun etrafına hendekler kazdılar<sup>321</sup>.

Hazırlıklarını tamamlayan Haçlılar, Nil nehrinin ağzında yer alan müstahkem kale burcuna 22 Haziran 1218 tarihinde hücumla geçtiler<sup>322</sup>. Hristiyan orduları, yaklaşık 80 kadar gemiyle surun duvarlarına yanaştılar. Şiddetli şekilde şehre saldırmalarına rağmen bu saldırı müstahkem bir kale için yetersizdi. Fakat saldırının yoğun olması halkı korkuttu. Hristiyanlar, gemiler üzerine monte edilen iki merdiven yaparak bu gemiler vasıtasıyla saldırıya geçti. Bu saldırı netice vermediği gibi Adolf of Berg'in komutası altında Almanlar ve Frisonlar, 1 Temmuz 1218 günü yeni bir saldırıya başladı. Haçlıların şehre şiddetli şekilde saldırmalarına rağmen şehirden gelen karşı hareketle Haçlılar geri çekilmek zorunda kaldılar. Diğer yandan saldırı için yapılan kuleler müdafilerin nefis ateşi ile karşılık vermesiyle yandı. Yanan kuleler üzerinde bulunan askerler, kule kırılınca suya düşüp boğularak can verdi. Müslümanlar bu başarı ile düşmanın geri püskürtüldüğü halka duyurdu. Kahire'de evler ışıklandırılırken, sokaklar zafer anlamına gelen pankart ve sancaklar ile donatıldı. Müslümanlar zaferlerini bu şekilde kutlamış olsa da şehir halen kuşatma altındaydı<sup>323</sup>. Yapılan çetin mücadeleler sırasında Haçlılara ait birçok savaş aleti ve mancınıklar parçalandı. Bu olumsuzluklara rağmen Haçlı birlikleri, yine de burcun etrafından ayrılmayarak, şehri yoğun taş ve ok yağmuruna tuttular<sup>324</sup>.

Haçlı liderleri ve ordu komutanları kuleyi zapt etmek için ümitlerini yitirmişken, Alman ve Frisonların akıl hocalığını<sup>325</sup> yapan Oliver of Paderborn masraflarının kendisi ve yurttaşları tarafından karşılanmak üzere yeni bir savaş aleti yapımını teklif etti. Runciman'ın tasvirine göre: "*Bu birbirine bağlanmış iki gemi üzerine inşa edilen, derilerle sarılmış, hücum merdivenleri taşıyan bir savaş gemisi idi.*". Yapılan bu aleti korumak için üzerine

<sup>321</sup>Runciman, a.g.e., III,134; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 77-78.

<sup>322</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,77; Runciman, a.g.e., III,134.

<sup>323</sup>Van Cleve, a.g.m., s.399; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a , 78.

<sup>324</sup>Van Cleve, a.g.m.,399.

<sup>325</sup>Van Cleve, a.g.m.,399.



mevzi yapıldı. O zamana kadar hiç görülmemiş bu kule sayesinde Haçlı birlikleri kale burcuna hem karadan hem de nehirden saldırbileceklerdi<sup>326</sup>.

17 Ağustos Cuma günü Tanrıdan yardım için ayin yapan ve nitekim kuşatma sırasında oruç tutacak kadar da dini vecibelerine bağlı olan Haçlı ordusu, iş Müslüman kanına geldiğinde tüm vahşiliğini ortaya koyuyordu. Dini vecibelerini yerine getiren bu bağlamda dua-yas eden ve oruç tutarak ayin yapan Hristiyan ordusu, 24 Ağustos 1218 ikindi vakti Müslümanlara karşı genel bir saldırıya geçti<sup>327</sup>. Rahipler başarı kazanabilmek için dualar edip yalınayak yürürken Haçlı askerleri merdivene çıktı. Hristiyanlar, Müslümanlara şiddetli bir biçimde saldırımlarına rağmen gelen karşı hareketle neredeyse merdivenleri yanacaktı. Haçlı birlikleri bir yandan kaleye taarruz ederken diğer yandan nehrin kıyısındaki Haçlılar sesli şekilde *Te Deum laudamus* adında ilahiler söyleyerek dua ediyorlardı<sup>328</sup>. Yaklaşık bir gün süren şiddetli çatışmadan sonra Haçlı birlikleri 25 Ağustos 1218’de kale burcuna ele geçirdiler. Kale burcunda bulunan muhafızlar 100 kişi kalana denk canla başla mücadeleye devam ettiler. Fakat nihayetinde teslim olmaktan başka çareleri kalmamıştı. Ele geçirilen askerler, Haçlılar tarafından katledildi<sup>329</sup>. James of Vitry tarafından Papa III. Honorius’a gönderilen Ağustos 1218 tarihli mektupta, kalenin 113 tutsakla beraber ele geçirildiği, Haçlıların artık esas gayesini, nehri geçerek Kahire’ye ulaşmak olduğunu kaydetmektedir<sup>330</sup>. Papa’ya yazılan Eylül 1218 tarihli mektupta müdafilerden 250 kadarının öldürüldüğü bir kısım müdafininde kuledeki sığağa dayanamayarak suya atladığı ancak bunların çok azının boğulmaktan kurtulabildiği ifade edilmektedir<sup>331</sup>.

### 3.3.4. Eyyûbi Sultân el-Melikü’l-Âdil’in Ölümü

Ölümüyle ilgili çeşitli rivayetler bulunan el-Melikü’l-Âdil, kuşatma sırasında el-Âlikî’ye ordugâhında hasta bulunmaktaydı. Haçlılar, Silsilah Burcu adı verilen Dimyat kulesini ele geçirdiklerinde el-Melikü’l-Kâmil, babasından yardım istemek amacıyla Şeyhü’ş-Şüyûh Sadreddin b. Hammûye’yi el-Âlikîye ordugâhına gönderdi. Ordugâha gelen Şeyhü’ş-Şüyûh Sadreddin b. Hammûye’den haberi alan el-Âdil, üzüntü içerisinde elini

<sup>326</sup> Barber and Bate, a.g.e., 113-114; Runciman, a.g.e., III, 134; Şeşen, Selâhaddin’dan Baybars’a, 78.

<sup>327</sup> Abû’l Farac, a.g.e., II, 498; Şeşen, Selâhaddin’dan Baybars’a, 78.

<sup>328</sup> Van Cleve, a.g.m., 400.

<sup>329</sup> Runciman, a.g.e., III, 135; Abû’l Farac, a.g.e., II, 498; Şeşen, Selâhaddin’dan Baybars’a, 78; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 103; Maalouf, a.g.e., 208; Barber and Bate, a.g.e., 110.

<sup>330</sup> Barber and Bate, a.g.e., 110.

<sup>331</sup> Barber and Bate, a.g.e., 114.

göğsüne vurdu. Muhtemel ki bu üzüntü ile 31 Ağustos 1218 Cuma günü vefat etti<sup>332</sup>. Bazı kaynaklar, kötü haberin el-Âdil'e posta güvercini ile gönderildiğini, haberi alan el-Âdil'in birkaç saat sonra vefat ettiğini kaydetmektedir<sup>333</sup>. Onun ölümünden 2 gün evvel oğlu el-Muazzam, Filistin Kaymum bölgesinde Haçlıları yenilgiye uğratarak önemli bir zafer kazanmış, Templierlerden 100 kadar kişiyi de esir almıştı<sup>334</sup>.

Babasının ölüm haberini alan ve o sırada Nablus'da bulunan el-Muazzam, babasının vefatının ertesi günü el-Âlikîn'e geldi. el-Melikü'l-Âdil'in ölümü, ülkede isyan çıkacak korkusuyla bir süre saklandı. Babasının naaşını gizlice Dımaşk'a getireren el-Muazzam, burada bir kalede babasını defnettikten sonra babasının ölüm haberini elçiler ve mektuplar aracılığıyla etrafa bildirdi. el-Âdil bölgenin gerçek sultanı olması hasebiyle Müslümanlar onun ölümünden manen sarsılmış, Bağdat'da dahi gıyabında cenaze namazı kılınmıştır<sup>335</sup>. O ölümünden evvel çocuklarını kendi eliyle hükümdar ilan etmesine rağmen gerçek sultan kendisi olup onun emir ve buyruklarına uyulurdu<sup>336</sup>. Babasının valilik yaptığı Bal'lebek'te 1144 tarihinde doğan el-Âdil'e Haçlılar, *Safadin "Seyfeddin" ya da "Saphadin"* adını verdiler ve el-Âdil, Avrupa'da da bu isimlerle bilinmekteydi. O, abisi Selâhaddin kadar dikkat çekici ve sevilen bir şahsiyet hiçbir zaman olmadı. Defalarca sükastten kurtulabilen ve soğukkanlı bir siyasetçi olan el-Âdil, Selâhaddin'in oğullarına yani kendi yeğenlerine karşı sadakatsiz olmasına rağmen devletini bir bütün olarak korumayı başarmış, yetenekli, sabırlı, barış yanlısı bir hükümdar olmuştu. Hristiyanların dostluğunu ve hayranlığını kazanarak onları muhafaza etti<sup>337</sup>. Selâhaddin kadar cömert olmayan el-Âdil daima devletin hazinesini dolu tutmaya çalışırdı. Bu nedenden ki iyi bir maliyeci olan Safiyüddin b. Şükr'ü kendisine vezir edinmiştir. Kan dökmekten çekinen el-Âdil, atılğan olmamakla birlikte fazla ihtiyatlı olmasıyla da tanınmaktadır. Abisi Selâhaddin'in sağlığında yaşadığı III. Haçlı seferi

<sup>332</sup>Barber and Bate, a.g.e., 115; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 79;Şeşen, Eyyübîler, İsam, 104; Mustafa Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 346;İbnü'l Esir, a.g.e., II,280. İbnü'l Esir ve Abû'l Farac'a göre 1218 Ağustos-Eylül ayında/m. 615 yılının 6. ya da 7. günü Melikü'l Adil yaklaşık 75 yaşında vefat etti. Bkz. İbnü'l Esir, a.g.e., II, 280.

<sup>333</sup>Maalouf, a.g.e., 208.

<sup>334</sup>Şeşen, Eyyübîler, İsam, 104; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 79.

<sup>335</sup>Van Cleve, a.g.m., 401, Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 79.

<sup>336</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 280. Fakat el-Melikü'l-Âdil'in ölümü Ramazan Şeşen'in Eyyübîler adlı kitabında şöyle nakledilmektedir; Dimyat kale burcunun düşmesi üzerine el-Kâmil Şam'da bulunan babası el-Âdil'den yardım istedi. Bu sırada el-Âdil Dımaşk civarında "Alikin" ordugâhında hasta bulunmaktaydı. O, burcun düştüğü haberini alınca hasta vücudu bu kötü haberi kaldıramadı. 31 Ağustos 1218 yılında 74 yaşında vefat etti. Bazı kaynaklar Melikü'l-Adil'in bu muhasara sırasında vefat ettiğini kaydetmektedir.

<sup>337</sup>Runciman, a.g.e., III, 135; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,79; Şeşen, el-Melikü'l Adil I, 59.

tecrübesi ona Haçlılarla iyi geçinmesi gerektiğini öğretmiştir<sup>338</sup>. Abu'l Farac, el-Âdil'in son derece kinci olduğunu, yıllar geçse de unutmuyarak intikam aldığını kaydeder<sup>339</sup>.

Tarihçiler, el-Âdil'in fakir ve düşkün ahaliye büyük yardımlarını kaydetmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda el-Âdil'in kıtlık, savaş ve kuraklık yıllarında ahaliye çok yardımda bulunduğu, hatta 1201 yılında Mısır'da meydana gelen kıtlık sırasında elindeki imkânları halka sunduğu belirtilir. Sıbt b. İbnü'l-Cevzi'nin bir rivayetine göre, el-Âdil öldüğünde defnedilecek kefen bulunamamış, bir kişinin başındaki sarık çözülerek kefenlendiği ifade edilmiştir. İlim adamlarını ve talebelerini gözeten el-Âdil'e Fahreddin er-Râzi'nin Te'sîs el Takdis eseri ithaf edilmiştir<sup>340</sup>. Daha önce Dımaşk'ta bulunan el-Melikü'l Âdil'in cenazesi 1222 yılında el-Muaazzam tarafından gizlice gömüldüğü kaleden alınarak el-Âdil'in sağlığında yaptırmış olduğu babası Necmeddin Eyyûb'un evi Darü'l-Akiki yanında inşa edilen türbesine defnedildi<sup>341</sup>.

el-Melikü'l-Âdil öldüğü sırada Van'dan Libya'ya, Maraş'tan Yemen'e kadar olan topraklarda adına hutbe okutulup para basılmaktaydı. Sıbt b. el-Cevzî eserinde 17 oğlunun ismini vermektedir. Bununla birlikte el-Âdil birkaç kızını Anadolu Selçuklu sultanlarıyla evlendirmiştir. el-Âdil'in ölümü üzerine o sırada el-Âdiliye'de bulunan büyük oğlu el-Kâmil, varolan Haçlı tehlikesinden dolayı herhangi bir muhalefetle karşılaşmaksızın diğer kardeşleri tarafından sultan olarak tanınmıştır<sup>342</sup>.

el-Melikü'l-Âdil'in üzüntüsünden ölmesine sebep olan Dimyat önündeki kale burcunun düşmesi, Müslümanların sandığı kadar büyük zararlara yol açmadı. Ne var ki Haçlı kuvvetleri Silsilah Burcu'nu ele geçirdikten hemen sonra Dimyat'a doğru taarruza geçmediler. Hristiyanlar Dimyat'a saldırma konusunda kararsız kalıp, takviye kuvvetleri beklemeye karar verdiler. Haçlıların Dimyat önlerinde bir müddet hareketsiz kalması Müslümanlara toparlanması için fırsat verdi<sup>343</sup>.

<sup>338</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 79.

<sup>339</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 501.

<sup>340</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 79; Şeşen, Eyyûbîler, İsam, 104.

<sup>341</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 80. Ramazan Şeşen'e göre Darülakiki yakınlarında inşa edilen türbe el-Muaazzam tarafından yaptırılmıştır.

<sup>342</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 80; Şeşen, Eyyûbîler, İsam, 104.

<sup>343</sup> Runciman, a.g.e., III, s.135.

Silsilah Burcu'nun Haçlılarca zaptının ardından Dimyat halkının günlük yaşantısında herhangi bir değişiklik olmadı. Nitekim Dimyat'ın el-Âdiliye ile karadan bağlantısı bulunmaktaydı. Bu bakımdan Dimyat halkının ihtiyaç duyduğu her şey, el-Kâmil'in kuvvetleri tarafından kara yolu ile sağlanıyordu. Dimyat halkının normal yaşantısına devam edebilmesinin diğer bir sebebi ise Nil nehri, düşman saldırısını engelleyen bir set oluşturmaktaydı. Şehir halkı bu gibi nedenlerle şehir kapılarını açık bıraktığı gibi muhasara nedeniyle bir zarara da uğramadı<sup>344</sup>.

### 3.4. Silsilah Burcu'nun Düşmesinin Ardından Müslümanlar ve Haçlılarda Durum

Kale burcunu birkaç ay içerisinde ele geçiren Haçlılar, erzak ve silah ile dolu burçtan hadsiz hesapsız ganimet elde ettiler. Bu ganimetleri batı kıyısına taşımak için gemilerden oluşan küçük bir köprü teşkil ettiler. Ardından geçişlerine engel olan Dimyat surlarına uzanan zincirleri kestiler<sup>345</sup>. Böylece Akdeniz'den Nil nehrine girebilecekler ve çevre sahilleri kontrol altına almaya çalışacaklardı. Bu sırada Dimyat'ın doğu kıyısında Müslümanlar bulunmaktaydı<sup>346</sup>. Müslümanlar, Haçlılara az bir mesafe uzaklıkta kadirge ve diğer araçlar üzerinde beklemekteydiler. James'in Papa'ya yazdığı mektupta, Haçlılar nehrin yükseldiğinden dolayı saldırıya cesaret edememekte ve dünyanın dört bir yanından sefere iştirak edecek takviye kuvvetlerin beklenmekte olduğu ifade edilmiştir. Mektupta, bu dönemde birçok Müslüman'ın saf değiştirdiği, vaftiz olmak için Hristiyanlara başvurduğu, birçok Müslüman'ın din değiştirmek istediği ancak bunların çoğunun nehri geçemeyerek boğulduğu geri kalanların ise Müslümanlar tarafından öldürüldüğü ifade edilmiştir<sup>347</sup>. Ancak Haçlı liderleri tarafından Papa'ya yazılan mektuplar dikkatle incelendiğinde Haçlıların, bazı olayları abartmış ya da yalan karıştırmış olduğu Tarihçiler tarafından da teyit edilmektedir. Haçlıların Papa'nın desteğini almak istemeleri olayları yanlış aktarmalarının zeminin hazırlamıştır.

Silsilah burcunu kaybeden el-Melikü'l-Kâmil'in durumuna gelince, O, şimdi iki korku arasında bulunmaktaydı. Bir yandan Haçlıların Mısır'ı zapt edeceğinden korkarken, diğer

<sup>344</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 280; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 78.

<sup>345</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Runciman, a.g.e., III, 135; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 78; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 103.

<sup>346</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 78.

<sup>347</sup> Barber and Bate, a.g.e., 111, 114.

tarafından hanedan üyelerinin kendine karşı savaş açacağını ve sultanlığını elinden alabileceklerini düşünmekteydi<sup>348</sup>.

### 3.5. Papa Legatı Pelagius'un Haçlı Donanmasına Katılması

13 Ağustos 1218 tarihli Papa tarafından Haçlı liderlerine gönderilen mektupta Avrupa'dan azımsanmayacak derecede ek kuvvet gönderildiğine dair bilgi verilmektedir<sup>349</sup>. Yaklaşık bu zaman diliminde Papa'nın emriyle hazırlanan ve hazırlığı uzun zaman alan bir Haçlı ordusunun İtalya'dan yola çıktığı haberi Haçlı karargâhına ulaştı. Bu ordunun yola çıkışında peş peşe ertelemeler yapıldı. Bir yıldan fazla Brindisi'de bulunan içinde Pelagius'un da bulunduğu Haçlı birliklerini nakletmek üzere Papa III. Honorius tarafından masraflarının ödendiği yirmi bin gümüş mark mukabilinde iki büyük donanma teçhiz edildi. Bu ordunun komutanlığına Santa Lucia Kardinali Pelagius<sup>350</sup> geçirildi<sup>351</sup>. Eylül 1218 yılında Pelagius yanında birçok kont ile birlikte Dimyat önlerindeki Haçlı kuvvetlerine katıldı. Pelagius'un geldiği sırada el-Melikü'l-Kâmil, Nil nehrinin doğusunda Haçlı birliklerini sıkıştırmaktaydı<sup>352</sup>.

### 3.6. Papa Legatı Pelagius ve Kudüs Kralı Jean Arasındaki Liderlik Sorunu

Kardinal Pelagius komutasındaki Haçlı kuvvetleri, Eylül 1218 ortalarında Haçlı güzergâhına ulaşmıştı<sup>353</sup>. Kardinal Pelagius'un varlığı Haçlılar arasında bir birleşmeden ziyade taraftarlığı ve bölünmeyi körükledi. Oysaki Papa III. Honorius, ortak bir din hareketinin Haçlıları birleştireceğini düşünmüştü<sup>354</sup>. Pelagius'un Dimyat'a gelişi Haçlı

<sup>348</sup> Barber and Bate, a.g.e., 114-115.

<sup>349</sup> Van Cleve, a.g.e., 402.

<sup>350</sup> İspanyol olan Pelagius, idari yönden tecrübeli olmasıyla birlikte kişilik olarak oldukça kaba ve nezaketsiz bir yapıya sahipti. Daha önceleri İstanbul Latin İmparatorluğu içerisinde bulunan Grek kiliselerinin durumunu düzenleme meselesi üzerine çalışmış ise de onun yaptığı Doğu ile Roma arasındaki düşmanlığını pekiştirmekten öteye gitmemiştir. Bkz. Runciman, a.g.e., III, 136; Van Cleve, a.g.m., 402.

<sup>351</sup> Runciman, a.g.e., III, 135. Pelagius ile Brindisi'de bulunan bu Haçlı ordularının içerisinde bulunan "iki Fransız asilzadesi. Nerve Kontu Hervé ile Dela Marche Kontu Hugue de Lusignan Cenevizlerle, Fransız ve İngiliz Harçlılarından müteşekkil bir grubu doğuya götürmek hususunda müzarekelerde bulunmaktaydılar. Nevers Kontunun kilisenin sevilmeyen oğlu olduğunun herkesce bilinmesine rağmen Papa ona, Haçlı grubunun doğuya sevkini, Fransa ruhanilerinin omuzlarına yüklenen ve gelirlerinin yirmide birine mal olan özel bir vergiyle finanse etmesine müsaade etmişti. İki konta Cenova'da Bourdeaux baş piskoposu II. Guillaume., Paris, Laon, Anger Piskoposları, diğer daha küçük derecede kilise başları ile Chester, Arundel, Derby ve Winchesterkontları katıldılar. Papa legat yetkisini vermemekle beraber, Kardinal Robert Courçon'u donanmanın ruhani reisi olarak bunlara yolladı" Bkz. Runciman, a.g.e., III, 135-136; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 80.

<sup>352</sup> Şeşen, Eyyübîler, İsam, 104,

<sup>353</sup> Runciman, a.g.e., III, 136, Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 80

<sup>354</sup> Van Cleve, a.g.m., 402.

ordusunda üst tabaka arasında anlaşmazlıkların doğmasına sebep oldu. Pelagius'un başkanlığı daha önceki yıllarda gündeme gelmiş, fakat Macaristan ve Kıbrıs kralları tarafından itiraz edilmişti. Pelagius için neyse ki bunlardan biri ölmüş diğeri de yurduna dönmüştü. Ona göre başkumandanlık Papa legatı unvanıyla kendisine aitti. Sefere çeşitli milletlerden insanlar katılmakta, bunlar arasında gözle görülür rekabet bulunmaktaydı. Pelagius, ancak ve ancak Papa'nın vekili olarak kendisinin anlaşmazlık içerisinde bulunan Haçlıları belirli bir intizam ve itaat altında tutabileceğine inanıyordu. Aynı zamanda Pelagius, sefer sırasındaki liderliğini onaylatmak için olacak ki; imparator II. Friedrich'in muazzam bir imparatorluk ordusu ile gelerek kendisine katılacağı vâadinde bulundu. Pelagius, ölmüş karısının vasıtası ile kral olan Jean de Breienne'nin krallığı hak etmediğini düşünerek onun gibi bir kraldan emir almayı kabul edememekteydi.<sup>355</sup>

Pelagius, Haçlı ordugâhına gelir gelmez liderlerin bireysel hırs ve tutkuları yanında çeşitli ulus ve gurupların ticari kaygıları gibi çeşitli sorunlar ile yüz yüze kaldı. Oysaki Pelagius'un amacı kendisinden beklenenden çok farklıydı. V. Haçlı seferi olgusu, din adamları ve kralların zihninde tamamen farklılık göstermekteydi. Örneğin Pelagius için Haçlı seferi, tüm Hristiyan dünyasını kilise yönetimine almakken, Jean de Brienne için Haçlı seferi, bir askeri operasyon olup nihai amacı Kudüs krallığının yeniden canlandırılmasıydı<sup>356</sup>.

Kudüs kralı Jean de Brienne için 1213 yılına kadar her şey yolundaydı. Fakat 1213 yılından sonra Jean, hükümranlığının geri kalan kısmını tarihe adını başarısızlıklarla yazdıracak nitelikte geçirdi. Avrupa'nın gözü bu zorlu girişimde Jean'in üzerindeydi. Bu nedenle yalnız Kudüs kralı olarak değil aynı zamanda bir lider olarak Haçlı seferi sırasında üzerinde çok büyük baskı ve dikkat oluştu<sup>357</sup>.

Haçlıların ilk dalgasının 1217 yılında Akkâ'ya varmasının ardından Haçlılar kutsal topraklarda bir dizi operasyona giriştiler. Bundan sonra Haçlılar arasında şaşkıncı olmayacak şekilde liderlik sorunu ortaya çıktı. Liderlik sorununa adı karışan bir diğeri isim Macaristan kralı II. Andreas'dı. Andreas, Papa'nın desteğini almasına rağmen Haçlı liderlerinin onayını alamaması muhtemeldir. Nitekim Haçlıların üzerinde uzlaştığı hiç bir lider yoktu. Haçlıların

<sup>355</sup> Runciman, a.g.e., III, 136.

<sup>356</sup> Van Cleve, a.g.m., 402

<sup>357</sup> Perry, a.g.e., 89.

bir toplantısında Andreas'a yetki verilmiş olsa bile geçmişinde kendisini kanıtlayacak bir başarısı bulunmamaktaydı. Bu nedenledir ki var olan Haçlı liderleri arasında öne çıkan lider Kral Jean de Brienne oldu. Jean de Brienne, Macar Kralı, onun eski düşmanı Kıbrıs Kralı ve Avusturya Dükü içerisinde mevcut olan liderler arasında en uygunuydu. Tüm bunlardan öte zaten krallığının kendisi de savaş alanıydı. Gerçek şu ki Kral Jean ve Kudüslüleri dışında kutsal topraklarda daha fazla savaş deneyimi olan kimse de yoktu. Doğuda bulunan Haçlı liderleri, yerel politika, askeri ve stratejik durumları herhangi birinden daha iyi biliyorlardı. Jean de Brienne'nin liderliği, batıdan ezici karakterde bir liderin mevcut olmadığından dolayı kabul gördü<sup>358</sup>. Böylece Jean sadece Haçlıların liderliğini elde etmekle kalmadı aynı zamanda o zapt ettiği toprakları elinde tutma hakkına da sahip oldu. Daha önceki kutsal topraklara yapılan seferlerde fetihlerin dağılımı bir konu olmamıştı. Jean lider seçildikten sonra fetihlerin selameti için kendisini olabildiğince güçlü bir konuma getirmeye çalıştı. O, hemen hemen 1218 yılının sonu, aynı zamanda Pelagius gelene kadar Haçlılar arasında merkez figür olarak görülmektedir.

Kral Jean de Brienne'nin Haçlı lideri olarak kabul görmesinden sonra da Kral Jean ve Haçlı liderleri arasındaki gerginlik kendini göstermiştir. Bu anlaşmazlıklar özellikle de Eyyubi sultanı el-Melikü'l-Kâmil'in barış teklifi üzerine yapılan görüşmeler sırasında yaşanmıştır. Nitekim el-Kâmil tarafından ilk barış teklifi yapıldığında Kral Jean, barış istediğinden dolayı baskı altında kaldı. Dimyat'ın ele geçirilişi Haçlıların en büyük başarısıydı. Bu nedenle O, Sultan tarafından yapılan teklifin kabulü konusunda ısrar ettiğinde hatalı bulundu ve büyük tepki çekti. Kudüs Kralı Jean, el-Kâmil'in her iki barış teklifini de desteklemiştir. Çünkü Jean de Brienne, Kutsal Topraklarda başlatılan Haçlı seferinin amacına ulaştığını ve Mısır'daki mevcut mücadelenin onun için hem zor hem de belirsiz olduğunu düşünmekteydi<sup>359</sup>. Haçlılar için ne yazık ki zaman Jean de Brienne'nin haklı olduğunu gösterecektir.

Jean de Brienne, Haçlı liderleri tarafından ağır bir şekilde tenkit edilse de az da olsa liderler arasında kendisine destek buldu. Bazıları ise ancak sefer sonrası onun haklılığını kabullenebildi. Oliver Haçlı seferinin başarısızlığından sonra kralın haklı olduğu görüşünü

<sup>358</sup> Perry, a.g.e., 91. Aslında Kudüs kralı Jean de Brienne Mısır'da karaya çıkana kadar Count Simon of Saarbrücken adında bir lider seçilmişti daha sonra Colbert-Fontinebleau lider seçilirken son olarak ise Kudüs Kralı Jean de Brienne Haçlı lideri seçildi. Kral Jean Kudüs Krallığı'nı yeniden canlandırmak için mücadele ediyor ve doğuda savaş ve politika deneyimi olan bir figür olarak göze çarpıyordu. Bkz. Perry, a.g.e., 99.

<sup>359</sup> Perry, a.g.e., 95.

kabullendi. Zaman gösterdi ki konuyu derin bir şekilde düşünen Jean haklıydı ve nitekim teklif kabul edilmeliydi. Fakat Haçlıların kazandığı başarılar, onları cesaretlendirmişti. Çoğu haklı olduğuna inanmaktaydı ve Dimyat'ı yakın bir zamanda ele geçireceklerine düşünüyorlardı<sup>360</sup>.

Ağustos'ta Dimyat'taki zincirli kulenin ele geçirilmesi Mısır'da Haçlıların kazandığı ilk büyük başarıydı. Bu başarının ardından Jean, Haçlılar arasındaki otoritesini sağlamlaştırmak için olacak ki korkaklıkla suçlanan Haçlıların asılma emrini verdi. Bunun yanı sıra Jean liderlik yarışında kişisel askeri yeteneğine ve liderlik özelliği aracılığıyla Haçlılar arasında destek aramış da olabilir<sup>361</sup>.

Jean'ın liderliğinde en büyük zorluklardan biri 1218 sonbaharında Papa legatı Pelagius'un sefere katılmasıyla onun tahmin edilemez bir şekilde ün kazanmasıydı. O, Papa'nın otoritesini temsil ediyordu. Pelagius'un Haçlı orduları arasına katılmasının mütakibindeki aylarda Jean'ın yerini hızla almış görünmektedir. 1218-1219 kışı ise Pelagius'un Haçlılar arasında lider olarak kabul gördüğü ve emirlerinin uyguladığını görmekteyiz. Pelagius ile anlaşamayacaklarını anlayan Kudüs Kralı Jean, Haçlı seferinin zafere ulaşması için Papa'nın Almanya ve Sicilya Kralı Friedrich 'e Mısır'a gelme konusunda baskı uygulamasını istedi. Çünkü Haçlılar arasındaki husumet sebebiyle Jean de Brienne, Friedrich gelene kadar Haçlıların kendi aralarında uzlaşamayacağını düşünmekteydi<sup>362</sup>.

Pelagius ve Jean de Brienne'nin arasındaki anlamazlığı vurgulamak açısından Mısır'a kısa bir ziyarette bulunan Francis of Assisi'nin ifadesi önemlidir. O, kısa süren ziyaretinde Haçlı kampında bulunan Kral ve Legat'ın ilk defa yüz yüze bir araya gelmiş olabileceğini zikretmektedir. Haçlılar arasındaki bu denli olumsuzluklar devam ederken Papa, Haçlılar arasındaki anlaşmazlıklardan haberdar görünmemektedir. Nitekim sadece Jean'ın mektuplarında değil Haçlı liderlerinin resmi kayıtları ve Fransız baronların mektuplarında Haçlılar arasındaki bölünmüşlük ve anlaşmazlıktan bahsedilmemektedir<sup>363</sup>.

---

<sup>360</sup> Perry, a.g.e., 96-97; Barber and Bate, a.g.e., 118.

<sup>361</sup> Perry, a.g.e., 99-100.

<sup>362</sup> Perry, a.g.e., 101-102.

<sup>363</sup> Perry, a.g.e., 102; 108



### 3.7. Dimyat Garnizonu el-Âdiliye'nin Düşüşü

1218 Ekim ayına gelindiğinde el-Melikü'l-Kâmil, Hristiyan ordugâhına saldırmak için yeterince kuvvetli bir donanmaya sahip bulunmaktaydı<sup>364</sup>. 9 Ekim 1218'de yaklaşık 50 gemi, 4 bin atlı, okçu ve yaya gurupları ile birlikte Burah civarında köprüyü geçerek saldırıya hazırlandı<sup>365</sup>. Ancak bu donanma Jean de Brienne'nin üstün gayretleriyle geri püskürtüldü. Küçük bir devriye aracısıyla Nil'in batı kıyısınca teftiş yapan Kudüs Kralı Jean, birçok Müslüman askerle karşılaştı ve bu askerlerin çoğunu katletti. Kaçabilenler ise ancak nehre atlayıp canını kurtarabilenlerdi. Sonuç itibariyle Sultan geri çekilme kararı vermek zorunda kaldı. 9 Ekim saldırısı Müslümanların cesaretini kırdı ama Haçlılar da üstünlük sağlayacak bir avantaj yakalayamadı<sup>366</sup>.

Ordugâhını el-Âdiliye'de kurmuş olan el-Melikü'l-Kâmil, burcun önünden Dimyat surlarına çekilmiş olan zincirin kesildiğini görünce bu zincirler yerine geçişi kapatmak amacıyla gemilerden oluşan muazzam bir köprü baraj yaptırdı. Önceleri bu bariyer karşısında başarılı olamayan Haçlılar, bir süre beklemede kalıp yolda oldukları haberini aldıkları takviye kuvvetleri beklemeye karar verdiler. Fakat bu sırada iki taraf arasında küçük çapta çarpışmalar da yok değildi. İnşaat devam ederken Pelagius ani bir baskınla inşaatı sekteye uğratmaya çalışmış olsa da onun bu çabası beyhude kaldı. el-Kâmil köprü inşası tamamlandıktan sonra kuvvetlerini nehrin diğer yakasına geçirmekten ziyade nehrin üzerinden düşmana yeni bir taarruzda bulunmak istedi. Bu saldırı çok şiddetli olmakla birlikte Fransız Haçlı kuvvetlerinin ilk birlikleri Haçlıların imdadına yetişti. Saldırı Müslümanlar tarafından geç kalınmış bir saldırı olmasından ötürü geri püskürtülebilmişti. Müslüman orduları ikinci bir taarruzda bulunarak Haçlı ordugâhının kenarına kadar ulaşmaya muvaffak oldular. Fakat Müslümanlar tarafından yapılan bu saldırı da nihai olarak başarısız oldu. Müslüman askerlerin pek çoğu Nil sularında boğularak can verdi<sup>367</sup>. Bu çarpışmalar esnasında yurtlarına dönmek isteyenler de vardı. Alman ve Frisonlardan oluşan Haçlı birlikleri haç yeminlerini yerine getirdiklerini bahane ederek geri çekilmek için

<sup>364</sup> Runciman, a.g.e., III, 136; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 80.

<sup>365</sup> Van Cleve, a.g.e., 404.

<sup>366</sup> Van Cleve, a.g.e., 404; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 80.

<sup>367</sup> Runciman, a.g.e., III, 137; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 81.

hazırlıklar yapmaya başladılar. Frisonların bir kısmı ülkelerine dönmek için harekete geçse de yurtlarına ulaşmalarından hemen sonra sel felaketinde çoğu hayatını kaybetti<sup>368</sup>.

Haçlıların Nil üzerinde gemilerden yapılmış olan köprüyü ele geçirmelerinin ardından endişe duyan el-Kâmil, büyük düşman gemilerinin geçişini engellemek amacıyla bu defada Nil nehrinde ağzına kadar dolu bir kaç büyük gemi batırarak -Abu'l-Farac'a göre "*delikler açarak*"- Haçlıların Nil'den geçmesini engellemeye çalıştı. Bu amacında başarılı olan el-Kâmil, böylece düşman gemilerinin Nil Nehri'nden geçişini engellemiş oldu<sup>369</sup>. Haçlı orduları yeni gelen kuvvetlerle günden güne güçlenmekteydi. Ekim ve Kasım aylarında İngiliz ve Fransızlardan oluşan yardımcı kuvvetlerin varmasıyla Hristiyanlar cesaretlendiler<sup>370</sup>.

el-Melikü'l-Muazzam komutasında Şam'dan gelecek takviye birlik el-Âdil'in ölmesi nedeniyle gecikmişti<sup>371</sup>. Nil nehrinde batık gemilerden dolayı ulaşımın kapandığını gören Haçlılar, aynı zamanda Şam'dan gelecek ordunun da gecikmesinden yararlanmak için olacak ki; çareyi, el-Kâmil'in gemilerden oluşturduğu köprünün güney (yukarı) kısmından ve Nil'in bir kolu olan ve zamanla kapanan el-Ezruk olarak bilinen körfeze yanaşmakta buldular. Bu kanal vasıtasıyla Hristiyanlar, Akdeniz'den Nil'e oradan da Dimyat'a geçebileceklerdi. Haçlılar kapalı olan bu körfezi açarak nehirde el-Kâmil tarafından batırılmış olan gemileri çıkarabilecekler ve ulaşımın sağlanmasının ardından Müslümanların bulunduğu tarafa geçiş yapabileceklerdi<sup>372</sup>.

Haçlıları amaçlarına bir fırtına ulaştırdı. 29 Kasım 1218'de gece vakti 3 gün boyunca yağmur ve akabinde sel getiren bir fırtına başladı. Nil'in yükselmesi üzerine Haçlı ve Müslüman kamplarını sel bastı. Oldukça hazırlıksız olan Haçlılar bu selden çok muzdarip oldu<sup>373</sup>. Alçakta bulunan arazi deniz sularıyla kaplandı. Tüm çadırların su altında kalmasıyla yiyecekler bozuldu. Birçok sandal parçalanmakla birlikte Müslüman karargâhına sürüklendi. Atlar boğularak telef oldu. Sular geri çekildiğinde arazi üzerinde birçok balık yatmakta idi. Haçlılar bir felaketle karşı karşıya kalmalarının yanı sıra bu felaket sayesinde bol miktarda

<sup>368</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 80; Van Cleve, a.g.e., 402; Runciman, a.g.e., III, 135-137.

<sup>369</sup> Runciman, a.g.e., III, 137; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81.

<sup>370</sup> Van Cleve, a.g.e., 405.

<sup>371</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 280; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81; Van Cleve, a.g.m., 405; Runciman, a.g.e., III, 136-137.

<sup>372</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279-280; Abû'l Farac, a.g.e., II, 499; Runciman, a.g.e., III, 137; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81.

<sup>373</sup> Van Cleve, a.g.m., 405-406; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81

yiyeceğe sahip oldular<sup>374</sup>. Sağnak yağıştan kaçamayan hasta ve yaralılar telef oldu. Küçük ve orta ölçekteki gemiler akıntıya kapılarak kayboldu. Ayrıca Haçlıların fırtınadan önce yaptırdıkları altı sandal üzerine kurulmuş sabit olmayan bir kale fırtınada doğu kıyısına sürüklendi. Müslümanlar tarafından ele geçirilen gemi on altı mürettebatıyla cesurca dayanmasına rağmen on dördü öldürüldü. İki kişi yüzerek karşıya geçmeyi başarsa da bu defa da başarısızlıklarından ötürü Kral Jean de Brienne tarafından suçlanarak asıldılar. Müslümanlar bu başarı neticesinde Hristiyanlara saldırmak için cesaretlendiler. Müslüman saldırıları soğuk ve veba ile birleşince birçok Haçlı hayatını kaybetti. Şöyle ki Haçlı kuvvetleri birçok uğraş verip yeniden tanzim olabilmmişti ki bu defa da ordugâhta salgın bir hastalık ortaya çıktı. Bu hastalıktan dolayı Haçlılar oldukça bitkin düştü. Bu hastalığa yakalananlar yüksek ateşten muzdarip olmakta ciltleri siyahlaşmaktaydı. Aralarında Haçlı ordusunun ruhani lideri Robert Courcon'unda bulunduğu Hristiyan ordusunun yüzde altmışından daha fazlası bu hastalık nedeniyle öldü. Geri kalan Haçlılar kendilerini vücut olarak zayıflamış moral bakımından çökmüş hissediyorlardı. Müslüman askerler bu sıralarda Haçlıların üzerine ani baskın yaparak mallarını yağmalamakta ve ele geçirdiği Haçlıları öldürmekte idi. Tüm saldırılara rağmen Dimyat şehrinin hâlen kapıları açıktı. Bununla birlikte el-Kâmil'in ordugâhına bağlı olarak sürekli yardım almaktaydı. Ayrıca Sultan'a Hama'dan takviye kuvvetler gelmekteydi. el-Âdil'in ölmesiyle geciken Dimaşk ordusu da güvenlik önlemlerini almasının ardından Ocak 1219 tarihinde ek kuvvetlerle birlikte Mısır'a doğru hareket etti. Bu salgın hastalığın ardından gelen kış yine oldukça sert ve meşakkâtli geçti. Haçlı ordusunun tek tesellisi Müslüman birliklerinin de bu hastalıktan ve soğuktan muzdarip olmaları idi. Gerçekten de salgın hastalık Müslüman ordugâhına yani Dimyat'a da sıçramış Müslümanlar bu salgından ağır kayıplar vermişti<sup>375</sup>.

Sel felaketinin ardından Papa legatı (elçisi) Pelagius, olayın tekrar edeceğinden korktuğu için bir set inşası emrini verdi. Bu setin yapımında selden arta kalan at leşlerinden parçalanmış gemi enkazlarına kadar ele geçen her türlü madde kullanıldı. Fakat Haçlılara göre su baskınının önemli kısmı amacına ulaşmış, el-Ezruk kanalı su ile dolmuştu. Haçlılar artık bu kanal sayesinde kayıklarıyla yeniden nehrin yukarısına ulaşabiliyorlardı<sup>376</sup>. Yaptıkları plan üzerine ilk olarak Hristiyanlar karargâhlarını korunaklı hale getirerek emniyete altına aldılar. Batık gemilerinde çıkarılmasının ardından bir kısım Alman ve Frisonlardan oluşan

<sup>374</sup>Runciman, a.g.e., III, 136-137; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81.

<sup>375</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 105; Runciman, a.g.e., III, 136-137; Van Cleve, a.g.e., 406.

<sup>376</sup> Runciman, a.g.e., III, 136-137, Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81.

Haçlı birliklerini taşıyan büyüklü küçüklü gemilerle su dolan kanal vasıtasıyla nehrin yukarı kısmına doğru ilerlemeye başladılar. Sultanın ordusu ile çarpışmak için Bûra önlerine gelerek el-Cize sahillerine yanaştılar. Dimyat şehri ve surları, iki düşman ordu arasındaki engeli teşkil etmekteydi. Bu mevki (el-Cize) el-Kâmil'in karşı sahili olup Haçlı birlikleri bu mevziden Müslümanlara karşı saldırıya geçmeye hazırlanıyordu. Haçlılar, el-Cize sahillerine ulaşarak Müslümanlara saldırma imkânı elde etmiş oldular. Fakat bu saldırılar onları zafere götürmeye yetmedi. Başarısız olan Hristiyan ordusu ağır ateş altında kalarak nehrin karşı kıyısına çekilmek zorunda kaldı. Bu arada Pelagius orduya günah çıkarmasını emrederek yeni bir saldırı emrini verdi ise de çıkan yeni bir fırtına dolayısıyla da Haçlı kampı savunulamaz bir hale geldi<sup>377</sup>.

Haçlıların yaşadıkları felaketler sırasında Haçlı lideri Papa legatı Pelagius etkin rol oynadı. Pelagius gaipten haber verenlere öylesine inandı ki Dimyat'ı kesin olarak ele geçirebileceğine düşünüyordu<sup>378</sup>.

### 3.7.1.el-Melikü'l-Kâmil'in el-Âdiliye'den Çıkışı

el-Melikü'l-Âdil'in vefatını takip eden günlerde el-Melikü'l-Kâmil'in sultan olmasını istemeyen emirler bulunmakta idi. Bu emirlerin başlıcası Mısır'da İbn Maştub<sup>379</sup> ve Mısır'ın ileri gelenlerinden ve Hakkâriyye Kürtlerinden biri olan İmadüddün b. Ahmet b. Ali'ydi. Ahmet b. Ali Mısır'ın en gözde emirlerinden biri olup etrafında kürtleri toplamayı başardı. Ayrıca ona birçok emir ve asker gelerek itaatini bildirdi. Bunun üzerine İmadüddin Ahmed b. Ali, İbn Maştub ve diğer emirlerle anlaşarak Mısır yönetimini ele geçirmek ve Mısır'daki tüm vassalları kendi hâkimiyeti altında toplamak istedi. Bu amaçla iki emir güçlerini birleştirerek el-Kâmil'i görevinden uzaklaştırmak ve yerine kardeşi el-Melikü'l Faiz b. el-Âdil'i getirmek istediler. Durumdan haberdar olan el-Kâmil o gece bulunduğu yeri terk ederek 4 Şubat 1219<sup>380</sup>gecesi Mısır sınırları içerisinde Eşmun tannah adındaki köye gitti ve

<sup>377</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 279-280; Abû'l Farac, a.g.e., II, 499; Runciman, a.g.e., III, 137; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 81, Van Cleve, a.g.e., 407.

<sup>378</sup> Van Cleve, a.g.e., 406.

<sup>379</sup> İbn Maştub Eyyübî devletine hizmet etmekteydi. Fakat el-Melikü'l-Âdil, bir süre sonra İbn Maştub'un faaliyetlerinden rahatsızlık duymaya başladı. Bunun üzerine Sultan onu görevinden azletti. İbn Maştub'la iyice arası açılan Sultan, Selâhaddin'in oğullarına haber göndererek Maştub'u hizmetlerine almamalarını istedi. Detaylı bilgi için bkz. Kaya, Ö. (2000), Eyyübî Devleti Meliklerinden I. el-Eşref Muzaferreddin Musa Döneminin Siyasi Tarihi (1200- 1237). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 83-94; Kılıç el-Melikü'l-Muazzam, 353.

<sup>380</sup>Şeşen, Eyyübîler, İsam, 105; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

burada karargâhını kurdu. el-Kâmil'in gece yarısı kimseye haber vermeden ordugahını terk etmesi sabah olduğunda bir karışıklık ortamı doğurdu. Nitekim endişeye kapılan askerler panik halinde kaçışmaya başladı. Askerler arasında ortaya çıkan panik havası kısa sürede ahaliye de sirayet etti. Her an Haçlıları karşısında bekleyen ve bu nedenle bölgeyi güvenli bulmayan ahali alelacele karargâhta toplayabildiği -çadırlarından ele geçirdikleri zahire, mal, para ve silah gibi- taşınabilir eşyalarla el-Kâmil'in yanına gitmek için el-Âdiliye'den çıktı<sup>381</sup>.

el-Melikü'l-Kâmil içeride isyan endişesi taşırken, Haçlılar tarafında da durumlar pek iyi değildi. Nitekim ordu başarısız olmaktan psikolojik olarak yorulmuştu. Kardinal Pelagius moral bakımından çökmüş olan ordunun yeniden canlandırabileceği kanaatine vararak 2 Şubat Cuma günü orduyu Müslümanlar üzerine yapılacak yeni bir taarruza ikna etmeyi başardı. Ancak çıkan fırtına, Haçlıların ilerlemesine imkân vermeyince Haçlı orduları geri dönmek zorunda kaldı. Bu olay sonrasında 5 Şubat günü Sultan ve ordusunun geri çekilmekte olduğu haberi Haçlı karargâhına ulaştı. Haber üzerine Haçlılar, karşı sahilde bulunan el-Âdiliye'ye koştular<sup>382</sup>. Haçlılar Müslüman karargâhında kimseyi bulamayınca ilk önce bunun bir tuzak olabileceğini düşündüler. Durumdan emin olmak isteyen Haçlılar, olup biteni anlamak için bir süre beklemede kalıp haberin doğruluğunu teyit ettiler<sup>383</sup>. Nehri geçen Hristiyanlar, terkedilmiş kampa 15 Şubat 1219'da girmeye başladılar. Haçlılar kampa girdiklerinde bol miktarda çadır, silah, altın, gümüş eşya, tahıl, çiftlik hayvanlarının yanı sıra büyük ve küçük gemiler ele geçirdiler. Kaçamayan kadın ve çocukları da esir aldılar<sup>384</sup>.

### 3.8. Mısırdaki el-Melikü'l-Kâmil ve el-Melikü'l-Muazzam'ın Buluşması ve Faaliyetleri

Haçlı birliklerinin kolaylıkla Silsilah Burcu ve el-Âdiliye'yi ele geçirmeleri el-Kâmil ve askerlerinin morallerinin bozulmasına neden oldu. el-Melikü'l-Kâmil, başında Haçlı tehlikesi gibi bir meşguliyet varken şimdi bir de İbn Maştub olayı üzerine emir ve askerleriyle uğraşmak zorundaydı. O bu sorunlarla uğraşırken Haçlıların ilerlemesi el-Kâmil'i manen sarsmaktaydı. el-Kâmil ilk önce kendi emir ve beylerinin oluşturduğu güvensizlik ortamından kurtulmalıydı<sup>385</sup>. Bu yüzden o askerlerini alarak Mısır'a yürüdü<sup>386</sup>.

<sup>381</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 280-281; Ramazan Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

<sup>382</sup> Runciman, a.g.e., III, 138.

<sup>383</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII s. 281.

<sup>384</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82; Van Cleve, a.g.m., 409.

<sup>385</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 281; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

<sup>386</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 499; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

el-Kâmil'in bir kısım askerine haber vermeden el-Âdiliye'den çıkması aslında yaşadığı güvensizliğin ne boyutta olduğunu özetlemektedir. Kendi subaylarının ne kadarının isyan girişimine dâhil olduğunu kestiremeyen bu nedenle korku içinde bulunan el-Kâmil, Yemen'de vali olarak bulunan oğlu el-Mesud'un yanına kaçmayı düşünürken, kardeşi el-Melikü'l-Muazzam'ın süratle kendisine yardıma gelmekte olduğu haberini aldı<sup>387</sup>. Âdiliye'den çıkışının iki gün ardından kardeşi el-Melikü'l-Muazzam Mısır'a ulaştı. el-Kâmil kardeşinin bu hareketini haber alınca kuvvetleri ile birlikte Eşmum (Aşmun) bölgesine yöneldi. 7 Şubat 1219 da el-Muazzam ve el-Kamil bu bölgede birleştiler<sup>388</sup>. el-Muazzam'ın Mısır'a varmasıyla birlikte hem el-Kâmil'in bozulan morali yerine geldi hem de Müslüman halkın çöken psikolojisi eski haline döndü<sup>389</sup>.

el-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Kâmil'in Eşmum bölgesinde birleşmelerinin ardından el-Muazzam'a Maştub olayı anlatıldı. Dirayetli bir zat olarak bilinen el-Muazzam, İbn Maştub olayını oldukça sakin karşıladı. Nitekim olay kendisine anlatıldığında sorunu pek önemsememiş olacak ki “*önemli değil*” şeklinde bir açıklama yaptı. Eşmum bölgesinde bulunan el-Muazzam, sorunu halletmek üzere İmâdeddin b. el-Maştub'un çadırına gitti. Elbiselerinin bir kısmını giyinmeye fırsat bulamadan çadırdan çıkan el-Maştub'a el-Muazzam, yanında bulunan askerlerini uzaklaştırarak “*Kardeşim el-Eşref seni maiyetine almak istiyor hemen ona katılmak için acele etmelisin*” dedi. İbn Maştub ayaklarının çıplak olduğunu yanında ne eşya ne de adamlarının bulunmadığını bahane ederek ondan vakit istediye de el Muazzam onu dinlemedi. Ona 500 altın vererek “*Adamların, eşyaların ardından varır. Hiçbir şeyin zayi olmaz*” diyerek Maştub'u Dımaşk'a gönderdi. Ardından da el-Muazzam söz verdiği gibi eşya ve adamlarını Dımaşk'a göndermiştir. Suriye'ye gelen İbn Maştub burada boş durmadı. el-Melikü'l-Eşref'le irtibat kurarak onun askerleri arasına katılmıştır<sup>390</sup>. İbn Maştub'un bundan sonraki olayları ve sonu hakkında çeşitli rivayetler zikredilmektedir. Fakat bu konu hakkında kesin olan nokta, Maştub'un başarıya ulaşamadığı ve bir şekilde etkisiz bırakılmasıdır<sup>391</sup>.

<sup>387</sup> Runciman, a.g.e., III, 138; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, 347.

<sup>388</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., 281; Runciman, a.g.e., III, 138; Şeşen, Eyyübiler, İsam, 105; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars', 82;

<sup>389</sup> İbn Esir, a.g.e., 281; Runciman, a.g.e., III, 138; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

<sup>390</sup> Runciman, a.g.e., III, 138; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82-83.

<sup>391</sup> el-Muazzam'ın beraberinde getirdiği büyük ordu isyancıları korkuttu. Nihayetinde İbn el-Maştub tutuklandı ve Kerek'te bir zindana gönderildi. Şehzade el-Faiz Sincar'a sürüldü ise de yolda iken esrarengiz bir şekilde öldü. el-Melikü'l-Kâmil bu suretle tahtını ve hayatını kurtarmış oldu. Fakat bunun bedelini ilerde kaydedeceğimiz gibi Dimyat'ı kaybederek ödedi. Bkz. Runciman, a.g.e., III, 138; Şeşen, Selâhaddin'den

### 3.9. Haçlı Birliklerinin Dimyat Şehri Kuşatması

el-Âdiliye'nin zaptının ardından Haçlılar, Dimyat'ı sıkı bir şekilde kuşatma altına aldılar. Konumlanmaları ise şöyle idi. Romalılar, Cenovalılar ve İtalyan askeri birlikleri, şehrin kuzey tarafında nehir kıyısında kamp kurarken Templierler ve Hospitalier şehrin doğusunda, Kudüs kralı Jean, Fransız ve Frison askeri birlikleri ise şehrin güneyine konumlandı. Karşı kıyısıyla bağlantı kurmak için bir köprü yapıldı. Ayrıca hazırlıklar devam ederken Şubat ayında Kıbrıslı Walter of Caesarea kumandasında Haçlı ordugâhına takviye kuvvetler geldi<sup>392</sup>.

Dimyat civar bölgesindeki Müslüman halk, Haçlı kuşatması nedeniyle zor günler geçirirken diğer yandan yurtlarını yağmalayan Arap kabileleri ile uğraşmak zorunda kaldı. Haçlı Birliklerinin Dimyat topraklarına girmesiyle kendi içlerinde ihtilafta bulunan Arap kabileleri Dimyat şehir ve kasabalarına saldırarak yağmalamışlar ve yolları keserek halka zulm etmişlerdir. Bölgede halkı savunacak askeri unsurun bulunmamasından dolayı Dimyat halkı oldukça zarar gördü. İbnü'l Esir'in kaydettiğine göre, bu Arap kabilelerinin Müslümanlara verdiği zarar Haçlıların verdiği zarardan çok daha büyük olmuştur<sup>393</sup>.

Haçlıların Dimyat topraklarına girmesinden dolayı el-Melikü'l-Kâmil, durumunu pek iç açıcı görmüyor artık kardeşi el-Muazzam'ın birlikleri yardımıyla bile olsa Haçlıları ülkesinden çıkaramayacağını düşünüyordu. Bu nedenle iki kardeş babalarının sağlığındaki tavsiyeleri üzerine Haçlılarla anlaşma yoluna gittiler. Elçi, el-Kâmil'in kampına vardığında Sultan, Kerek dışında Kudüs'ü teslim etme teklifinde bulunurken Haçlıların Mısır'ı tahliyesi karşılığında üç yıl ateşkes yapmak istediğini beyan etti. Kral Jean de Brienne, Fransız ve Suriyeli liderler teklifi destekledi. Templierler ve Hospitalierler tarafından desteklenen

---

Baybars'a Eyyübîler-Memluklar, 83. Bir rivate göre de el-Melikü'l-Fâiz, el-Melikü'l-Kâmil'in yanında Mısır'da kalmış sonraki yıl Sultan tarafından el-Eşref'e elçi olarak gönderildiği sırada Sincar'da ölmüştür. Yine Şeşen İbn Maştub olayını farklı zikretmiştir. Şöyle ki; İmâdeddin b. Maştub ilk olarak Dımaşk'a gitmesinin ardından Hama'da bulunan el-Melik el-Mansur'un yanına vardı. Bir süre Hama da ikametinin ardından el-Melikü'l-Eşref'in yanına çağırmasıyla Halep'e geçti. İbn Maştub'un babası da Selâhaddin'e benzer bir suçlama da bulunmuştu. Bu kadar önemli bir suça karışan İbn Maştub'un yalnızca görevinden olması şaşırtıcıdır. Haçlılarla savaş halinde bulunan el-Kâmil komploya katılan emirlere dokunmamış fakat Haçlılarla savaşın bitmesiyle bu emirleri Şam'a gönderdi. Hatta o savaş sırasında babasının eski maliye vezirini Amid'den getirterek kendine vezir yapmış onun sayesinde de malî durumu güçlenmiştir. Bkz. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82-83. Muhtemel ki el-Kâmil savaş sırasında bu emirleri yanında tutarak onları karşısına almak istememiştir. Ramazan Şeşen'e göre el-Fâiz Sincar'a sürülmemiş, el-Muazzam tarafından el-Eşref'i Müslümanlara yardım etmesi konusunda ikna etmek için gönderilmiştir. O, el-Eşref'in yanında vefat etmiştir.

<sup>392</sup> Van Cleve, a.g.e.,409.

<sup>393</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., 281; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 82.

Pelagius ise bu teklife karşı çıktı. İtalyanlar Pelagius'u desteklemekteydi. Çünkü onların Nil deltasındaki ticari çıkarları için yalnızca Kudüs bir anlam ifade etmemekteydi. İki taraf arasında elçiler gelip giderken Sultan, iki kalenin tazminatı olarak otuz bin Bizans altını ödemeyi teklif etti ise de nihayetinde teklif Haçlılar tarafından yine reddedildi. Pelgius kendine gelen güvenle şimdi tüm Mısır topraklarına göz dikmişti<sup>394</sup>.

### 3.9.1. Dimyat Kuşatması Sırasında Alınan Önlemler

Dimyatta bol miktarda iâşe bulunmakla birlikte garnizon hastalık dolayısıyla çok zayıflamış bir durumdaydı. Yine de Haçlı kuvvetlerinin Dimyat'a umumi bir saldırıya geçmeye cesaretleri yoktu. Sultan, kuşatma devam ederken Mısır'da bulunan Hristiyan ve Yahudilere ağır vergiler ödemek zorunda bıraktı. Bu Hristiyan ve Yahudilerin çoğunluğu Kahire ve Fustatdaydı. Ayrıca onlar sinagog ve kiliselerdeki kutsal eşyalarını da ipoteklemek zorunda kaldı.

Haçlı tarafında ise; kampta savunma sırasında suçlu görülenler için ciddi cezalar kondu. Hain kralların atları ve orduları müsadere edilerek sürgün edilecekti. Vazifeye atanan kadın, tüccar, piyade olmasına bakılmaksızın ihmali görülenlerin elleri kesilecek ya da malları müsadere edilecekti. Çadırları korumada suçlu görülenler rütbesine bakılmaksızın aforoz edilecekti<sup>395</sup>.

### 3.9.2. Kudüs ve Diğer Surların Yıkımı

el-Melikü'l-Kâmil'in, el-Âdiliye'den çıkması üzerine el-Âdiliye'yi ele geçiren Haçlılar, Dimyat'ı hem karadan hem nehirden kuşattı. Müslüman dünyası böylesi zor bir durumda iken el-Melikü'l-Muazzam, Kudüs'ü Haçlılara vermek gerekebileceğinden ya da bir saldırı neticesinde Kudüs'ün düşman eline geçmesi ihtimaline karşılık, Kudüs'ün surlarını yıkmaya karar verdi. Böylece Kudüs'ü Haçlılara teslim etmek gerekecekse savunmasız onlara teslim edecekti. el-Muazzam yaptığı bu girişimle Kudüs'ün tekrar Müslümanlar tarafından alınmasını kolaylaştırabileceğini düşündü. Bu durum Müslümanlara avantaj sağlayacaktı. el-Muazzam bu sırada Kudüs'te bulunan naibi ve kardeşi el-Azîz Osman ve emirlere mektup göndererek Kudüs surlarının yıkımının emrini

<sup>394</sup> Maalouf, a.g.e., 208; Van Cleve, a.g.m., 409-410.

<sup>395</sup> Van Cleve, a.g.m., 417-418.



verdi. Kudüs'ün surları 19 Mart 1219'da yıkılmaya başlandı. Sultan Filistin'deki güçlendirilmiş kalelerin Hristiyanlar tarafından saldırıya uğrayacağı duyumunu aldığı için Kudüs'ün surlarının yıkılmasının ardından Ürdün'de Celile bölgesindeki kaleleri, Safed ve Banyas'ı da bütünüyle yıktırdı. Bu hareket Kudüs civar bölgesindeki ahaliye bir panik havası yarattı. Surlar yıkılırken Müslüman ahali Haçlıların gelmekte olduğunu sandı. Nitekim halk arasında Haçlıların geleceği söylentisi de yayılmıştı. Haçlı zulmünden korkan halk, muhtelif memleketlere göç etti. Kerek, Dımaşk ve Mısır'a gidenler oldu. Yollara düşen halk perişan oldu. Fakat Müslümanlar üzerinde olumsuz etkiler bırakan söylenti asılsız çıktı. Ahali tarafından terk edilen evler askerler tarafınca yağmalandı. Kutsal Mezar kilisesi de bir gurup müteassıp insan tarafından yağmalanmak istendiyse de Sultan buna müsaade etmedi<sup>396</sup>. Kudüs civar bölgesinde surların yıkımı ve oluşan panik ortamı bölgede fiyatların olağan dışı yükselmesine neden oldu<sup>397</sup>. Kalelerin yıkımından sonra el-Kâmil ve el-Muazzam, tüm Müslüman dünyasından yardım isteyerek imdat çağrısında bulundu. el-Âdil döneminde Halifeden yardım istenmişti. Ancak, Halife büyük bir ordu göndereceğini Eyyûbi sultanına beyan etti ise de söz verdiği muazzam orduyu hiçbir zaman göndermedi. Zor durumda bulunan iki kardeş, şimdi en büyük desteği el-Cezire emiri el-Melikü'l-Eşref Musa'dan beklemekteydi. İki kardeş el-Eşref'e yazdığı mektubunda kendi gelemeyecek bile olsa ondan takviye kuvvet göndermesini istedi<sup>398</sup>.

### 3.9.3. Dimyat'ta Eyyûbi ve Haçlılar arasındaki Çatışmalar

Dimyat garnizonu olan el-Âdiliye ve (Aşmum) Eşmum Tannah arasında kalan bölgede Menzale gölü ve Nil nehrinden ayrılmış çok sayıda kanal bulunmaktaydı. Fakat bu kanallar saldırıya elverişli değildi. Bu nedenle ne Müslümanlar ne de Hristiyanlar etkili bir taarruzda bulunamıyorlardı. Haçlılar, Müslümanları sıkıştırmak amacıyla şehrin karayla olan kısmının irtibatını kopararak bu noktaya duvar inşa ettiler<sup>399</sup>. Bu nedenlerden dolayı Müslümanlar etkili bir taarruzda bulunamıyorlar binbir zorluk içinde buldukları taaruzlar da netice vermiyordu<sup>400</sup>. Bu arada Haçlı kuvvetleri de sürekli olarak Dimyat'a saldırılarda

<sup>396</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 283; Runciman, a.g.e., III, 139; Şeşen, Eyyûbiler, İsam, 106; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 83; Van Cleve, a.g.e., 410- 411. İbnü'l-Esir'e göre Kudüs surlarının yıkımı ancak Dimyat şehrinin Haçlılar tarafından zapt edilmesinin ardından gerçekleştirmiştir. Bkz. İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, s.283.

<sup>397</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>398</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 283; Runciman, a.g.e., III,139.

<sup>399</sup>Şeşen, Eyyûbiler, İsam, 106; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>400</sup>Runciman, a.g.e., III, 138; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

bulunmaktaydı. Bu süreç zarfında Dimyat dışardan yardım alamadı. Fakat şehir bütün gücüyle direnmekte ve nefis ateşiyile Haçlıların kuşatma araçları yakılmaktaydı<sup>401</sup>.

el-Melikü'l-Kâmil düşmana yaptığı baskıyı artırmak için Dimyat'ın yaklaşık on kilometre güneyinde bulunan Fâriskur'da bir ordugâh kurmaya karar verdi. Müslüman birlikleri, böylece Dimyat'a ani bir taarruzda buldukları takdirde Haçlıları arka taraftan kuşatma imkânına sahip olacaktı<sup>402</sup>. el-Muazzam tarafından gönderilen takviye kuvvetler 3 Mart 1219'da Dimyat'a ulaştı. Bunun üzerine Müslümanlar Haçlı kampına ciddi saldırılara başladı. 3 ve 7 Mart'taki saldırının püskürtülmesinin ardından Haçlılar hemen hemen bir mil uzunluğunda otuz sekiz gemiden yapılmış ikinci bir köprü yaparak kuşatmayı sıkılaştırdı<sup>403</sup>. 31 Mart 1219'da Müslümanlar, hem Haçlı kamplarına hem de köprülerin dubalarından birine genel bir taarruzda bulunmuş, nihai saldırıları 7 Nisan'da geri püskürtülmüştü<sup>404</sup>. Dimyat salgın hastalık, saldırılardan dolayı yaralananlar, mahrumiyet ve zaiyat gibi durumlardan bir hayli zayıfladığı gibi dışardan yardım da alamıyordu. el-Kâmil, Dimyat ile irtibatını ancak Hamalı Şemâyil adında bir yüzücü aracılığıyla sağlayabilmekteydi<sup>405</sup>.

1219 baharında birçok Haçlı evlerine dönmek için harekete geçti. Bunlar arasında Haçlı ordugâhından Mayıs başlarında ayrılan Avusturya dükü Leopold'da vardı<sup>406</sup>. Leopold III. Haçlı seferi sırasında kötü bir ün kazanmasına rağmen V. Haçlı seferinde yıldızı parlayanlar arasındaydı. O, iki yıl Haçlı ordusunda bulunduğu için yeminini yerine getirdiğini düşünmekteydi. Yurduna dönmeye karar veren Avusturya Dükü, iki yıllık hizmetine karşılık Hristiyan dünyası içerisinde bir muhalefetle karşılaşmayacağını ummaktaydı. Onun gidişi haçlılar arasında hoş görülmedi<sup>407</sup>. Papa legatı Pelagius aslında Avusturya Dükü Leopold'dan Haçlıların evine dönmelerini geciktirmesi için elinden geleni yapmasını istemişti. Bunun yanı sıra Pelagius onlara taviz vererek günahları için hoşgörölü davranmıştı. Ancak orduya yeni varışlar başlamadan daha fazlası yurtlarına dönmek için harekete geçti. 16 Mayıs'ta batıdan gelen takviye kuvvet, at ve yiyecek getirdi. Yeni gelenlerle birlikte yiyecek sıkıntısı çekmemek için acil önlemler alınmalıydı. Bunun için

<sup>401</sup>Şeşen, Eyyübiler, İsam 106; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>402</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>403</sup>Van Cleve, a.g.e., 411.

<sup>404</sup>Van Cleve, a.g.e.,411.

<sup>405</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>406</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84, Van Cleve, a.g.e., 411.

<sup>407</sup>Runciman, a.g.e., III, 139.

Suriyeli Baron olan Guy Embbroice of Gibelet, Kıbrıs adasından yiyecek satın almak için önemli bir meblağ hazırladı<sup>408</sup>.

Ayrılıklar nedeniyle Haçlı ordusunun günden güne sayısı azalırken bu sırada Sultan sürekli olarak mevzilerini güçlendirmekteydi. Müslümanlar, 16 -18 Mayıs'ta tüm gücüyle Haçlılara saldırdı. Mücadeleler devam ederken Müslümanların naaşları Hristiyan kampının siperlerini doldurmakta ve savaş alanını tümüyle kaplamaktaydı. Müslümanların etkili saldırısından korkan Haçlılar, askerlerin Müslümanlar karşısında dağılmasını engellemek için Lombardların iyi bildiği bir işaret levhadan yararlandı. Bu işaret levha bir aracın üzerine yerleştirildi. Komutanlar, piyadelerine bu işareti taşıyan aracı takip etmelerini emretti. Piyadeler durum avantajlı hale geldiğinde saldırıya geçeceklerdi. 26 Mayıs'taki Müslüman saldırısında Haçlılar bu işaret levhadan faydalandılar. Mücadele sırasında daha önce hiç görmedikleri bu alet nedeniyle şaşkınlığa uğrayan Müslümanlar, bir tuzak olabileceği endişesiyle Hristiyanlara karşı saldırıyı bıraktı<sup>409</sup>.

Hristiyanlar şehir üzerine yeni bir saldırıya hazırlanıyorlardı. Saldırı için duvar altına bir tünel kazarak operasyonda bulunmayı planladılar. Ancak tünel açmak surların dışında hisar hendeğinde bulunan sudan dolayı elverişsizdi. Haçlılar taarruzun başarılı olması gerekiyorsa, bunun yukarı taraftan yapılması gerektiğini düşündüler. Fakat Fâriskur'da bulunan Müslüman kampı Haçlıları endişeye sevketmekteydi. Haçlı liderleri arasında saldırı taraftarı olmayanlar azımsanmayacak derecedeydi. Ancak Papa legatı Pelagius, düşmana saldırı taraftarıydı. Haçlı ileri gelenlerinden biri, düşmana ve şehre saldırmak için askeri birliklerinin yetersiz ve Müslümanların Haçlılardan beşte bir oranında sayıca fazla olduğunu ifade ediyordu. Bu itirazlardan hoşnut olmayan ve itirazlara kulağını tıkayan Pelagius stratejik bir hata yaparak 8 Temmuz 1219 günü kıyıda şehir üzerine saldırıya başladı. Frison ve Venedik askerleri çapa, halat ve diğer ekipmanları tedarik ettikten sonra ilk saldırıya başladılar. Fakat Müslüman birlikleri nefis ateşi ile karşılık verince Haçlılar geri çekilmek zorunda kaldı. Gelen bir haber üzerine el-Kâmil, Haçlı birliklerinin İtalyanlardan yardım almalarını engellemek amacıyla Hristiyan kamplarını iki gün boyunca taciz etti<sup>410</sup>.

<sup>408</sup> Van Cleve, a.g.e., 411-412.

<sup>409</sup> Van Cleve, a.g.e., 412.

<sup>410</sup> Van Cleve, a.g.e., 412.

Sultan el-Kâmil'in Hristiyan birliklerini sıkıştırması sebebiyle Haçlılar, gerçekleştirmek istedikleri genel bir saldırıya geçemediler<sup>411</sup>.

Aşırı soğuk geçen bir kışın ardından Haçlıların moralleri düzelmiş yeniden mücadeleye hazır bir ruh yapısına bürünmüşlerdi. Üstelik el-Melikü'l-Kâmil düşmanı mevzilerinden atamadığı gibi kuşatmayı da yaramamamıştı<sup>412</sup>. Pelagius ise başarısız saldırı girişiminin ardından planının halen başarılı olacağı inancı içerisindeydi. Pelagius'un planı bir takım işlerden dolayı gecikmeye uğramasına rağmen Haçlılar, 13 ve 31 Temmuz'da Müslümanlar üzerine yeni saldırılara başladı<sup>413</sup>. Haçlı ordugâhına 20 Temmuz'da Müslümanlar tarafından yapılan taarruz, her iki taraf için ağır kayıplara sebep oldu. Müslümanların geri püskürtülmesinin ardından Haçlılar tekrar taarruza geçtiler. Bu nafîle taarruzun ardından Müslümanlar az kalsın Hristiyan ordusunu mahvediyordu. Hristiyanlar ancak karanlığın bastırılmasıyla kurtulabilmişlerdi<sup>414</sup>. Haçlı ordusunun tüm başarısızlıklarına rağmen Pelagius, Ağustos ayı içerisinde Müslümanlara yeni bir saldırı yapmak için ısrarlıydı<sup>415</sup>. Hristiyan birliklerin 6 Ağustos 1219 tarihinde Müslümanlara karşı ikinci bir genel taarruza geçti ise de bu saldırı Müslüman birlikleri tarafından püskürtüldüğü için sonuçsuz kaldı<sup>416</sup>.

#### 3.9.4. Haçlıların Aralarındaki Güvensizlikler ve Fâriskur'a Yürümleri

Netice vermeyen Dimyat kuşatması sırasında Haçlılar arasındaki gerginlik artık kırılma safhasına ulaşmıştı. Tekrarlayan başarısızlıklar özellikle piyadelerin morallerini bozmaktaydı. Krallar ve prensler Haçlı birlikleri tarafından ihanetle suçlandılar. Haçlıların sürekli başarısızlığı, birbirlerine karşı yöneltilen suçlamaları artırdığı gibi birbirlerine karşı öfkeyi de artırdı. Piyadeler artık Müslümanlara saldırmak için isteksizdi. Pelagius, Haçlılar arasındaki ayrılıkları en aza indirmek için elinden geleni yapıyordu. Halinden memnun olmayan Haçlılar, sonsuza kadar alıkonulmalarına dair protestolu söylemler dile

<sup>411</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>412</sup> Runciman, a.g.e., III, s.139.

<sup>413</sup> Van Cleve, a.g.e., 413.

<sup>414</sup> Runciman, a.g.e., III, 139; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 83.

<sup>415</sup> Van Cleve, a.g.e., 413.

<sup>416</sup> Runciman, a.g.e., III, 139; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84.

getirmekteydiler. Haçlıların bu gibi şikâyetlerine karşılıklı suçlamalar da eklenince durum daha da vahim bir hâl almaktaydı<sup>417</sup>.

Haçlılar için peş peşe gelen talihsizlikler, seferin aşağı kademelerindeki askerlerin icraata geçmelerine sebep oldu. Askerler kumandanlarını idare yönetiminde başarısız ve tembel olmakla suçladılar. Buna ek olarak Jean de Brienne ve Pelagius Ağustos ayı sonlarında icra edecekleri plan üzerine tartışılar. Pelagius kuşatmanın sıkı bir şekilde devam etmesini isterken, Kral ise Sultan'ın karargâhı üzerine yürünmesinin taraftarı idi. Durumdan memnun olmayan askerlerin Kudüs kralını desteklenmesiyle Jean de Brienne'nin önerisi kabul gördü.<sup>418</sup>

Haçlı liderleri, Jean de Brienne'nin tavsiyesi üzerine Fâriskur'da bulunan Müslüman ordugâhına yürümeye karar vermişti. Lâkin askerlerin teşvikiyle düşman kampına yapılacak saldırı oldukça kötü planlanmıştı. Plana göre; Birinci gurup, kamp savunma birliği, ikinci gurup, gemilerde görev yapan birlik, üçüncü gurup, el-Kâmil'in kampına karadan yürüyüş yapmak üzere Haçlılar, üçe bölündüler<sup>419</sup>. Haçlı birlikleri, 29 Ağustos tarihi itibarıyla düzensiz bir şekilde Müslümanların bulunduğu Fâriskur'a doğru yürüyüşe geçtiler<sup>420</sup>.

Haçlılar, Müslümanlara yaklaşınca Müslümanlar, onların çadırlarına saldırıp ricat ediyormuş gibi göründü. Böylece Haçlılar Müslümanları takip etme konusunda tereddütte bırakılacaktı<sup>421</sup>. Müslümanların niyetini anlamak için Kral Jean de Brienne gece kamp yapmayı tavsiye etti. Aynı zamanda Menzalah gölü ve Nil nehri arasında tatlı su kaynağı bulunmamakla birlikte muhtemel ki Haçlılar bulunduğu bölgede kısıtlı su kaynağına dayanıyordu. Bu süre boyunca sıcaklık ve susuzluk, askeri kötü bir şekilde etkiledi. Önceleri saldırı için yaygara koparanlar şimdi geri çekilmek için ısrar ediyordu. Müslümanlar Haçlıların bu kararsızlığını anladıklarında geri çekiliyor gibi yapmayı bırakarak dağılıp bocalayan orduya saldırıya geçtiler. Oliver'in ifadesine göre ilk kaçan Kıbrıslılardı. Kudüs patriği ve Pelagius şimdi geri çekilmenin yolunu arıyorlardı. Pelagius bir ara komutayı ele geçirmeye çalıştı. Fakat başarısız oldu. Kral Jean, Hospitaller, Templier, İngiliz ve Fransız asillerinin müdahalesiyle Haçlı ordusu felaketten kurtulabildi. Fakat en iyi Haçlı güçlerinin

<sup>417</sup>Van Cleve, a.g.m.,413.

<sup>418</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84; Van Cleve, a.g.m., 414; Runciman, a.g.m., III, 140.

<sup>419</sup>Van Cleve, a.g.m., 414.

<sup>420</sup>Runciman, a.g.e., III, 140; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 84; Şeşen, Eyyübiler, İsam, 106.

<sup>421</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84; Şeşen, Eyyübiler, İsam, 106; Runciman, a.g.e., III, 140.

de aralarında bulunduğu yaklaşık 4 bin üç yüz kadar ağır kayıp verildi<sup>422</sup>. Haçlılar bu saldırı sonucu kesin mağlup olmaktan binbir güçlükle kurtulabilmelerine rağmen karargâhlarını korumayı başarabildiler<sup>423</sup>.

### 3.9.5. el-Melikü'l-Kâmil'in Barış Çabaları

Müslüman ve Haçlılar arasındaki çarpışmalar devam ederken Haçlı ordugâhında Aziz François d' Assisede<sup>424</sup> adında itibar sahibi bir zat bulunmaktaydı. Parlak bir mazisi olmayan ve geçmişte pek çok Hristiyanı kandıran Aziz François d' Assisede, Dimyat kuşatması sırasında iki taraf arasında görüşmelerde bulunmak amacıyla Pelagius'dan Sultan'ı ziyaret etmek için müsaade istedi. Aziz François, müzakereci bayrağı ile Müslümanların ordugâhı Fâriskur'a gönderildi. Müslüman askerler ilk olarak ondan şüphelendiler. Fakat daha sonra akli dengesinin yerinde olmadığını düşündüler. Sultan büyük bir nezaket ve sabırla onu dinleyerek onunla din tartışmasına girmede. Sultan tarafından iyi ağırlanan ve kendine sunulan değerli pek çok eşyayı almayı reddeden Aziz François, güven içinde Hristiyan ordugâhına yollandı<sup>425</sup>.

el-Melikü'l-Kâmil, Aziz François gibi kim olduğu belli olmayan bir şahsa gerek duymadan zaten Hristiyanlarla barış yapmak için meyilliydi. Gerek Mısır ve gerekse sultanın ordusunun içinde bulunduğu durum el-Kâmil'i Haçlılarla barışa zorlar nitelikteydi. Nitekim düzenli olarak yaz aylarında taşan Nil Nehri bu yaz yetersiz kalmıştı. Bu nedenle Mısır'ı bir kıtlık tehlikesi bekliyordu. Civar ülkelerden hızlı bir şekilde iâşe temini yoluna gidildi. el-Kâmil'in kardeşi el-Muazzam da kuzeyde iyi gitmeyen olaylar nedeniyle artık birlikleriyle birlikte Suriye'ye dönmek istiyordu. Bunun yanı sıra doğuda Harzemşah ve Moğol tehlikesi baş göstermişti<sup>426</sup>. İki kardeş, kuzeyde bulunan kardeşleri el-Eşref'in faaliyetlerinden endişe duymakta ve Celaleddin Harzemşah'ı ona karşı kullanmak için plan yapmaktaydılar<sup>427</sup>.

<sup>422</sup>Van Cleve, a.g.m., 414; Runciman, a.g.e., III, 140. Hayatını kaybedenler arasında Siene kontları veTemplier tarikatı lideri Guillaume de Chartre da vardı. Bkz. Van Cleve, a.g.m., 411-412.

<sup>423</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84; Şeşen, Eyyübîler, İsam, 106.

<sup>424</sup>Aziz François d' Assisede, 13. yy'ın başlarında ortaya çıkan iki tarikatten biri olan Fransiskanlar'ın kurucusudur. Aziz Francis, ailesini terk ederek, hayatını düşkünler, yoksullar ve cüzzamlılar arasında geçirdi. Kısa sürede etrafına topladığı müridlerine İsa'nın yoksul ve alçakgönüllü yaşamını, büyük bir hevesle benimsetti. Bkz. Roberts, a.g.e., 236.

<sup>425</sup>Runciman, a.g.e., III, 140; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84.

<sup>426</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84.

<sup>427</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84.

Ancak Celaleddin Harzemşah'ı el-Eşref'e karşı kullanmak tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. el-Eşref'i bertaraf edelim derken Celaleddin bölgede bir güç olabilirdi.

Müslümanların içinde bulunduğu bu zorluklardan dolayı el-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Kâmil Haçlılara yaklaşmayı daha mantıklı buldu. el-Muazzam, el-Kâmil'in Haçlılarla girişeceği her türlü dostluk münasebetini desteklemeye karar verdi. Eylül ayı içerisinde Sultan tarafından Haçlı ordugâhına bir Haçlı esiri gönderildi. Frank esir, sultanın kısa bir ateşkes teklifinin ardından Müslümanların Kudüs'ü teslim etmeye hazır olduklarını bildirdi<sup>428</sup>. Sultanın sunmuş olduğu ateşkes kabul olunduysa da Haçlılar, diğer barış şartlarını görüşmeyi reddettiler. Mütareke, iki tarafın malzemelerini onarması ve tedarik etmesi için kullanıldı. Bir kısım Haçlı, mütarekeyi yurtlarına dönmek için fırsat olarak görerek seferden ayrıldı. Nitekim 12 geminin 14 Eylül'de ordugâhtan ayrılması Haçlıların mütarekeyi bir fırsat olarak gördüğünü gösteriyordu. Haçlılar için neyse ki bir hafta sonra bir Fransız asilzadesi 10 Ceneviz gemisiyle ordugâha geldi<sup>429</sup>.

Mütarekeyi ilk bozan el-Melikü'l-Kâmil oldu. 26 Eylül'de Haçlı birliklerine saldırdı. Yeni gelen Haçlılar, müdaafaya başarılı bir şekilde katıldılar. Her ne kadar mütarekeyi el-Kâmil bozsa dahi barış ümidini yitirmemişti ve Dimyat'ı elinde tutamayacağını da biliyordu. Şehir hastalıklar yüzünden öylesine çok kayıp vermişti ki; şehri korumak için şehirde adam kalmamış bunun yanı sıra şehre takviye kuvvet sokmayı da başaramamıştı. Bulduğu durumdan kurtulmak amacıyla farklı yollar arayan el-Kâmil, Hristiyan ordugâhına casuslar gönderdi. Fakat bu casuslar da başarısız oldu<sup>430</sup>. Yakalanan iki casus ibret olsun diye atın arkasına bağlanarak kamp boyu sürüklendi. Hristiyanlarda benzer şekilde ani Müslüman taaruzlarını öğrenmek için casuslar kullandılar. Böylece hem kampı ve hem de köprüyü korumak için yeni önlemler aldılar. Bu arada Pelagius Haçlı ordugâhını kuvvetlendirmek için, ordugâha gemilerle nakliye yapabilecek Haçlılara iki yıl boyunca müsamaha göstereceklerini açıkladı<sup>431</sup>.

el-Melikü'l-Kâmil her gün bir Haçlı birliğinin ilerlemesinin haberini bekliyordu. Sultan ordugâhını Nil Nehri'nin Dimyat kolu üzerinde bulunan Talha'ya naklederek olası

<sup>428</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84-87.

<sup>429</sup> Runciman, a.g.e., III, 141.

<sup>430</sup> Runciman, a.g.e., III, 141.

<sup>431</sup> Van Cleve, a.g.m., 416.

Haçlı taarruzuna karşı koymak için nehrin iki yakasına müdafaa siperleri açtırdı. Ancak onun beklediği bu taarruz hiç bir zaman gerçekleşmedi<sup>432</sup>.

Nehrin kuşatma birlikleri tarafından çepeçevre kapatılması zaman geçtikçe halkı perişan etti. Sokaklar ölümler ve ölmek üzere olanlar ile doldu. Et, yumurta, ekmek gibi ana beslenme için gereken yiyecekler de yaşanan kıtlık umutlarını tüketmekteydi. el-Kâmil ümitsizlik içerisinde barış teklifini yineledi. Ekim ayı sonlarında iki Hristiyan savaş esirini Haçlı karargâhına gönderdi. Hristiyanlar Mısır'ı boşalttıkları takdirde onlara Kerek ve Şevbek dışında Kutsal Kudüs'ün ve Gerçek Haç<sup>433</sup> vermeyi teklif etti. Hristiyanlara bundan başka Celileyi ve bütün orta Filistin'i teslim edecekti. Müslümanlar ise yalnız Mâverâ-i Ürdün kalelerini ellerinde bulunduracaklar fakat bunun içinde haraç ödeyeceklerdi. Bu arada Sultan ateşkes teklifini de yineledi. Bununla birlikte yirmi soylu Müslüman'ın Hristiyanların elinde rehin olarak kalacağını beyan etti. Bunların yanı sıra yıllar önce Hittin'de ele geçirilen kutsal haçın onarılmasını ve bu haçla birlikte Mısır ve Suriye'de yaşayan mahkûmların iade edileceğini vaat etti. Haçlılar bu teklif karşısında şaşırılmışlardı. Hiç savaşmadan Hristiyanlar için önemli bir haç merkezi olan kutsal şehir Nasıra'yı (Nazareth) aynı zamanda Gerçek Haç'ı elde edeceklerdi<sup>434</sup>.

Hristiyan liderler tarafından yapılan toplantıda teklifin kabulünden yana olan Kral Jean de Brienne, İngiliz liderler, Fransızlar, Suriyeliler ve Almanlar tarafından desteklendi<sup>435</sup>. Tartışmalar o kadar uzadı ki Pelagius taraftarlarından Akkâ pisikoposu Jacques, el-Kâmil'in kurnaz olduğunu ve Hristiyanları birbirine düşürmek amacıyla bu teklifi yaptığını ileri sürdü. Beklenen kuvvetlerin ordugâha katılmasıyla cesaretlenen Haçlılar, Pelagius taraftarlarının da ağır basması ile birlikte Sultan'ın barış antlaşmasını reddettiler<sup>436</sup>.

Kudüs Kralı Jean de Brienne'nin Müslümanlarla anlaşmak için ısrar etmesinin gerekçeleri vardı. Özellikle şehrin hakları konusunda anlaşmaya gidilmesi taraftarıydı.

<sup>432</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>433</sup>Hristiyanlar tarafından Hz. İsa'nın asıldığına inanılan haçtır. Bizanslı Azize Helena (ö. 329) tarafından ilk defa bulunmuştur. Bir süre Sasanilerin elinde bulunan Haç, Bizanslılar tarafından geri alınmıştır. Haçlı seferleri sırasında Gerçek Haç, seferleri demoralize etmek amacıyla özellikle ruhban sınıfı tarafından kullanılmıştır. Bkz. Yavaş, H. (2015). V. Haçlı Seferi ve İslam Dünyasına Etkileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Samsun, 44.

<sup>434</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84; Van Cleve, a.g.m., 414-417, Runciman, a.g.e., III, 140-146.

<sup>435</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 84; Van Cleve, a.g.m., 417.

<sup>436</sup>Van Cleve, a.g.m., 417.



Jean'e göre Dimyat, Haçlılar için çok büyük bir kazançtı. Bunun yanında iki yıldan daha fazla süren savaş Jean'i finansal zorluklara sokmuş olmalıdır. Nitekim 18 aydır ordu Mısır'da bulunmaktaydı. 1219 sonuna kadar Jean açıkça kaynak sağlamak amacıyla Dimyat'ın kontrolünü almaya ihtiyaç duydu. Kral Jean'in niyeti en azından Almanya ve Sicilya Kralı Friedrich gelene kadar şehre sahip olmaktı<sup>437</sup>.

Müslümanlar ile anlaşmaya varılması konusunda Haçlılar arasındaki tartışma ciddi bir boyutta olmasına rağmen Papa'ya gönderilen rapor ve mektuplarda Haçlıların içinde bulunduğu durum zikredilmemektedir. Tam aksine Haçlı liderleri, Papa'ya birleşik bir cephe sunarak para ve takviye kuvvet ihtiyaçlarını belirtmektedirler. Bununla birlikte Haçlılar mümkün olan en kısa zamanda gecikmiş olan Haçlıların gelmesini istemekte ve bu Haçlı seferinin en önemli şahsiyeti olan Almanya ve Sicilya kralı Friedrich'in gecikme yapmaksızın yeminini yerine getirmesini beyan etmekteydiler<sup>438</sup>.

Pelagius tarafından anlaşmanın reddedilmesinin ardından 3 Kasım 1219 günü Sultan, Hristiyan hatlarını yarmak için kuvvet gönderdi. Bu kuvvetler Nerves kontu Hervey of Donzi tarafından tutulan bölgeyi geçmeyi başararak kampa girdi. Fakat Templier ve Hospitalierlerin güçlü savunması neticesinde Müslümanların başarılı olması öneldi. Müslümanların bir kısmı yakalanırken bir kısmı kaçabildi. Bunlardan ancak çok azı Dimyat'a girmeyi başardı. Hatalı görülen Nerves kontu kamptan sürgün edildi. Bu olay Haçlılar arasında bulunmayan bir uzlaşma ortaya koyabilmişti<sup>439</sup>.

### 3.9.6. Haçlı Birliklerinin Dimyat'ı Ele Geçirmesi

Haçlıların anlaşma şartlarını reddetmesinin akabinde Papa legatı Pelagius tarafından Dimyat'a keşif için gönderilen bir birlikten haber geldi. Dimyat surunun boş olduğu haberini alan Haçlılar kara üzerinden Dimyat'a doğru ilerlediler. Bu sırada el-Melikü'l-Kâmil birliklerini alarak Mısır üzerine yürüyordu. Kaynaklarda belirtilen bu habere göre; Dimyat

<sup>437</sup>Perry, a.g.e., 104.

<sup>438</sup>Perry, a.g.e.,105. Sultan'ın Haçlılara yaptığı barış teklifinin zamanı açısından çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Sultan tarafından barış teklifi yapıldığını ve iki taraf arasında elçiler gidip geldiğini biliyoruz. Bunlardan ilki 1219 sonbaharında Haçlılar Dimyat'ı ele geçirmeden önce, ikincisi ise yaklaşık iki yıl sonra 1221 ortalarında Haçlıların Kahire yönünde şehirden güneye ilerlediklerinde yapılmıştır. Bu iki anlaşma da delta üzerinde Haçlıların derecesini kesin olarak yansıtmaktadır. Bkz. Perry, a.g.e., 94. Barış görüşmeleri iki taraf arasında 1219 Eylül ve Ekim ayında gündeme gelmiştir. Fakat bu tarihlerden önce de iki taraf arasında elçiler gidip gelmektedir.

<sup>439</sup> Van Cleve, a.g.m., 416.

garnizonu çok zayıflamıştı. Hatta o kadar zayıfladı ki bütün kulelere adam yerleştirmek neredeyse imkânsız hale gelmişti<sup>440</sup>.

4 Kasım 1219 gecesi Hospitaller tarafından makinelerle oyulmuş olan kuleden gözlem yapan dört muhafız bölgenin, terk edilmiş olduğundan şüphelendi. Emin olmak için Merdivenlere tırmanarak gözlem yaptıklarında hem duvar hem de kuleyi terk edilmiş olarak buldular. Haçlı birlikleri Dimyat şehri karşısında ordugâhlarını kurarak hem karadan hem denizden taarruza geçtiler. Haberin ertesi günü 5 Kasım 1219 salı günü Haçlı birlikleri bütün kuvvetleriyle Dimyat şehrinin dış surunu aştı. Haçlı birlikleri, ciddi bir direnişle karşılaşmadığı için şehrin iç surlarını da kolaylıkla ele geçirdiler. Haçlıların sert bir direnişle karşılaşmamasının nedeni şehirdeki bulunan ahalinin çok hasta olması idi. Dimyat halkı o kadar hastalık içersindeydi ki şehir ahalisinden yalnız 3 bin kişi hayatta kalabilmişti. Dimyat'ta sağ kalan bu ahalinin çoğu da kendi ölümlerini gömemeyecek kadar halsiz bulunmaktaydı.

Dimyat'ın Haçlılar tarafından zaptı ve Dimyat'taki Müslümanlar hakkında kaynaklardaki bilgiler çeşitlilik arz etmektedir. Döneme şahitlik eden ve daha sonra V. Haçlı seferinin tarihini yazan Oliver'in bildirdiğine göre bir direnç ile karşılaşmaksızın Dimyat ele geçirildi. Fakat Dimyat'ın ihanet sonucunda ele geçirildiğini kaydeden Haçlı kaynakları da bulunmaktadır. Arap kaynaklarının çoğu Dimyat'taki halkın köleleştirildiği ya da öldürüldüğü konusunda hem fikirdir. Çağdaş kaynakların ifadesine göre ise Dimyat ahalişi şehir ele geçirildiğinde ya ölmüştü ya da çok hastaydı. Caddeler ve evler cesetlerle dolu olup bunlar köpekler tarafından kısmen parçalanmıştı. Haçlıların şehre yapamadığını salgın hastalık yapmıştı. Kuşatma başladığı sırada şehrin nüfusu 80 bin idi. Kuşatma sonrasında bu rakam 3 bine düşerken hayatta kalabilenlerden yalnızca 100 kişi hasta değildi. Belki de şehir hasta olmasaydı el-Kâmil'in şehirde bulunmamasına rağmen kendisini savunarak Haçlı belasından Müslümanları kurtaracaktı. Zira hayatta kalan, fakat hasta olan 3 bin kişi Hristiyanlara karşı canla başla mücadele etmesine rağmen yardım alma ve kurtuluş ümidi kalmayınca şehri Haçlılara teslim etti<sup>441</sup>.

Ramazan Şeşen'e göre; Haçlı birliklerinin sürekli olarak Dimyat'a yapmış olduğu taarruzlar neticesinde el-Melikü'l-Muazzam'ın Dimyat'a yardım için gönderdiği İbn el-

<sup>440</sup> Van Cleve, a.g.e., 418; Runciman, a.g.e., III, 142.

<sup>441</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 499; Van Cleve, a.g.m., 418; Runciman, a.g.e., III,142; Barber and Bate, a.g.e., 119.

Çarhî en-Nâhizve arkadaşları şehit düştü. Haçlılar Müslüman hendeklerinin bir kısmını ele geçirdiler. Yardım alamayacağını anlayan müdafiler, Hristiyan karargâhına elçi göndererek aileleri ve taşınabilir mallarıyla kentten çıkmalarına izin verilirse şehri teslim edeceklerini bildirdiler. Haçlılar teklifi kabul edince 5 Kasım 1219 Salı sabahı Dimyat kapıları Haçlılara açıldı. Haçlılar şehre girerek burçlara bayraklarını diktiler<sup>442</sup>.

Sıbt b. el-Cevzî'nin nakline göre “ *Haçlılar sözlerinde durmadılar. Şehre girince halkı öldürmeye ve esir etmeye başladılar. Şehrin camiinde kadınlara tecavüz ettiler. Caminin minberini, mushafını, öldürülenlerin başlarını, esirleri gemilerle ülkelerine gönderdiler. Büyük camii kilise yaptılar. Sadece, dindar kişilerden Ebü'l-Hasan b. el-Fazl'a dokunmadılar. El-Kâmil ve el-Muazzam Dimyat'ın düşmesine çok üzüldüler, ağladılar.* ”<sup>443</sup>

Abu'l-Farac'ın rivayetine göre geriye kalan halk tüm gücüyle Haçlı kuvvetlerine karşı koymaya çalıştı. Halk, Müslüman güçlerin kendilerine yardıma geleceğini düşünerek durum ümitsiz kalıncaya kadar çarpıştı. Fakat el-Kâmil ihanete uğrayacağı korkusundan Mısır'dan çıkıp Dimyat halkına yardım götüremedi. Haçlılar dokuz ay boyunca Dimyat'a saldırdı. Beklediği yardımı bir türlü alamayan halk, şehri Haçlılara teslim etti. Haçlılar şehre girdiklerinde şunu ilan ettiler: “ *Araplar içinde herkim levazımını alıp gitmek isterse gidebilir. Kalmak isteyen de kalabilir.* ” Fakat halkın çoğu şehri terk etmedi<sup>444</sup>.

Bazı kaynaklar, Haçlıların Müslüman nüfusu şehirden çıkarmakla ilgili çelişkili bilgiler vermektedir. Bu bilgilere bakılacak olursa Dimyat'ın işgalinin ardından Haçlılar, başlarda Müslümanları yurtlarından çıkma konusunda özgür bırakmış olabilmekle birlikte daha sonra bu durumun Haçlıların imar ve iskân politikasından dolayı zamanla değişmiş olabileceğini de göz önünde bulundurmamak gereklidir.

İbn el-Esîr'de Dimyat askerlerinin aman dileyerek teslimini kaydetmektedir. Ancak İbn Vâsıl, Makrîzî gibi Arap kaynaklarının yanı sıra bir kısım Haçlı Kaynakları, Haçlıların burç kuşatmasından başlayarak 16 ay kadar süren kuşatma neticesinde meydana gelen mahrumiyetten, hastalıktan, savaştan Dimyat halkının bitkin düştüğünü, 5 Kasım 1219 günü

<sup>442</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 85.

<sup>443</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 85.

<sup>444</sup> Abû'l Farac, a.g.e., II, 499. Abû'l Farac göre; Haçlılar ile barış müzakereleri sürerken "Müdafilerin aileleri ve taşınabilir mallarıyla birlikte şehirden çıkıp gitmeleri; silahları ve taşınmaz mallarını ve şehri düşmana terketmeleri kararlaştırıldı." Bkz. Abû'l Farac, a.g.e., II, 499.

kaleyi muhafaza eden müdafilerin bulunmamasıyla Haçlıların saldırıya geçmesi sonucu şehri ele geçirdiklerini kaydetmektedir<sup>445</sup>.

### 3.10. İşgalin Ardından Dimyat

Haçlılar, şehre girdiğinde şehirde az miktarda yiyecek bulmasına rağmen, altın ve gümüş, ipek kıyafetler, pahalı giysiler ve pek çok değerli malzeme bol miktarda bunuyordu. Dimyat'a giren Haçlılar hemen her yeri yağmaladılar. Ele geçirilen bu değerli hazineler Haçlı birlikleri arasında mevki ve nüfuza göre tahsis edildi. Papalık legatı eğer bu hazineler askerler tarafından gizlenip çalınacak olursa eşyaları çalan askerlerin aforoz edileceğini ilan etti. Fakat onun bu tehditleri askerlerin değerli eşyaları çalmasını engelleyemedi<sup>446</sup>. Zira Avrupa'nın birçok yerinden kılıf geçirilmiş Haçlı seferine katılan askerlerin de amacı bu değil miydi?

Haçlılar şehri tamamen işgal ettikten sonra şehir halkında yaklaşık dört yüz zengin kişiyi rehin aldı. Küçük çocuklar vaftiz edilerek kilise hizmetinde bulunmaları amacıyla Hristiyan din adamlarına teslim edildi. Geriye kalan şehrin ahalisi ise köle olarak satıldı. Mart 1220 tarihli James of Vitry'in Papa'ya gönderdiği mektup'ta ele geçirilen esirlerden şu şekilde bahsedilmektedir. *"(...) Düşman tarafından ele geçirilen adamlarımız ile değiş tokuş yapmak için şehirde ele geçirdiğimiz en iyi ve zengin 400 Müslüman Arap'ı alı koyduk. Onları beslemek çok maliyetli olacağından diğer pek çok Müslüman Arap'ı köle olarak Hristiyanlara sattık; çok genç olanlar benim param ve çabam sayesinde alı konuldu. Bunların 500'den fazlası vaftiz edildi ve Tanrı'ya yöneltildi.(...)"*<sup>447</sup>.

Dimyat Haçlıların eline geçmesinin ardından burada neredeyse hiç yerli Müslüman halk kalmadı. Haçlı birlikleri Dimyat'ta ikamet etmeye başladı. Onlar bölgeye yerleşmekle kalmadı civar şehir ve kasabalara saldırarak halkı kılıçtan geçiriyor buraları Müslüman halktan boşaltmak istiyorlardı. Gerçekten zulümlere dayanamayan şehir halkı memleketlerini terk etmek zorunda kaldı. Nadiren kalan Müslümanlarsa, Haçlılara esir düştü. Dimyat şehrindeki Müslüman halkın bir kısmı burayı Haçlı zulmünden dolayı kendi rızasıyla terk etmiş, bir kısmı işgal sırasında ölmüş, bir kısmı ise Haçlılar tarafından öldürülmüştü. Dimyat bölge civarlarını Müslümanlardan boşaltmayı başaran Haçlı öncüleri

<sup>445</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86.

<sup>446</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86; Barber and Bate, a.g.e., 120; Runciman, a.g.e., III, 142.

<sup>447</sup> Barber and Bate, a.g.e., 120.

bölgeyi bir hayli gelişmiş biçimde bayındır ve müstahkem hale getirdiler. Onların imar konusundaki bu çabaları bu bölgelerin bir daha Müslümanlar tarafından kolay kolay zapt edilemeyeceği hissini uyandırıyordu<sup>448</sup>.

İşgal sonrası Hristiyan zulmünden hayatta kalmayı başarabilen az sayıdaki Müslüman ahali sürgün edildi. Daha sonra ise şehir Avrupa'dan gelen batılı konolonistler tarafından tekrar nüfuslandırıldı.<sup>449</sup> Dimyat işgalinden yaklaşık 20 gün sonra Haçlı birliklerinin bir kısmı Nil'in denize ulaştığı kollardan birinde ve Dimyat'dan yaklaşık bir kaç kilometre uzaklıkta bulunan Tinis (Tanis)<sup>450</sup> şehrine taarruzda bulunmak için harekete geçti.<sup>451</sup> 23 Kasım tarihine gelindiğinde Tinis'i kolay şekilde ele geçirdiler. Şehir eski ihtişamına sahip olmamasına rağmen, Menzalah gölü üzerindeki konumu nedeniyle kolay bir şekilde besin sağlanabilmekteydi. Nitekim bolca balığı, kuşu ve tuzu olan konumuna ek olarak birinci derecede önem arz eden müstahkem bir mevkiye de sahipti<sup>452</sup>. Daha önce Müslümanlar tarafından garnizon olarak kullanılan fakat yakın zamanda Haçlı zulmünden dolayı terkedilen şehre giren Haçlılar, bol miktarda ganimet elde ettiler. Bu ganimetler Haçlıların birbirine düşmesine sebep oldu. İtalyanlar ele geçirilen ganimetleri, adil bir şekilde paylaşımından yanaydılar ve nitekim onlar ganimet paylaşımında aldatıldıklarını düşünmekteydiler. Pelagius bunları desteklemek istemeyince isyan çıkardılar, Fransızlara karşı silahlандılar. Fakat nihayetinde İtalyanlar şehirden sürgün edildi. Bu sırada Pelagius seferin tamamıyla demoralize olmasını engellemek için çareler aramaktaydı. Templierler, Fransızlar ve Rahipler artık sırayla İtalyanları hedef aldı. Ancak barışı korumak adına İtalyanların lehine olarak ganimetlerin yeniden dağıtılması gerçekleşti ve birlik yeniden sağlanmış oldu. 2 Şubat 1220 tarihine kadar çatışmaların üstesinden gelindi ve Hristiyan zaferini sembolize eden resmi bir seramoni için şehir temizlendi. Şubat ayında şehirde kutsanan Ulucami, Aziz Bakire olarak katedrale çevrildi. Bireysel kuleler ve şehir duvarlarının dörtte biri sefere katılan çeşitli uluslara tahsis edildi. Bir kule Roma kilisesi için ayrılırken bir kule de Dimyat başpiskoposu için ayrıldı<sup>453</sup>.

<sup>448</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 282-286.

<sup>449</sup> Van Cleve, a.g.e., 419; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86.

<sup>450</sup> Tinis: Akdeniz ile Nil Nehri arasında bir göl ortasında bulunan zengin bir ada-şehirdir. Bkz. el-Mukaddesî, a.g.e., 216.

<sup>451</sup> Runciman, a.g.e., III, 142; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86.

<sup>452</sup> Van Cleve, a.g.e., 419.

<sup>453</sup> Perry, a.g.e., 103; Van Cleve, a.g.e., 420; Runciman, a.g.e., III, 142-143; Barber and Bate, a.g.e., 120. Pelagius Dimyatın ele geçirilişinden sonra Haçlıların fetihlerinin ve diğer edimlerinin tahsisini Papa adına

Dimyat zaptı ardından Kudüs Kralı Jean ve Papa legatı Pelagius arasındaki gerilim yeniden yükseldi. Haçlı ileri gelenleri Dimyat'ın gelecekteki idaresinin ne olacağı konusunda müzakerelerde bulundular. Kral Jean buranın Kudüs krallığına tabi olmasının gerektiğini ileri sürdü. Şövalye tarikatleri, Kral Jean'le aynı görüşteydi. Kral Jean tartışma sırasında üç donanımlı gemisi ile seferi terk edeceğine dair tehdit de bulundu. Pelagius ise kararın Papa tarafından verilmesini istedi. Pelagius'a göre, işgal edilen şehir bütün Hristiyanlığa yani kiliseye ait olmalıydı. Fakat çoğunluğun Pelagius'un aleyhinde olmasından ve kral Jean de Brienne'nin Akkâ'ya geri dönme tehditlerinden dolayı Pelagius, uzlaşmaya razı oldu. Legat Pelagius'e göre Kral Jean Alman Hükümdarı Friedrich Haçlı seferine iştirak edinceye kadar Dimyat'a hâkim olabilirdi<sup>454</sup>. Bir kayda göre; Dimyat zaptının ardından liderlerin isimlerinin yazıldığı resmi bir rapor oluşturulmuş, bu rapor Haçlı liderleri tarafından Papa III. Honorius'a gönderilmiştir. Sonuç olarak çetin tartışmalar neticesinde Dimyat şehri, Kudüs'e bağlandı<sup>455</sup>. Kış ayları başlarken bütün ordu zafer kazanmasına rağmen Haçlıların içinde bulunduğu anlaşmazlık nedeniyle hoşnutsuzluk içerisindeydi<sup>456</sup>.

Haçlıların Dimyat'ı zapt etmeleriyle Dimyat topraklarında serbest hareket etme kabiliyetleri artsa da Eyyübî ordularıyla karşılaşma ihtimali çok yüksekti. Haçlılar Dimyat'ı ele geçirerek civar göl ve limanları kontrol etme suretiyle büyük bir avantaj yakaladılar. Fakat zaman zaman ters esen rüzgârlardan dolayı gemiler limanlara sürüklenmekte böylece akıntıya kapılan gemiler Müslümanların eline geçmekteydi. Çevre liman ve göllerin Haçlıların elinde olması Mısır topraklarında onlara büyük üstünlükler sağlayacaktı. Her ne kadar Haçlılar liman ve gölleri ellerinde bulundursalar dahi Batı'dan güçlü bir destek almaksızın Müslüman ordusuna kesin bir darbe vurma gücüne sahip değillerdi. Aynı durum el-Melikü'l-Kâmil için de geçerliydi. el-Kâmil'in yardım almadan Haçlılara karşı kesin bir zafer kazanması mümkün görünmemekteydi<sup>457</sup>.

Haçlı birliklerinin Dimyat'ı ele geçirdiğini duyan ve diğer başka yerlerde bulunan Hristiyan halk, dört bir yandan Dimyat'a akın etti. Kudüs şimdi doğudan ve batıdan büyük tehlikelerle karşı karşıyaydı. Bununla birlikte tüm İslam şehirleri tehdit altına girdi. Haçlı

---

güvence altına alan Jean değil kendisinin olduğunu düşünmekteydi. Bkz. Perry, a.g.e., 103; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86.

<sup>454</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86; Perry, a.g.e., 420; Runciman, a.g.e., III, 142..

<sup>455</sup> Perry, a.g.e., 103.

<sup>456</sup> Runciman, a.g.e., III, 42-143.

<sup>457</sup> Powell, a.g.e., 175-176.

birlikleri batıdan saldırırken doğu tarafından Moğollar<sup>458</sup>, Azerbaycan, Irak, ve Harran bölgelerine kadar yavaşmıştı. Dimyat'a hâkim olan Haçlı birlikleri, neredeyse Dimyat'ın civar beldelerini ve diğer Mısır şehirlerini ele geçirmek için en önemli stratejik noktaları ele geçirmiş bulunuyorlardı. Müslümanlar Haçlı tehdidi dolayısıyla büyük korkulara kapıldılar. Ayrıca Müslümanlar, Haçlıları yakın bir zamanda yurtlarında bekler duruma geldiler. Civardaki şehirler oldukça müstahkem surlarla çevrili olmalarına rağmen yine de Haçlı tehdidi altında bulunuyordu. Neredeyse tüm Mısır ve Suriye bir yandan Haçlı bir yandan Moğol tehlikesi altındaydı. Durum böyle olunca Mısır halkı memleketlerini terkedip, hicret etmek istemiş fakat bu göç için de geç kalınmıştı<sup>459</sup>.

### 3.11. Dimyat İşgalinden Sonra Eyyûbîler ve Haçlılar

#### 3.11.1. Dimyat İşgalinden Sonra Eyyûbîler

Dimyat'ın düşmesi üzerine Eyyûbi sultanı el-Melikü'l-Kâmil, kardeşi el-Melikü'l-Muazzam'dan Dimyat'ta artık yapacak bir şeyin kalmadığını bu nedenle Dımaşk'a giderek asker toplamasını tavsiye etti. el-Muazzam, bunun üzerine Sıbt b. el-Cevzî'ye<sup>460</sup> mektup yazdı ve halkı cihada çağırmasını istedi. Mektubunda “*Şam'da 2000 köy var. Bunlardan 1600 köy halkın mülkü, 400 köy mirî malı, 400 köy ne kadar asker çıkarır? Ben büyük küçük Dımaşk'lıların mallarını müdafaa için seninle seferber olmalarını istiyorum. Filan vakit Nablus'ta buluşalım*” demektedir. Sıbt b.el-Cevzî, Dımaşk Camii (Emevî Camii)'nde mektubu ahaliye okumuş, Ahali böyle bir emre icabet etmek gerekir diyerek hazırlıklara başlamıştır. Ancak el-Muazzam sahil bölgelerine vardığında ahali gönülsüz davrandı. Ahaliye kızan el-Muazzam, Dımaşk ileri gelenlerinin mallarının beşte birine el koydu ve el-Cevzî'ye mektup yazarak onu yanına çağırdı. el-Cevzi, el-Muazzam Kaysariye'yi muhasara ederken yanına vardı. Akkâ topraklarında Kaysariye'yi zapt eden el-Muazzam daha sonra Ahlit bölgesine giderek burada Templier şövalyelerine ait kaleleri muhasara etti. Kasım ayında kuşatmayı sonlandıran el-Muazzam, daha sonra Dimyat'a döndü<sup>461</sup>. el-Muazzam'ın

<sup>458</sup> XIII. asrın başlarında İslam dünyasını tehdit eden en büyük tehlikelerden biri de Moğol istilasıdır. Moğollar 10-15 sene içerisinde güçlenip özellikle Orta ve Yakındoğu İslam beldelerini tehdit etmeye başladılar. Bkz. Koca. S. (2009). Moğol İstilasına Karşı Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın Güvenlik Politikası. *Gazi Türkiyat*, (S.5), 188.

<sup>459</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 283.

<sup>460</sup> Devrinin en büyük vaizlerinden biri olan Sıbt b. el-Cevzi Haçlılarla yapılan mücadelelerde ön plana çıktı. Bu nedenle Eyyûbi sultanları tarafından ve özellikle de el-Melikü'l-Muazzam tarafından büyük saygı gördü. Bkz. Şeşen, R.(1998). *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*. İstanbul: İsar Yayınları, 144.

<sup>461</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 85-86; Runciman, a.g.e., III, 144-145; Kılıç, el-Melikü'l-Muazzam, 348. el-Muazzam zaten Suriye'ye dönmek için fırsat gözlemektedir. Hatta el-Kâmil, onun Şam'a dönme isteğinden dolayı, Haçlılara yanaşarak onlarla anlaşma arzusundaydı. Nitekim heyetler gelip giderken el-Kâmil ilk

Dımaşk'a gittiğini ve Kaysariye, Şağr ve Aslis kalelerini zapt ettiğini öğrenen Jean de Brienne ve Templier şövalyelerinden bir kısmı ile Dimyat'tan Akkâ'ya geldi<sup>462</sup>. el-Muazzam'ın Dımaşk'a gittiği sıralarda el-Melikü'l Kamil, civar halkı düşman saldırısından korumak için ordugâhını Talha'ya taşıyarak burada yeni bir şehir kurdu. Mansûre isimli bu şehirde evler, hamamlar, otel ve çarşılar inşâa ettirdi. Şehrin Nil'e bakan kısmını surla çevirdikten sonra düşmandan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşılık siperler yaptırdı. Sultan donanmasını Mansûre şehrinin batı kıyısında Nil üzerinde mevzilendirdi. Ayrıca bu şehir V. ve VII. Haçlı seferinde Müslümanların karargâhı olarak kullanılacaktır<sup>463</sup>.

Mısır halkı bulunduğu dehşet içinde Mısır'ı terk etmek istiyordu. Fakat Mısırdan çıkmak için artık çok geç kalınmıştı. Düşman her taraftan Mısır'ı kuşatmış bulunuyordu. Ayrıca halkın Mısırdan çıkmasına el-Melikü'l-Kâmil müsaade etmedi. Şehirde çıkmalarına izin verilmeyen halk, kendilerini savunmak zorunda kaldı<sup>464</sup>.

### 3.11.2. Dimyat İşgali Ardından Haçlılar

Ermeni Kralı II. Leo'nun 1219 yılı başlarında iki kız varis bırakarak öldü. Bunlardan büyük kızı Stehanie Kral Jean de Brienne'nin karısıydı. II. Leo'nun ikinci kızı dört yaşındaydı. Kral Jean de Brienne karısı ve küçük oğulları adına veraset iddia ettiği için Papa'dan 1220 Şubat'ında Çukurova'ya gitmek için izin istedi. Papa, bütün Haçlı kumandanlığını Pelagius'a devrettiği için zaten Jean de Brienne 'nin ordu içinde kalması çok anlamsız olacaktı. Jean, Akkâ'ya doğru yola çıktı. Fakat Jean Çukurova istikametinde ilerlerken rivayete göre karısı ondan yediği dayak üzerine öldü. Bir kaç hafta ardından Stephanie'den doğmuş olan küçük oğlu'da ölünce Jean'in Ermeni tahtındaki hak iddiası bir anlam ifade etmiyordu<sup>465</sup>.

Oliver ve Ernoul'un kroniği, Jean'in Ermeni meselesini Dimyat'tan ayrılmak için bir bahane olarak kullandığını iddia etmektedir. Nitekim Dimyat kaybedilecek olursa, Dimyat'ın kaybedilişi Jean için kişisel bir başarısızlık olarak görülecekti. Papa legatı Pelagius ise ordu

---

sunduğu anlaşma şartının dışına çıkarak Haçlılara tavizlerde de bulunmuştur. Bkz. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>462</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>463</sup>Şeşen, Eyyûbiler, İsam, 107; İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 282; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 86-87. Tâlha; Dimyat'a doğru genişleyen göl ile Eşmum Tannah'ı Tinnîs'e bağlayan gölün birbirine ulaştığı yerin güneyinde bulunmaktaydı. Bkz. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 86.

<sup>464</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,283.

<sup>465</sup> Runciman, a.g.e., III, 142-144.



içinde keyfi davranışlarına devam etmekteydi. V. Haçlı seferi nihayetinde başarısız olunca Jean'in korktuğu gibi Pelagius taraftarları, yaşanan zorluklardan Jean'i sorumlu tuttular.<sup>466</sup>.

Jean de Brienne'nin Haçlı ordugâhından ayrılmasının ardından ordu içerisindeki rütbeliler arasında anlaşmazlıklar gün yüzüne çıktı. Ardından Haçlı gemilerinin varış ve kalkışlarında önemli önlemler alınması gerekti. Fakat alınan önlemler, Kıbrıs ve Suriye arasındaki rotada ve Dimyat Liman'ında yeteri kadar güvenliği sağlamadı. Mısır ve Suriye rotasında Müslüman gemileri Haçlı gemilerine saldırdı. Ernoul'un ifadesine göre on üç bin daha fazla Haçlı hayatını kaybetti<sup>467</sup>.

Haçlılar, kazandığı bir dizi zafer sonrası tüm Müslüman topraklarını yok etme hayalleri kuruyorlardı. Zira Moğol ve Gürcülerin yardıma geleceklerini, bu yardımla Mısır ve İslam beldelerini alabileceklerini düşünmekteydiler. Oysaki Gürcüler, Moğol ve Harezmi tehdidi altındaydılar. 1220 yılında Gürcü Kralı Giorgi'nin birlikleri Cengiz Han'ın Moğollarınca Azerbaycan sınırlarında bozguna uğradı. Böylece Kraliçe Tamar tarafından oluşturulmuş bu birlikler bozulmuştu<sup>468</sup>.

Dimyat'ın durumuna gelince, Dimyat'ta bulunan Haçlı birlikleri bir müddet hareketsiz kalmışlar ve şehir yeniden imar edilmeye çalışılmıştı. Mart ayı geldiğinde Almanya ve Sicilya Kralı II. Friedrich'in iki elçisinin de içerisinde bulunduğu İtalyan ruhanilerinden bir grup, Milano başpiskoposunun önderliğinde yanlarında önemli kuvvetler ile birlikte Dimyat'a ulaştı<sup>469</sup>. II. Friedrich'in adamları derhal taarruza geçilmesi konusunda ısrarcı olup Pelagius'u bu konuda ikna ettiler. Fakat Şövalyeler ve çeşitli milletlere mensup savaşçılar, itaat ettikleri tek kumandanın Kudüs Kral'ı Jean olduğunu ve onunda başlarında bulunmadığını ifade ederek saldırıya karşı çıktılar<sup>470</sup>.

Dimyat'ta Haçlılar bir süre hareketsiz kalırken askerler arasındaki memnuniyetsizlik dört bir yandan kendini gösterdi. Haçlı kitleleri Haçlılara verilmek üzere toplanan hazinenin kendilerine adil bir şekilde verilmediğini düşünüyorlardı. O yıl Venedik donanması dâhil pek çok asker Haçlı ordusuna katılmasına rağmen Haçlı ordusundan ayrılanların sayısı,

<sup>466</sup>Van Cleve, a.g.e., 420.

<sup>467</sup>Van Cleve, a.g.e., 420.

<sup>468</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 86; Runciman, a.g.e., III, 143.

<sup>469</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>470</sup>Runciman, a.g.e., III, 145.

orduya katılanların sayısından daha fazlaydı. Pelagius'un tehditlerine rağmen birçok Haçlı, fakirlik, hastalık ve diğer mazeretlerle 1220 baharında yurtlarına hareket etti<sup>471</sup>.



---

<sup>471</sup>Van Cleve, a.g.e., 421; Powell, a.g.e., 179.

## IV. BÖLÜM

### HAÇLILARIN DİMYAT YENİLGİSİ VE MÜSLÜMAN TOPRAKLARINDAN ATILMALARI

#### 4.1. Brullus Savaşı ve Haçlıların Limasol Yenilgisi

Dimyat'ı kaybeden Eyyûbi Sultanı el-Melikü'l-Kâmil, şimdi tüm Mısır toprakları için endişeleniyordu. Bu nedenle İslam ülkelerine ve kardeşlerine yardım çağrısında bulundu. Bu sırada Dimyat bölgesinde her gün küçük de olsa çarpışmalar vuku bulmakta idi. Aynı sıralarda Temmuz 1220'de Friedrich'in sekiz galleyiyle Apulya Kontu Matthias, Dimyat'a geldi<sup>472</sup>. Matthias'ın Haçlı ordugâhına varmasıyla zaten saldırı için destek arayan Pelagius, yeniden beyhude bir çaba içerisine girdi. Pelagius ayrı ayrı guruplar halinde sefere çıkılmasını istediğinde çok güvendiği İtalyan askerleri bile ona karşı geldi.<sup>473</sup>.

Gelen yeni kuvvetlerle birlikte Haçlı kuvvetleri, Eylül 1220'de Dimyat'ın 30 km batısında bulunan Brullus'a saldırıp yağmaladı. Brullus'tan dönen Haçlı ordusu Sultan'ın pususuna düştü. Hospitaller'in, Marşalı esir alındı. Sıbt b. el-Cevzi, Brullus'da yapılan savaşın Müslüman ve Haçlılar arasında büyük bir harp olduğunu ve yaklaşık 10 bin Haçlının öldürülürken, sayısız ganimet ve esir alındığını kaydeder<sup>474</sup>. Bu arada el-Melikü'l-Kâmil'in kara kuvvetleri, hala yetersiz olduğu gibi donanmasının durumu da pek iç açıcı değildi. el-Kâmil donanmasını yeniden yapılandırdıktan sonra bir kısım gemisini 1220 yazında Nil'in bir kolundan güneye doğru göndermiş, gemiler buradan Kıbrıs'a doğru hareket etmişti. Gemiler Kıbrıs'ta bulunan Limasol önlerinde rastladığı Haçlı donanmasına baskında bulundu. Baskın sonucu Müslüman birlikleri, Haçlı birliklerinin gemilerini ya batırmış ya da kısmen ele geçirmiştir. Ayrıca binlerce kişiyi de esir almışlardır. Buna karşılık Pelagius Rosetta ve İskenderiye limanlarına saldırmak için bir Venedik donanmasını görevlendirdi. Fakat bir netice elde edemedi. Haçlı donanmalarının başarısız olma sebebi Pelagius'un emrinde yeterince donanmasının bulunmamasıydı. Nitekim sefer sırasında maddi sıkıntı

<sup>472</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>473</sup>Runciman, a.g.e., III, 145.

<sup>474</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

çekildiği de aşikârdı. Papalık hazinesi ise onun için elinden geleni yapmış olmalı ki ona daha fazla yardım gönderebilmek için tasarruf edemiyordu.<sup>475</sup>.

#### 4.2. el-Melikü'l-Kâmil'in el-Melikü'l-Eşref'ten Yardım Talebi

Batı'nın en güçlü ismi Almanya ve Sicilya Kralı Friedrich'in yakın bir zamanda büyük bir orduyla sefere katılacağı haberini alan el-Melikü'l-Kâmil, İslam ülkelerini dolaşarak kardeşleri, yeğenleri ve müttefiklerinden yardım istedi<sup>476</sup>. Daha önce topraklarındaki karışıklık nedeniyle Sultan'a yardımda bulunamayan el-Melikü'l-Eşref'in hâkimiyeti altındaki topraklarda ihtilaf ve karışıklıklar son bulmuş, el-Eşref'e karşı isyan eden beyler ona itaatini bildirmişti. 1221 yılına gelindiğinde el-Melikü'l-Eşref, isyan eden bey ve emirleri kontrol altına aldı. O, hâkim olduğu topraklarda düzeni sağlamasına rağmen el-Kâmil hâla Haçlı birlikleriyle karşı karşıya bulunuyordu<sup>477</sup>. 1221 yılı içerisinde el-Melikü'l-Kâmil kardeşi el-Eşref'in ülkesinin durumunun düzeldiği haberi üzerine ondan tekrar yardım istedi. Bunun üzerine el-Eşref, Mısır'a gitme kararı verdi<sup>478</sup>. el-Eşref, Mısır'a gitmeye karar verdiğinde Moğol tehlikesi de yavaşmış bulunmaktaydı<sup>479</sup>. O, bu konuda uyarılsa da Haçlıların, Moğollardan<sup>480</sup> daha tehlikeli olduğunu düşünmekte idi. Onun Mısır'a kardeşine yardıma gitmesinde Sıbt İbnü'l-Cevzi'nin de etkisi bulunmaktadır. Nihayetinde 23 Temmuz 1221'de el-Muazzam ve el-Eşref Mısır'a doğru hareket etti<sup>481</sup>. el-Eşref'in el-Kâmil'e yardıma gelme kararını etkileyen unsurlar şöyle sıralanabilir.

Eğer Haçlılar Mısır'ı zaptedecek olurlarsa daha sonra Şam'a gelirler ve çok geçmeden el-Eşref'in devleti yıkılır. Haçlılar girdikleri toprakları terketmezler orayı mülk edinerek iskân ederler, Moğolların ki ise yalnızca istila hareketidir. Bu bakımdan Haçlılar, Moğollarla

<sup>475</sup>Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87;Şeşen, Eyyübiler, İsam, 107; Ramazan Şeşen'e göre el-Eşref o sıralarda Musul bölgesinde meşgul olup el-Kâmil'e yardıma gitme hususunda gönülsüz davranıyordu. Buna karşın el-Kâmil, 1220 yılı sonlarına doğru kardeşi el-Fâiz'i, el-Eşref'i ikna etmek için yanına gönderdi. El-Fâiz, Halep üzerinden Sincar'a oradanda el-Eşref'in yanına vardı ve el-Eşref'in yanında vefat etti. Bunun üzerine el-Muazzam, bizzat 1221 yılında Harran'a el-Eşref'in yanına giderek onu ikna etmeyi başardı. Bkz. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a,88.

<sup>476</sup> Maalouf, a.g.e., 209.

<sup>477</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284.

<sup>478</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 88.

<sup>479</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 88; Şeşen, Eyyübiler, İsam, 108

<sup>480</sup> 1221 itibari ile Moğollar, Maverâünnehir, Horason gibi Türk beldelerini istila etmiş, Harezmi Devleti topraklarına girerek bu devletin yıkılış sürecini hızlandırmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Çakmak. M.A. (2002). Moğol İstilas ve Harzemşahlar İmparatorluğu'nun Yıkılışı. Türkler Ansiklopedisi, (C.4), 1430-1447.

<sup>481</sup> Şeşen, Eyyübiler, İsam, 108.

kıyaslandığında daha zorlu düşmanlardır. Ayrıca Haçlı tehditi şu an Müslüman topraklarında kol gezmekteyken Moğol tehlikesi ülke için henüz uzak bir tehdittir<sup>482</sup>.

#### 4.2.1. el-Melikü'l-Eşref'in el-Melikü'l-Muazzamla Birleşmesi

Sıbt İbnü'l Cevzî'nin rivayetine göre; el-Melikü'l-Muazzam Dimyat'ın kurtulmasını ve cihat etmeyi çok istemesinin yanı sıra el-Melikü'l-Kâmil'e karşı samimi duygular beslemekteydi. el-Melikü'l-Eşref'e gelince O, el-Kâmil'i sevmezdi. İki kardeşin Harran'da buluşmasının ardından el-Muazzam Fırat'ın batısına geçmiş el-Eşref'te onu takip etmiştir. el-Muazzam, Hıms'a vardığında el-Eşref'de Selemiye'ye geldi. Nitekim bu sırada halkı Haçlılara karşı gazaya teşvik etmek için Hıms'a giden el-Cevzî de bu bölgede Haziran 1221 başlarında el-Muazzam'la buluştuğunu ifade etmektedir. el-Muazzam, el-Cevzî'ye el-Eşref'i zorla getirdiğini, her gün onu ayıpladığını, Mısır'ın Haçlıların eline geçmesinden korktuğunu, ifade ettikten sonra onu el-Eşref'in yanına gönderdi. el-Muazzam'ın seksen satırlık mektubuyla el-Eşref'in yanına varan el-Cevzi, Müslümanların zor durumda olduğunu belirtir. el-Cevzi, el-Eşref'e yalnız el-Kâmil'in topraklarının Haçlı tehlikesi ile karşı karşıya olmadığını ve yakın zamanda Haçlıların el-Eşref'in hakimiyeti altında bulunan topraklara da geleceğini ifade ederek sefere katılması için onu ikna etti. Bunun üzerine el-Eşref vakit kaybetmeden hareket emrini verdi. el-Cevzî Hıms'a vardığında el-Muazzam onu büyük bir heyecanla beklediğini ifade etti. *"Ona bu gece uyumadım gündüzde bir şey yemedim dedi"* el-Cevzî'de cevaben sabaha yakın kardeşinin yanında olacağını söyledi. el-Muazzam bu cevap karşısında el-Cevzî'ye dualar etti. Sabah olduğunda el-Eşref'in kuvvetleri gelmeye başladı. el-Muazzam daha önce onun birliği kadar mükemmel bir birlik görmemişti. İki kardeş yaptıkları müzakere neticesinde ilk olarak Trablus'a girme kararı verdilerse de daha sonra asker ve atları yorulur düşüncesiyle Dimyat'a gitmeye karar verdiler<sup>483</sup>.

el-Melikü'l-Eşref, kardeşi Dımaşk emiri el-Melikü'l-Muazzam'ın teşvikiyle el-Melikü'l-Kâmil'e yardım amacıyla ilk olarak askerleriyle birlikte Dımaşk'a gelmiş ve geride kalan emir ve beylerine kendilerine gelip katılmaları için emir vermişti. O, bu süre boyunca Dımaşk'ta ikamet edip kendisine katılması için emir verdiği asker ve emirlerini bekledi. Fakat el-Eşref'in Dımaşk'ta bulunduğunu fırsat bilen bir emiri yeniden ona karşı

<sup>482</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 88.

<sup>483</sup> Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 89.

memleketinde isyan etti. Bunun üzerine el-Eşref'e sadık olan emirlerinden biri, onun hâkimiyeti altındaki topraklarda yeniden ihtilaf ve karışıklıkların baş göstermesinden endişe ettiğini bu nedenle bu isyanı engellemek amacıyla ülkesine dönmesini tavsiye etti. el-Melikü'l-Eşref'in *"Ben cihad için yola çıktım. Bu azmimi mutlaka gerçekleştirmem gerekir."* İfadesi Haçlı tehlikesi karşısında oldukça kararlı olduğunu göstermektedir<sup>484</sup>.

el-Melikü'l-Kâmil kardeşi el-Melikü'l-Eşref'in yaklaştığını haber alınca onu karşılamak için yola koyuldu. İki kardeşin buluşması ve birleşmesi Müslüman askerlerce birbirine müjdelenirken, bu haber Müslüman ahali arasında büyük bir sevinç yarattı. El-Kâmil ve el-Eşref, askeriyle birlikte Dimyat 'a doğru ilerledi<sup>485</sup>.

### 4.3. Haçlı Birliklerinin Harekete Geçmesi

Almanya ve Sicilya Kralı II. Friedrich, III. Honorius'a 1221 ilkbaharı sefere katılacağını bildirmişti. Fakat Honorius artık Fiedrich'in hareketlerinden şüpheleniyordu. Friedrich söz verdiği gibi sefere katılmadı. Fakat Bavyera dükü kumandasında büyük bir ordu gönderdi. Bu kuvvetlerin heyecanı ve inancı içinde olan Pelagius, Haziran ayında sultanın yaptığı barış teklifini Papa'ya sorma gereksinimi duymadan reddetti. Pelagius, anlaşmanın reddinden sonra durumu Roma'ya haber verdi. Pelagius'un anlaşma şartlarını kabul etmeme gerekçelerinden biri, Friedrich'in kuvvetlerinin yola çıkmasıydı. Mütarekenin reddinden kısa bir süre sonra da Bavyera dükü Ludwing Dimyat'a ulaştı<sup>486</sup>.

Almanya ve Sicilya kralı II. Friedrich, Ludwing'e kendisi Dimyat'a ulaşmadan Müslümanlar üzerine bir taarruzda bulunmaması için emretti. Ludwing ise Müslümanlara saldırmak için çok büyük bir istek duymaktaydı. İlk olarak Friedrich beklenmeye karar verildiyse de beş hafta geçmesine rağmen hala Kral'ın Avrupa'dan yola çıktığına dair bir haber yoktu. Dük ve Haçlı ileri gelenleri eğer takviye edilmiş bir kuvvet ile Mısır'ın iç bölgelerine yürünecekse bunun vakit kaybetmeden hemen yapılmasını düşünüyorlardı. Papa legatı da aynı düşünceyi paylaşmaktaydı ve ordunun mali gücünün bunu lüzumlu kıldığı yönünde Dük'e destek veriyordu. Haçlı ileri gelenleri de bu görüşleri uygun buldular. Fakat onlar Jean de Brienne'nin çağırılması hususunda ısrar etmekteydiler. Tüm bunların ötesinde Kıbrıs kraliçe naibesi, el-Muazzam ile kardeşi el-Eşref'in Müslümanlardan oluşan büyük bir

<sup>484</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284.

<sup>485</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284-285.

<sup>486</sup> Runciman, a.g.e., III,144-146.

ordu hazırladığını, Pelagius'a ilettili. Tarikat şövalyeleri de Filistin'den bu haberi teyit eder nitelikte haberler almıştı. Pelagius bu haberleri derhal harekete geçmesi gerektiği biçiminde yorumladı. Pelagius'un el-Kâmil'in saltanatının son bulacağına dair kehanetler duyması, onu Mısır'a doğru hemen harekete geçme konusunda teşvik ediyordu<sup>487</sup>.

Haçlılar 1221'in Temmuz'una kadar hareketsiz kalmışlardı. Oliver'in ifadesiyle bu sırada Haçlı ordugâhında aç gözlülük, zina alkol hırsızlık ve kumar arttı.<sup>488</sup> el-Melikü'l-Kâmil ise bu sırada Mansûre'deki yeni kampını belirttiğimiz üzere gerçek bir şehre dönüştürdü. 1221'in ilk yarısında şehri güçlendirdi. O bu dönemde Mısır'ın içlerini de koruyabildi<sup>489</sup>.

Papa Legatı Pelagius Tanrı'dan yardım amacıyla 4 Temmuz 1221 tarihinde ordugâhta 3 günlük perhiz ilan etti. 6 Temmuz'da ise Akkâ'da bulunan Jean de Brienne ordugâha çıkageldi. Jean'in Haçlı birliklerine tekrar katılmasının amacı kendisini korkaklıkla itham ettirmemektir. Haçlıların durumundan oldukça umutsuz olan Jean, Pelagius'un uygulamak istediği saldırı planına da karşı çıktı. Fakat Pelagius onu aforoz etmekle tehdit ettiği için planı mecburen kabul etmek zorunda kaldı. Pelagius, Jean'in sefer hakkındaki önerilerine kulak tıkadığı gibi bir müddet sonra onu hain ilan etti<sup>490</sup>.

Haçlı birlikleri, takviye kuvvetler yetişmeden el-Kâmil'e son ve kesin bir darbe vurma isteğindeydiler. Hristiyan birlikleri Haçlı kaynaklarına göre 630 gemi 5 bin şövalye 4 bin okçu ve 40 bin piyadeden meydana gelmekteydi. Fakat bir Arap kaynağı Haçlı ordusunun 10 bin süvari ve 200 bin piyadeden oluştuğunu kaydetmektedir. Sayıları zikredilen bu Haçlıların dışında birçok Haçlı sefer sırasında su kenarlarında durarak savaşçılara su getirmeleri için görevlendirildi. Haçlılar Dimyat'ta büyük bir garnizon bırakarak el-Kâmil ile çarpışmak üzere 12 Temmuz'da Fâriskur'a doğru yürüdü ve nihai olarak savaş düzeni aldı. Haçlılar ordu düzenini şu şekilde kurdu. Sağ tarafta gemiler bir koruma duvarı oluşturmakta, piyadeler sol tarafı korumakta idi. Atlı askerler, gemiler ve piyadeler merkezi

<sup>487</sup>Steven Runciman, a.g.e., III,146.

<sup>488</sup> Van Cleve, a.g.m., 422.

<sup>489</sup> Van Cleve, a.g.m., 422-423; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 87.

<sup>490</sup> Van Cleve, a.g.m., 424; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 89.

koruyordu. Müslüman tarafında ise bu sırada 100 gemi 20 bin süvari ve çok sayıda gönüllü bulunmaktaydı<sup>491</sup>.

#### 4.4. Dimyat'ın Haçlılardan Geri Alınışı

el-Melikü'l-Kâmil birlikleriyle birlikte Şarımşah civarına kadar ilerledi. Fakat burada Haçlıların çok kalabalık olduğunu gören el-Kâmil birlikleriyle Bahrû'l-Mahalle Körfezi boyunca Talha civarındaki Mânsure'ye çekildi<sup>492</sup>. Haçlılar 21 Temmuz'da Şarımşah'a girdiler. Kral Jean Şarımşah'da durulması taraftarıydı. Çünkü Nil'in taşma vakti yanaşmakta ve el-Kâmil'e yardım için yola çıkan Suriye ordusunda her an gelebilirdi. Buna rağmen Pelagius ileri gitmek konusunda ısrar etti. Bu sırada Sultan'ın Kahire'den kaçmış olduğu haberleri askerler arasında dolaşmaktaydı. Saldırı için fırsat bekleyen Pelagius bu dedikodu vesilesiyle askerler tarafından da destek buldu. Fakat bölgenin zorluklarını bilmemekteydi. Olası zorlukları görmezden gelerek ganimet için Mısır'a yöneldi. Haçlı birlikleri 24 Temmuz'da Bahrû'l-Mahalle adı verilen körfeze geldi ve Müslüman kuvvetlerinin karşısına gelerek Nil'in bir kolu ile Bahrû'l-Mahalle arasında kalan bölgede karargâhlarını kurdular<sup>493</sup>. Yapılan mücadeleler sırasında Müslümanların durumu pek iç açıcı değildi. Zira Haçlılar Müslümanlara göz açtırmıyordu. Onların bu saldırıları karşısında Müslümanlar Mısır'ın kaybedileceğinden büyük endişe duyuyorlardı<sup>494</sup>.

Takviye kuvvetlerin bölgeye varmasıyla Müslümanlar Nil üzerinde düşmana karşı saldırıya geçtiler. Müslüman kampı karşısındaki Haçlı mevzileri ise oldukça sağlam olup ancak uzun ve meşakkâtli bir saldırı neticesinde yok edilebilirdi. Haçlılar görünürde üstün gibiydi fakat Haçlı liderlerini korkuya sevkeden durumlar zamanla kendini gösterdi. Kıbrıs Kraliçesi Alice ve şövalyeler, Müslümanların mevzilerinin çokluğu hakkında Pelagius'a uyarılarda bulundular. Fakat sağduyu Pelagius kadar diğer Haçlı liderlerinden de oldukça uzaktı. Günden güne Müslüman mevzileri daha da güçlenmekteydi. Mısır kaynaklarına göre el-Kâmil'in atlı süvari sayısı 40 bini aşmaktaydı. Durum böyle olunca Haçlılardan bazıları ürkme belirtileri göstermeye başladı. Gecikme meydana geldikçe ordudan ayrılmalar artmaktaydı. Bir kısım Haçlı birliği avantajlı duruma geleceğini düşündükleri için batıya

<sup>491</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 89; Van Cleve, a.g.m., 424.

<sup>492</sup> Runciman, a.g.e., III, 147.

<sup>493</sup> Runciman, a.g.e., III, 146-147; Van Cleve, a.g.m., 424.

<sup>494</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, s.284.



çekildi. Fakat Ağustos ayının son günlerinde Haçlılar için durum daha da vahim bir hâl almıştı<sup>495</sup>.

Haçlı ordusu adım adım felakete gitmekte idi. İki taraf arasındaki çarpışmalar tüm şiddeti ile devam ederken el-Kâmil, yaklaşık 2000 süvari ve çok sayıda milis birliğini Hristiyanların geri çekilmek için kullanacağı yolu kesmesi için Şarımşah'a gönderdi. Nil Ağustos ayında en üst seviye ulaşmaktaydı. Bu nedenle Haçlı birlikleri, Ağustos ayında kolay bir şekilde kendilerini savunulabileceğini düşünüyordu. Fakat bu sırada Müslümanlar Haçlıların denizden sağladığı ikmal yolunu da kapattılar. Böylece Müslümanlar, Dimyat ve Hristiyan kampı arasındaki su yolu rotasını kapamakla kalmadı aynı zamanda Haçlıların kaynaklarını da keserek çoğu gemiyi ele geçirdiler ya da yok ettiler<sup>496</sup>.

Müslümanlar ve Haçlıların mücadeleleri devam ederken Müslüman gemileri asker ve savaş malzemesi dolu olan üç Hristiyan gemisini ele geçirdi. Hristiyanlar karşısında üstün duruma gelen Müslüman askerler şimdi Haçlıları yenebileceğini düşünmekte ve bunun için sabırsızlanmaktaydılar<sup>497</sup>. Haçlılar ve Müslüman mücadelesi sırasında barış görüşmeleri devam etmekte ve iki taraf arasında elçiler ve heyetler gelip gitmekte idi. Müslümanlar Haçlıların Dimyat'ın kendilerine terki karşısında Selâhaddin Eyyûbî'nin Akdeniz boyunca fethetmiş olduğu Kerek şehri dışında, Kudüs, Askalan, Taberiyye, Sayda, Cebele ve Lazikiyye şehirlerini teslim edeceklerini bildirdiler. Fakat Haçlılar bütün bu şehirlerin kendilerine teslimiyle birlikte Kudüs'ün tahrip edilmiş olan yerlerinin yeniden yapılandırılması için 300 bin dinar tazminat istedi. Bunların yanı sıra Haçlılar, Kerek şehrinin kendilerine teslimi için ısrar ettiler. Fakat bu barış müzakereleri de netice vermedi<sup>498</sup>. Nitekim Pelagius görüşünü tekrarlayarak Dimyat'ı ellerinde tuttıkları sürece hem Mısır'ı hem de Kudüs'ü ele geçirebileceklerini tekrarladı. İmparator Friedrich'inde yakın zamanda Haçlı ordusuna iştirak edeceğini düşünmekteydi<sup>499</sup>.

Barış görüşmeleri devam ederken Haçlılar kendilerine teklif edilen barış şartlarını kabul etmemekte direndikleri için Müslümanlar düşman birlikleri ile savaşmayı sürdürdüler. Haçlılar yaptıkları mücadeleler sırasında Müslüman birliklerini önemsemediler. Zira

<sup>495</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 284; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 89; Van Cleve, a.g.e., 425.

<sup>496</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,286, Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a 89; Van Cleve, a.g.m., 425-426; Runciman, a.g.e., III,147.

<sup>497</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 285.

<sup>498</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 285; Van Cleve, a.g.m., 423.

<sup>499</sup> Van Cleve, a.g.m., 423.

Müslümanların fazla bir direnç göstereceklerini düşünmüyorlardı. Bu nedenle yanlarına bir kaç gün yetecek kadar yiyecek maddesi almışlardı. Yine Haçlılar zaferin mukadderatına o kadar inanmışlardı ki ellerine geçirdikleri arazilerin tamamıyla kendilerine ait olacağından yiyecek sıkıntısı çekeceklerini pek ihtimal vermediler<sup>500</sup>. Ancak içi erzak dolu olan gemilerin Müslümanlarca ele geçirilmesinin ardından düşman yiyecek sıkıntısı çekmeye başladı. Ayrıca el-Kâmil'in yardım çağrıları neticesinde 23 Ağustos günü itibariyle Dımaşk emiri el-Melikü'l Muazzam, Mardin emiri el-Melikü'l-Eşref ile Halep ordusu ve Hama emiri el-Melikü'l-Nasır ve Melik Mücahit, Hims emiri II. Şirkuh, Ba'labek sahibi Behramşah Müslüman ordugâhında hazır bulunuyordu<sup>501</sup>.

Ağustos ayı ikinci yarısında Pelagius'un ordusu sayı bakımından Sultan'ın ordusundan daha azdı. Üstelik Haçlılar şimdi yiyecek sıkıntısı ile de karşı karşıydılar. Nitekim ordunun ancak 20 gün yetecek kadar gıda maddesi vardı. Tüm bunları göz önünde bulunduran Pelagius, askeri liderlerle istişarenin ardından Dimyat'a geri çekilme emrini verdi. Haçlı kuvvetleri, 26 Ağustos gecesi kötü organize edilmiş bir şekilde geri çekilmeye başladı. Haçlıların birçoğu içki istihkaklarını geride bırakmaya yanaşmayıp bunları sonuna kadar içmeyi yeğledi. Geri çekilme emri geldiğinde Haçlı kuvvetleri ayakta duramayacak kadar sarhoştı. Nil ise hala yükselmeye devam etmekteydi. Bu arada bir kısım Müslüman birliği Haçlıların tarafına geçerek bir toprak parçasına su akıtmak için Nil'in bentlerini açtı. Böylece Haçlı kuvvetlerinin alçakta bulunan ricat yolu su ile doldu. Haçlılar için felaketler ard arda geldi. Nitekim Haçlılar, içi yiyecek, silah ve aynı zamanda ihtiyaç duyacakları her türlü malzeme ile dolu olan gemisini Müslümanlara kaptırdı. Meremme adı verilen bu geminin ele geçirilişi Haçlıların sonunu hazırladı. Bu sırada el-Kâmil, bir kısım kuvvetini de onların ricat yolunu tutması için göndermişti. Bunun içindir ki Haçlı birliklerinin kurtuluş imkânı kalmamış bulunuyordu. Sarhoş durumda olan Haçlılar ayakta duramazken Sultan'ın Türk süvarileri ve zenci piyadesi Haçlı kuvvetlerini takip ediyordu. Bu kovalamacanın sonunda binlerce Haçlı kuvveti mahvoldu. Pelagius kendi gemisiyle yolu kapayan Müslümanlar arasından hızla geçebilmişti. Pelagius'un gemisi ordu erzakının önemli kısmını ve ilaçları bulundurduğu için geride kalan Haçlı birliklerinin felaketi oldu. Netice itibariyle bir kaç gemi kurtulabildiyse de çoğu gemi Sultan'ın ordusu tarafından ele geçirildi<sup>502</sup>. Haçlılar, çıkış ümitleri kalmayınca Müslümanlar üzerine büyük bir taarruzda

<sup>500</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII,285-286.

<sup>501</sup>Şeşen, Eyyübiler, İsam, 108; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 90.

<sup>502</sup>İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 286; Runciman, a.g.e., III, 147-148; Van Cleve, a.g.m., 426-427; Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a, 90.

bulunarak şiddetli bir mücadeleye girmeyi kararlaştırdılar. Bu niyetle tüm çadırlarını, mancınıklarını ve diğer araç gereçlerini yakarak dikkat dağıtacaklar ve Müslüman çemberini yarıp Dimyat'a ulaşabileceklerini umdular. Fakat bu son çabaları da nafileydi. Artık kurtuluş ümidi kalmayan Haçlı birliklerinin yerlerinden hareket etmeleri neredeyse imkânsız görünüyordu. Çünkü buldukları yere akıtılan Nil Nehri tamamen çevreyi kaplamış her yer çamur deryasına dönmüştü. Buldukları yerden kurtulmanın tek geçit yolunun da Müslümanların elinde olduğunu bilmekteydiler. Artık çepeçevre sarılmış Haçlılar, el-Kâmil'e haber göndererek Dimyat'ı kayıtsız şartsız teslim hazırladıklarını bildirdiler<sup>503</sup>.

#### 4.5. Barış Müzakereleri

28 Ağustos 1221 itibariyle hiçbir ümidinin kalmadığını anlayan Pelagius barış müzakerelerinde bulunmak amacıyla Sultan'a haber gönderdi. Dimyat'ı kayıtsız şartsız teslim etmeleri karşılığında affedilmelerini talep etti. Pelagius, Dimyat'ı yeniden tahkim ettirmekle güçlü bir garnizona sahip olduğunu düşünmekteydi. Bunun yanı sıra Friedrich'in muazzam bir ordusunun Dimyat'a gelmek üzere olduğu haberini de almıştı. Pelagius anlaşma şartları görüşülürken tüm bunları el-Kâmil'e karşı kullanmayı düşünüyordu. el-Kâmil ise Haçlı ordusunun kötü durumunun farkında olup ne olursa olsun taviz vermemeye kararlıydı<sup>504</sup>.

Aslında her ne kadar el-Kâmil, Haçlılarla anlaşma yapılmasını istiyorsa da Müslüman liderler arasında Haçlıların öldürülmesinden yana olanların sayısı da azımsanmayacak derecedeydi. Özellikle el-Melikü'l-Kâmil'in kardeşleri, köşeye sıkıştırılmış Haçlıların yok edilmesi taraftarıydı. Fakat el-Kâmil, ülkesinin başetmek zorunda olduğu birçok problemin var olduğunu biliyordu. Bunlardan biri Moğol tehlikesi olup ülkesine yanaşmaktaydı. Bundan başka ordusu yorgundu ve barış yapılmasını istiyordu. el-Kâmil gelen Hristiyan elçilerine ve Kudüs Kralı Jean'e son derece nazikâne davranmakla kalmadı, çok zor durumda bulunan Hristiyanlara yiyecek ve diğer tedarik maddeleri gönderdi<sup>505</sup>.

<sup>503</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 286-287. Barış görüşmeleri devam ederken Dimyat bölgesinde bir hareketlilik vardı. Müslümanlar bu hareketliliğin sebebini başta Haçlılar için gelecek takviye kuvvetlere bağladılar. Fakat gelenlerin el-Muazzam komutasında Müslüman birliklerinin olduğunu farkedince çok sevindiler. el-Muazzam Haçlıların Dimyat'a çekiliş yolunu kesmek için görevlendirilmişti. Bkz. İbnü'l-Esir, İslam Tarihi, XII, s. 287.

<sup>504</sup> Runciman, a.g.e., III, 148.

<sup>505</sup> Van Cleve, a.g.m., 426-427.

Müslümanlar ve Haçlılar arasındaki pazarlık ve görüşmeler bir hafta boyunca devam etti. Netice itibariyle Pelagius, Sultan'ın şartlarını kabul etmek zorunda kaldı. Haçlı ordusu Dimyat'ı boşaltacak ve İmparator Friedrich'inde onaylayacağı 8 yıl geçerli olan bir mütareke imzalayacaklardı. Sultan ise Gerçek Haçlı iade edecekti. Anlaşma üzerine ileri gelen din adamları ile Jean de Brienne'nin de aralarında bulunduğu en önemli Haçlı ileri gelenlerinden yaklaşık 20 kadar kişi Dimyat boşaltılana kadar Sultan'ın yanında rehin olarak kalacaktı. Sultan ise oğullarından ve kardeşlerinden birini ve bir kaç genç emiri Haçlıların yanına gönderecekti. Bu arada Dimyat'ın derhal teslimi için Dimyat'ta bulunan din adamlarına haber gönderildi. Şehir 29 Ağustos 1221'de Müslümanlara bırakıldı. İbnü'l Esir'in rivayetine göre o gün unutulmayacak kadar sevinçli bir gün yaşanmıştı. Anlaşmanın imzalanmasının ardından Sultan büyük bir ziyafet verdi. Sağ tarafına Müslüman emirleri, soluna ise 20 kadar Haçlı ileri gelenlerini oturttu. Ziyafet sırasında iki taraf elindeki rehinelere iade edildi. Eylül'ün 8'i itibariyle Haçlılar Dimyat'ı boşalttı ve Sultan şehre girdi<sup>506</sup>.

Anlaşma şartları görüşülürken Almanya ve Sicilya kralı II. Friedrich tarafından takviye kuvvetler Dimyat limanına gelmişti. Onlara Dimyat'ın teslim haberini vermek Templierler ve Alman şövalyelerinin büyük üstadlarına düştü. Fakat haberi verdiklerinde Dimyat'taki Haçlı garnizonu ayaklandı. Özellikle Venedikliler şiddet içeren hareketlerde bulunmaktaydılar. Durumdan memnun olmayan diğer unsurlarla beraber Venedikliler Jean de Brienne, Templierlar ve Hospitalier liderlerinin ve evlerine saldırdılar. Dimyat'ı kontrol altına almak için bir takım işlere giriştiler. Seferin tutsak liderleri, Haçlılar arasındaki muhalefet devam edecek olursa Akkâ'yı Müslümanlara bırakacağına dair tehdit de bulundu. Alman, İtalyan ve Sicilyalı Haçlı liderlerinin çoğu anlaşmaya karşı çıkarak, el-Kâmil ile yapılacak anlaşmayı yok sayacaklarını belirttiler. Fransızlar, Templierlar ve Hospitalierler ile birlikte Suriye, Ermeni birlikleri anlaşma şartlarının kabul edilmesi için direndiler. Nihayetinde Venedikliler ve onu destekleyen bir gurup Haçlı barış koşullarını kabul etmek zorunda kaldı. Bunun yanı sıra Müslümanlarla anlaşma yolunda huzursuzluk çıkaran Haçlı liderlerin malları müsadere edildi ve sürgüne gönderildiler<sup>507</sup>.

<sup>506</sup> Runciman, a.g.e., III, 148.

<sup>507</sup> Van Cleve, a.g.m., 427-428.

#### 4.6. V. Haçlı Seferinin Sonuçları

Dimyat'ın ele geçirilmesiyle Haçlılar arasında gizli kapaklı bir gergin tansiyon ortaya çıkmıştı bu gerilim Haçlıların lideri olarak Kral Jean ile Papa legatı Pelagius arasındaydı. Jean, Dimyat'ın liderliğini kazanmaya çalışmış liderliği Pelagius'a kaptırınca bir yıl kadar seferi terketmişti. Sonuç olarak Jean Dimyat'a geri çağrıldı. Fakat bu felakete sebep oldu. V. Haçlı seferi 1221 Eylül'ünde Mısır'ın Haçlılarca tahliyesiyle sonuçlandı<sup>508</sup>.

Haçlılar Dimyat'ı Müslümanların elinden aldıkları zaman şehrin bir daha ellerinden çıkamayacağını düşünerek şehri bayındır hale getirmişlerdi. Haçlılara göre şehir artık kolay kolay ellerinden çıkmazdı. Müslüman tarafında ise artık en büyük amaç Dimyat'ı tekrar elde etmektir. Buna karşın Suriye sahil bölgesindeki Haçlılardan almış oldukları bütün şehirleri Haçlılara teslim etmeye hazırdılar. Suriye sahil şeridindeki şehirlere karşı Dimyat elde edilebilirse Müslümanlar için bu büyük bir zafer olarak addedilecekti<sup>509</sup>.

V. Haçlı seferinden en çok zarar gören unsurlardan biri Müslüman topraklarında yaşayan masum Hristiyanlar oldu. Müslüman ahali ve yönetim Haçlılardan öylesine korkmuşlardı ki İslam âleminde Hristiyanlara karşı büyük bir yargı ve taassup oluştu. Eyyûbi sultanı el-Kâmil topraklarında yaşayan tüm gayr-i müslimlere hoşgörülü davrandı. Fakat oluşan güvensizlik ortamı nedeniyle Mısır'da bulunan Melkit veya Kıpti gibi yerli Hristiyanların vatandaşlık haklarında kısıntıya gidildi ve onlara çok yüksek vergiler ihdas edildi. Yalnız V. Haçlı seferi ile değil tüm yaşanan Haçlı seferleri silsilesiyle Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında büyük bir uçurum oluştu. Haçlılardan gördükleri zulüm nedeniyle yaftalanan Hristiyanlar, Müslümanlar tarafından hiçbir zaman affedilmedi. Hristiyanlar da aynı duyguları Müslümanlara karşı beslemekteydiler. Halbuki temelinde mazluma yardım etmeyi tavsiye eden bir dinin mensubu Müslümanlar, topraklarına tecavüz eden Haçlılara çoğu zaman yardımda bulundular. Buna karşılık Haçlılar, Moğollar, Dimaşk'a girdiği zaman Müslümanlara gösterdikleri tüm vahşete rağmen sevinçlerini gizlemekten çekinmediler. Kiliseler, Müslümanlara yapılan zulmün zafer sembolü olarak çanlarını çaldı<sup>510</sup>.

<sup>508</sup> Perry, a.g.e., 89.

<sup>509</sup> İbnü'l-Esir, a.g.e., XII, 286.

<sup>510</sup> Runciman, a.g.e., III, 149; Demirkent, Haçlı Seferleri, 194; Polat, İ.E. (2004). Arap Edebiyatında Haçlı Seferleri. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları(Arap Dili ve Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Ankara, 252.

Mısır'da bulunan Hristiyanların kiliseleri kapatılmasına rağmen Haçlıların zülmundan dolayı mağdur ve kızgın Müslüman halk tarafından yağmalanmaktan kurtulamadı. İtalyan tacirler, Haçlı seferine katılan Hristiyanları Müslüman topraklarına taşımakla suçlandıkları için itibarlarını kaybettiler. İtalyanların ticarethanelerine geri dönmelerine izin verilmekle birlikte onlara bir daha eskisi kadar güven duyulmadı<sup>511</sup>.

Kaybedilen bir savaştan geri kalan Haçlılara gelince, onlar hakaret yağmuru altında memleketlerine geri döndüler. Bunların birçoğu daha sonra VI. Haçlı seferine katılacaktı. Onların almak istedikleri ve giderken memleketlerine götürmek istedikleri Gerçek Haç hiç bir zaman elde edemediler. Çünkü teslim zamanı gelindiğinde Gerçek Haç bulunamamıştı<sup>512</sup>.

Dimyat'taki yaşanan hezimetin ardından Haçlı liderleri arasında suçlu arandı. Oliver'in sefer sonrası dilediği özür muhtemelen V. Haçlı seferi için dini liderlerin hislerine de tercüman oluyordu. V. Haçlı seferinin başarısızlığının sebepleri din adamlarına yıkıldı ve bu görüş Hristiyanlar arasında büyük oranda kabul gördü. Müslümanlar karşısında birbirlerini suçlayan din adamları ve liderler yenilginin şokunu üzerlerinden atar atmaz yeni bir Haçlı seferine odaklandılar. Haçlılar'ın Müslümanlar karşısında yenilgisi üzerine Richard of San Germano tarafından yazılan ağıt Haçlıların duygularını yansıtmaya açısından önemlidir. Bu ağıdın bir kısmı şöyledir.

*"(...)Siz daha önce Hristiyan prenslere itaat etmekteydiniz. Şimdi o prenslerin düşmanlarına itaat ediyorsunuz.*

*Sizin yüzünüzden şan ve şeref elden gitti.*

*Dimyat şimdi eskiden olduğu gibi değil(...)"<sup>513</sup>.*

Haçlı yenilgisi ardından II. Friedrich tarafından Papa'ya gönderilen mektupta "Günahlarımız düşmanlarımızın bayraklarını dalgalandırdı" ifadesi; Hristiyanların günahlarının, yenilgiye sebep olduğunu ifade ederken belki de V. Haçlı seferi'nin başarısızlığından ötürü duyduğu rahatsızlıkla kutsal topraklara yardım sağlamak için söz

<sup>511</sup> Runciman, a.g.e., III, 149, Demirkent, Haçlı Seferleri, 194.

<sup>512</sup> Runciman, a.g.e., III, 149.

<sup>513</sup> Powell, a.g.e., 195.

veriyordu. Diğer yandan Papa, Friedrich 'e tanımış olduğu erteleme süreleri nedeniyle kendini suçlamaktaydı. Bunun yanı sıra Papa, Sultan'ın teklifini kabul ederek Kudüs'ün yeniden alınma ihtimalini kaybettiği için üzgündü ve Mısır topraklarında nice başarıların ardından gelen hezimetin Haçlı ordularının yüzüne kara çaldığını düşünmekteydi. Sefer nedeniyle karşılıklı suçlamaları bir kenara bırakan Papa, İmparator Friedrich tarafından yönetilecek olan bir Haçlı seferi için hazırlıklar yapmaya başladı. 1222 yılına gelindiğinde Papa ve İmparator yeni Haçlı seferinin planını yaptı. Ancak V. Haçlı seferinden büyük bir tecrübe kazanılmıştı. Haçlı seferi din adamlarının eline bırakılmayacak kadar önemliydi. Zira V. Haçlı seferi sonrası halk da din adamlarının savaş sırasında görev almasına sıcak bakmıyordu. Nitekim bir süre sonra Haçlı orduları Papalığın kontrolünden çıkarıldı. V. Haçlı seferinin Haçlılar için talihsizliğin ardından Kudüs Kralı Jean de Brienne de payına düşen dersi almış olmalı ki eğer İngilizler ve Fransızlar aralarındaki çatışmayı sonlandırmazlarsa yapılacak olan yeni bir Haçlı seferine destek vermeyeceğini açıkladı<sup>514</sup>.

V. Haçlı seferi İslam dünyasında gözle görülür bir değişiklik yaşatmadı. Müslümanlar için bu savaş ancak insan, para ve zaman kaybı olarak değerlendirilebilir. Eyyûbi Sultanı el-Melikü'l-Âdil'in vefatını müteakip devlet içinde nüfuza sahip oğlu el-Melikü'l-Kâmil, sultan olmuştu. el-Kâmil'in sultanlığını tanımak istemeyen beyler ve emirler karşısında Haçlı seferi bir set oluşturdu. Haçlıların Müslüman topraklarına girmelerinden dolayı el-Kâmil ve kardeşleri ortak bir cephe oluşturmuşlardı. Fakat bu cephe, Haçlıların yurtlarına geri dönmesi ile bozuldu ve kardeşler birbiriyle tekrar rekabet etmeye başladı.

V. Haçlı seferinin Mısır ile ilgili bazı önemli sonuçları da bulunmaktadır. V. Haçlı seferi ile birlikte Mısır Hristiyanlar açısından bir cephe olmaya başlamıştır. Haçlıların Mısır'ı cephe olarak düşünmesi herşeyden öte Müslümanların kalesi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Mısır, daha sonraki tarihlerde doğrudan ya da dolaylı olarak Haçlıların saldırılarına maruz kalmıştır<sup>515</sup>.

---

<sup>514</sup>Powell, a.g.e., 195-197.

<sup>515</sup> Yavaş, a.g.t., 59.





## SONUÇ

1095-1291 yılları arasında gerçekleşen ve Hristiyanların, doğulu dindaşlarını kurtarmak adına giriştikleri Haçlı seferleri Avrupa ve Türk-İslam dünyası üzerinde derin etkiler bırakmıştır. I. Haçlı seferi ve sonrasında Urfa, Antakya, Trablus ve Kudüs başta olmak üzere doğuda birçok Haçlı yapısı oluşturuldu. Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkları fırsat bilen Haçlılar Anadolu-Suriye-Filistin ve Mısır topraklarına bir dizi sefer düzenlediler. Haçlı seferleri başlangıçta Hristiyanları birleştirirken daha sonra aralarındaki anlaşmazlıkları derinleştirdi. Hatta Papalık, kendi inancına aykırı bulduğu Hristiyan yapılara karşı da Haçlı seferi düzenledi.

Doğunun zenginliklerinden faydalanmak ve günahlarının affını isteyen Hristiyanlar I. Haçlı seferi ile Ortadoğu'da bulunan Müslüman topraklarına girmişlerdir. Nitekim I. Haçlı seferi sonucunda birçok devlet ve kontluğun kurulması seferin amacına ulaştığını göstermektedir. 1144 yılında Urfa Kontluğu'nun İmâdüddin Zengi tarafından fethedilmesi II. Haçlı seferine yol açarken, Selâhaddin Eyyübî'nin Kudüs'ü 1187 yılında Haçlılardan geri alması III. Haçlı seferine yol açmıştır. IV. Haçlı seferi tam bir içerik ve yön değiştirerek Ortodoks Hristiyanlığının hezimetini olmuştur. V. Haçlı seferinin hazırlıklarını haber alan Eyyübî Devleti sultanı el-Âdil, Venedik ve İtalyan şehir devletlerine ayrıcalıklar vererek onları sefer boyunca kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Nitekim IV. Haçlı seferi ile doğuya yapılacak seferin -1202 yılında Venediklilerle yapılan anlaşma ve taahhüt sonucu- yönünün İstanbul'a kayması el-Âdil'in pek de dile getirilmeyen bir başarısı olmalıdır.

III. Haçlı seferinden V. Haçlı seferine kadar olan dönemde Suriye-Filistin-Mısır'da yaşayan Hristiyanlar, yeni bir Haçlı seferine sıcak bakmasalar dahi içlerinde, Haçlı seferlerinden yararlanma isteği bulunmaktaydı. Batılı dindaşları ile bir olan doğulu Hristiyanların Dimyat'ın anahtarı durumundaki Silsilah Burcunu ele geçirmesi, Eyyübî Devleti için büyük bir hezimet olmuştu. Ardından el-Âdiliye ve Dimyat şehrini Haçlılara kaptıran el-Melikü'l-Kâmil, tüm ümitlerini yitirmişken kardeşleri el-Muazzam, el-Eşref ile çevre emir ve beylerden gelen yardımlar neticesinde Haçlıları Bahrû'l-Mahalle mevkiinde kesin bir şekilde yenilgiye uğrattı.

Haçlılar bundan önceki seferlerde çok güçlü ve karizmatik liderlere yani İmameddin, Nureddin ve Selâhaddin gibi güçlü komutanlara yenilmişlerdi. Fakat mevcut durumda Haçlılar, karşılarında böyle kuvvetlerin olmadığına inanmaktaydılar. Eyyubi sultanı el-Âdil, Selâhaddin kadar güçlü bir lider olmasa da devlet tecrübesi olan ve Haçlılar ile barış münasebeti içersinde bulunmak isteyen bir hükümdardı. el-Âdil sultan olduğunda abisi Selahaddin dönemindeki bir çok ana politikayı göz ardı etti. Bunlardan en önemlisi gaza ve cihad faaliyetleri idi. Belki de O, Eyyûbi Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan dolayı Haçlılara saldırmaya cesaret edememekteydi. Nitekim devlet karşıklık ve buhran içerisinde olup güçlü bir donanması da bulunmuyordu. el-Âdil'in ölümünden sonra onun Haçlılarla ilgili politikaları halefi ve oğlu el-Kâmil tarafından da benimsenmiştir.

Haçlıların başarısız olmasının altında yatan pek çok neden bulunmaktadır. Bunun başında Haçlı seferini idare edecek yetenekli komutanlar ve idarecilerin bulunmamasıydı. Nitekim liyakat sahibi bir komutan seferde bulunmuyordu. Haçlıların Dimyat topraklarında kazandıkları bunca başarının ardından dillerini bilmedikleri Doğu Hristiyanlarını idare etmeye çalışmaları, bilinmeyen bir arazide ve bilinmeyen koşullarda Haçlı liderleri tarafından yapılan acemi bir savaş Hristiyanların sonunu getirdi. Haçlı önderleri arasında tüm Hristiyan topluluğunun saygı duyduğu, emir ve komutayı tek elde toplayabilen kabiliyetli bir zat bulunmamaktaydı. Nitekim bu zatın komutanlık vasfına sahip olmayan Papa'nın temsilci olarak gönderilen Pelagius olduğu düşünülmüştür. Fakat yanlış verilen bu karar, Hristiyanlar arasında utanç ve çok ağır kayıplara neden oldu. Haçlıların kendilerine lider olarak gördüğü, komutanlık vasfına sahip bir şahsiyet olduğu düşünülen ve tüm Haçlı unsurunu tek emir ve komuta altında toplayabilecek güce sahip bulunan Alman ve Sicilya imparatoru da tüm vaatlerine rağmen bu sefere katılmadı. Kral Jean de Brienne ise muhtelif kültürlerden oluşan bir orduya tahakküm edecek nüfuz ve kudrete sahip bir zat değildi.

V. Haçlı seferi ile Haçlıları hezimete götüren diğer bir husus ise, Avrupa'daki yerel çatışmaları çözüme kavuşturma meselesi gecikmeye uğramıştı. Nitekim bu gecikmeler V. Haçlı seferini etkileyerek hazırlık sürecinde bir takım aksaklıklara neden olduğu gibi orduların hareket tarihlerinde de ertelemeler yapılmasına sebep oldu.

V. Haçlı seferinde Haçlılarca yapılan en büyük hata seferin din adamlarının eline bırakılmış olmasıydı. Kibirli ve inatçı Pelagius'un sefere komuta etmesi sefer için hazin sonuda beraberinde getirdi. Asli vazifesi din adamı olan Pelagius, askeri mertebeye sahip

insanların görüşlerine aldırılmayarak savaş sırasında stratejik hatalar yaptı. Bunun yanı sıra Doğu topraklarını iyi tanıyan ve bu topraklarda mücadele tecrübesine sahip olan Kudüs Kralı Jean de Brienne'nin tavsiye ve önerilerine belki de ona duyduğu kişisel hırs ve öfke nedeniyle kulaklarını tıkadı. Nitekim Sultan'ın sunduğu anlaşma teklifini reddetmesinin altında bu kişisel kıskançlık ve öfkenin olması muhtemeldir. Pelagius ile Jean de Brienne arasındaki husumet seferi başarısızlığa götüren en önemli nedenlerden biridir. Haçlı liderleri arasındaki anlaşmazlık nedeniyle alınması gereken kararların çoklu muhalefet ile karşılaşması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle çok başlı yönetim kararların alınmasını geciktirmiş ve seferin başarıya ulaşmasını önlemiştir. Komuta zincirinde sorun olduğunu farkeden Haçlılar sefer için isteksiz davranmışlar, birçok Haçlı'nın seferden ayrılış nedeni de bu olmuştur. Yine Haçlılar arasında olumsuzluk yaratan nedenlerden biri ganimet paylaşımının Haçlılar arasında sorun yaratmasıdır. Zira İtalyanlar bu nedenle iç çatışma çıkarmışlardı.

Haçlı orduları, zapt ettiği topraklarda genel itibariyle hemen harekete geçmediler. Nitekim bu şekilde askerler arasında yılgınlık tevarus ettiği gibi ordu maddi açıdan zor duruma düştü. Zira aylarca kalabalık Haçlı ordusunun bir mevkiye hareketsiz kalması, bir takım ihtiyaçları doğurmuş bu ihtiyaçlar, papalık üzerinde maddi anlamda baskı yapmıştır. Papalığın sefer için harcamaları çok fazla olmalı ki Papa, Pelagius'un komutasına ait bir donanma verememiştir. Sefer sırasındaki donanma ihtiyacı İtalyan ve Venedik gibi Hristiyan devletler tarafından karşılanırken sefer sırasında Papa'ya ne kadar itaat ettikleri de aşikârdır. Nitekim bu devletlerin bazı zamanlarda Papa legatı Pelagius ile anlaşmazlığa düşerek, karşı karşıya geldiğini bilmekteyiz.

Haçlıların ele geçirdikleri yerlerde bir müddet hareketsiz kalması aslında Müslümanlar için fırsat yarattı. Bu şekilde Müslümanlar toparlanmak ve kendilerini savunmak için zaman kazanmış oldular. Haçlılar ise mevcut kuvvetlerle Mısır'ın içlerine hareket etmeye cesaret edemediler. Bu nedenle takviye kuvvetler beklenmesine karar verildi. Haçlılar zapt ettikleri yerlerde oyalanmayıp hemen harekete geçmiş olsalardı, İslam beldelerini bir bir düşürerek Kahire'ye kadar ilerleyebilirlerdi. Nitekim Haçlılar, Dimyat önlerine geldiklerinde el-Melikü'l-Âdil'in, yeterince askeri birliği bulunmadığı gibi çevre emirlerdende henüz yardım almayı da başaramamıştı. Haçlıların Dimyat önlerine geldiğinde dikkat çeken diğer bir husus ise Dimyat surları karşısında yaşadıkları şaşkınlıktır. Bu durum, Müslümanlar karşısında

Haçlıların demoralize olarak yapılacak seferin ne kadar meşakkatli olacağı fikrini de aşılamiş olabilir.

Bilmedikleri bir coğrafyada gelişi güzel hareket eden Haçlılar, Mısır'a yönelirken, Nil'in yükselme ve alçalma mevsimine göre hareket etmeye çalışsalar da kanal ve göller hakkında fazla bilgi edinmeden kendilerini tehlikeye attıkları öngörülmektedir. Güya Nil nehrinin durumunu hesaplayan Haçlılar, kapağı olan bazı kanalların tehlikelerinden bi haber oldukları için Müslümanlar tarafından suyun yükselişiyle Bahrû'l-Mahalle mevkiinde sıkıştırılarak kesin bir yenilgiye uğradılar.

Haçlıların Müslüman topraklarında başarısız olmasının başka bir nedeni ise kaynak kıtlığıdır. Zira Papa'nın sefere destek amacıyla topladığı gelirleri Papa büyük oranda Haçlı liderleri arasında dağıtmış bu da alt tabaka arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Alt tabakanın hoşnutsuzluğuna sebep olan diğer bir neden ise üst sınıf kişilere sefer sırasında müsamaha gösterilirken, alt sınıf vatandaşların, yaşanan sorunlar neticesinde aforoz tehdidiyle karşı karşıya kalmasıdır.

Haçlı ileri gelenleri, ordu içindeki hoşnutsuzluğu belki de Müslümanlarla barış yaparak giderebilirler ve el-Melikü'l-Kâmil'in yaptığı barış teklifini kabul ederek hiç kan akıtmadan Kudüs'ü alabilirlerdi. Fakat Haçlı liderleri, Mâverâ-i Ürdün kalelerine sahip olmadan ve Müslümanlar, Suriye ve Mısır coğrafyasında birlikte hareket ettikleri sürece Kudüs'ün savunulmasının pek de kolay olmayacağını düşündükleri için anlaşma şartlarını reddettiler. Haçlılar anlaşma şartlarını kabul ederlerse bölgede kalıcı olamayacaklarını düşündüler. Bir bakıma düşüncelerinde haklıda sayılırlardı. Nitekim Müslüman tarafında amacı, Haçlılara stratejik öneme haiz olmayan noktaları vererek toparlanmaları için fırsat kazanmak daha sonra bu bölgeden onları atmaktı. Fakat Haçlılar bu bölgede zafer kazanacaklarına o kadar inandılar ki Dimyat'ı zaptından sonra Müslümanlarla mücadelede oldukça gevşek davrandılar. Haçlıların tüm Mısır'ı zapt etme planlarını el-Kâmil'e destek veren çevre emir ve beyler bozdu.

Kısaca Haçlılar başta şan ve şeref olmak üzere çok sayıda adamlarını, nihayetinde de mallarını kaybetmek üzere yenilgilerinin bedelini ağır ödediler. Üstelik hiç bir kazançları da olmadı. V. Haçlı seferinin Hristiyanlarca başarısızlığı, onların hatalarını gözden geçirmelerini sağladıkları gibi yeni bir Haçlı seferine zemin hazırladı. V. Haçlı seferine bir

türlü iştirakı sağlanamayan Almanya ve Sicilya imparatoru II. Friedrich ise yeni sefere katılacağına dair söz verdi.

Her ne kadar V. Haçlı seferi İslam Dünyası üzerinde çok derin ve ağır etkiler bırakmasa da V. Haçlı seferi Müslüman dünyası için zaman, insan ve kaynak kaybı olarak nitelendirilebilir. Selahaddin Eyyûbi zamanında Haçlılarla etkili mücadeleler yapılmıştı. Fakat onun ölümünden sonra Eyyûbi sultanları Haçlılar ile mücadelede etkili olamadılar. Nitekim özerk ve yarı müstakil bir devlet yönetimi şeklinde varlık gösteren Eyyûbi Devleti, önce Selahaddin ölümü sonrası hanedan üyelerinin birbirine düşmesi ile ortaya çıkan iç karışıklıklar nedeniyle Haçlılar karşısında vakit kaybetti. Fakat gecikmeyle birlikte el-Âdil'in oğulları, Haçlı tehlikesinden dolayı aralarındaki mücadeleye bir müddet son vererek Haçlı tehlikesine karşı birlik olmayı başardılar. Böylece kısa bir süre de olsa Eyyûbî İslam beldelerinde bir birlik oluştu. V. Haçlı seferi sonrası Melik ve emirler Eyyûbî topraklarındaki mücadelelerine devam ettiler.

Haçlı tehdidi sırasında Eyyûbi sultanı el-Melikü'l-Âdil, oğulları el-Melikü'l-Muazzam ve el-Melikü'l-Kamil'in yardımlarını gördü. Fakat Müslüman mevzilerinin üstün çabalarına rağmen Dimyat önündeki burç kaybedildi. Müslüman emirler değindiğimiz üzere V. Haçlı seferi başlarında bir birlik oluşturamazken, İslam birlikteliği ancak 1221 yılında sağlandı. Daha sonra Eyyûbi sultanı olan el-Melikü'l-Kamil ve Müslüman emirler, bu tarihten itibaren düşman karşısında topyekün durabilmişlerdir. Müslümanların bu birlikteliği, daha sonraki dönemlerde Haçlılar arasında Mısır'ın Müslüman kalesi olarak nitelendirilmesine sebep oldu ve bundan sonra yapılan seferlerde Mısır direk ya da dolaylı olarak Haçlıların saldırılarına uğradı.

V. Haçlı seferi, Selahaddin Eyyûbî'nin Mısır'da hâkimiyetini yerleştirmesinin ardından bölgeye yapılan en geniş çaplı sefer olmuştur. Bundan sonra yapılan Haçlı seferlerine bir de Moğol sorunu eklenince İslam dünyası, oldukça zor bir durumda kalmıştır. Müslümanlar mevcut her iki tehlike karşısında bölgedeki hâkimiyetlerini korumayı başardıkları gibi diğer Latin krallıklarına da son verebilmişlerdir.

V. Haçlı seferi 1221 yılında Haçlıların yenilgisi ile son buldu. Bundan sonra 3 büyük Haçlı seferi daha gerçekleşti. Haçlı seferleri 1291 yılı itibariyle fiili olarak sona erdi. Fakat Papalık tarafından Müslümanlara karşı Hristiyanların kalbine yerleştirilen ezeli kin, hiçbir

zaman sönmedi. Bu nedenle Haçlı seferleri XIII. yüzyıl sonlarında sona erse de Haçlı ruhu yüzyıllar boyunca devam etti.



## KAYNAKLAR

- Abu Munshar Maher Y. and al-Kamil, S. (2013). Emperor Frederick II and the Submission of Jeruslam, *International Journal of Social Science and Humanity*, 3.
- Abû'l-Farac, G. (Bar Hebraeus). (1999). *Abû'l-Farac Tarihi II*. (Çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Alganer, Y.-Çetin, Ö. (2007). Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, (XXIII/2), 2.
- Altan, E. (2001). Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar. Ankara: TTK Yayınları, *Bulleten*,(LXV/ 243).
- Altan, E. (2002). Kıbrıs Haçlı Krallığı (1191-1489), *Türkler*, VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Altan, E. (2002). Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu. *Bulleten*,(245).
- Altan, E. (2003). *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Anonim Haçlı Tarihi*.(2013) (*Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*). (çev. Ergin Ayan). İstanbul:Selenge Yayınları.
- Anonim Süryânî Vakayinamesi (2005). (*I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*). (Notlar H. A. S. Triton, Türkçe Çev. Vedii İlmen). İstanbul: Yaba Yayınları.
- Asbridge, T. (2014). *Haçlı Seferleri*. (çev. Ekin Duru). İstanbul: Say Yayınları.
- Bodur, O. (2010). Buhârî Şerhlerinde Deccâl Yorumları. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, İstanbul.
- Cahen, C. (2010). *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. (çev: Mustafa Daş). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Carnotensis, F. (2009). *Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi*. (çev. İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Çakıroğlu, H. (2008). Müferricü'l Kurub'a göre Selahaddîn Eyyubî Sonrası ve el-Melikü'l Âdil Dönemi (H.590-615/M. 1194-1218).Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Trabzon.
- Çakmak. M.A. (2002). Moğol İstilas ve Harzemşahlar İmparatorluğu'nun Yıkılışı. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.4).
- Çay, A. (1987). *II. Kılıç Arslan*. Ankara: Kültür ve Tûrizm Bak. Yayınları.
- Çetin, Ö. (2007). Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, (XXIII/2), 2.

- Demirkent, I. (1995). 1101 Yılı Haçlı Seferleri, Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı. İstanbul: *Tarih Dergisi*.
- Demirkent, I. (1988). Hıttin Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri. *Bellekten*. (LII/205).
- Demirkent, I. (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, I, (1098-1118)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (1994). Haçlı Seferleri düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri. (Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı). İstanbul: *Tarih Dergisi*,(XXXV).
- Demirkent, I. (1994). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, II, (1118-1146)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (1996). *Haçlılar*, İstanbul: DİA, XIV.
- Demirkent, I. (1996). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (1997). *Haçlı Seferleri*, İstanbul:Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (1998). Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması.*Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*, (s.t. 26-27 Mayıs 1997). İstanbul: İ.Ü. Edeb. Fak. Basımevi.
- Demirkent, I. (1999). 1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu'da Takip Ettikleri Yollar Hakkında.*UHSS*, ( s.t. 23-25 Haziran 1997), Ankara: TTK Yayınları.
- Demirkent, I. (2002). Haçlı Seferleri ve Türkler.*Türkler*, (VI), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demirkent, I. (2002). Kudüs (Haçlılar Dönemi).*DİA*, (XXVI). 329-330.
- Demirkent, I. (2007). 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği.*Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2007). Antakya Prinkepsi Bohemond'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması.*Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Dünya Yayıncılık.
- Demirkent, I. (2007). İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097).*Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Dünya Yayıncılık.
- Dikici, R. (2013). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dindar, D. (2012).Ortaçağ Avrupası'nda Şövalyelik.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat
- Düzgün. Ş.A. (2002). İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.6).
- el-Mukaddesî, M. B. A. (2015). *İslâm Coğrafyası (Ahsenü't Takâsim) Mukaddesî*, Çeviri ve Notlar: D. Ahsen BaTûr, İstanbul: Selenge Yayınları.



- Emecen, F. (1989). *Akkâ, DÎA*, II.
- Erer, R. (1993). *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri. *Türkler Ansiklopedisi*, (C. 6).
- Erdem, İ. (1997). XIII. Asrın İlk Yarısında Anadolu'nun Doğusunda Yaşayan Hâkimiyet Mücadeleleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, (C.19/S.30).
- Goldsmith, L. (2006). John of Brienne. *The Crusades an Encyclopedia*, (Alan V. Murray (ed.), Santa Barbara). (ABC-CLIO, II) .
- Göktaş, L. (1996). Katolik Kilisesi'nin Ekümenik Konsil Metinlerinde Haçlı Seferleri. *USES*, Diyarbakır.
- Gregory, T. E. (2008). *Bizans Tarihi*, Çev: Esra Ermert, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Gül, M. (2013). Orta Çağ Avrupa Tarihi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Gürkan, S. L. (2006). Müsamaha. *DÎA*, 32,
- Heyd, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*.(çev: Enver Ziya Karal). Ankara: TTK Yayınları.
- Hillenbrand. C. (2015). *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. (çev: Nurettin Elhüseyni). Alfa Yayınları
- Humpreys, R. S. (2007). XIII. Yüzyılda Eyyûbiler, Memluklar ve Latin Doğu. (çev: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kılıç).*C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI(1)
- İbn Cübeyr. (2003). *Endülüsten Kutsal Topraklara*. (çev: İsmail Güler). İstanbul: Selenge Yayınları.
- İbnü'l-Adim, K. (2014). *Zübdetü'l-Haleb min Tarih-i Haleb'de Selçuklular (H.447-521 = 1055-1127)*, (Seçme, Tercüme ve Değerlendirme: Ali Sevim), Ankara: TTK Yayınları.
- İbnü'l-Esîr, (1987). *İslam Tarihi*, X-XII. (çev. Abdülkerim Özaydın). İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbn. Munkız, U. ( 2008). *Kitab'ül İtibar*. (çev. Yusuf Ziya Cömert). İstanbul: Kitabevi Yayınları
- İnternet: Capernaum.html <http://www.biblewalks.com/sites>
- İnternet: Conclium Lateranum III, Documenta Omnia EN,pdf, [http:// www.Documentacatholicaomnia.eu/03d/1215-1215](http://www.Documentacatholicaomnia.eu/03d/1215-1215), adresinden 25 Temmuz 2016'da alınmıştır.
- İnternet: Conclium Lateranum III, Documenta Omnia EN,pdf, <http://www.Documentacatholicaomnia.eu/03d/1215-1215>, (e.t. 25. 07. 2016)
- İnternet: Kutsal\_Kabir\_Kilisesi <https://tr.wikipedia.org/wiki/>

- Jones, A.W. (2015). The Preacher of the Fourth Lateran Council. *Logos*, (XVIII, 2).
- Kanat, C. ve Burçak, D. (2013). *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karamuk, G. (2017). II. Friedrich Von Hohenstaufen'in İslam Dünyası ile İlişkileri ve Arapça Kroniklere Yansıması. *Tarih ve Medeniyet*.
- Kaya, Ö. (2006). Bir Eyyübî Melikin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyübî. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, ( XXI/2).
- Khoniates, N. (2004). *Niketas Khoniates'in Historia'sı, 1195- 1206*. (çev. Işın Demirkent). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Kılıç, M. (2006). Âlim ve Devlet Adamı Olarak Eyyubî Meliki “el-Melikü'l Muazzam “ (576-624 / 1180-1227). *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (X/ 2).
- Kılıç, M. (2007). Haçlıların Dimyat Muhasaraları ve Eyyübîlerin Mücadeleleri. *Dinbilimleri AkademiK Araştırma Dergisi*, (VII/ 4).
- Kırpık, G. (2008). Haçlı Seferi Düşüncesinin Kaynaklarından “Tanrı Barışı”. *Ekev Akademi Dergisi*, (12/ 35).
- Kırpık, G. (Bahar 2012). Haçlılar ve İpek Yolu. *Bilig*.
- Kinnamos, I. (2001). *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*. (Yayına Hazırlayan: Işın Demirkent), Ankara: TTK Yayınları.
- Koca, S. (1997). *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Koca. S. (2002). Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.7).
- Koca. S. (2009). Moğol İstilasına Karşı Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın Güvenlik Politikası. *Gazi Türkiyat*, (S.5).
- Kommena, A. (1996). *Alexiad (Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası)*. (Çev. Bilge Umar). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Korunur, H. (2011). IV. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepliği (1201-1233). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Hatay.
- Kök, Bahattin. (2007), “Nureddin Zengi, Mahmud”, *DİA*, (33),
- Kuşçu. A. D. (2006). Türklerin Ortadoğu Hâkimiyeti. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, (C.1/S.1),
- Kuşçu. A. D. (2010). Büyük Selçuklu Devletinin Suriye, Filistin ve Mısır Politikasına Dair Bazı Tespitler. *Türkiyat Araştırma Dergisi*, (S.27), 662.
- Küçüksipahioğlu, B. (2007). *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Maalouf, A. (2006). *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. (çev: Ali Berktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Malcolm Barber-Keith B. (2010). (Letters from the East, Crusaders Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries. (Trans). Ashgate.
- Marrisson, C. (2005). *Haçlılar*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Mateos, U. (2000). *Urfalı Mateos Vakayı- Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (çev. Hrant D. Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- Michaud, J. F. The History of The Crusades. (trans: W. Robson), III Volume, New York: A. C. Armstrong & Son, t.y.
- Nicolle, D. (2013). *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04*, (Çev. Gürkan Ergin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devlet Tarihi*. (çev: Fikret İşıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Öney. C. (2013). Misyoner Örgütlerin Rekabet Sahnesi Filistin. *Tarih Okulu Dergisi*, (S.XV).
- Özaydın, A.(1990). *Selçuklu Tarihi, Sultan Muhammed Tapar Devri (498-511 / 1105-1118)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özbek, S. (1999). *Türkiye Selçukluları-Eyyubiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250)*. Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı. İzmir: Beta Basım Yayın
- Özbek, S.(1994). El-Melikü'z-Zahir Rüknu'd-din Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, (S.IX).
- Özdemir, M. (2006). Muvahhidler. *DİA*, XXXI.
- Özer, S. (2015). Haçlıların, Askalân Şehrini Zaptı.*Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34(58), 537.
- Perry, G. (2013). Jean of Brienne, King of Jerusalem, Emperor of Constantinople 1175-1237. Cambridge University Press.
- Polat, İ. E. Arap Edebiyatında Haçlı Seferleri. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Arap Dili ve Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Powell, J. M. (1990). *Anatomy Of A Crusade 1213-1221*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Robert de Clari, (2000). *İstanbul'un Zaptı (1204)*. (çev. Beynun Akyavaş). Ankara: TTK Yayınları.
- Roberts, J.M. (2010). *Avrupa Tarihi*. (çev. Fethi Aytuna). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

- Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi, I, III.* (çev. Fikret İşıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, A.(2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, A. (2005). *Makaleler 3,* (Yayına Hazırlayanlar: E. Semih Yalçın, Süleyman Özbek), Ankara: Berikan Yayınevi.
- Stephenson, N.E. (2005). *Çocukların Haçlı Seferi Bilinmeyen Bir Haçlı Seferinin Öyküsü,* Çev: Orhan Düz.
- Stevenson, M.A. (2013). *The Crusaders in the East,* Cambridge University Press.
- Şeşen, R. (1983). *Selâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti.* İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Şeşen, R. (1987). *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet,* İstanbul: Çağ Yayınları.
- Şeşen, R. (1990). *Hittîn'de Selâhaddin'in Ordusu.Belleten,* LIV/209, Ankara: TTK Yayınları.
- Şeşen, R. (1993). *el-Cezire. DİA,(VII),509-511.*
- Şeşen, R. (1995). *Eyyûbîler. DİA, XII ,*
- Şeşen, R. (2004). *el-Melikü'l Âdil I. DİA, XXIX.*
- Şeşen, R. (1993). *el-Cezire. DİA, (VII),509-511.*
- Şeşen, R. (2007). *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbîler-Memlûkler 1193-1260.* İstanbul: İsar Vakfı Yayınları.
- Şeşen, R. (1998). *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı.* İstanbul:İsar Yayınları.
- Şeşen, R.(2012). *Eyyûbîler, İsam, İstanbul.*
- Şeşen, R. (1994)*Dâviyye ve İsbîriyye,DİA,9.*
- Tomar, C. (2006). *Haçlılar Çağında Doğu-Batı etkileşimi XI. Ve XVIII. Yüzyıllar. İslam Türk Medeniyeti ve Avrupa Uluslararası Sempozyum. 3(2)İsam.*
- Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye,* İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- Usta, A. (2008). *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri.* İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Uyumaz, E. (2002). *Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri.Türkler Ansiklopedisi, (C. V).*
- Valenciennes, Geoffroi de Villehardoin-Henri de. (2008). *IV. Haçlı Seferi Kronikleri.* (çev. Ali Berktaş). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

- Van Cleve, T. C. (1969). *The Fifth Crusade. A History of the Crusades II*, (General Editor: Kenneth M. Setton. Edits: Robert Lee Wolf and Harry W. Hazard). Madison, Milwaukee, London: The University of Wisconsin Press.
- Yavaş, H. (2015). V. Haçlı Seferi ve İslam Dünyasına Etkileri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Samsun, 44.
- Yazılıtaş, N. (2003). Sûr Şehri'nin, Haçlılar Tarafından Tehdidi Karşısında Fâtımî-Tuğtegin İttifakı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (VII/ 3).
- Yazılıtaş, N. (2010). *Fâtımî Devleti Tarihi*, İstanbul: Kriter Yayınları.

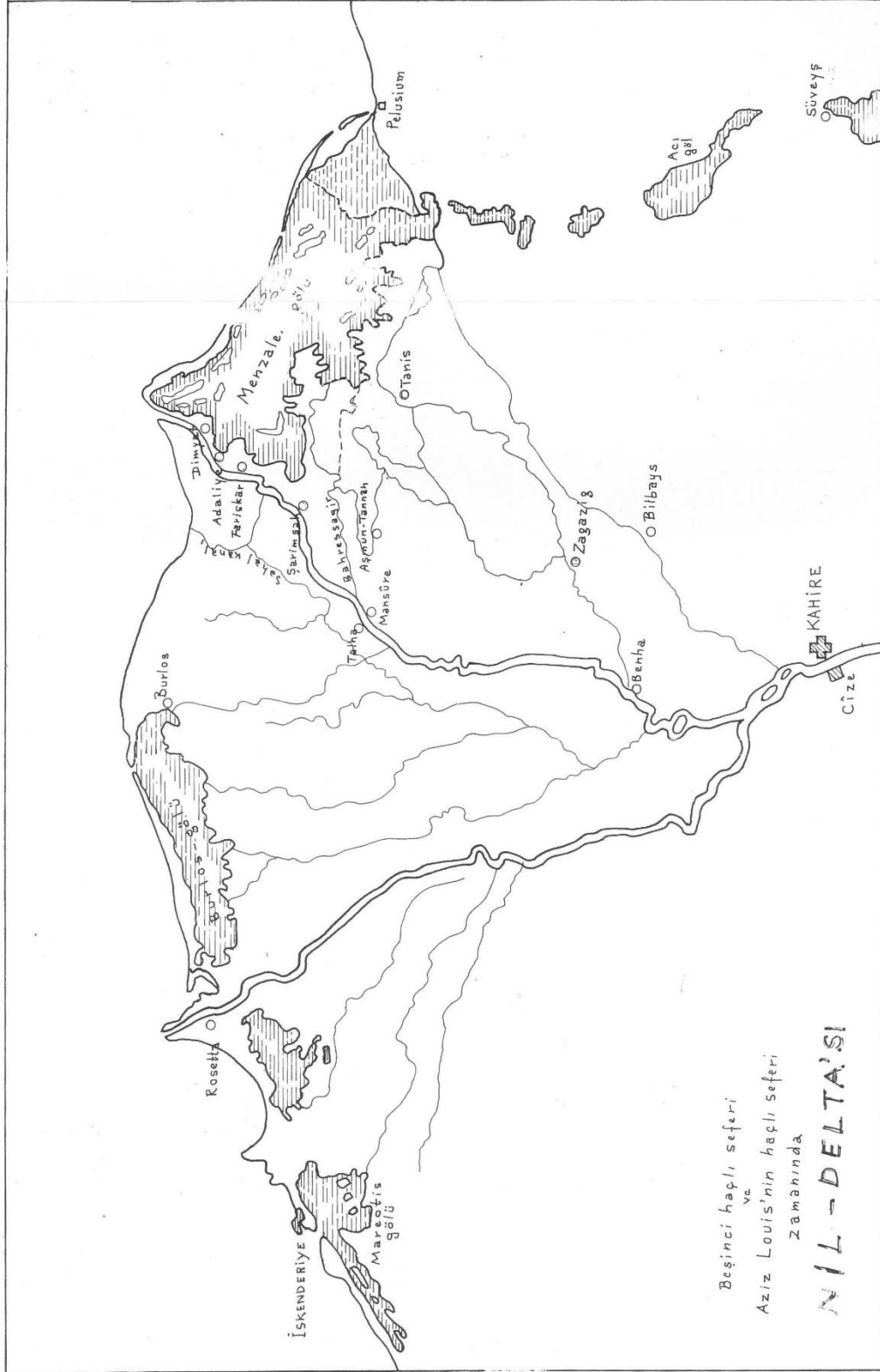






**EKLER**

Ek-1. Harita: V. Haçlı Seferi Sırasında Nil Delta'sı

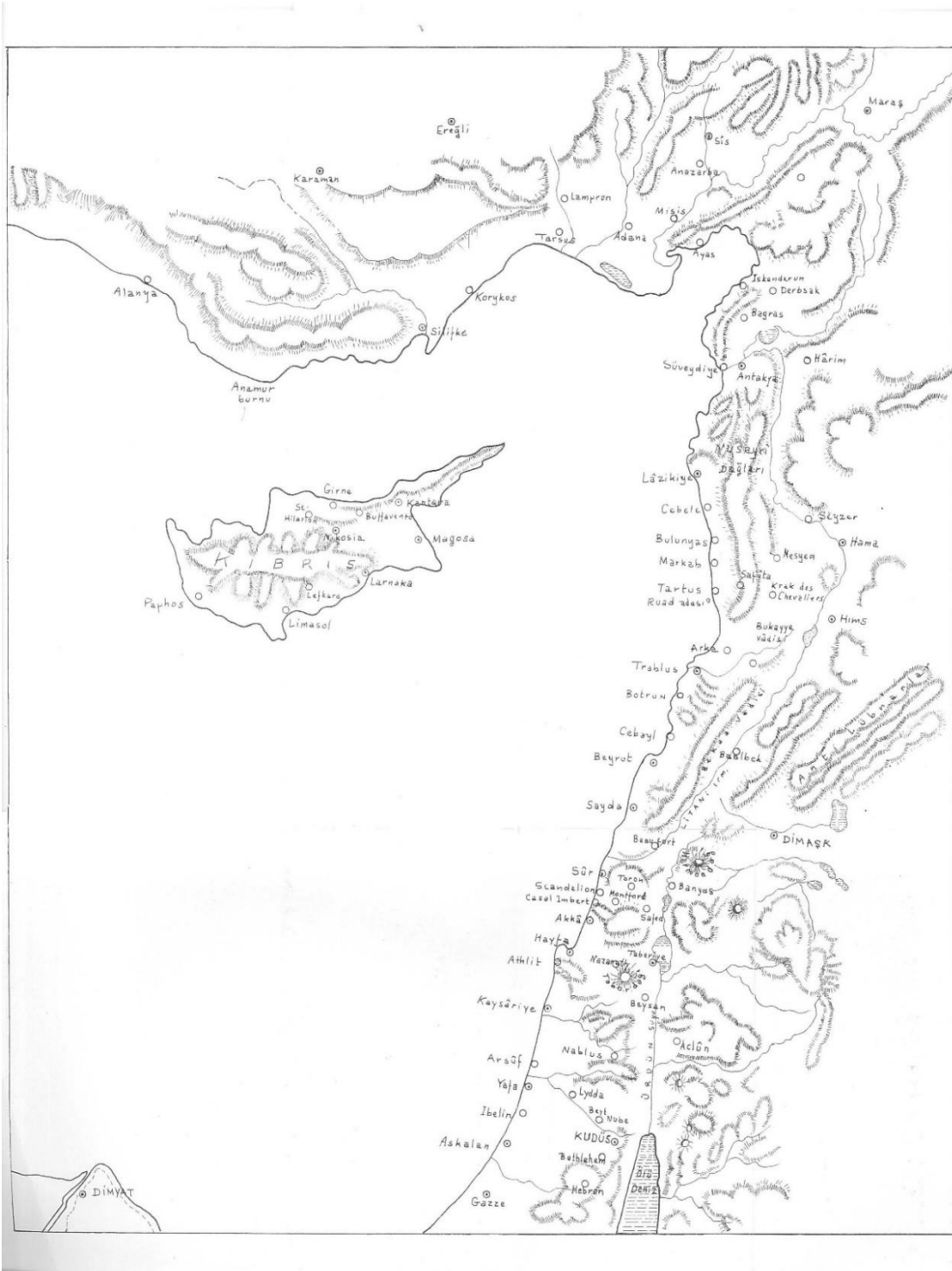


II. Beşinci ve St. Louis Haçlı Seferleri Sırasında Delta

\*Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi III, Resimler ve Haritalar



Ek-2. Harita : Haçlı Seferleri Sırasında Akdeniz Sahil Şeridindeki Şehirler



\* Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi III, Resimler ve Haritalar

**ÖZGEÇMİŞ****Kişisel Bilgiler**

**Soyadı, adı** : KARAKAŞ, Şehri  
**Uyruğu** : TC.  
**Doğum tarihi ve yeri** : 1981 ÇORUM / Osmancık  
**Medeni Hali** :Evlü  
**Eposta** : serehri\_06@hotmail.com

<b>Eğitim Derecesi</b>	<b>Okul/Program</b>	<b>Mezuniyet Yılı</b>
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Ortaçağ Anabilim Dalı	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi	2013

**İş Deneyimi**

<b>Yıl</b>	<b>Yer</b>	<b>Görev</b>
2014-...	Erzurum Teknik Üniversitesi	Arş. Gör.

**Yabancı Dil**

İngilizce



*GAZİ GELECEKTİR..*

